

**KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİ TÜRK EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

Efsun YILMAZ UĞUR

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE RENKLER

Yüksek Lisans

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Ahmet KARTAL

KIRIKKALE – 2009

ÖZET

Klasik Türk şiirinde renklerin dağılımı ve anlamlandırılması konulu çalışmamızın amacı; renklerin okurda çağrıştırdıklarından yola çıkarak klasik şiirdeki yerini ve önemini belirlemektir. Bunu yaparken de renklerin kullanımında şairlere göre dağılımın ve anlam değerlerinin de ortaya çıkarılması planlanmıştır. Bu nedenle çalışmanın yöntemi olarak öncelik renkler hakkında kapsamlı bir araştırma yapmaya verilmiştir.

Araştırma döneminde elde edilen bilgiler derlenerek “Renk ve Renk Psikolojisi” adıyla tezin birinci bölümünde aktarılmaya çalışılmıştır. 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar birçok divan incelenmiş; çalışma için örnek teşkil edecek beyitler elde edilmiştir. Malzeme zenginliğinin sağlanması açısından Fuzulî’nin “Leylâ ve Mecnun” ile Şeyh Galip’in “Hüsn ü Aşk” adlı mesnevisi de çalışmada yer almıştır. Bu eserlerden derlenen beyitler ise renklerin verildiği varlığa / nesneye göre tasnif edilerek “Klasik Türk Şiirinde Renk” adlı ikinci bölümü oluşturmuştur.

Çalışma sonunda klasik şiirde yer alan renklerin ve yükledikleri anlam çerçevesinin oluşturulduğu düşünülmektedir. Esasen belli kurallar dahilinde yazılan klasik şiirde, renkler açısından da genel olarak böyle bir sistemin varlığına şahit olunmuştur.

ABSTRACT

The aim of the study, which is about the distribution and explaining colours in Classical Turkish Poem, is to declare the position and the consequence of colours in Classical Turkish Poem by starting with what is reminded in the readers' mind. On doing that, it's planned to be revealed the distribution and meaning value of colors according to the poets. For that reason, at first, a detailed research about colours has been done as a method of this study.

All the information gathered in this research period are tried to be given called as "Colour and Colour Psychology" in the first section of the dissertation. From 15th to 19th centuries, a lot of 'divan' are analyzed, and exemplary verses were got for this study. To enrich the materials of the work, these two "mesnevi" took place in this work; Fuzulî's "Leylâ ve Mecnun" and Şeyh Galip's "Hüsn ü Aşk". The verses gathered from these works form the second section called as "Colour in Classical Turkish Poem" by being classified according to the objects that colors are casted.

At the end of this study, it's supposed that colours in classical poem within their meanings have been formed. Basically, it is witnessed to the existence of such a system in terms of colours in classical poem written according to regulation.

KİŞİSEL KABUL / AÇIKLAMA

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Klasik Türk Şiirinde Renkler**” adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

10.04.2009

Efsun YILMAZ UĞUR

ÖNSÖZ

Göz penceremizi açıp dünyaya şöyle bir baktığımızda doğada türlü türlü çiçekler, bitkiler, kuşlar, nesnelere ve dolayısıyla bunlara bağlı olarak birçok renk görürüz. Renklerin dünyamızda bu denli yer ettiğinin, her şeyi o büründüğü renk kıyafeti ile gördüğümüzün farkına varırız. Renk kavramının ve renk zevkinin insandan insana değiştiği bir gerçektir. Peki bu gerçeğin arkasında ne vardır? Bu sadece bizlerin görme olayı ile yaşadığı bir yanılsama mıdır yoksa insanların o renkleri nasıl görüp nasıl hissettiği ile mi ilgilidir? Biz de çalışmamızda işte bu gerçeği klasik Türk şiirindeki boyutuyla irdeleme yoluna gittik.

Renkler, klasik Türk şiirinin vazgeçilmez bir parçası gibidir. Zaten belirli bir çerçeve içinde yazılan bu eserlerde renklerin çok boyutluluk halinde karşımıza çıktığını görürüz. Onlar artık renk olmaktan ziyade şair için pek çok varlığın hatırlatıcısı konumundadır. Bu yüzden ki sevgilinin dudakları sadece kırmızı olarak değil; la'l, yakut, gül, gonca şeklinde; saç, kirpik ve kaşları sadece siyah olarak değil menekşe, küfr, müşğ şeklinde de geçmektedir. Divan şairi, renk söz konusu olduğunda yalnızca sevgili ile yetinmez; hemen her tabiat unsuru ile görsel bir tablo oluşturur. Klasik şiire bu açıdan bakıldığında renklerin tek başına bir inceleme konusu olarak ele alınması gerektiği gerçeğine ulaşılmaktadır. Çalışmamızın başlıca hedefi de daha önce üzerinde durulmayan böylesine önemli bir konunun araştırılıp bir bütün olarak ortaya koyulmasıdır. Nitekim inceleme süresince elde ettiğimiz malzemeler, bu konuda ne kadar haklı olduğumuzu göstermiştir.

İncelemenin 15. yy ile 19. yy arasında yaşayan şairleri kapsadığını; her şairin kendi imge ve sözcük dünyasındaki farklılıkları göz önünde bulundurulduğunda oldukça zorlu bir çalışma olduğu anlaşılacaktır. Fakat her zorluk, emek verilen her iş insana aynı zamanda keyifli bir süreç de yaşatmaktadır. Bu süreç boyunca her zaman bana yardımcı olan canım eşim Hakan UĞUR'a ve canım aileme bu vesileyle teşekkür ederim. Aynı zamanda gerek araştırma öncesinde gerekse çalışma boyunca bana hem manevi destek veren hem de sabırla rehberlik eden çok değerli hocam Prof. Dr. Ahmet KARTAL'a teşekkürü bir borç bilirim.

Efsun YILMAZ UĞUR

Kırıkkale, 2009

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
KİŞİSEL KABUL	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM RENK VE RENK PSİKOLOJİSİ

1) RENK BİLİMİNE GİRİŞ.....	4
2) RENGİN TANIMLANMASI	5
3) RENK VE PLASTİK SANATLAR.....	5
4) RENGİN OLUŞUMU	6
5) RENK VE IŞIK	6
6) RENGİ GÖRME VE ALGILAMA	7
7) RENK VE YAŞAM.....	10
8) PSİKOLOJİ VE İNSAN	11
9) İNSAN VE RENK	11
10) RENK VE TOPLUM.....	14
11) TÜRK KÜLTÜRÜ VE RENK	17
a. Ak (Beyaz).....	19
b. Al (Kızıl-Kırmızı)	19
c. Mavi (Gök Rengi).....	20
ç. Sarı.....	21
d. Siyah (Kara).....	21
e. Yeşil	22
12) GÜNÜMÜZDEKİ RENK ANLAYIŞI	23
a. Beyaz	23
b. Gri.....	24
c. Kahverengi.....	25

ç. Kırmızı.....	25
d. Mavi.....	27
e. Mor	28
f. Sarı.....	29
g. Siyah	30
ğ. Turuncu.....	31
h. Yeşil	32

İKİNCİ BÖLÜM

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE RENK

1) BEYAZ.....	35
a. Alın	35
b. Bulut	35
c. Deyim ve Atasözü	35
ç. Din / Nur	37
d. Diş	37
e. El / Parmak	38
f. Giyim-Kuşam	38
g. Göz.....	40
ğ. Gözyaşı	41
h. Gül	41
ı. Hz. Musa'nın Eli.....	43
i. Kağıt / Sayfa	43
j. Kar	44
k. Mermer.....	45
l. Sabah / Gündüz	46
m. Saç / Sakal / Kıl / Tüy.....	47
n. Sancak	49
o. Sedef	49
ö. Sîne / Ten / Gerden.....	49
p. Su	51
r. Yasemin / Nergis	51

s. Yüz / Yanak.....	52
2) GÜMÜŞ RENGİ.....	53
a. Ay.....	53
b. Çadır.....	54
c. Giyim-Kuşam	54
ç. Gözyaşı.....	54
d. Su / Buz	55
e. Ten.....	56
3) KIRMIZI.....	61
a. Altın / Para.....	61
b. Ateş / Ahker	62
c. Bağ / Bahçe	63
ç. Çadır	64
d. Çiçek / Erguvan / Gül / Lâle / Karanfil.....	64
e. Deyim ve Atasözü	72
f. Dudak	73
g. Eşya (Kılıç / Fener / Testi / Tabak / Kase)	106
ğ. Giyim-Kuşam.....	107
h. Gonca.....	120
ı. Göz / Gözyaşı	121
i. Kadeh / Şarap	151
j. Kağıt	179
k. Kan / Yara.....	180
l. Kına	185
m. Köşk / Saray.....	186
n. Küpe / Taç / Yüzük	186
o. Mercan / Yakut / Lâl / Akik	187
ö. Mürekkep / Aşı Boyası.....	188
p. Ok / Temren.....	189
r. Sancak.....	190
s. Şafak.....	191
ş. Taş / Toprak	192
t. Tûfî (Papağan) / Kebûter (Güvercin).....	192

u. Yüz / Yanak	193
4) MAVİ.....	214
a. Çadır.....	214
b. Deniz / Akarsu	215
c. Duman	216
ç. Eşya (Şişe / Kadeh / Şarap Küpü).....	217
d. Giyim-Kuşam	217
e. Gökyüzü/ Felek.....	220
f. Köşk / Kubbe	224
g. Nilüfer	225
ğ. Ziyet/ Yüzük	225
5) MOR.....	226
a. Menekşe.....	226
b. Yara	226
6) SARI	226
a. Altın ve Altından Yapılmış Eşyalar.....	227
b. Çadır.....	234
c. Çiçek Tacı	234
ç. Deyim ve Atasözü	234
d. Giyim-Kuşam	235
e. Güneş / Ay.....	236
f. Nergis / Safran / Gül	238
g. Taç / Taht.....	240
ğ. Yaprak.....	241
h. Yüz / Yanak / Ten.....	242
7) SİYAH.....	257
a. Ateş / Kıvılcım / Işık.....	257
b. Ben	258
c. Benek / Lalenin Benegi / Menekşe / Sümbül.....	263
ç. Ceylan / At / Yılan / Karga	265
d. Çadır / Konak.....	265
e. Çöl / Akarsu / Dere / Deniz / Dağ.....	266
f. Deyim, Atasözü ve Mecaz.....	267

g. Diken	292
ğ. Din.....	292
h. Duman	293
ı. Gece	295
i. Giyim-Kuşam	297
j. Gökyüzü / Bulut / Ay / Güneş / Yıldız	302
k. Göz.....	304
l. Kadeh	313
m. Kafir	313
n. Kan / Yara.....	313
o. Kanat	316
ö. Kaş	316
p. Kirpik	318
r. Para	319
s. Saç / Kakül.....	319
ş. Sakal / Ayva Tüyü.....	342
t. Ten	345
u. Toprak / Taş	345
ü. Yazı / Kalem / Mühür / Mürekkep	350
8) YEŞİL.....	351
a. Ağaç / Yaprak / Toprak.....	352
b. Ayva Tüyü.....	354
c. Cennet / Bağ / Bahçe / Çimenlik / Yeryüzü.....	355
ç. Çadır	359
d. Dağ.....	360
e. Deniz.....	360
f. Eşya	360
g. Giyim-Kuşam	361
ğ. Gökyüzü / Kubbe.....	365
h. Kadeh	366
ı. Kalem	367
i. Kılıç	367
j. Kuş / Papağan.....	367

k. Mimari Yapı	368
l. Ova.....	368
m. Sancak	369
n. Servi.....	369
o. Su	369
ö. Taht.....	370
p. Top.....	371
r. Yılan	371
s. Yüzük	372
9) KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE RENKLERLE İLGİLİ YAYGIN OLMAYAN	
KULLANIMLAR.....	372
a. Beyaz	372
b. Gri.....	372
c. Kırmızı	372
ç. Lacivert.....	374
d. Mavi.....	374
e. Mor	377
f. Pembe	377
g. Sarı.....	378
ğ. Siyah	378
h. Turuncu.....	378
ı. Yeşil	379
SONUÇ.....	381
BİBLİYOGRAFYA	383
EKLER.....	387
ÖZGEÇMİŞ.....	397

KISALTMALAR

s. : Sayfa (Dipnot)

sf. : Sayfa

GİRİŞ

Doğadaki tüm varlıklar için ayırt edici bir özellik olan ve kaynağını güneşten alan renk, titreşimler sonucu zihnimizde oluşan bir kavramdır. Gökkuşuğu örneğinde olduğu gibi yedi rengi ve bu renklerden oluşan milyonlarca renk tonunu içinde barındıran ışığın parçalanmasıyla oluşmaktadır. İlkel zamanlarda mağara duvarlarına yapılan resimlerden bu yana varolan bu kavram yaşamla öylesine iç içe girmiştir ki insanlar algılayabildikleri renkleri duygu ve düşüncelerini ifade etmekte bir araç olarak kullanmıştır.

İnsanoğlu duyuları aracılığıyla çevreyle ilişki kurmuş ve çevrenin algılanmasıyla da insan yaşamı anlam kazanmıştır. Böylece insanlar acı, korku, nefret, sevgi, mutluluk gibi duyguları belirtmek için renklere tarihsel süreç içerisinde anlamlar yüklemiştir.

Kişinin renk zevki oluşurken toplum kültürünün ve bireyin tercihlerinin etkili olduğu bilinmektedir. Bireylerin renklere karşı eğiliminden dolayı renk kültürü doğmuştur. Bu sebeple her toplum için renklerin ayrı anlam ifade etmesi kaçınılmazdır. Sanatın onu ortaya koyan kişilikten bağımsız olamayacağı düşünüldüğünde toplumun bir parçası olan sanatçının da eserinde kendi psikolojisini ve toplum kültürünü yansıtacağı bir gerçektir.

Klasik Türk şairleri de içsel dünyasını, duygu ve düşüncelerini daha iyi yansıtmak adına oluşturduğu şiirlerde renklerin dilini kullanmıştır. Renklerin dilini kullanırken onları kimi zaman manevi boyutta kimi zaman da maddi boyutta ele almışlardır. Bu durumda şairlerin, renkleri sadece görme ve algılama boyutuyla kullanmadıkları onlara ayrıca duygusal değer kazandıracak bir anlam da yükledikleri görülmektedir.

Klasik Türk şairleri şiirlerini ifadede araç olarak renkleri güzellik ve tabiat unsurlarını aktarmak, bunların niteliklerini belirtmek amacıyla kullanmıştır. Buna bağlı olarak kırmızı, mavi, sarı, yeşil, mor ve siyah gibi renkler ön plana çıkmış ve klasik Türk şiiri ile rengarenk tablolar oluşturulmuştur.

Renklerin algılanması ve bu iletinin sanatla yansıtılma çabası ilkçağlardan günümüze değin sürmüştür. Hatta sanatın da dışına çıkarak bilimsel çalışmalara da konu olmuştur.

Renklerle ilgili fizikçi Newton'la başlayan Young, Chevreul, Helmholtz gibi bilim adamlarının fikirleriyle devam eden çalışmaların bugün sadece bu alanla sınırlı kalmadığını; renklerin insan psikolojisi üzerindeki etkisi düşünüldüğünde bu kavramın diğer bilimlerin de konu alanına girdiği görülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

RENK VE RENK PSİKOLOJİSİ

1. RENK BİLİMİNE GİRİŞ

Renkler, canlı ve cansız tüm varlıkların ayırt edici bir özelliği ve tabiatın doğal bir parçasıdır. Renklerin sadece doğayla yani dış dünyayla ilgili olmadığı, aynı zamanda insanların iç dünyasıyla da ilgili olduğu bilinmektedir.

Fizik, kimya, fizyoloji ve psikoloji alanlarında renk teorisi ve renk psikolojisi üzerinde bilim adamları tarafından birçok çalışma yapılmıştır.

Fizikçiler renklerin ışık dalgaları ile taşınıp güneş ışığının atmosfer tarafından kırıldığı zaman renklerin meydana geldiğini ileri sürmüşler yani renk kavramını bir enerji yayılımı olarak düşünmüşlerdir.

Fizik alanında renklerle ilgili ilk teoriler Isaac Newton tarafından ortaya atılmıştır.

İngiliz, Isaac Newton bir fizikçi sıfatıyla, 1670'te, beyaz ışığı, spectair Solaire sistemle, güneş ışığını, bir prizmadan geçirip, renkleri ayırmayı başaran ilk mucit olmuştur. Karanlık bir odada, güneş ışığının, ince bir delikten odaya sızmasını sağlamak için bu ışığın önüne bir prizma koymuş; ışığın parçalanış şeklini, gökkuşağında olduğu gibi, yedi rengi yukarıdan aşağı doğru perdeye aksettirmeyi başarmıştır.

Newton, Güneş ışığının yedi renkten ibaret renk tayfini bularak, renk teorisini ve de renk bilimini ortaya koymuştur.¹

Yıllar sonra fizikçi Young da Newton'un yaptığı deneyin tersini gerçekleştirmiştir. Newton ışığı tayfin altı rengine ayırırken Young ise ışığı yeniden oluşturmuştur. Tayfin altı renginin birer ışınını bir perdede birbiri üzerine düşürerek beyaz ışığı elde etmiştir. Young ayrıca önemli bir başka ışık özelliğini de kanıtlamıştır. Renkli lambalarla yaptığı deneylerde uyguladığı eleme yöntemleriyle tayfin altı renginin yine aynı tayfta yer alan üç temel renge indirgenebileceğini göstermiştir. Sadece kırmızı, yeşil ve koyu mavi renklerle beyaz ışığın elde edilebileceğini keşfetmiştir.²

Daha sonra, Chevreul, Helmholtz gibi bazı fizikçi ve kimyagerler, renk üzerinde çalışarak, renk tedrisinin bugünkü bilimini gerçekleştirmişlerdir.³

¹ Metin Yahya Üster, *Renkler Geri Geliyor*, İstanbul, 1996, s. 26.

² José M. Parramón, *Resimde Renk ve Uygulanışı*, İstanbul, 1994, s. 12, 13.

³ Metin Yahya Üster, *a.g.e.*, s. 26.

2. RENGİN TANIMLANMASI

Rengin bilimin değişik alanlarına göre pek çok tanımı vardır.

“Farsça bir kelime olan renk; ışığın, kendi öz yapısına veya cisimler tarafından yayılma şekline bağlı olarak göze yaptığı etkidir.”⁴ Yani renk nesnelere üzerine yansıyan ışınların bir kısmının algılanmasıyla oluşur.

“Kur’ân’a baktığımız zaman renk kelimesinin karşılığı olarak sıbğa kelimesini görüyoruz. Bakara Sûresinin 138. ayetinde ⁵ yer alan bu sözcüğü Türkçeye boya olarak çevirmek mümkündür. Sözcüğün Kur’ân’da tek başına değil de Allah ismiyle beraber yani sıbğatullah ifadesi ile kullanılmış olması çok anlamlıdır. Bu kullanım, hakiki renk vericinin yalnızca Allah olduğunu çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır.”⁶

“Renkler bu dünyada bize ‘Gizli Hazine’ servetine tanıklık taşımak ve onun herhangi bir olumsuz anlamda kesinlikle ‘tekdüze’ olmadığını doğrulamak üzere verilmişlerdir. Bu durum Kur’an’da şöyle ifade edilmiştir. Sizin için yeryüzünde değişik renklerden yarattığı her şey, doğrusu onlarda hatırdaki tutmasını bilen kimseler için bir işaret vardır (16/ Nahl, 13).”⁷

3. RENK VE PLASTİK SANATLAR

Renk, plastik sanatlar için de önemli bir unsurdur. Renkler ara ve ana renk olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Ana renkler, yani diğer renklerin karışımı ile elde edilmeyen renkler, kırmızı, sarı ve mavidir. Ara renkler ise ana renklerin birbiri ile karışımından elde edilen renklerdir. Bunlar da yeşil, turuncu ve mordur.

Plastik sanatlarda renk, derinlik anlamı kazandırılarak kullanılmaktadır. Renklere, birbirleri ile karıştırılarak istenilen yere uyan bir değer/ton kazandırılır. Eğer renkler ara tonlu ise, o takdirde oylum duygusu uyandıran renk değerleri ortaya çıkar. Bir renk diğer renklerle uyuşmuyorsa, sadece bağıracı etkiler uyuşuyorsa rahat etkiler uyandırır.”⁸

⁴ Necmettin Şahinler, *Siyâh ve Yeşil Kur’an’da Renk Sembolizmi*, İstanbul, 2002, s.11.

⁵ Bakara Sûresinin 138. ayeti şöyledir: “Allah’ın boyası! Allah’ın boyasından daha güzel boyası olan kim? Biz yalnız O’na kulluk ederiz.”

⁶ Necmettin Şahinler, *a.g.e.*, s.13.

⁷ Martin Lings, *Simge ve Kökenörnek*, Ankara, 2003, s. 50, 51.

⁸ Adnan Turani, *Sanat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1993, s.116.

4. RENGİN OLUŞUMU

Rengin oluşumunda ışığın özellikle de güneş ışığının etkisi büyüktür.

“Işığın kuvveti ne kadar fazla ise, rengin kuvveti de o kadar parlak ve sağlam olmaktadır. Karanlıkta renkleri ayırmak imkânsızdır. Çünkü ışık olmayan yerde renk de yoktur. Güneşten gelen ışınlar, ayrı hızlarla titreşerek, değişik dalgalar meydana getirmektedirler. Rengin zihinde uyandırdığı hisler, esasında ışığın değişik dalga boylarının tesirinden başka bir şey değildir.”⁹

Rengin bir gerçeklik gibi algılanması insan zihninde olur. Nitekim Goethe de görmenin sadece bir optik olay değil, aynı zamanda bir psikolojik olay olduğunu söylemiştir.¹⁰

Wassily Kandinsky de, bu konudaki düşüncelerini şu cümlelerle dile getirmiştir:

“Genel olarak renk, doğrudan ruhu etkileyen bir güçtür. Renk klavye, gözler tokmaklar, ruh çok telli piyanodur. Sanatçıysa, çalan ellerdir. Ruhta titreşimler yaratmak üzere tuşlara dokunur.

Bu yüzden, renk armonisinin, insan ruhundaki uygun bir titreşime dayanması gerektiği açıktır ve bu, içsel ihtiyacın yol göstericisi ilkelerinden biridir.”¹¹

Bütün bu olgular dikkate alındığında renklerin psikolojik etkilerinin insan yaşamı için önemli olduğu sonucuna ulaşırız.

5. RENK VE IŞIK

“Rengin doğal kullanımı doğadaki nesnelere kendi doğal renklerine uyularak, onları gözleyerek yapılan bir işittir. Ancak, göz, renk yönünden aldanan bir organdır. Üstelik doğadaki renkler ışık değişikliklerine bağlı olarak, sürekli değişimler ortaya koyarlar. Bu sorun 19. yüzyılda empresyonist (izlenimci) ressamların bu değişmeyi sıkıca gözlemleyen deneylerine yol açmıştır.”¹²

⁹ Şeref Bigalı, *Resim Sanatı*, Ankara, 1984, s. 260.

¹⁰ Klaus Budzinski, “Biz mi Renkleri Etkiliyoruz, Renkler mi Bizi?”, *Bilim ve Teknik Dergisi*, s. 227, (Ekim 1986), s. 8.

¹¹ Wassily Kandinsky, *Sanatta Ruhsallık Üzerine*, İstanbul, 2001, s.79.

¹² Sezer Tansuğ, *Resim Sanatının Tarihi*, İstanbul, 1993, s. 13, 14.

Empresyonizm¹³ (İzlenimcilik) akımına bağlı olan sanatçılar rengin şiddetini artırmak için güneş ışığına bağlı kalmışlardır. Güneş ışığını kullanarak renkleri yan yana getirip renklerin etkilerinden faydalanmış ve onların klasik kullanımına bağlı kalmadan bunları eserlerine yansıtmişlerdir.

“ Işık alan cisimlerin rengini şu üç renk faktörü belirler:

a) Öz Renk /Lokal Renk: Cismin/objenin gerçek rengidir. Bazı renkler çok belirgindir. Örneğin mavi bir çiçek, kırmızı bir küre ya da sarı bir elbise. Ancak hacimli bir cisim aydınlatıldığında ışık ve gölgelerin etkisiyle farklı renk tonları ortaya çıkar. Ayrıca cisim çevredeki nesnelere renklerinden de yansımalar alır.

b) Işığa Göre Değişen Renk/ Tonal Renk: Öz rengin ışık-gölge etkileriyle değişmiş şeklidir. Çoğu durumda bu renk, çevredeki cisimlerden yansıyan renklerden de etkilenir. Bu nedenle de tonal renk, genellikle yansıma renklerden etkilenmiş olan lokal renk/öz renk'tir.

c) Yansıma Renk: Çevredeki diğer objelerden yansıyan renklerdir. Baktığımız her cisim, ortamda bulunan renklerden etkilenir. Bu renkler çevredeki cisimlerin yansıma renkleridir. Örneğin gölgedeki beyaz badanalı bir evin duvarlarının öz rengi olan beyaz renk, çevredeki bir ağaç kümesinden yansıyan renklerin etkisiyle yeşilimsi, turuncumsu veya sarımsı; ya da çevresindeki toprağın yansıttığı renklerin etkisiyle kırmızımsı, sarımsı bir ton alabilir.

Yukarıda zikrettiğimiz üç faktörü de şunlar etkiler:

- 1) Işığın rengi
- 2) Işığın yoğunluğu
- 3) Aradaki atmosfer¹⁴”

6. RENGİ GÖRME VE ALGILAMA

Renk, fiziksel, fizyolojik ve psikolojik olmak üzere üç şekilde çözümlenip algılanabilir.

¹³ Avrupa resminde ilk olarak geleneksel resimden ayrılmayı başaran ve Rönesans'tan beri izlenen atölye resminin siyah-beyaz, ışık-gölge ve bilimsel perspektif kurallarının çözümlenmesine başlangıç olan sanat eğilimi.

¹⁴ José M. Parramón, *a.g.e.*, s. 26.

Gözü optik bir araç olarak anlamaya çalışan fiziksel bölüm, ışığın dışsal dünyadan gelerek retina üzerine odaklanmış bir imge olarak dönüştürülmesi sürecini çözümlenmeye çalışmaktadır. Fizyolojik çözümlenmeler retina üzerindeki imgenin sinyalleri nasıl beyne ilettiğini ve bilinçli ışık duyumunda sonuçlandığını incelemektedir. Fizyolojik çözümlenmeler bir adım daha ileri giderek ışık duyumlarının nasıl dışsal dünyadaki nesne ve olayların anlamlı algılarına çevrildiklerini soruyordu.”¹⁵

“Algı, duyu verilerini örgütleyip yorumlayarak çevremizdeki nesne ve olaylara anlam verme sürecine verilen addır. Algı, duyudan farklıdır. Algılama anında beyin, bireyin içinde bulunduğu durumdan beklentilerini, geçmiş yaşantılarını, diğer duyu organlarından gelen başka duyuları, toplumsal ve kültürel etkenleri hesaba katar. Gelen duyuları seçme, bazılarını ihmal etme, bazılarını kuvvetlendirme, arada olan boşlukları doldurma ve beklentilere göre anlam verme bu aşamada yapılır. Duyu organlarının beyne ilettikleri duyular basittir, algılama ise geçmiş öğrenme ve deneyimlerimizin de işin içine girdiği son derece karmaşık bir süreçtir.”¹⁶

Birey duyular aracılığıyla çevresiyle ilişki kurar. Algılama, duyular aracılığıyla çevredeki olgulara anlam kazandırmaktır ki bu algılama duyuların imkânı oranında gerçekleşir.

“Birey doğduğu zaman, zihinsel gücünün hiçbir etkisi yoktur. Bireyin yaşı büyüdükçe çevreye bağlı olarak düşünme, anlama, yargılama ve ezberleme gibi yetenekleri gelişmeye başlar. Sağlıklı bir algılama için çevre koşullarının çok iyi düzenlenmesi gerekir. Bu açıdan bakıldığında psikolojik ve çevre şartlarına göre kişisel algılama farklılıkları ortaya çıkar. Çünkü bireyin rengi algılamasında, duyu organlarının geliştiği çevrede rengin özellikleri ve insan psikolojisi önemli bir yer tutar.”¹⁷

Wassily Kandinsky renklerin ruhsal anlamda algılanması konusundaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

“İnsan geliştikçe, farklı varlık ve nesnelere yol açtığı deneyimlerden oluşan halka daha da genişler. Bu deneyimler içsel bir anlam ve nihayet ruhsal bir armoni kazanırlar. Duyarlılık bakımından az gelişmiş bir ruh üzerinde yalnızca geçici ve yüzeysel bir etki bırakan renk için de aynı şey söz konusudur. Ama bu yüzeysel etki bile

¹⁵ Raymond E. Fancher, *Ruhbilimin Öncüleri*, İstanbul, 1990, s. 89.

¹⁶ Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*, İstanbul, 1991, s. 98, 118,119.

¹⁷ Ümit Yılmaz, *Renk Psikolojisi*, Anadolu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, s. 6.

nitelik açısından farklılaşmaktadır. Göz, açık ve duru renkler tarafından cezbedilmekte ve hatta duruluklarının yanı sıra sıcak olan renkler daha da kuvvetli bir şekilde onu çekmektedir. Renk yalnız başına duramaz; bir anlamda kendi başına sınırlar oluşturamaz. Kırmızının tükenmez boyutu ancak zihinde görülebilir. Kırmızı sözcüğü duyulduğunda, renk belirli sınırlara bağlı olmaksızın akla gelmektedir. Eğer böyle sınırlar gerekliyse, kasten tasarlanmalıdırlar. Ama gözce değil zihinde görülen böyle bir kırmızı, ruh üzerinde belirli ve belirsiz birer etki bırakır ve ruhsal armoni meydana getirir.¹⁸”

Renkler duyguları doğrudan etkileyen bir unsur olduğu için insan zihni bazı renkleri hemen algılar bazı renkleri algılayamaz.

Beden gibi ruh da tekrarlanan alıştırmalarla güçlendirilebilir ve geliştirilebilir. Başlangıçta renkleri ve onların insan üstündeki etkilerini iyi bilmek gerekmektedir. Öncelikle insan zihninde renge dair sıcak ve soğuk, açık ve koyu olmak üzere ayırım oluşur. Bu ayırım neticesinde, her rengin sıcak ve açık, sıcak ve koyu, soğuk ve açık ya da soğuk ve koyu olmak üzere dört ayrı çekicilik tonu oluşmaktadır. Genellikle, bir rengin sıcaklığı ya da soğukluğu onun sarıya ya da maviye yakınlığını ifade eder. Bu yakınlık, rengin değişmez bir esas çekiciliğe sahip oluşu, fakat daha somut ya da daha soyut bir nitelik gibi kabul edilmiştir. Sıcak renkler izleyiciye yaklaşır, soğuk renklerse ondan uzaklaşır.¹⁹

Rengi algılamak için renk yapısının fizik ve kimya niteliklerinin yanı sıra bir de alıcının bulunması gerekmektedir. Renk olayı bir yandan bu alıcıya, yani rengi gören kimseye bağlı bulunduğundan diğer yandan renk duygusunu meydana getiren faktörlerin çeşitliliğinden dolayı hayli subjektiftir, yani kişiye göre değişir. Bu yüzden duyu organlarının ve renklerin fizik özelliklerinin yanı sıra birtakım psikoloji elemanları da göz önünde bulundurulmalıdır.²⁰

Renkleri algılama, bireyden bireye değişebilen ve bireyin psikolojik süreçlerini de içine alabilen bir olgudur. Renklerin sadece fiziksel etkisinin değil, bireyin ruhunda bıraktığı derin ve yoğun duygular dikkate alındığında, ruhsal etkilerinin de olduğu bir gerçektir.

¹⁸ Wassily Kandinsky, *a.g.e.* , s.76, 82, 83.

¹⁹ Wassily Kandinsky, *a.g.e.* , s. 98, 100.

²⁰ Mümtaz Işingör, *Temel Sanat Eğitimi*, Ankara, 1986, s. 45.

7. RENK VE YAŞAM

Birey değişen ve gelişen dünya şartlarıyla birlikte yaşadığı çevrede ortaya çıkan sorunları çözmek için fikirler üretir. Bireyin çevresi ile kurduğu ilişkide görsel algılamanın önemi büyük olduğundan, sorunların çözümü için üretilen fikirlerde renk unsuru önemlidir.

Günümüzde mimari, sağlık, sanayi, ticaret gibi yaşamın her alanında renklerden yararlanılmaktadır. Örneğin; açık sarı ile boyanmış duvarların odaları daha geniş göstermesi, duygusal anlamda çöküntüde olan hastalara moral verebilmek için dekorasyonlarda kırmızı, pembe ve turuncu renklere yer verilmesi, okullarda sınıfların boyasının açık renklerde olmasının öğrenci dikkatini artırması, ameliyat önlüklerinde yeşilin tercih edilmesinin hasta üzerindeki olumlu etkileri bunlardan birkaçıdır.

Bilim adamları çeşitli hastalıklardan daha iyi sonuç almak için birtakım tedavi yöntemlerine yönelmişlerdir. Bunun sonucu olarak da renklerin sinir sistemi üzerinde bıraktığı etkilerden yararlanarak kromoterapi²¹ uygulamasını bireyler üzerinde denemişlerdir.

İlkçağlardan bugüne uzanan bir geçmişi olan kromoterapiyle çeşitli biçimlerde renkler kullanılarak bireylerin sinir sistemi dengelenmektedir. Elektromanyetik bir reaksiyonla insan vücudu üzerine dalga boyu şeklinde verilen renkler hastalıkların gelişimine engel olmaktadır.

Renkli ışığın tüm beden üzerinde çok belirgin etkileri vardır. Bundan dolayı, çeşitli sinir hastalıklarının değişik renklerle tedavisi için girişimlerde bulunulmuştur. Nitekim kırmızı ışığın kalbi uyarıp heyecanlandırıldığını, mavi ışığın ise, geçici felce neden olabildiği tespit edilmiştir.²² Hatta dört bin yıl önce Mısır'da ışıkla tedavinin yapıldığı tapınakların kurulduğu gibi, bu amaçla değişik renkte ışıklar da kullanılmıştır. Bu tedavi yöntemi günümüzde alternatif tıp uygulamaları içinde gittikçe yaygınlaşmaktadır. ”²³

²¹ Kromoterapi, renkleri, daha doğrusu belli dalga boylarını yaşayan organizmalardaki biyolojik ve fizyolojik etkileri sayesinde tedavi amaçlı kullanmak olarak açıklanabilir.

²² Wassily Kandinsky, *a.g.e.* , s.78.

²³ Cezmi Akkın, Sait Eğrilmez, Filiz Afrashi, “Renklerin İnsan Davranış ve Fizyolojisine Etkileri”, *Türk Oftalmoloji Gazetesi*, s. 274-282, (Temmuz- Ağustos, 2004), s. 281.

8. PSİKOLOJİ VE İNSAN

Ruh bilgisi insanlık tarihinin en eski uğraşlarından. Ancak psikoloji biliminin bilim olarak ortaya çıkması yirminci yüzyılı bulmuştur.

“Antik Yunan’a, hatta M.Ö. 500’lü yıllara kadar bile uzanmakla birlikte bugün anladığımız biçimiyle psikolojinin tarihi 19. yüzyıl öncesine gitmez. Çünkü, Antik Yunan’dan başlayarak bu yüzyıla kadar olan süreçte psikoloji hep ‘ruh’ ile ilişkilendirilen ‘her şey’ biçiminde düşünülmüş ve bu anlamda da felsefeden, mantıktan, eğitimden ayırt edilerek bağımsız bir çalışma alanı olarak düşünülmemiştir. 19. yüzyılda da psikoloji fizyoloji ve fizikle ilişkilendirilmiş, Henry James istisna tutulursa gerçek kimliğine Freud’la kavuşmuştur.”²⁴

Psikoloji insan davranışlarını bilimsel yöntemlerle inceleyen bilim dalıdır. İnsan merkezli bilim dalı olduğu için bireyin doğumundan ölümüne kadar geçirdiği psikolojik süreçlerle ilgilenir.

“Modern psikoloji, günümüzde davranışı ve davranışın altında yatan süreçleri bilimsel olarak inceleyen çalışma alanı olarak tanımlanır.”²⁵ Buradan hareketle psikoloji, insanların ve hayvanların zihin, davranış ve duygu biçimlerini ele alan bir bilimdir.

İnsan, yaşamında çevresiyle sürekli iletişim halindedir. İletişim ve etkileşim sırasında kendine özgü davranış özellikleri de gösterir. İnsanın yaşadığı zamanı ve mekânı anlamlandırması da psikolojisine bağlıdır. O halde psikoloji biliminin merkezinde insan olduğunu söylemek kaçınılmazdır.

9. İNSAN VE RENK

Renkler hayatın anlamlı parçalarıdır. İnsanlar renklere çeşitli anlamlar yüklemiş; renkleri isteklerini, mutluluklarını ve üzüntülerini yansıtmada bir araç olarak kullanmışlardır.

“İnsanları etkileyen, insanlarda değişik çağrışımlar yaratan renkler insanın iç dünyasını açığa çıkaran bir test olarak ortaya çıkmaktadır. Renkler insanların

²⁴ İsmet Emre, *Edebiyat ve Psikoloji*, Ankara, 2005, s. 24.

²⁵ Doğan Cüceloğlu, *a.g.e.*, s. 35.

endişelerini, sıkıntılarını, özlemlerini, beklentilerini anlamayı sağlayan, kişinin olaylar karşısında tutumunu değerlendirmeye yarayan ipuçları vermektedir.”²⁶

Renklerin, bireylerin kişisel özelliklerini, düşünce tarzını, yaşam biçimini ve karakterini yansıtmada belirleyici özelliği olduğu, bireyin hayatına yön verdiği bilinmektedir.

Renklerin iletişimde kullanılması daha çok psikolojik duygularla ilgilidir. İnsanların içinde bulunduğu durumu, insanların duygularını seçtiği renkler açığa çıkarmaktadır. İnsanlar ruhuna uymayan renkleri taşıyamamakta bu sebeple duygularıyla uygunluk göstermeyen renklerle iç içe olduğunda rahatsızlık duymaktadır. Sadece kendisine ve duygularına hitabeden renkleri tercih edip, benimsemektedir. Farkında olmasa da, içinde yaşadığı dünyayı, iç dünyasını, o sıradaki duygularını renklerle anlatmasının temelinde renklerle iletişim ve renklerin simgesel anlamları yatmaktadır. İnsan duygularının renklerle ifadesi, bir iletişim biçimidir.²⁷

Renk bireyde iki biçimde etki bırakır. Bunlardan biri fiziksel diğeri psikolojik etkidir. Bireyin renkleri görsel olarak algılamasıyla fiziksel, renklerin birey ruhunda bıraktığı duyguyla psikolojik etki oluşmaktadır. Yani rengi görmek ve hissetmek ayrı şeylerdir.

“İçerdikleri düşük ya da yüksek titreşimli enerjileri ile insanın duygusal, zihinsel ve fiziksel dünyasını etkileme gücüne sahip olan renkler aynı zamanda psikososyal gereksinimlerin sağlanmasında da etkili olmaktadır. Bundan dolayı, renkleri yapısal olarak incelemek kadar psikoloji açısından da incelemek gerekmektedir. Bu özellikleri ile renkler, uyarıcı oldukları kadar, bunaltıcı, yapıcı oldukları kadar da yıkıcı, itici ya da çekici olabilmektedirler.”²⁸ “Dünyayı pembe görmek, kara görmek gibi yapılan tabirler insanın ruhi durumunun renklerle ifadesidir. Bugün renklerin beden ve fikir üzerinde çeşitli etkiler meydana getirdiği, psikoloji biliminde de ispat edilmiştir.”²⁹

“Rengin ruhsal etkisinin doğrudan bir etki mi yoksa çağrışımın bir sonucu mu olduğu sorusunun cevabı net değildir. Bedenle bir olan ruh, çağrışımın bedeni etkileyişi sonucu oluşan ruhsal bir sarsıntı geçirebilmektedir. Sıcak bir kırmızı

²⁶ Süreyya Coşkun, *Renkler ve Kişiliğiniz*, İzmir, 1995, s. 134.

²⁷ Süreyya Coşkun, *a.g.e.*, s. 46, 47.

²⁸ Emine Koca, Fatma Koç, “Çalışan Kadınların Giysi Seçimleri ve Renk Tercihleri”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 171-200, (Bahar-2008), s. 174.

²⁹ Ercüment Kalmık, *Renklerin Armoni Sistemleri*, İstanbul, 1964, s. 38.

heyecanlanmaya yol açarken, kırmızının başka bir tonu, akan kanı çağrıştırdığı için acı ya da tiksintiye neden olabilmektedir.”³⁰

Birey kendi iç dünyasını, zevklerini, duygularını ve psikolojisini beğendiği renklerle yansıtmaktadır. Bu da bizi her bireyin renk seçiminin farklı olduğu sonucuna götürmektedir.

Ana ve ara renkler, insanlar üzerinde bıraktıkları psikolojik etkiye göre sıcak ve soğuk renkler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

Sarı-kırmızı ailesinden olan³¹ dalga boyu yüksek olan renklere sıcak renk denir. Bunlar sarı, kırmızı ve turuncudur. Mavi, mor ve yeşil gibi renkler de dalga boyu düşük olduğu için soğuk renkler olarak adlandırılmaktadır.

Bazı renklerin sert, iğneli bazılarının ise düz, perdahlı, kadifemsi bir görünüşü vardır. İnsana okşayıcı bir his verirler. Renklerdeki sıcak ve soğuk ayrımı da bu esasa dayanmaktadır. Bazı renkler yumuşaklık hissi verirken, bazıları daima sert bir görünüme sahiptir.

Fizik bakımından çok kuvvetli etkileyici özelliği olan açık ve sıcak renkler kişi üzerinde daha da tesirlidir. Koyu kırmızı alev gibi çeker ve tahrik eder, parlak limon sarısına göz güç dayanır, sonunda huzursuz olur. Bu hüviyete bürünen göz, dinlenmek için fark etmeden mavi ya da yeşil rengi arar.”³²

Sıcak renklerin uyarıcı etkisinin fazla olması sebebiyle fiziksel gücü ve enerjiyi artırıcı etkisi vardır. Soğuk renklerin ise dinlendirici, huzur ve güven verici etkisi vardır.

Renk zevki; bireylerin yaşma, cinsiyetine ve kültür düzeyine göre değişiklik göstermektedir.

“Çocuklarla yapılan deneylerde genellikle temel renkler, özellikle de parlak renkler tercih edilirken, ara renklerin tercih edilmediği görülmektedir. Bu durum, çocukların renk seçimlerinde cesur ve yürekli davranmalarından kaynaklanmaktadır. Çünkü onlar, henüz renk uyumunun farkında değildirler. Örneğin; bir pantolonu sadece kırmızı olduğu için isteyebilirler. Ya da bir nesneyi, sadece sarı olduğu için seçebilirler.

³⁰ Wassily Kandinsky, *a.g.e.*, s. 77.

³¹ Adnan Turani, *a.g.e.*, s. 126.

³² Mümtaz Işingör, *a.g.e.*, s. 47.

Ancak ileri yaşlarda, ara renklere temayülde bir artış olur. Ancak, içinde buldukları grubun entelektüel zevklerinden de etkileneren renk tercihlerini geliştirirler.”³³

Renk seçiminde cinsiyet farklılığı üzerinde de çalışmalar yapılmıştır.

“Jastrow (1897) erkeğin maviyi kırmızıya, kadının da kırmızıyı maviye tercih ettiğini, Dorcus (1926) sarı rengin erkekte daha etkileyici olduğunu, Guilford (1934) tonlar arasında çok küçük ya da çok büyük farklılıkların bayanlarda daha çok algılandığını tespit etmişlerdir. 1940’ların başında yine cins-renk ilişkisini araştıran Eysenck’in çalışmasında sadece renk farklılığı olarak sarı ve turuncu ortaya çıkmış, erkeğin sarıyı kadının da turuncuyu tercih ettiği saptanmış, aynı bulgular Birren (1952) tarafından da desteklenmiştir. Guilford ve Smith (1959) uçuk renklere erkeklerin daha toleranslı olduğunu kadınların zevklerinin değişken ve esnek olduğunu vurgulamış, McInnis ve Shearer (1964) erkeklerin % 56’sı ve kadınların % 76’sının soğuk renkleri seçtiğini, benzeri bir çalışmada Plater (1967) da erkeklerin güçlü renkleri daha fazla seçtiğini göstermiştir. Radeloff (1990) da kadınların erkeklere nazaran bir favori renge daha çok sahip olduğunu, kadınların daha yumuşak erkeklerin daha parlak renkleri seçtiğini saptamıştır. Bütün bu çalışmalar erkek ve kadında toplumsallaşmanın renklere olan cevapta değişiklikler yarattığını göstermektedir.”³⁴

10. RENK VE TOPLUM

“İnsanların yazının bulunmasından önce ya da sonrasında birtakım biçimsel işaret simgeleri kullanmaları bir arada örgütlenme zorunluluğundan kaynaklanmaktadır.”³⁵

İnsanlık tarihi yazıyı keşfetmeden önce resim dili ile anlaşmıştır. Resimlerle anlatımın gelişmesiyle de bir iletişim dili ortaya çıkmıştır. O dönemlerde resim bir anlatım aracı işlevini yüklenmiştir. Yani resim ve renk simge olarak özel bir dil olgusu yaratmıştır.

İnsanoğlu yazmadan önce çizmeye ve boyamaya başlamıştır. Mağaralarda ve dıştaki kaya yüzeyleri üzerinde bulunan boyalı resimler ve çizgiler, insanın binlerce yıl

³³ Süreyya Coşkun, *a.g.e.*, s. 17, 18.

³⁴ Cezmi Akkın, Sait Eğrilmez, Filiz Afrashi, *a.g.m.*, s. 279, 280.

³⁵ Sezer Tansuğ, *İnsan ve Sanat (Herkes İçin Sanat)*, İstanbul, 1987, s. 124.

önce fikirlerini nasıl ifade ettiğini bize net bir şekilde göstermektedir; ancak nasıl konuştukları hususunda aydınlatıcı bir bilgi bulunmamaktadır.³⁶

O dönemlerde mağara duvarlarını süsleyen bu resimlerin renkli olduğu ve simgesel bir iletişim dili olduğu söylenebilir.

Kaya duvarlarını resimleyen sanatçılar; hayvansal yağlar, balık yağı gibi karıştırılmış renkli topraklar kullanmışlar, bitki özsularından ve süttten yararlanmışlardır. Resimlerin konturlarını/sınır çizgilerini kazıyarak ya da başka yöntemlerle çizerek boyayı elleriyle ya da bitkileri ezerek yaptıkları tamponlarla sürmüşlerdir. Püskürtme yöntemiyle de boya kullandıkları, bunun için içi boya doldurulmuş kemik parçalarından yararlandıkları anlaşılmaktadır.³⁷

“Eski insanlar renkleri, büyüsel amaçlarla, tapınma sırasında görsel etkileycilik için, kendilerini düşmanlardan gizleyebilmek ya da korkunç görünebilmek, beğenilme ve güzelleşme içgüdüsüne cevap verebilmek için kullanmışlardır.”³⁸

“Toplumsal yaşamda, grup üyelerinin birbirlerini kolayca tanımalarını sağlamak, birbirlerine bağlılıklarını pekiştirmek, diğer kişilerden ya da gruplardan kendilerini farklı kılmak için de, insanlar boyanmışlardır.”³⁹

“Renklerin anlamlarının ve etkilerinin belleklere kazınışı ilkçağda yoğunlaşmıştır. Doğada görülen renkler, boya haline getirilmeye başlandıktan sonra insanlar, o nesnelerin gücünü ve etkisini de, renkleriyle birlikte anmaya başlamışlar, renklerden etkilenmişlerdir. Renkler, onu taşıyan nesnelerin gücünü ve etkisini taşımaya başlamıştır (Kırmızı ateşin sıcaklığı gibi).”⁴⁰

Oluşan toplum bilinciyle birlikte yine renkler belirli bir grup insanı temsil etmek için kullanılmıştır. Örneğin “Roma döneminde renk, ırk ve sınıf ayrılıklarını belirlemek için çeşitli renkler kullanılmıştır.”⁴¹ Murex ve Purpura adlı, deniz hayvanlarından çok zor şekilde elde edilen mor rengi asiller tarafından kullanılmıştır. “Roma imparatorlarının giydiği erguvan renkli giysiler ise adaletin simgesi olmuştur.”⁴²

³⁶ Sezer Tansuğ, *Resim Sanatının Tarihi*, İstanbul, 1993, s. 20.

³⁷ Sezer Tansuğ, *a.g.e.*, s. 21, 22.

³⁸ Dorothy and Howard Sun, *Hayatınızı Renklendirin*, İstanbul, 1994, s. 145.

³⁹ Süreyya Coşkun, *a.g.e.*, s. 24.

⁴⁰ Süreyya Coşkun, *a.g.e.*, s. 25, 26.

⁴¹ İclal Yazıcıoğlu, *Renk Teorileri ile İlgili Tarihsel Bir İnceleme*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, s. 36.

⁴² İclal Yazıcıoğlu, *a.g.e.*, s. 36.

İnsan ırklarının da renklerle isimlendirildiği bilinmektedir.

“Mısır döneminin insanları kendilerine kırmızıyı yakıştırmışlardır. Sarı Asyalıların rengi sayılmış, tüm Japon, Çin, Kore gibi ülkelerin insanları sarı ırkı oluşturmuşlardır. Beyaz, Avrupa kökenli kuzeyli insanların rengi olarak değerlendirilmiş ve o ırkın tanımına uymuştur. Siyah ise, zenci ırkını simgeleyen renk olmuştur.”⁴³

Renklerin parlaklığı ya da matlığı büyüsel anlamda da etkili olmuştur. “Büyüsel güç ile dolu olduğuna inanılan kimi maddelerin bu gücü parça ile bütün, öze biçim arasındaki sempatik temas yoluyla rengine de geçireceği düşünülmektedir. Özellikle mavi, kırmızı, siyah ve sarı büyücülükte çok kullanılmaktadır. Mısır’da, İran’da, Hindistan’da ve Pencap’ta kötülüğü ve nazarı uzaklaştırmak için en çok kullanılan majik renk mavidir. Mavi rengin ülkemizdeki büyüsel gücü herkes tarafından bilinmektedir. Mavinin yanısıra kırmızı da önem taşımaktadır. Mavi ve kırmızı çok eskiden beri kullanılan majik renklerdir; şimşegin, güneşin ve kanın renginin bu inanışta rolü olduğu bilinmektedir. Kırmızı ise Çin’de, Hindistan’da ve Avrupa’da nazara ve kötü ruhlara karşı kullanılmaktadır.”⁴⁴

İnanç dünyasında da renklere belirli anlamlar yüklenmiştir. Bu toplumların dinsel inançlarından kaynaklanmaktadır. “Sarı renk hem Hristiyanlarca ve hem de Çinlilerce kutsal”⁴⁵dır. “Çin ve Garp Hristiyan medeniyetinde sarı renk mukaddeslik sembolü olmuştur. Bu yüzden kiliselerde ve mukaddes adamların resimlerinde bir ışık hâle gibi sarı rengi kullanılmıştır.”⁴⁶ “Din adamlarının süsleri ve kralın tacı için sarı kullanılmıştır. Tanrının ışıkları gökkuşağını oluşturduğu için kırmızı, sarı, yeşil, mavi ve erguvan kutsal güçleri simgelemektedir. Eski Mısır’da kırmızı insanı, yeşil doğanın ölümsüzlüğünü, erguvan toprağı, mavi ise adaleti temsil etmekteydi. Doğuda ise Brahma, Buda ve Konfüçyüs’e sarı, Hz. Muhammed’e de yeşil tahsis olunmuştur. Bugün de hacdan dönenlerin evlerinin kapıları yeşile boyanarak hac olayı simgelenmektedir. Çin, Hint, Keldani ve Mısır kültürlerinin temelini oluşturduğu Yunan

⁴³ Süreyya Coşkun, *a.g.e.*, s. 28.

⁴⁴ Sedat Veyis Örnek, *100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, İstanbul, 1988, s. 148.

⁴⁵ Ercüment Kalmık, *Renklerin Armoni Sistemleri*, İstanbul, 1950, s. 35.

⁴⁶ Cevad Hey’et, “Türklerin Tarihinde Renklerin Yeri”, *AKM Yayını*, S. 116 (Nevruz ve Renkler, 1996), s. 60.

ve Roma kültürlerinde Tanrılar renklerde kutsallaştırılmıştır. Ayrıca beyaz giysi saflığı, kırmızı giysi özveri ve aşkı, mavi giysi de özveri ve doğruluğu simgelemiştir.”⁴⁷

Gök cisimleri tanımlanırken de renk simgeleri kullanılmıştır. “Güneşi sarı, Ay’ı beyaz, Merih’i kırmızı, Utarit’i nötr renk, Jüpiter’i mavi, Venüs’ü yeşil, Satürn’ü siyah temsil etmiştir.”⁴⁸

Toplumların yaşadığı iklim de renk psikolojisinin oluşmasında önemli bir yer tutmaktadır. Mavi, yeşil ve mor gibi soğuk renkleri soğuk iklimde yaşayan insanlar, sarı, kırmızı ve turuncu gibi sıcak renkleri sıcak iklimde yaşayan insanlar tercih etmektedirler.

Renkler toplumların hayata bakışını ve dünyayı algılayışını göstermesi bakımından önemlidir. Toplumlar renkleri kullanmayı, yeni renkler yaratmayı ve onlara duygusal anlamlar yüklemeyi başararak geniş bir kültür hazinesi oluşturmaktadır.

Toplumların inançları, kültürleri ve yaşamları arasındaki farklılıklar renklerin anlam dünyasını daha da zenginleştirmektedir.

11. TÜRK KÜLTÜRÜ VE RENK

Türk milletinin kültür yapısı içinde yer alan renkler tarih boyunca birçok anlam kazanmıştır. Türk milleti kendi yapısı içinde renklere belirli anlamlar yüklemiştir. Renkler, Türk kültürünün yüklediği duygusal manalarda derinlik kazanmıştır.

“Türk tarihinde renklerin çok önemli bir yeri vardır. Türkler renkleri ifade eden söz ve kavramları, yalnız lugatî-aslî manada değil, belki aynı zamanda mücerret mefhumlar gibi mecazî manada da kullanmışlardır. Ve bunlara ilahî, dinî, millî, coğrafi ve duygusal manalar yüklemiştir.”⁴⁹ “Dolayısıyla, bütün diğer milletlerde olduğu gibi, Türk milletinin de, en eski zamanlardan başlayarak tarihî seyir içinde renklere çeşitli sembol anlamlar ile millî ve manevî değerler kazandırdığı görülmektedir.”⁵⁰

⁴⁷ Ahmet Adil Kılıcal, *Mimari Mekanlarda Renk Kullanım Ölçütleri ve Rengin Kullanıcılar Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bir Yöntem Araştırması*, E.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi, Doktora Tezi, İzmir, s. 55.

⁴⁸ Ahmet Adil Kılıcal, *a.g.e.*, s. 55.

⁴⁹ Cevad Hey’et, *a.g.m.*, s. 55.

⁵⁰ Reşat Genç, “Türk İnanışları ile Millî Geleneklerinde Renkler ve Sarı-Kırmızı-Yeşil”, *Erdem Özel Sayısı*, AKM Yayınları, III, C. 9, S. 27, Ocak 1997, s. 1075.

Türk tarihinde renkler yönleri ifade etmekte kullanılmıştır. Bunlardan kara kuzeyi, kızıl güneyi, gök doğuyu ve ak da batıyı temsil etmiştir. “Bu dört renkle birlikte kullanılan bir beşinci renk vardır ki, o da sarıdır. Sarı renk yön ifade etmemiş bu dört rengin ortasında yer alan merkezi karşılamak için kullanılmıştır. Devlet yapısı bakımından değerlendirilecek olursa, sarı renk merkez hakimiyetini ve kudreti ifade etmektedir. Birçok sarı yanında kullanılan Türk sarısı, altın sarısıdır. Altın bilindiği üzere, kuvvet ve kudretin, hakimiyet ve zenginliğin karşılığı olarak dünya var olduğu günden beri değerini korumaktadır. Yine bu anlayışa uygun olarak tarihte güçlü ve cihangir hükümdarların hepsi altın tahtla birlikte tasvir edilmişlerdir.”⁵¹

“Yönü renklerle sembolleştirme inancı, zamanla göçebe halkın bazı renkleri sevmesine, psikolojik istek ve uygulamaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Onların çadırları, tuğları, elbiseleri, atlarının üzerindeki süslerinin renkleri, bu tür inancın göstergesi olmuş ve halkların psikolojik görünüşünü asırlardan beri etkileyerek günümüze kadar gelmiştir.”⁵²

“Renkler, gerçek niteliklerinin yanı sıra bazen bir değer yargısı olarak da kullanılabilir. ”⁵³ “Türkler zevk, düşünce ve inanışlarına göre bazı renkleri sevip, onları uğurlu saymışlardır. Hatta bazen bir renge ilahi bir boya da vermişler ve onu Tanrı'nın rengi gibi kabul etmişlerdir; gök rengi gibi. Bazen de bir rengi uğursuzluk timsali gibi görmüşler ve ona karşı kuşku ve nefret beslemişlerdir; kara ve sarı renkleri gibi.”⁵⁴ “Sarı renk, Çin, Tibet gibi toplulukların kültüründe imparatorluklarının simgesi olması dolayısıyla en sevilen renk iken, Türk kültüründe önemli bir yeri olmadığı gibi, felaket, kötülük ve hastalığın sembolü olmuştur.”⁵⁵

“Osmanlı döneminde de renkler, belirli sınıflarca bölüşülmüştür. Giysilerin malzemesi, şekli, dokuması, astarı ve aksesuarları, içinde yaşadıkları gruba göre değişmiştir. Türkmenler rengarenk tülbentlerle süslü, kırmızı keçeden külahlar giyerlerdi. Beyler sefer zamanı beyaz keçeden külah giyer, törenlere sarıklı çıkarlardı. Aydın sınıf yeşil astarlı, sırmalı, ipek elbise giyer, iç elbisesi beyaz olurdu. Sipahi sancakları için ise, kırmızı kullanılmıştır. Ülkemizde, beyaz yazma başörtüsü bakire

⁵¹ Mustafa Kafalı, “Türk Kültüründe Renkler”, *AKM Yayını*, S. 116 (Nevruz ve Renkler, 1996), s. 50.

⁵² Nuraniye H. Ekrem, “Hunlarda Renk ve Yön Bilgisi”, *AKM Yayını*, S. 116 (Nevruz ve Renkler, 1996), s. 87.

⁵³ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Ankara, 1991, s. 377.

⁵⁴ Cevad Hey'et, a.g.m., s. 55.

⁵⁵ Bahaeddin Ögel, a.g.e., s. 31, 480.

kızı, pembe ve açık sarı sözlü kıızı, kırmızı yeni evli kadını, renkli yazma ise, eski evli kadını simgeler. Koyu renkli başörtüleri yaşlı kadınların tercihidir.”⁵⁶

“Türkler Müslüman olduktan sonra da, İslamiyet öncesinde uzun yüzyıllar kendi hayatlarında manevi ve milli motifler olarak rol oynamış olan bazı renklerin, Müslümanlar tarafından da kullanılmış olması sebebiyle, giderek bu renkleri dini motif olarak da algılamaya başlamışlar, bu yüzden, o renklerin İslamiyet öncesinde milli hayatlarında oynadıkları rolü yer yer unutarak, sadece İslamî dönemin renkleri gibi algılamışlardır.”⁵⁷

Bu nedenle yaygın olarak kullanılan renklerin Türkler için ifade ettiği anlamları tespit etmek yerinde olacaktır.

a. Ak (Beyaz)

Türk inançlarında beyaz rengin önemi büyüktür. Şamanizm döneminde adaleti, güçlülüğü ve büyüklüğü temsil ettiği görülmektedir. Yine bu dönemin inanişıyla ak rengin cennet anlamında da kullanıldığı görülmektedir.

Temizliği, arılığı ve yüceliği temsil eden bu rengin savaşlarda elbise rengi olarak tercih edilmesi tesadüfi değildir. Alp Aslan Malazgirt Savaşı’ndan önce beyaz elbise giymiş, beyaz at kullanmıştır ve bu gelenek sürüp gitmiştir. “Ancak, elbise açısından Osmanlı dönemi savaş geleneklerine bakıldığında bazı farklı uygulamalara da rastlıyoruz. Yavuz Sultan Selim’in Ridaniye Savaşı’nda kırmızı atlaslardan bir elbise giydiği bilinmektedir. Çünkü sarı edük, kırmızı kemer ve kaftan, Osmanlı padişahlarının hükümdarlık alâmetleriydi.”⁵⁸

b. Al (Kızıl-Kırmızı)

Kırmızı sözcüğünün eski Türkçede kullanılmadığı onun yerine kızıl sözcüğünün kullanıldığı Farsça ve Sogdca’dan Türkçeye geçtiği bilinmektedir.

“Türklerde çok eskiden beri al ruhu, al ateş terimlerinin kullanılması Türklerin yaşamında kırmızı rengin önemini gösterir. Türklerin al bayrak kullanmaları ateş kültü

⁵⁶ Süreyya Coşkun, *a.g.e.*, s. 30.

⁵⁷ Reşat Genç, *a.g.m.*, s. 1078.

⁵⁸ Reşat Genç, *a.g.m.*, s. 1079.

ile açıklanır. Kazak ve Kırgızlar, bayrak sözcüğü yerine ‘yalav’ sözcüğünü kullanırlar ki bu sözcüğün aslı da alav-alevidir.”⁵⁹

“Al kelimesinin ateş kültü ile bağlı olduğunu gösteren bir emare de bütün Türk kavimlerinde yaygın olan ‘Alaslama’ merasimidir. Alaslama, orta ve doğu Türklerinde ateşle temizleme ve takdis merasimidir. Anadolu’da da Alazlama bir tedavi usulüdür. Bunun için kırkbir tane al renkli keten bezinden dolaya dolaya parmağa bir ip yumağı yapılır. Sonra bu yumak ateşte yakılarak külü tekrar bir al bez üzerine konur ve bununla alazlanır. Al ruhu, eski Türk panteonunda kuvvetli, belki hâmi tanrılardan biri olmuştur. Al kelimesinin ateş kültüyle alâkalı olması bilhassa bu ruhun en eski devirlerde hâmi ruh, ateş ve ocak ilâhesi olduğunu göstermektedir.”⁶⁰

Bu konuda Bahaeddin Ögel de “Al rengin bütün Türklerce mukaddes sayılmasının ve Türklerin en eski devirlerden beri al bayrak kullanmalarının bu Al Ateş ve Al Tanrısı kültü ile bağlı bir an’ane olacağı hatıra geliyor.”⁶¹ demektedir.

11. yüzyılda al rengi millî ve manevî renk olarak algılanmış hem renk adı hem de bayrak adı olarak kullanılmıştır ve millî bir kimlik kazanmıştır.

Dede Korkut Hikayelerindeki ifadelerden gelinliğin ‘al duvak’la sembolleştirildiği, güveyin ‘al kaftan’ giydiği görülmektedir.

c. Mavi (Gök Rengi)

Ana renklerden olan mavi rengi eski Türkçede gök sözcüğü karşılamaktadır. Sonsuzluğu, huzuru ve temizliği karşılayan bu renge de Türk kültüründe değer verilmektedir.

“Gök ve mavi, gök ve suyun simge ve alâmetidir. Gök ve su insanlık tarihinde mukaddes sayılmıştır. Gök rengi sonsuzluğu, türeyişi, emniyet ve huzuru telkin eder ve sınırlar için kırmızının aksine olarak sükûn ve huzur verir. Gök rengi dostluk, sadakat, vefa, aydınlık, temizlik ve ruhanîlik sembolüdür.”⁶²

“XIV ve XVI. yüzyıllar arasında farklı merkezlerde hazırlanmış tarihî veya edebî konulu resimli el yazmalarında cenaze törenlerini canlandıran minyatürlerde hakim olan birkaç renk bugün artık ortadan kalkmış bir geleneği yansıtmaktadır. Kimi

⁵⁹ Hayrettin Rayman, “Nevrûz ve Türk Kültüründe Renkler”, *Millî Folklor*, s.10-15, (Bahar 2002), s. 13.

⁶⁰ Abdülkadir İnan, *Makaleler ve İncelemeler*, I. cilt, Ankara, 1987, s. 263, 264.

⁶¹ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, II. cilt, Ankara, 1995, s. 516.

⁶² Cevad Hey’et, a.g.m., s. 59.

İlhanî, Memluk, Türkmen, Timurî ve Osmanlı el yazmalarının minyatürlerinde cenaze törenlerine katılanlar mavi, mor, siyah renklerde giysiler içinde tasvir edilmişlerdir. Yine İskender'in ölümünü canlandıran iki minyatürden birincisinde, İskender'in cesedi başında mersiyeler okuyan bilge kişilerin giydikleri başlıklar mavidir; cenazenin taşınmasını betimleyen ikincisinde ise, tabutu taşıyanlar ve çevredeki ağıtçılar mavi giysiler içindedir.”⁶³

Dede Korkut Hikayelerinde yine bu rengin matemi simgelediğini görürüz.

Türklerin Gök Tanrı inancına bağlı olması da bu rengin milli ve manevi kültürde yer almasında etkili olmuştur.

ç. Sarı

Bir ana renk olan sarı, eski Türkçede sarig şeklinde geçmektedir. “Sarı renk güneşin rengi ve alâmetidir. Bazı estetikçiler bu rengi ferahlandırıcı ve parlaklık ve aydınlık remzi gibi değerlendirmişler ve onu ilim, marifet, zeka, akıl ve hakikat timsali bilmişlerdir.”⁶⁴

Türklerin Şamanizmden kaynaklanan inançlarına göre sarı yön olarak değil merkez olarak sembolleşmiştir. “Gerçekten de hayır ilâhı Ülgen'in altın kapılı sarayı ve altın tahtı, Türklerde hep sarı renk (altın sarısı = sırma rengi) ile ifade edilmiş ve Ülgen'in tahtı nasıl devletin, ülkenin ve dünyanın merkezinde olarak algılanmış ise, tıpkı onun gibi sarı renk de dünyanın merkezinin sembol rengi olmuştur.”⁶⁵

Sarı, bayrak rengi olarak da kullanılmıştır. Osmanlıda yeşil, kırmızı ve sarı renginin birlikte kullanıldığı sancaklar olduğunu bilmekteyiz. Burada “yeşil hayatiyet, kırmızı güçlülük ve sarı hâkimiyet demektir.”⁶⁶

Ayrıca tarihteki Altın Ordu devletinin adındaki altın kelimesinin de sarı oluşu bu rengin bu şekilde de kullanılışı konusunda kayda değerdir.

d. Siyah (Kara)

Kara rengi olumlu olumsuz anlamları ile karşımıza çıkmaktadır. Kuzey yönünü sembolize etmiştir. Güçlü, büyük manasında ve toprak rengi olarak kullanılmıştır.

⁶³ Serpil Bağcı, *İslam Toplumlarında Matemi Simgeleyen Renkler: Mavi, Mor ve Siyah*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1996, s. 163.

⁶⁴ Cevad Hey'et, a.g.m., s. 60.

⁶⁵ Reşat Genç, a.g.m., s. 1095.

⁶⁶ Mustafa Kafalı, a.g.m., s. 51.

Kara sözcüğü Göktürk Kitabelerinde bodun sözcüğü ile birlikte geçmektedir. Bazı dilciler bu sözcüğü avam, halk anlamında kullanmış bazıları da asıl, büyük, kalabalık anlamlarında kullanmıştır.

Bu rengin acı ve yas rengi olduğuna yine Dede Korkut Hikayelerinde rastlarız. Ak ve gök renginin de yas rengi olarak kullanıldığını görmekteyiz.

“Siyah ‘asl’a dönüşün’ bir sembolüdür. Yine siyah ‘örtü, örten, saklayan, sırlayan’ anlamlarının karşılığında kullanılan esrarlı bir sözcüktür. Siyahın ‘Settâr’ esmâsı ile örtüştüğünü ve bilinmezlik anlamında kullanılan ‘Gayb’ hâline de işaret ettiğini söyleyebiliriz. Demek ki siyah, asl’a dönüşün bir hâlini yansıttığı gibi bir perde görevi de yerine getirerek gözümüzden bazı şeyleri gizliyor. Tıpkı ışık örneğinde olduğu gibi.”⁶⁷

e. Yeşil

Yeşil eski Türkçede yer alan yaş sözcüğünden türemiştir. Sarı ve mavi renginin birleşiminden oluşan yeşil renk huzurun, sakinliğin ve doğadaki yeşilliğin sembolüdür. İslamiyette bu rengin önemi büyüktür. Bu renk dirilişin ve hayatın sembolüdür.

“Türk mitolojisine göre hayır İlahı Ülgen’in koruyucu ruh olarak kabul edilen yedi oğlundan birinin adı Yaşıl (yeşil) Kaan idi ve umumiyetle bitkilerin yetişip büyümesini düzenlediğine inanılırdı. Ayrıca, yeşilliklerin Ülgen inancı ile bağı gösteren mitolojik inanmaya göre, Ülgen, insan vücudunu yarattıktan sonra Kuday’ın yüksek ulûhiyetinin huzuruna kuzgun denilen kuşu göndererek yarattığı insan için can ister. Kuzgun semaya uçar. Canı alıp dönerken yerde bir leş görür. Dayanamayarak leşi yemek için ağzını açar. Gagasındaki can, çam ormanına düşerek dağılır. Bundan dolayıdır ki çam, ardıç gibi ağaçlar kış ve yaz yeşilliklerini muhafaza ederler.”⁶⁸

İslamiyette kutsal sayılan bu renkle ilgili Kur’ân-ı Kerîm’de geçen birkaç âyet bu rengin önemini anlatmada dikkate değerdir.

“İçlerinde derelerin, ırmakların çağıldadığı ebedî mutluluk/esenlik bahçeleri (Adn Cennetleri) işte böylelerinin olacaktır; orada altın bilezikler takılacak; yeşil ipekli ve işlemeli giysiler giyinecekler ve orada (yumuşak) divanlarda yaslanıp oturacaklar. Bu ne güzel bir karşılık, bu ne güzel bir dinlenme yeri! (Kehf/31)”

⁶⁷ Necmettin Şahinler, *a.g.e.*, s. 19.

⁶⁸ Bahaeddin Ögel, *a.g.e.*, s. 272.

“Size gökten su indiren de O’dur. Biz o suyla her şeyin bitkisini çıkardık. Ondan bir yeşillik çıkardık. O yeşillikten birbiri üzerine binmiş taneler çıkardık...(En’am/99)”

“O kutsanmış kimselerin üzerinde yeşil ipekten ve atlastan giysiler olacak; onlar gümüş bilezikler ile süslenecekler. Ve Rableri onlara en temiz içeceklerden ikrâm edecek. (İnsân/21)”

“O size, o yeşil ağaçtan bir ateş oluşturdu da siz ondan tutuşturup duruyorsunuz. (Yâsin/80)”

“Bu tasvirlerde ön plana çıkan rengin yeşil olması dikkat çekicidir. Yeşil ağaçlar, yeşil çimenler, yeşil ipekli giysiler, yeşil yastıklar, yeşil zümrülden inşâ edilmiş odalar... Bu özellikten olacak ki inananlar yeryüzünde yeşilliklerle süslü olan yerleri ‘cennetten bir köşe gibi’ tanımlamışlar, bir anlamda yeşil, İslâm medeniyetinde canlılığın, huzurun, hayatın, mutluluğun ve ebedî diriliğin adı olmuştur.

Kur’ân-ı Kerîm’de ‘yeşil’ kelimesi toplam yedi sûrede, dokuz âyette, dokuz adet geçmektedir.”⁶⁹ Bu da yeşil rengine verilen önemin İslâm dünyasındaki kanıtıdır.

12. GÜNÜMÜZDEKİ RENK ANLAYIŞI

Derin ve yoğun etkileme gücü olan renklerin insan ruhunda çok ince duygular yarattığı bilinmektedir. Renklerin Türk tarihinde kazandığı milli, manevi ve sembolik anlamlar dışında günümüzdeki anlamları da dikkate değerdir.

a. Beyaz

Beyazın aslında bir renk değil bir renk birleşimi olduğu güneş ışınlarının yani kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mavi, lacivert ve mor gibi tüm ışınları içinde barındırdığı bilinmektedir.

Beyaz ferahlığı, samimiyeti, masumiyeti, aydınlığı, temizliği, iyiliği, doğruluğu, dürüstlüğü ve uysallığı temsil eder.

“İngilizce white, eski İngiliz ve Alman dillerinde hwit kelimesinden türemiştir. Sağlık, barış, iyilik, masumiyet anlamında kullanılır, sakinlik, relaks ve iç huzuru tarif eder. On altıncı yüzyılda doğurganlık ve tazeliğin sembolü olarak yeşil gelin rengi olarak popüler olmuşken, sonrasında ve günümüzde masumiyet rengi olarak gelinlikler

⁶⁹ Necmettin Şahinler, *a.g.e.*, s. 69, 70, 72.

beyazdır. Ama Çin’de beyaz gelinlik hiç uygun olmaz, çünkü onların kültüründe beyaz yas rengidir.”⁷⁰

Wassily Kandinsky beyaz renkle ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir.

*“Beyaz renksizlik olarak kabul ediliyor olsa da içindeki tüm renklerin kaybolmuş olduğu bir dünyanın sembolüdür. Beyaz, doğumdan önceki hiçliğin ya da buz çağındaki dünyanın çekiciliğine sahiptir. Beyazın, neşe ve lekesiz saflığın simgesi olarak kabul edilişi mantıksız değildir.”*⁷¹

Siyahın tam karşıtı olan beyaz olumsuz hiçbir duyguyu barındırmaz. İçtenlik, açıklık ve mutluluk duygularını içerir.

Beyaz güneş ışık renklerinin tümünü gizlediği için güneş ışığı kırılıp parçalandığında gökkuşağının renkleri ortaya çıkar. Bu nedenle beyazda hem yeşilin mağrurluğu, hem sarının neşeliliği, hem kırmızının gücü, hem de mavinin huzuru vardır. Beyaz tüm bu duyguların toplamını insanlara yansıtır.⁷²

b. Gri

Siyah ve beyazın karışımından oluşan beyazın saflığını taşımayan gri kendine güvenen insanın rengidir. Rahatlık, olgunluk hissi verir. Karamsarlık, hüznü duygularını da içine alan bir renktir.

“Hareketsiz, durgun ve tarafsız bir renk olarak kabul edilir. Bu hareketsizliğin içinde bir sır gibi saklı ümitsizlik vardır. Aynı zamanda bu renkte bir masumiyet ve tarafsızlık hissedilir.”⁷³

Wassily Kandinsky gri renkle ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir.

*“Siyahla beyazın karışımı, daha önce de söylenmiş olduğu gibi iki hareketsiz renkten oluşumu dolayısıyla sessiz ve hareketsiz olan ve sükunetinde yeşilinki gibi gizil bir hareket barındırmayan griyi meydana getirir. Yeşil ve kırmızının karışımı da, pasiflik ve parıldayan sıcaklığın ruhsal bir harmanı olan, benzer bir gri ortaya çıkarır.”*⁷⁴

⁷⁰ Cezmi Akkın, Sait Eğrilmez, Filiz Afrashi, a.g.m., s. 277.

⁷¹ Wassily Kandinsky, a.g.e. , s. 105.

⁷² Süreyya Coşkuner, a.g.e. , s. 96.

⁷³ Ümit Yılmaz, a.g.e. , s.45.

⁷⁴ Wassily Kandinsky, a.g.e., s. 105.

İçsel ve dışsal, olumlu ve olumsuz etkisi bulunmayan gri psikolojik eğilimlerden de bağımsızdır. Tarafsız olan kararsız ve temkinli bir kişiliği içinde barındırmaktadır.⁷⁵

c. Kahverengi

Kırmızı ve siyahın karışımı olan bu renk kararlılığın aynı zamanda dar görüşlülüğün rengidir. Baş kaldırma, karşı çıkma gibi olumsuz duygular da taşır.

“Psikologlara göre kahverengiye tercih eden kişilerin duygusal tatmine, kendi kültüründen, kendisine yakın insanların arkadaşlığına, yaşamın yıkıcı ve yorucu etkilerinden kendilerini korumaya, dinlenmeye, rahatlamaya, yalnızlıktan ve ayrılıktan uzak kalmak için kendisini güven içinde hissedebileceği bedensel rahatlık sunan güvenli bir ortama ihtiyaçları vardır.”⁷⁶ Diğer bir ifadeyle insanların acı çektiği ve duygusal anlamda sıkıntı yaşadığı dönemlerde kahverengi tercih edilmektedir.

Mekarlarda kahverenginin kullanımı mutsuz ve melankolik bir etki yaratmaktadır. Beyaz ve sarı ile karıştırıldığında olumlu bir etki bırakır.

ç. Kırmızı

Ana ve sıcak renkler grubunda yer alan kırmızı tutku, güç ve enerjinin rengidir. Bu renk kendi iç dinamizminde heyecanlandırıcı ve tahrik edici özellikleri taşır çünkü titreşimi en kuvvetli olan renktir. Hareketi, yaşam tutkusunu, heyecanı da simgeler.

“Kırmızı, en uç renklere biri sayılmaktadır. Dışa dönüktür, eksantriktir, cesurdur, yüreklidir. Risk almayı sever, kazanmayı sever, başarılı olma duygusuyla kaynar. Kaybetmekten hoşlanmaz, başarısızlığı sevmez. Kırmızı güçtür. Kudrettir. Muktedir olmaktır. Kendi gücünün farkındadır. Gücüne güvenmenin coşkusunu yaşar. Aktiftir, hareketlidir. Kırmızı yaşam gücüdür. Yaşam enerjisidir. Freud’un libido tanımına uyan renktir. İlgüdüsel güçtür. Libido, psişenin içben dediğimiz bölümüne uyar. Orada (id) kontrol edilemez istekler, arzular, dürtüler vardır. Yalnızca tatmin olmayı isterler. Kırmızının isteyiciliği de bu duruma uyar. Kırmızı, sevgi ve nefret içerir. Neşe, canlılık ve iştah telkin eder. Heyecanlandırıcıdır. İçtenlik ve hoşlanma duygusu doğurur.”⁷⁷

⁷⁵ Süreyya Coşkun, *a.g.e.*, s. 92.

⁷⁶ Süreyya Coşkun, *a.g.e.*, s. 89.

⁷⁷ Süreyya Coşkun, *a.g.e.*, s. 56, 57, 59, 60, 61.

Wassily Kandinsky kırmızı renkle ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Kırmızının çeşitli güçleri göze çarpar. Farklı tonlarının ustaca kullanımıyla, ana ton sıcak ya da soğuk bir hale getirilebilir. Kırmızının sınırsız sıcaklığı, sarı gibi sorumsuz bir çekiciliğe sahip değildir. Kararlı ve güçlü bir yoğunlukla derinlerde çınlar; kendi içinde parlar ve gücünü amaçsızca dağıtmaz.

Açık, sıcak kırmızı, özyapı ve çekicilik itibarıyla ara sarıya benzer ve güç, kararlılık, dinçlik, zafer hissi verir. Parlak kırmızı, insanları her zaman cezbetmiş olan ateşin cazibesine sahiptir.

Kırmızının parlantısı kendi içindedir. Bu yüzden kırmızı, sarıdan daha çok sevilen bir renktir, ilksel ve geleneksel süslemelerde ve köy kıyafetlerinde sıkça kullanılır; çünkü ancak havada kırmızı ve yeşilin armonisi çok güzel olur. Tek başına kullanıldığı zaman bu kırmızı somuttur ve tıpkı sarı gibi, derin bir çekicilikten yoksundur. Sadece yüce bir şeyle birleştirildiği zaman bu derin çekiciliği kazanır.

Kırmızıyı, siyahla karıştırarak koyulaştırmaya çalışmak tehlikelidir; çünkü siyah, parlantıyı söndürür ya da oldukça azaltır. Ve orada, duygusuz ve hareketten uzak kahverengi kalır. Kırmızının bir karışımı, dıştan güç bela duyulabilir; ancak orada güçlü bir içsel armoni çalmaktadır.

Soğuk kırmızı, temelde soğuk olan herhangi bir renk gibi - özellikle gök mavisiyle karıştırılarak- koyulaştırılabilir. Rengin karakteri değişir, içsel parlantısı artar ve etkin unsur yavaşça ortadan kaybolur. Fakat bu etkin unsur, hiçbir zaman koyu yeşildeki gibi tamamıyla yok olmaz.”⁷⁸

“Kırmızı en çok ilgiyi çeken, titreşimi en fazla olan dinamik bir renktir. Uzun süre seyredildiğinde gerginlik yaratır. Bu renk aynı zamanda kan, dehşet, aşırı istek, tehlike ve devinim sembolüdür. Dinsel sembollerde ateş, kan ve şeytan çağrıştırır. Tarih boyunca tehlike duygusu veren renk olmuştur.”⁷⁹

Kırmızı enerjisi çok yüksek bir renk olduğu için sağlık alanında çok fazla kullanılmaktadır. “Etkisinden yararlanmak üzere geleneksel olarak kırmızı yün kumaş İskoçya’da burkulmaları sarmak için, İrlanda’da boğaz ağrısına, Makedonya’da da ateşi

⁷⁸ Wassily Kandinsky, *a.g.e.*, s. 76, 106, 109.

⁷⁹ Süreyya Coşkuner, *a.g.e.*, s. 60.

düşürmek için kullanılır. Parlak kırmızı rengiyle yakut taşı, Çin’de hayatı uzattığına inanılarak takılır.”⁸⁰

“Saltanatın ve iktidarın simgesi olarak kabul edildiğinden, asilzadelerin, generallerin, hanların, imparatorların ve padişahların rengi olmuştur. En üst düzey din adamları da bu rengi tercih etmişlerdir. Sıradan insanların kırmızı giysiler kullanmasından hoşlanmamışlar. Roma imparatorları genellikle kırmızı giysiler içinde olduklarından avam insanların, bu renk giysiler kullanmasını yasaklamışlardır. Jüstinyen kanunlarında kırmızı renkli kumaş satan dükkan sahiplerinin cezalandırılacağına dair maddeler bulunmaktadır.”⁸¹

Hareketli, parlak, uyarıcı ve baskın olması sebebiyle en çok ilgi çeken renktir.

d. Mavi

Ana renk ve soğuk renkler grubunda yer alan mavi rahatlığın, temizliğin, sakinliğin, barışın ve huzurun rengidir. Mavi insan sıcaklığını, geceyi ve yıldızları da simgeler. Mavi yaratıcı ve derin düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlar. Ayrıca bu rengin derinlik etkisinin olması sebebiyle dinlendirici, sakinleştirici bir etkisi de vardır.

“Maviye erdem sayılacak tüm özellikler verilmiştir. Mavi gerçeğin hayale dönüştüğü sonsuz bir yolun rengidir. Mavi insanı kendine çeker, içe alıcıdır. Bir yönüyle içe dönüktür. Kendi gelişimini tamamlamıştır. Doygundur. Derin duyguların ifadesidir. Durumdan hoşnutluktur. Duyguludur. Duyguları en üst düzeyde algılayıcıdır. Birleştiricidir. Bütünleştiricidir. Mavi derin duyguları içerir. Romantik yaşam biçimini simgeler. Sevgiye, duyguya, güzelliğe yöneliktir. Anlayışlıdır. Uyumludur. Kendisiyle ve çevresiyle barışık olmak temel özelliğidir. Bulunduğu ortama uyan, insanları anlayan, hak veren kişiliğe uyar mavi. Kendine has hoşgörüsüyle, kendisiyle barışıklığıyla, bir onarım, bir tedavi, bir bakım içerir. Çevresiyle ilişkilerinde uyum içerir. Güven ve sadakat içerir. Sevgiye, sevgiliye bağlılık içerir. Duyguya, dürüstlüğe, güzelliğe bağlılık içerir. Sadakatla, bağlılıkla, güvenle ilgili tüm duygular maviye uyar. Bir başka yönüyle, gelenek ve kalıcı değerleri yansıtır. Geçmişini koruma eğilimindedir. Yaşamın ve ahlaki değerlerin denge içinde yürütülmesi vardır mavide. İnanma

⁸⁰ Cezmi Akkın, Sait Eğrilmez, Filiz Afrashi, a.g.m., s. 275.

⁸¹ Süreyya Coşkun, a.g.e., s. 61.

duygusunun baskınlığı da, güzelliğin, bağlılığın, vericiliğin, duygusallığın da sembolüdür.”⁸²

“Mavi, eski çağlardan beri inanç ve imanın, kararlılık ve metanetin, okyanusların ve cennetin rengidir, Rönesans ressamı Meryem Ana’nın elbisesini maviye boyarlar. Mavi, sakinleştirici bir renk olarak hassasiyet, barış, sadakat anlamında da kullanılır. Sembolizmde gök mavisi dindarlık ve içtenlik anlamında kullanılmıştır. Mavi geceyi çağırıştırır, yatıştırıcıdır. Açık mavi uykusuzluğa karşı son derece etkilidir, gecenin derin mavi rengi ise sezgilerimizi ve duygusal tarafımızı ortaya çıkarır.”⁸³

Wassily Kandinsky mavi renkle ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir.

*“Mavinin derinliğe eğilimi öylesine güçlüdür ki renk koyulaştıkça, içsel çekiciliği güçlenir. Mavi, tipik ilahi renktir. Sonsuz bir dinginlik hissi yaratır. Siyaha yaklaştığında, insanı da aşan bir hüznü yansıtır. Kendisine pek de uygun olmayan bir hareketle beyaza doğru yaklaştığındaysa, insanlar için çekiciliği azalır.”*⁸⁴

e. Mor

Mor, kırmızı ve mavinin karışımından oluşan ara ve soğuk bir renktir. Ara renk olduğu için hem kırmızının hem de mavinin özelliğini gösterir. Yaratıcılığı, özgürlüğü, hüznü ve korkaklığı temsil eder.

“Menekşe rengi gökkuşağının son rengidir, hem bilinenin sonu, hem bilinmeyen başlangıcını, ikisini de simgeler.”⁸⁵

“Antik Roma’dan beri mor, krallık ve hükümdarlık rengidir. Liderlik ve güç anlamında imparatorlar ve kumandanlar tarafından giyilmiştir. İngiltere’de purple (mor), Yunanca ‘porphura’ kelimesinden gelir, kabuklu bir deniz hayvanı olup işlemlerle pek az olarak ‘tyrian blue’ ismiyle bir boya elde edilir, o zamanlar çok az elde edilebildiği için kıymetli olup sadece sosyal statüsü çok yüksek hanedan mensupları ve komutanların kıyafetlerinde kullanılmıştır.”⁸⁶

Wassily Kandinsky turuncu renkle ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir.

⁸² Süreyya Coşkun, *a.g.e.*, s. 50, 53.

⁸³ Cezmi Akın, Sait Eğrilmez, Filiz Afrashi, *a.g.m.*, s. 276.

⁸⁴ Wassily Kandinsky, *a.g.e.*, s. 102.

⁸⁵ Victoria Finlay, *Renkler -Boya Kutusunda Yolculuklar*, Ankara, 2007, s. 317.

⁸⁶ Cezmi Akın, Sait Eğrilmez, Filiz Afrashi, *a.g.m.*, s. 276.

“Mor, mavi aracılığıyla insanlıktan uzaklaştırılmış kırmızıdır. Fakat mordaki kırmızı soğuk olmalıdır; çünkü ruhsal ihtiyaç, sıcak kırmızıyla soğuk mavinin karışımına izin vermez.

Yani mor, hem fiziksel, hem de ruhsal anlamda serinletilmiş bir kırmızıdır. Bu nedenle oldukça kederli ve rahatsızdır. Yaşlı kadınlarca giyilir ve Çin’de matem işaretidir.”⁸⁷

Bu rengin sağlık alanında kullanımına da örnekler verebiliriz.

“Menekşe ve mor renkleri derin psikolojik etkilere sahiptir ve birçok ruh ve sinir hastasında hastayı sakinleştirmek ve pasifize etmek için psikiyatrik bakım amacıyla kullanılan renklerdir. Bu renkler akli dengeler, takıntı ve korkuları yenmede yardımcı olur.”⁸⁸

f. Sarı

Ana ve sıcak renkler grubunda yer alan sarı rengi iyimserliği, hareketliliği, yaratıcılığı, sağduyuyu, mantığı, umudu temsil ettiği gibi korkaklığı, kıskançlığı, zayıflığı, umutsuzluğu ve hastalığı da temsil etmektedir. Güneşin de rengi olan bu renk iyimserliği de simgeler.

“Sarı, en parlak temel renktir. Sıcaktır. Isıtıcıdır. Güneşin parlaklığının ve sıcaklığının simgesi sayılmıştır. Altın sarısı, binlerce yıldır cennet ve iyilik ifade etmiştir ve yükseliş anlamında kullanılmıştır. İlkel toplumlarda sonsuza dek yaşamı simgelemiştir. Altının paslanmazlığı, bozulmazlığı, karışmazlığı dinsel inançlarda sarıyla ifade edilmiştir. Sonsuz yaşamın, ölümsüzlüğün simgesi oluşu da bununla açıklanmaktadır. Yeşilin temel özelliklerinden biri sayılan, diğer insanların genel kabulünü ve yüksek takdirlerini kazanma istemi, sarıda da vardır. Ancak, yeşilin onuru, kibiri sarıda görülmez. Sarı durgun değildir. Değişik uğraşı ve ihtirasları ile daima dışarıya yöneliktir. Yeni çözümler, fikirler, düşünceler ve yorumlar getirerek yeşilin duygusal sıkışma ve gerginliğinden uzaklaşır.”⁸⁹

“Sarı üstünlük, avantaj anlamında kullanılır, zira altın rengidir. Biraz da ilişki kurulan madenin, yani altının özellikleri sayesinde kararlılık ve metanet, kendine güven, bilgelik, şan-şöhret anlamına da gelir. Güzel bir renk olup spektrumun en neşeli,

⁸⁷ Wassily Kandinsky, *a.g.e.*, s. 109, 110.

⁸⁸ Cezmi Akkın, Sait Eğrilmez, Filiz Afrashi, *a.g.m.*, s. 276.

⁸⁹ Süreyya Coşkun, *a.g.e.*, s. 64.

coşturucu renklerinden biridir. Farklı görüş açılarını algılama ve doğru karar vermede çok yardımcıdır. Bazı büyük dinlerde tanrıça sembolü olan sarı rengin, özellikle de soluk sarının kendine atfedilen kıskançlık, vefasızlık, korkaklık, hastalık gibi birçok negatif anlamı da vardır.”⁹⁰

Wassily Kandinsky sarı renkle ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Açık ve koyu renkler durumunda, hareket vurgulanmaktadır. Sarı beyazla karıştırıldığında, yani daha açık bir renk haline geldiğinde hareketi artar.

Sarının ilk hareketi olan izleyiciye yaklaşım(bu hareket sarının yoğunlaştırılmasıyla artacaktır) ve ikinci hareketi olan sınırları aşmanın, kör gibi her engеле koşan ve amaçsızca her yöne atılan, insan enerjisi gibi somut bir benzeri vardır.

Durmadan bakıldığı takdirde sarının, hangi formda olursa olsun, rahatsız edici bir etkisi olur ve renkteki ısrarlı ve saldırgan karakter ortaya çıkar. Sarının yoğunlaştırılması, rengin sesinin acı verici titizliğini artırır.

Sarı, tipik dünyevi renktir. Asla derin bir anlama sahip olamaz. Maviyle karışımı, onu solgun bir renk haline getirir. İnsan ruhundaki karşılığı delilik olabilir. Melankoli ya da hastalık hastalığından ziyade, şiddetli bir cinnete benzer.”⁹¹

Mavi sakinleştirici olma özelliğiyle psikolojik olarak birey üzerinde etkilidir. Dikkati toplayan bir renk olduğu için yogada ve meditasyonda kullanılır.

g. Siyah

Gücü, hüznü, hırsı, matemi, sıkıntıyı, ciddiyeti ve duygusallığı temsil eden siyah korku, tükeniş ve ölümü de çağrıştıran bir renktir.

“Siyah eski İngilizcede blaec, eski Alman dillerinde blah, kuzey ülkelerinde blakkr kökeninden gelir ve kelime anlamı olarak aslında bütün ışıkları emen demektir. Eski çağlardan beri şeytan anlamında, sanat ve dinlerde umutsuzluk, günah ve yas anlamında kullanılmıştır. Eski Sami ırklarında siyah yas rengi olduğu için kişiler ölümlerinden ayrılmamak ve kederini göstermek için yüzlerini kir ve kül ile karartırlardı.

⁹⁰ Cezmi Akkın, Sait Eğrilmez, Filiz Afrashi, a.g.m., s. 275, 276.

⁹¹ Wassily Kandinsky, a.g.e., s. 100, 101, 102.

Bugün de yas rengi olmasına ve birçok negatif anlamına rağmen siyah; erdem, ihtiyat ve akıl niyetine de kullanılır. Aynı zamanda sessizlik ve gizemlilik rengidir.”⁹²

Wassily Kandinsky siyah renkle ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Tamamen ölü, içinde hiçbir olanak barındırmayan sessizlik, siyahın armonisine sahiptir.

Siyahın sessizliği ölüm sessizliğidir. Görünüşte siyah, en az armoniye sahip olan renk ve karşısında diğer renklerin önemsiz tonlarının öne çıktığı bir tür nötr zemindir. Bu bakımdan da beyazdan ayrılır; çünkü neredeyse tüm renkler beyazın yanında uyumsuz ya da tamamen sessizdir. Siyahın acı ve ölümün simgesi olarak kabul edilişi mantıksız değildir.”⁹³

Siyah duyguları bastıran, çevreye ve topluma kapalı, mesafeli, içinde başkaldırı ve isyan duygusu barındıran resmi bir renktir.⁹⁴

ğ. Turuncu

Turuncu sarı ve kırmızının karışımından oluşan ve bu yüzden iki rengin de özelliğini taşıyan sıcak ve ara bir renktir. Güneşi, parlaklığı, girişkenliği, dışadönüklülüğü ve iyimserliği temsil eder.

“Turuncu (orange) yabancı dillerde bir meyveden ismini alan tek renktir. Turuncu bereket anlamında kullanılır, değişik kültürlerde ateş ve alev, zevk ve güç, kuvvet, heyecan ve macera rengi olarak bilinir. Heves uyandırıcıdır, affetme duygusu yaratır, yeniden yaşam duygusu verir.”⁹⁵

Wassily Kandinsky turuncu renkle ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Uygun bir sarıyla yoğunlaştırılmış sıcak kırmızı turuncu meydana getirir. Bu karışım, kırmızıyı, neredeyse izleyiciye doğru yayılma noktasına getirir. Ama kırmızı unsuru, her zaman rengi küstahlıktan koruyacak denli güçlüdür. Turuncu, kendi gücüne inanmış bir adam gibidir. Turuncu sarı aracılığıyla insanlığa yaklaştırılmış bir kırmızıdır.”⁹⁶

⁹² Cezmi Akkın, Sait Eğrilmez, Filiz Afrashi, a.g.m., s. 277.

⁹³ Wassily Kandinsky, a.g.e., s. 105.

⁹⁴ Süreyya Coşkun, a.g.e., s. 84, 85.

⁹⁵ Cezmi Akkın, Sait Eğrilmez, Filiz Afrashi, a.g.m., s. 275.

⁹⁶ Wassily Kandinsky, a.g.e., s. 109.

h. Yeşil

Sarı ile mavinin karışımından oluşan yeşil ara ve soğuk renkler grubuna girmektedir. Ara renk olmasına rağmen psikolojide temel renklerden biri sayılmaktadır. Yeşil ferahlığın, huzurun, doğanın, yaşamın ve özgüvenin rengidir. Ara renk olduğu için hem mavinin huzuru hem de sarının hareketliliği yeşilde toplanmıştır. Bu renk dikkat, duyarlılık ve kontrol etme gücüne sahiptir.

“Tutarlı ve iddialı olan yeşilin en temel özelliklerinden biri de, üstünlük ve özgüven duygusudur.”⁹⁷

“Yeşil, ilk çağlardan beri batı kültürlerinde tazelik ve yenilenmenin rengi olmuştur. Mental görüntülerin % 99’u yeşildir, çünkü çimen, ağaç, bahçe hep yeşil bir armoni olarak karşımıza çıkar. Yeşil uluslararası dilde de doğa ve tazelik anlamına gelmektedir.

Yeşilin batı kültüründe gelişimi ilk olarak Kelt mitolojisinde yeşil adam (green man) yani doğurganlık tanrısı olarak ortaya çıkar. İsa’dan sonra bin yıl içinde hristiyanlık yeşili cezalandırmıştır, çünkü dinsizlerin törenlerinde yeşil renk çok kullanılmıştır ve kutsal olarak kabul edilmiştir.”

“İslam dünyasında da yeşilin önemi büyüktür. “Kur’ân’da çoğu zaman taze bir hayatı, diriliği göstermektedir.”⁹⁸

Yeşilin sağlık alanında da etkisi büyüktür. Göz için en sakinleştirici renk olup ağrıları iyileştirici etkisi vardır. Bu rengin göze ve gönle hitap ettiği açıktır.

Wassily Kandinsky yeşil renkle ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Mavi ve sarının iyi dengelenmiş bir karışımı, yeşil meydana getirecektir. Yeşil var olan en huzurlu renktir. Bu rahatlığın, yorgun insanlar üzerinde yararlı bir etkisi vardır; ancak bir süre sonra sıkıcı bir hal alır. Yeşil tonlarına boyanmış resimler pasif ve sıkıcı olabilirler. Bu, sarının aktif sıcaklığına ve mavinin aktif soğukluğuna ters düşer. Renk hiyerarşisinde yeşil -kendi halinden memnun, değişmez ve dar görüşlü-burjuvadır. O, doğanın kışın fırtınalarından ve baharın üretken enerjisinden sonra dinlendiği dönem olan yazdır.

⁹⁷ Süreyya Coşkun, a.g.e., s. 70.

⁹⁸ Necmettin Şahinler, a.g.e., s. 72.

Yeşil, kendine özgü sükunet ve huzurunu muhafaza eder; ilki açıklığa, ikincisiyse koyuluğa eğilimle artar. Müzikte yeşil, bir kemanın yumuşak ara sesleriyle betimlenir.”⁹⁹

⁹⁹ Wassily Kandinsky, *a.g.e.*, s. 103.

İKİNCİ BÖLÜM

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE RENK

1. BEYAZ

Klasik Türk şiirinde beyaz renk Arapça ebyaz, Farsça sefid, sepîd, isfid, ispîd sepîdî; Türkçe ak, akça gibi sözcüklerle karşımıza çıkmaktadır.

Beyaz renk şu başlıklar altında tasnif edilmiştir:

a. Alın

Alın, yüzün en önemli unsurlarından olup daha çok diğer güzellik unsurları olan perçem, kaş, göz veya gamzeyle birlikte kullanılmaktadır.¹⁰⁰ Sevgilinin yüzü ak, alnı açıktır. Alnında Peygamber'in nuru parlamaktadır.¹⁰¹ Beyitlerde özellikle beyazlığıyla ele alınan alın 'ebyâz-cebîn' terkihiyle karşımıza çıkmaktadır:

Haşr olmadise mücrîm ü mü'min-sıfat niçin

Koptu benefşe rû-siyeh ebyâz-cebîn semen (Şeyhî Divanı sf. 45, Kaside 7, 10. beyit)

b. Bulut

Gökyüzüne ait unsurlardan biri olan bulut, farklı renklerde karşımıza çıkmaktadır. Beyitte 'ebr-i sefid' terkihiyle bulutun beyaz rengi belirtilmektedir.

Eder ebr-i sefid-i nûr bârân

Müşa'şa' her taraf elmâs-rîzân (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 243, Mesnevi 11, 9.beyit)

c. Deyim ve Atasözü

Uymuş cünûna gönlüm ebrûna der meh-i nev

Ne i'tibâr ana kim seçmez karadan ağı (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 681, 278. gazel, 2. beyit)

Gül gibi ter-dâmene teşbîh iden kimdür seni

Yâsemen gibi cihânda alnun açuk yüzün ag (Bâkî Divanı, sf. 240, 227. gazel, 3. beyit)

¹⁰⁰ Harun Tolasa, *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara, 2001, s. 184.

¹⁰¹ Cemal Kurnaz, *Hayâlî Bey Divânı'nın Tahlili*, İstanbul, 1996, s. 231.

Âfitâbım **yüzün ağ alnın açıktır** gerçi kim

Sâye-vâr ardıncadır bir nice yüzü karalar (Necatî Beg Divanı, sf. 212, 139. gazel, 4. beyit)

Çok günâhıma çok gözüm yaşı var

Yüzü karaysa **akçesi aktır** (Necatî Beg Divanı, sf. 216, 147.gazel, 6. beyit)

Zülf ü îzârı tevbeleri bâtil etti ah

Hak durur ki **fark edemezven karadan ak** (Necatî Beg Divanı, sf. 272, 272. gazel, 3. beyit)

Yaşım ummânın âl ile kızıl kanlara boyadın

Yaradın gönlüme vallâhi ey gam **yüzün ağ olsun** (Necatî Beg Divanı, sf. 334, 414. gazel, 2. beyit)

Ay ü gündün **alnın açık yüzün ağ**

Hey benim zülfü siyahım gel beri (Necatî Beg Divanı, sf. 345, 437. gazel, 3. beyit)

Kebûd çeşmi bî-rahm etdi nigâhın

‘Aşıkların göğe çıkardı âhın

Sordum gerdeninden zülf-i siyâhın

Bir **cevâb vermedi akdan karadan** (Nedim Divanı, sf. 269, Musammat 45, 2. bölüm)

Karanusuna anun kılma hande şem’ gibi

Dilersen **ola yüzün ağ** nitekim kâfûr (Hayâlî Divanı, sf. 27, Kaside 1, 2. beyit)

Nigârün **yüzü ağ alnı açıktır** kaşı çatıktır

Benim baht-ı siyâhım ey dirîgâ nâ-muvâfıktır (Hayâlî Divanı, sf. 79, Musammet, 1. beyit)

Sana boyun eger gerçi benefşe gibi yüzbin var
Hezâr ahsen gül gibi **yüzün ag alnın açıktır** (*Hayâlî Divanı*, sf. 79, Musammet,5.
beyit)

Beyâza kilik-i müjeyle **çekerse** de yeri var
Bakıp bu nazm-ı cevâb u su'âle dîdelerim (*Enderunlu Vâsıf Divanı*, sf. 335, 86.gazel,
15.beyit)

ç. Din / Nur

Klasik Türk şiiri geleneğinde şairlerimiz, Allah'ı İslami görüşe uygun şekilde düşünür. O, her şeyi yoktan var etmiştir. Lütuf ve ihsanı sonsuzdur. Onun nurunu idrak gözüyle temaşa mümkün değildir.¹⁰² Beyitlerde 'beyâz-ı gurre, nûr-ı sefid, nûr-ı beyâz' gibi terkiplerle renk ilgisi kurulmuştur.

Sen ne nûr-ı pâksen ey mazhar-ı sun-ı İlâh
Kim alur nûru ruhundan âfitâb ü mâhitâb (*Fuzûlî Divanı Şerhi*, sf. 140, 30. gazel, 2.
beyit)

Beyâz-ı gurresidir nûr-ı ayn-ı cennet-i adn
Sevâd-ı turesidir hûr-ı în cemâline hâl (*Şeyhî Divanı* sf. 34, Kaside 3, 46. beyit)

Hükmü er istese tebdîl-i nihâd-ı ezdâd
Aks olur reng-i duhân-ı siyeh ü nûr-ı sefid (*Nef'î Divanı*, sf. 232, Kaside 54, 29.
beyit)

Şehâ güneş gibi ol âlem içre kişver-gîr
Bihakk-ı nûr-ı cebîn-i beyâz-ı Peygamber (*Hayâlî Divanı*, sf. 31, Kaside 3, 18. beyit)

d. Diş

Şairler diş beyazlığı dolayısıyla inciye; gözyaşlarını da la'le benzetmektedir. Ayrıca rivayete göre la'l taşının aslında ak bir taş olduğu bunun ciğer kanıyla boyanıp

¹⁰²Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 61.

güneşe bırakıldığı ve güneşin etkisiyle kırmızı rengini aldığı¹⁰³ bilinmekte beyitlerde bu gibi kullanımlar da renk itibariyle bulunmaktadır.

Rengin lebi vü dişi hayâliyle gözlerim

Birisi lâ'l akıdır oldu birisi dür (Necatî Beg Divanı, sf. 207, 126.gazel, 2. beyit)

e. El / Parmak

Âşıkların hayatı sevgilinin 'el'indedir. Onun ihsan eli dünyaları utandıracak kadar cömerttir. Sevgili âşığı görünce elini yüzüne tutmakta bu sebeple âşık o zalimin elinden şikayet etmektedir.¹⁰⁴ Sevgilinin güzellik unsurlarından olan el yine beyazlığı yönüyle ele alınmakta ve 'engüş-i sefid' terkihiyle karşımıza çıkmaktadır.

Engüş-i sefidî şem'-i kâfûr

Gül-berg-i hınâsı gonca-i nûr (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 102)

f. Giyim-Kuşam

Beyitlerde câme, hil'at, dibâ, kabâ gibi elbise ve kumaş çeşitlerine rastlanılmaktadır. Eskiden padişah veya vezir tarafından takdir edilen, beğenilen kimseye giydirilen süslü elbise, kaftan olan hil'at¹⁰⁵ ve üste giyilen bir cübbe olan kabâ¹⁰⁶ beyitlerde beyaz rengi ile karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yünden yapılmış kaba bir kumaş olan abâ¹⁰⁷ ve renkli dokuma ve motiflerle süslü lüks bir çeşit ipek kumaş olan dîbâ da¹⁰⁸ beyaz renk ile nitelenmiştir. Beyitlerde beyaz renk 'sefid-hil'at, câme-i subh, câme-i sefid, sefid kabâ, sefid aba, beyâz dîbâ, ak dîbâ' terkipleriyle kullanılmaktadır.

Beyaz renk giyim kuşama ait unsurlar arasında yer alan şapka (fes) için de kullanılmıştır.

¹⁰³ İskender Pala, *Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul, 1999, s. 251.

¹⁰⁴ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 296.

¹⁰⁵ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, 1999, s. 370.

¹⁰⁶ Ferit Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 475.

¹⁰⁷ Ferit Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 2.

¹⁰⁸ Ferit Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 184.

Evvel bir alay sefid-hil'at
Reşk-âver-i feyz-i subh-ı vuslat (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 392)

Hemçün rem-i âhuvân-ı esfid
Hep câme-i subh içinde hurşîd (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 392)

Zihî neşât ki esbâb-ı 'ıyş-ı bây u gedâ
Misâl-i câme-i kadd-i bütan sefid oldu (Nedim Divanı, sf. 109, Kaside 36, 2. beyit)

Ammâ ki şimden sonra hep feyz u neşât u şevk ile
Tebrîk için gelmekdedir hil'at giyüp surh u sefid (Nedim Divanı, sf. 137, Kıtalar 8, 9. beyit)

Rûma geldikçe hep o tîre-likâ
Hem-çü hindû giyer sefid kabâ (Nedim Divanı, sf. 215, Mesnevi 3, 6. beyit)

Keç-i dîvârını kâfûr-ı Cennetden demek mümkün
Sefid aba eğer mess etse hâcet bedr-i tâbâna (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 137, Tarih34, 9.beyit)

Olurdu astar etmek kabûl-i aks etse
Sepîde-i dem-i subhun beyâz dîbâsın (Nailî Divanı, sf. 282, 292. gazel, 4. beyit)

Felek firûzeden bir taht-ı âlî kurdu şâhâne
Ana bir ak dîbâ perde çekdi subh-ı nûrânî (Nef'î Divanı, sf. 81, Kaside 12, 6. beyit)

Döner ol mihre kim çarhı şeb-ender-rûz ola anın
Giyince eĝnine bir ak dîbâ kaplı semmûrı (Nef'î Divanı, sf. 163, Kaside 34, 27. beyit)

Seyret beyaz fesde o zülf-i mu'anberi
Şeb-bûyu gör ki berk-i semenden kabâsı var (Nedim Divanı, sf. 286, 25. gazel, 3. beyit)

g. Göz

Aşığın gözü, sevgilinin güzelliğinin tecelli ettiği, kendisini gösterdiği bir yer olmakla birlikte sevgilinin veya onun okunun nüfuz yeri veya açık hedefi, aşığın ise huzursuzluk kaynağıdır. Onu yakan, onu ızdıraplara atan, bu ‘göz’ belasıdır.¹⁰⁹ Gözlerin ağarması ise onun çok ağlamaktan kör olması demektir. Beyitlerde ‘dîde-i esfîd, beyâz-ı dîde, çeşm-i sefid, beyâz-ı çeşm’ gibi terkiplerle yer almaktadır. Ayrıca gözüne âlem karanu olmak, ayn-ı dil, göz dikmek, nûr-ı basar, nûr-ı ayn, gözün aydın, gözleri ağarmak gibi deyim ve tabirler de kullanılmaktadır.¹¹⁰

Göz beyâzına çeker lâ’llerün sûretini

Dem-be-dem hâme-i müjgân ile bağrum kanı (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 633, 259. gazel, 4. beyit)

Gül-gûnesi hûn-ı eşk-i hirmân

Esfîdi beyâz-ı çeşm-i giryân (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 130)

Yüzü kara vü gözleri ağ ola rakibin

Sögmek nicedir bilmezim elkıssa du’acı (Necatî Beg Divanı, sf. 436, 640.gazel, 4. beyit)

Görmemiş mislini hîç çeşm-i sefid-i asdâf

Bihterîn gevher-i nazm-ı leb-i deryâdır bu (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 139, Tarih 35, 11.beyit)

Mevc urur nûr-ı nigeş-mânend ol âb-ı latîf

Kim beyâz-ı dîdeden kılmış ruhâmın hûr-ı in (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 141, Tarih 37, 6.beyit)

Kanlar akar aceb ki bu çeşm-i sefidden

Hûnâbe-hîz o çeşme-i kâfûrdur bana (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 248, 1.gazel, 10.beyit)

¹⁰⁹ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 338.

¹¹⁰ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 370.

Men ki ser-mestim şarâb-ı girye-i hûnînden
Dîde-i esfîdi gör kim subh-ı işretdir bana (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 249, 2. gazel,
7.beyit)

Eder gülgûn beyâz-ı çeşmini mestânelik âhir
O hûnîden dil-i hûn-geşte kan ister mi ister yâ (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 249, 3.gazel 3.
beyit)

Hep şu'le vü sîm-âb anun seyl-i sirişki
Bu çeşm-i sefid oldu meğer vâye-i Dûzah (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 268, 36. gazel,
4.beyit)

Değildir gözlerinde sâye-i müjgânı uşşâkım
Hatın resmin beyâz-ı dîde-i giryâne yazmışlar (Nef'î Divanı, sf. 295, 29. gazel, 3.
beyit)

ğ. Gözyaşı

Klasik Türk şiirinde genellikle gözyaşı kırmızı renktedir ancak bazı beyitlerde gözyaşı parlaklığı yönünden beyaz rengi ile de karşımıza çıkmaktadır.

Etdi sefid dîde-i 'uşşâkı bahr-ı eşk
Ol kış levendi şûh meger Akdenizlidir (Nedim Divanı, sf. 280, 14. gazel, 6. beyit)

Degül sefid-i sirişkim su verdi penbe ile
O nâ-tüvân nigeş-i hasta-hâle dîdelerim (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 334, 86.gazel,
4.beyit)

h. Gül

Klasik Türk şiirinde özellikle gülün rengi kırmızıdır ve gül bu rengi ile şiirlerde kullanılmıştır ama nadir olarak ak ve sarı gülden de bahsedilmektedir. Ay, her gece

âlemlere gülen bir ak gül şeklinde düşünülüp bununla ilgili renk ve şekil benzerliği kurulmaktadır.¹¹¹

Berg-i gül-i sefidi yolup bâg-bân-ı çarh
Mânend-i berf yollarına eyledi nisâr (Bâkî Divanı, sf. 26, Kaside 9, 6. beyit)

Ak gül goncaları gibi güzel körpelerin
Hâr-ı âzârdan Allah nigehtâr olsun (Bâkî Divanı, sf. 85, Mersiye 5, 7. beyit)

Dâ'im ey Bâkî budur şâhun yüzi ag oldugı
Ak güldür tal'at-ı hûbı cihân gül-zârına (Bâkî Divanı, sf. 351, 407. gazel, 7. beyit)

Meger hân-ı melâhatde gümüştend bir tabakdur ol
Açılmış ak güldür ya letâfet gül-sitânında (Bâkî Divanı, sf. 377, 448. gazel, 3. beyit)

Gül-istân-ı gamundur sahn-ı sîne
Açılmış ak güldür penbe-i key (Bâkî Divanı, sf. 420, 514. gazel, 4. beyit)

Benim serv-i hırâmânım cemâlin tâze bağ olmuş
Ruhun güllerinin kızılı kızıl ağı ağ olmuş (Necatî Beg Divanı, sf. 261, 247. gazel, 1. beyit)

Vücûdu ham gümüştend beyâz gülden nerm
Boyu henüz yetişmiş nihâlden hem-vâr (Nedim Divanı, sf. 31, Kaside 7, 6. beyit)

Mâh u mihri dü gül-i rûy-ı sefid yâ n'eylesin
Hâk-i pâyına eder ihdâ felekler rûz u şeb (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 51, Kaside1, 31. beyit)

¹¹¹ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 544-546.

Kadri bağında Şehin bir ak gülüsün ey kamer
Bu ferahdan her gece âlemlere handân mısın (Hayâlî Divanı, sf. 57, Kaside 20, 9.
beyit)

Verdi yine ol şâha Hak bir bî-bedel şeh-zâde bak
Olsa katı pek müstahak nev-reste gül-berg-i sefid (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 641,
Kıt'alar 57, 5. beyit)

1. Hz. Musa'nın Eli

Hz. Musa Peygamber birçok mucizesi ile edebiyatımıza girmiştir. Mucizeye göre Musa peygamber elini koynuna sokup çıkarınca eli bembeyaz bir nur olmuştur. Buna Yed-i Beyzâ denilmektedir.¹¹² Şiirlerde bu münasebetle beyaz renk kullanılarak Hz. Musa'nın mucizesine telmih yapılmıştır.

Geh şeb-i Fir'avne ızhâr-ı yed-i beyzâ ider
Gösterür hadrâ şecerden Mûsîye geh nâr şem' (Rumelili Za'îfi, sf. 184, 5. beyit)

Midhat-i re'y-i münîrin sebt eden fark eylemez
Kendi keff-i desti mi yohsa yed-i beyzâ mıdır (Nef'î Divanı, sf. 64, Kaside 7, 26.
beyit)

Sihir ederdim o kadar vâsıf-ı cemîlinde ki tâ
Gösterirdim feleğe ben de yed-i beyzâyı (Nef'î Divanı, sf. 196, Kaside 45, 26. beyit)

1. Kağıt / Sayfa

Klasik Türk şiirinde yüz ve yanak renk, koku özelliği dolayısıyla yasemin çiçeğinin beyaz yapraklarına benzetilmektedir. Ayrıca ak kağıt gibi unsurlarda da beyaz renk itibariyle ilgi kurulmakta¹¹³ defterlerin beyaz yapraklardan oluştuğu belirtilmektedir.

¹¹² İskender Pala, *a.g.e.*, s. 296.

¹¹³ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 260.

Niçün ol safha-i kâfûra kilkin müşg-bâr etmez
Yazub bir ruk'a lutf ile bizi ümmîd-vâr etmez (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 428)

Defter-i 'ışkı Za'îfî yazub ag ag varaka
Fikr-i zülf ü ruhun ile gice gündüz karalar (Rumelili *Za'îfî*, sf. 112, 5. beyit)

Şâhâ Necâtî gevherinin tab'ı cevheri
Dizdi beyâz kâğıda lü'lü-yi bî-şümâr (Necatî *Beg Divanı*, sf. 61, Kaside 6, 35. beyit)

Ele girmez mi begim aya kadar ak kâğıd
Karalama nice olaydı iki parmak kâğıd (Necatî *Beg Divanı*, sf. 170, 45. gazel, 1. beyit)

Ak varakdan ger kışın kıldınsa pür yazı yüzün
Türlü renge defter açar gülşen ey devranıdur (Şeyhî *Divanı*, sf. 51, Kaside 9, 2. beyit)

Fasl-ı kış erip yayıldıysa bâb-ı nev-bahâr
Ak varaktan devr-i dehr içini pür-defter kılar (Şeyhî *Divanı*, sf. 162, 66. gazel, 2. beyit)

Dilesem yâr-ı semen-çehreme yazmak kağıd
Aks-i rûyumla hazân bergi olur ak kağıd (Hayâlî *Divanı*, sf. 105, 46. gazel, 1. beyit)

Gülistân rahımı gördüm beyâz evrâk zeyn etmiş
Behişt-i adn ayınından akan kâfûra benzettim (Hayâlî *Divanı*, sf. 203, 330. gazel, 2. beyit)

j. Kar

Kar, şiirlerde beyazlığı yönüyle ele alınmaktadır. Ayrıca bazı beyitlerde gecenin karanlığında gökten yağan kar, ovayı ve sahrayı doldurmuş, karanlığın içinde beyaz kar yığınları tezat teşkil etmiştir. Bu durum yeryüzünün içerisinde kâfur bulunan misk ile dolması şeklinde tavsif edilmektedir. Güzel koku yapımında kullanılan miskin siyaha

kaçan koyu renkli bir madde kafurun ise beyaz renkli saydam bir madde¹¹⁴ olması göz önünde bulundurularak renk itibariyle ilgi kurulmuştur. Yine gecenin siyah rengi dolayısıyla zenciye, yağan karların da beyaz renginden dolayı zencinin ağzında görülen beyaz dişlere benzetilmesinde¹¹⁵ de renk unsuru ön plandadır.

Âhû-yı sefide döndi deycûr

Sahrâ dolu müşğ içinde kâfûr (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 272)

Sermâ ile berf olunca munsab

Dendâni sıırdı zengî-i şeb (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 274)

Agardı berf ile yir yir çemende cism-i nihâl

Niteki penbe-i dâğ ile sîne-i abdâl (*Bâkî Divanı*, sf. 53, Kaside 21, 1. beyit)

Döşendi berf ser-â-pây şahn-ı sahrâya

Agardı rûy-ı zemîn sanki tahta-i remmâl (*Bâkî Divanı*, sf. 53, Kaside 21, 10. beyit)

k. Mermer

Mermerin diğer taşlardan farklılığı parlak ve beyaz olmasıdır. Beyitlerde mermer beyaz rengi dolayısıyla sevgilinin tenine benzetilmiştir.

Alemin ma'mûresinden kalmadı taş üzre taş

Döneli bağrın kara taşta tenin ak mermere (*Necatî Beg Divanı*, sf. 350, 449.gazel, 7. beyit)

Âlemin ma'mûresinde kalmadı taş üzre taş

Döneli bağrın kara taşta tenin ak mermere (*Necatî Beg Divanı*, sf. 373, 499.gazel, 3. beyit)

¹¹⁴ Muhammet Nur Doğan, *Hüsn ü Aşk*, İstanbul, 2006, s. 273.

¹¹⁵ Muhammet Nur Doğan, *a.g.e.*, s. 275.

I. Sabah / Gündüz

Beyâz-ı subh, ak ifadeleri beyitlerde sabah ve gündüzün parlaklığı ve rengini belirtmek üzere kullanılmıştır.

Beyâzı gurre-i subh-ı sa'âdet

Sevâdı sürme-i çeşm-i cihân-bîn (Bâkî Divanı, sf. 15, Kaside 4, 8. beyit)

Beyâz-ı subh-dem bir levh-i sîmîn

Şu'â'-i âfitâb altun kalemdür (Bâkî Divanı, sf. 193, 147. gazel, 9. beyit)

Oldu ve olısar ne ki yazıldı mâ-sebak

Leyl ü Nehâr için ne kara diyelim ne ak (Necatî Beg Divanı, sf. 273, 273. gazel, 1. beyit)

Şehenşâh-ı cihânın feyz-i mihr-i iltifâtından

Cebîn-i necm-i bahtı subh-ı ıydâsâ sefid olsun (Nedim Divanı, sf. 148, Kıtalar 19, 22. beyit)

Hem subh eder kesb-i sefidi bedenimden

Hem zulmeti şeb perçem-i müşk-i Hotenimden

Germiyyeti hurşîd rûh-ı berk-zenimden

Meh pertev alır tâbiş-i vech-i hasenimden

Cem'iiyeti öğrendi nücûm encümenimden (Nedim Divanı, sf. 237, Tahmîs 10, 1. bölüm)

Beyâz-ı subha döndü şâm-ı deycûr

Safâdan oldu kûh-ı seng-i kâfûr (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 243, Mesnevi 11, 2. beyit)

Şeb-i Kadrın beyâz-ı subhun almış sâde ruhlar hep

Leb-i hat-âverâna bâde süzmüşler siyâhından (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 382, 237. gazel, 3. beyit)

Sevâd-ı şâm-ı işret dûde-i şem'-i şebistânı
Beyâz-ı subh-ı devlet perde-i dîbâ-yı zer-târı (Nef'î Divanı, sf. 87, Kaside 14, 4.
beyit)

Değil mihr ü beyâz-ı subh ufukda seyr için sakfın
Felek baş kaldırınca hake düşdü tâc u destârı (Nef'î Divanı, sf. 87, Kaside 14, 6.
beyit)

Dest-i belâda cân vereli Kays-i Âmiri
Her şeb beyaz-ı subhdan ana kefen gelir (Hayâlî Divanı, sf. 120, 91. gazel, 2. beyit)

Beyâz-ı subh-ı sâdık revzeninde perde-i canfes
Hevâ-yı sünbülî sadrında ferşi pür gül ü reyhân (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 589,
Kıt'alar 18, 44. beyit)

m. Saç / Sakal / Kıl / Tüy

Dertli, kederli olarak tasvir edilen aşığın sevgili karşısında saçlarının ağarmış olduğuna ilişkin unsurlar ile sakal, kıl ve tüyün beyazlığı beyitlerde 'mûy-i sefid, mûy-i esfid, rîş-i sefid' terkipleriyle ve ağarmak, sefid etmek gibi ifadelerle karşımıza çıkmaktadır.

Verdi rihletden haber mûy-i sefid ü rûy-i zerd
Çihre-i handânı vü zülf-i perîşânı unut (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 134, 42. gazel, 2.
beyit)

Gönül yetdi ecel zevk-i ruh-i dil-dâr yetmez mi
Ağardı mûy-i ser sevdâ-yı zülf-i yâr yetmez mi (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 718, 294.
gazel, 1. beyit)

Cübâr-ı hayât âb-ı rûyü
Mehtâb gibi sefid mûyü (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 380)

San rîş-i sefîdi mağz-ı Mansûr
Hak her sözi hemçü nefha-i Sûr (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 380)

Pür-şaa'şaa rûyî mûyî esfid
Mehtâbda hemçü kurs-ı hurşîd (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 382)

Zülf ü ruhsâr-ı nigâra nazar it aç gözünü
Göz yumub hâce ne bu fikr-i beyâz ile sevâd (Rumelili *Za'îfi*, sf. 94, 2. beyit)

Mûy-ı sefîdi halkasını çarh-ı pîre-zen
İsterdi dahı eyleye halk-ı cihâna dâm (Bâkî *Divanı*, sf. 59, Kaside 23, 4. beyit)

'Aşkunla kılup kâmetini dâl karanfûl
'Arz itdi sana mûy-ı sefîd âl karanfûl (Bâkî *Divanı*, sf. 276, 284. gazel, 1. beyit)

Dil ki sengîn ola işler mi gam-ı mûy-ı sefîd
Ne kadar bî-hüdedir penbe-i dâğ-ı yâkût (Şeyh Gâlib *Divanı*, sf. 262, 24. gazel, 9.beyit)

Mûy-ı sefîd subh-ı Nişâbûr-ı ra'sedir
Cûş-ı şarâb-ı la'l-i sirişkinde çağı var (Şeyh Gâlib *Divanı*, sf. 283, 60. gazel, 2.beyit)

Olamaz penbe-i mînâ-yı arak mûy-ı sefîd
Arz-ı kâlâ-yı ketân eyleme mehtâba sakın (Şeyh Gâlib *Divanı*, sf. 380, 234. gazel, 3.beyit)

Ağardı saç u sakal ağu karadan gel geç
Gözünü aç nazar et zulmetin olupdur nûr (Hayâlî *Divanı*, sf. 28, Kaside 1, 12. beyit)

Ey surâhı yokdur ayağın çeker bir pehlevân
Gerçi kim devrân sefîd etmiş başında perçemin (Hayâlî *Divanı*, sf. 189, 288. gazel, 2. beyit)

n. Sancak

Beyitlerde kırmızı ve yeşil sancağın dışında beyaz sancağa da rastlanmaktadır.

Ak sancak kıldı İstanbulu rûşen nitekim

Dîde-i Ya'kûbû açtı Yûsufun pîraheni (Hayâlî Divanı, sf. 307, 628. gazel, 2. beyit)

o. Sedef

İstiridye veya midye kabuğu olan sedef içinde beyaz ve parlak incinin meydana gelmesi olayı ele alınmaktadır.¹¹⁶

Hem yegâne halef-i dûde-i akl-ı evvel

Hem kirâmı güher-i nüh-sadef-i âyîne-reng (Nef'î Divanı, sf. 171, Kaside 38, 5. beyit)

ö. Sîne / Ten / Gerden

Şiirlerde sevgilinin güzellik unsuru olan sinesi, boynu ve teni için kullanılan beyaz renk bazen renk unsuru olarak doğrudan söylenmiş bazen de 'gerden-i kâfûr-gûn' gibi terkiplerle renk özelliğiyle ön planda olan kavram ve nesnelere dile getirilmiştir. Ayrıca gayet parlak, şeffaf taş veya saf ve temiz beyaz cam, kristal olan billûr¹¹⁷ sevgilinin beyaz sinesini karşılamak üzere 'sîne-i billûr' terkipleriyle kullanılmıştır.

Pür-nûr u beyâz o sîne-i sâf

Benzerdi amûd-ı subha bî-lâf (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 102)

Sîmîn teni bir büt-i semen-sâ

Hâmûş idi lîk sûret-âsâ (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 332)

Elin koy sîne-i billûra rahm et âşîka zîrâ

Beyaz üzre bizim de pençe bir fermânımız vardır (Nedim Divanı, sf. 286, 26. gazel, 4. beyit)

¹¹⁶ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 174.

¹¹⁷ Ferit Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 106.

Beyâz-ı gerden-i mînâ vü gerden-i sâki
Safâsın etdi dü-bâlâ bu gece mehtâbın (Nedim Divanı, sf. 313, 75. gazel, 3. beyit)

Gerden-i sâfi beyâz öyle ki kâfûr gibi
Çeşm ü ebrûsu siyâh öyle ki semmûr gibi (Nedim Divanı, sf. 352, 150. gazel, 1. beyit)

Gördüm o mâhı ferve-i semmûr ile bu şeb
Kim gerden-i sefidi siyeh nûr kaplamış (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 325, 133. gazel,
5.beyit)

Tâ gerden-i sefidine inmiş o kâfirin
Sünbül gibi bu zülf-i siyeh-târı n'eyleyim (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 374, 224. gazel,
2.beyit)

Cebhe-i berrâk ile ol gerden-i kâfûr-gûn
Zâhir oldukça girîbân-ı siyeh semmûrdan (Nef'î Divanı, sf. 273, Kıt'a-i Kebireler 4,
4. beyit)

Deme 'âlemde semen sîne siyeh-çerde de var
Böyle mahbûb ne göklerde ne yerlerde de var (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 289,
20.gazel, 1.beyit)

Gerden beyâz ü sîne sâf
Olmak dilersen sîne-sâf
Altın verilmez öyle lâf
Pek dil-rübâdır Mâhitâb (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 393, Murabba 25,2.bölüm)

Beyâzdır sîne-i sâfun
Gönüller almış etrâfun
Tükenmez hiç senün lâfun
Ne rahmun var ne insâfun (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 426, Murabba 71, 1. bölüm)

Güzlâr-ı temâşâyâ çık ey serv-i semen-ten
Ruhsârunı seyr edip açılsın gül-i gülşen
Çıksın gam ile aklamadan dîde-i düşmen
Gülsün sana gülmek yaraşır sen gül efendim (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 437,
Murabba 87, 2. bölüm)

Gerden ü sîne beyâz zülf siyâh çeşm siyâh
'Âşık-ı zârun alır 'aklın o mest-âne nigâh
Nice âh eylemeyem hâlimi bilmez misin
Yine bir şûh-ı sitem-kâra giriftâr oldum (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 445, Murabba
98, 2. bölüm)

p. Su

Su saf ve berrak olması sebebiyle beyaz renk ile nitelenmiştir.

Gülgün vesme sürdü sefid âb ile ruhun
Kıldı o fitnekâr sefid ü siyâh u sürh (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 267, 34. gazel, 3.beyit)

r. Yasemin / Nergis

Akşam ve gündüz renk yönüyle hayal edilmekte beyitlerde gündüz yasemene benzetilirken, tezat yoluyla gece de benefşe olarak düşünölmektedir.¹¹⁸ Ayrıca beyaz ve sarı neveleriyle bir süs çiçeği olan nergis¹¹⁹ de sevgilinin gözü ile benzerlik göstermektedir.

Gündüz gibi niçe ki ola ak semenler
Niçe ki ola giceleyin kara benefşe (Rumelili Za'îfi, sf. 38, 49. beyit)

Nergis-i gül-gün beyâzın sanma surh etmiş remed
Gamze-i zâlim yine kan eylemiş kan üstüne (Nedim Divanı, sf. 14, Kaside 3, 18.
beyit)

¹¹⁸ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 492.

¹¹⁹ Ferit Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 822.

s. Yüz / Yanak

Şiirlerde sevgilinin yüzü beyazlığı ve parlaklığı yönünden söz konusu edilmektedir. Onda ilahî cezbe vardır, peygamber nuru görülmektedir. Tasavvufî olarak ayva tüyleri küfürdür, kesrettir. Yüz ise dindir, bu kesretin altındaki vahdettir. Zulmeti nura değişmek ifadesiyle ayva tüyelerinin tıraş edilmesi, yüzün beyazlığının ortaya çıkması kastedilmektedir. Yüzü ak, alını açık deyimi ile de yüzün beyazlığı işaret edilmektedir. Ayrıca ak yüz sözü de kullanılmaktadır.¹²⁰

Zülf ü ruhsârı hayâliyle nedür hâlün demen

Öyleyem kim gece vü gündüz berâberdür mana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 80, 21. gazel, 2. beyit)

Etdi ruh-ı Hüsn'î nesteren-zâr

Ruhsâre-i Aşk u aşk-ı ruhsâr (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 92)

Sünbül ruh-ı nesterende kâkül

Eyler ana şânelik karanfül (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 152)

Cigerüm kanı yüzüm eyledi çün sîm beyâz

Hûb efsânedür illerde benüm bu haberüm (Rumelili Za'îfî, sf. 224, 3. beyit)

Beyâz-ı safha-i ruhsârün üzre zülf-i pür-çînün

Misâlin görmemişdür kimse bir tigrâ-yı garrâdur (Bâkî Divanı, sf. 132, 52. gazel, 3. beyit)

Beyâz-ı safha-i ruhsâra ol hatt-ı cemâlünle

Muhakkak hatt-ı Nûrî mi ki yazmış âyet-i Nûrî (Bâkî Divanı, sf. 438, 547. gazel, 2. beyit)

Her sâde-rû sanem ki beyâz ola serd olur

Nev'a bürüdet etse aceb olmaya seher (Necatî Beg Divanı, sf. 67, Kaside 9, 12. beyit)

¹²⁰ Cemal Kurnaz, a.g.e., s. 249-250.

Yıkmağa gönlüm evin hattı getirmiştir berât
Ki beyâzıdır cebini kaşları tuğrâsıdır (Necatî Beg Divanı, sf. 188, 85.gazel, 4. beyit)

Gül-i ruhsârın olaldan kızılı kızıl ağı ağ
Gözümün çeşme-sârından benim bir yaş akar bir dem (Necatî Beg Divanı, sf. 314,
367.gazel, 3. beyit)

Berçide-dâmen olduğunu hârdan bilen
Tartar mı rû-sefidliğin yâsemîn ile (Nailî Divanı, sf. 114, Kaside 28, 76. beyit)

Ukbâda feyz-i na'tın ile rû-sefid olup
Zâd-ı menâzil-i reh-i ukbâ değil midir (Nailî Divanı, sf. 153, Musammat 11, 4.
beyit)

Berçide dâmen olduğunu hârdan bilen
Tartar mı rû-sefidliğin yâsemîn ile (Nailî Divanı, sf. 309, 357. gazel, 3. beyit)

Yandım ol ak yüze o kara kaşdayın dahi
Dûd olmuşam velî ser-i âteşdeyin dahi (Hayâlî Divanı, sf. 310, 636. gazel, 1. beyit)

2. GÜMÜŞ RENGİ

Gümüş rengi; sîm, sîm-ten, sîmîn, sîmîn-ten, gümüşî gibi Farsça sözcük ve terkiplerle klasik şiirde karşımıza çıkmaktadır.

Gümüş rengi şu başlıklar altında tasnif edilmiştir.

a. Ay

Ay renk ve parlaklık yönünden külçe gümüşdür ve beyitte bu sebeple ayın gümüş tekneye benzetildiği görülmektedir.¹²¹

¹²¹ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 471.

Şâdiliğin düğününün elemege ununu

Meh gümüş tekne güneş altun elektir dediler (Hayâlî Divanı, sf. 321, Mukattaat 16, 2. beyit)

b. Çadır

Şiirlerde bazen sevgilinin güzelliği çadır olmakta onun için dökülen yaşlar bu çadırın gümüşten ipleri olmaktadır.¹²²

Hayme-i sîm ki mercân budağdır diregi

Yel olup salıncak görenin oynar yüreği (Ahmet Paşa Divanı, sf. 311, Kıt'a 34)

c. Giyim-Kuşam

Değişik renklerde beyitlerde yer alan dîbâ ve kabâ gümüş rengi ile de karşımıza çıkmaktadır.

Yine ol sancak-ı zerrîn-ser ü sîmîn-kabâ kıldı

Livâ-yı subh-ı nûrânî gibi rûşen bu eyvânî (Bâkî Divanı, sf. 33, Kaside 14, 4. beyit)

Gümüş renginde bir dîbâ biçinmiş cedvel-i sîmîn

Velîkin hâre gibi mevci var şeffâf u nûrânî (Nedim Divanı, sf. 50, Kaside 11, 59. beyit)

ç. Gözyaşı

Gözyaşı aralıksız akmasıyla iplik ve tel, tabii rengiyle de 'sîm-âb' halindedir.¹²³

Yine gözyaşının gümüş veya gümüş paraya teşbihi, rengi, şekli ve parlaklığı yönünden olmaktadır.¹²⁴

¹²² Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 350.

¹²³ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 350.

¹²⁴ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 383.

Eşk-i sîm ü rûy-i zerdüm nakdini izhâr idüp
Dôstum uşşâk içinde beni Kârûn eyledün (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 128, 38. gazel, 3. beyit)

Eşk-i sîm ü rûy-i zerdin yoluna harc eyleyüp
'Avnî bir gün dôstum kendüye yâr eyler seni (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 232, 70. gazel, 5. beyit)

Eşk ile derûnı sîm-endûd
Âh ile bîrûnı anber-âlûd (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 546)

Bir kebûterdir hâyâl-i zülf-i yâr ey dîde kim
Eşk-i sîmînünden ayağına halhal eyledin (Hayâlî Divanı, sf. 183, 273. gazel, 2. beyit)

Şükrâne sîm-i eşk gerek görmege yüzün
İnce belini kocmağa cân der-miyân gerek (Hayâlî Divanı, sf. 193, 300. gazel, 2. beyit)

Sîm-i eşkenden yürütsün sikketin ol şâh-ı derd
Hutbe-i aşk adına bî-iştirâk olmak gerek (Hayâlî Divanı, sf. 193, 301. gazel, 4. beyit)

Merdümleri gözümün nezrini sîm-i eşkin
Yağdırsalar aceb mi dağımdır er çerâğı (Hayâlî Divanı, sf. 298, 601. gazel, 2. beyit)

Sîm-i eşki her kimin yolunda îsâr olmadı
Ol metâ'ına bu bâzârın harîdâr olmadı (Hayâlî Divanı, sf. 309, 633. gazel, 1. beyit)

d. Su / Buz

Şiirlerde suyun en önemli bir yönü de saydam olmasıdır. Parlak ve berrak oluşu¹²⁵ sebebiyle gümüş rengi ile nitelenmektedir. Yine ilgili beyitte kış günlerinde

¹²⁵ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 436.

çatılardan sarkan buz kütleleri parlaklığı ve şekli dolayısıyla dudaklardaki gümüş renkli neylere benzetilmektedir.¹²⁶

Etmış meger ol riyâzı Mevlâ

Yekpâre gümüş suyu-yla irvâ (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 154)

Sultân-ı dey etdi şehri tezyîn

Düşdi leb-i bâma nây-ı sîmîn (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 278)

e. Ten

Klasik Türk şiirinde daha çok rengi ile ele alınan sîm sevgilinin bedeni, çenesi, kolu, eli, burnu ve yüzü için kullanılmaktadır.¹²⁷ ‘Sîm-ber, sîm-ten, sîmîn-ber, sîm’ ifadeleriyle sevgilinin teninin beyazlığı, tazeliği ve parlaklığı kastedilmektedir.¹²⁸ Sevgilinin vücudu beyaz renginden dolayı gümüşe benzetilmekte ‘sîm-ten sîm-beden’ gibi ifadeler doğrudan ona isim olmaktadır.¹²⁹

Gam darbın urdu yüzüme bir sîm-ten dedi

Ol sikke hoş yaraştı bu dinârım üstüne (Ahmet Paşa Divanı, sf. 60, Kaside 17, 4. beyit)

Zâr ü zerd oldum gamından bâri lutf et beline

Kolumu ey sîm-ten zerrîn kemer kıl dâ’imâ (Ahmet Paşa Divanı, sf. 120, 2. gazel, 11. beyit)

Dest-i sîmîninde sâkinin kadeh gören dedi

Zevrak-ı zerrînle zeyn olmuş kerem ummânıdır (Ahmet Paşa Divanı, sf. 162, 89. gazel, 8. beyit)

¹²⁶ Muhammet Nur Doğan, *a.g.e.*, s. 279.

¹²⁷ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 354.

¹²⁸ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 281.

¹²⁹ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 295.

Vücûdu ham gümüşden beyâz gülden nerm

Boyu henüz yetişmiş nihâlden hem-vâr (Nedim Divanı, sf. 31, Kaside 7, 6. beyit)

Ya eylemiş ola bir dil-rübâ-yı sîm-endâm

Bu haclegehde der-âgûş-ı şâhid-i âmâl (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 99, Kaside 29, 4.beyit)

Mestâneliğim bir büt-i sîmîn-ten içindir

Kan ağladığım bir gül-i ter-dâmen içindir (Nailî Divanı, sf. 173, 42. gazel, 1.beyit)

Miyânını firâkınla sararmış kollara kocdur

Belinde sim-ten dilberlerin zerrin kemer hoşdur (Hayâlî Divanı, sf. 152, 185. gazel, 4. beyit)

Bir ba'is-i hayât nigârın helâkiyem

Bir zer kaba vü sim tenin sîne-çâkiyem (Hayâlî Divanı, sf. 202, 325. gazel, 1. beyit)

Mihnet oldu eritmeyicek zer gibi ruhum

Ey sîm-ten bu müşkülümü eyle hal dedim (Hayâlî Divanı, sf. 204, 332. gazel, 4. beyit)

Kime mecbûram o sîmîn-bere sor sorma bana

Derdim ol şûh-ı perî-peykere sor sorma bana (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 277, 3. gazel, 1.beyit)

N'ola nakd-i sirişkim su yerine harc edersen ben

Bu ısrâfa sebep bir dilber-i sîmîn-ten olmuşdur (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 301, 37.gazel, 7.beyit)

Vücûd-ı sîm-gûnın eyledikde ol perî teslîm

Görenler VÂSİF'ı sandı emîn-i ma'den olmuşdur (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 301, 37.gazel, 8.beyit)

Bir bûsesi bin gence bedeldir hem ucuzdur
Ol sîm-tenün hüsnine kıymet budur işte (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 358,
120.gazel,2.beyit)

Zülfine dil-beste bûy-ı feslegen
Gerden-i sâfına ‘âşık yâsemen
Gonca-fem sîmîn-ten ü nâzik-beden
Böyle olsun ger olursa dil-rübâ (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 379, Murabba
6,4.bölüm)

Egmiş fesini turrasın o sîm-ten açmış
Sandım ben ise bâğçede top feslegen açmış
Gördükde dedim sînesini yâsemen açmış
Nâz ile süzüp nergis-i çeşmün dedi fulya (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 382, Murabba
10,4.bölüm)

Goncasın çık bâğa seyr et gülşeni
Sînen aç görsün semen sîmîn teni
Cümle ezhâr-ı çemen bekler seni
Lâlezâra gel Çerâgân vaktidir (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 414, Murabba 54, 3.
bölüm)

Mest olup açdıkda o sîmîn teni
Sanır ada tavşanı gören seni
Sardı gâyet sevdâm âgâh et beni
Sünbül-i zülfün mü bu şeb-bû mudur (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 416, Murabba 57,
4. bölüm)

Kesdirip tenzûyî şâldan fermene
Yaraşır kesdirsem ol sîmîn tene
Sarılp sıksam misâl-i mengene
Pek yaraşmış sana tenzûyî libâs (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 421, Murabba 63, 4.
bölüm)

Beni ey şûh-ı sîmîn-ten
Görür görmezlenirsin sen
Be vaz geç yanmışım senden
Ne rahmun var ne insâfun (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 426, Murabba 71, 4. bölüm)

Bir siyeh hâl-i mu'anber
Var ki ruhsârında 'anber
Şimdi ey şûh-ı sîmîn-ber
Sanadır meyli cihânun (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 427, Murabba 72, 4. bölüm)

Ey benim sîmîn benim
Sendedir gönlüm benim
Ben senün efgendenim
Sendedir gönlüm benim (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 442, Murabba 95, 1. bölüm)

Geçenlerde sana hâtırda mı bir söz demişdim ben
O gün hattâ bana gâyet gücenmişdün efendim sen
Ne inkâr eyleyem sagdan saga ey şûh-ı sîmîn-ten
Benim şimdi degülsün hayliden hâtır-nişânımsın (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 457,
Murabba 115, 3. bölüm)

Gördükçe sen şûh-ı şeni
Sandım letâfet gülşeni
Açıp o sîmîn gerdeni
Kendüne bend etdün beni (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 503, Murabba 178, 1. bölüm)

Sevdim ol sîmîn-beri
Var derûnumda yeri
Kim sever ol dilberi
Olur elbet serserî (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 506, Murabba 183, 1. bölüm)

N'işleyem ey sîm-ten
Düşmüşem 'aşkuna ben

Sen gibi dilber seven

Olur elbet serserî (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 507, Murabba 183, 3. bölüm)

Yandım ol sîmîn-bere

Geldi bu hâlet sere

Dil veren ol dilbere

Olur elbet serserî (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 507, Murabba 183, 4. bölüm)

N'olur ey serv-i sîmîn-ten

Gâhî tenhâ bezme gel sen

Dinlemezsin n'ışleyem ben

Sen a hercâyî recâyı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 509, Murabba 187, 3. bölüm)

Söz yokdur o sîmîn-tene

İllâ o billûr gerdene

İznün olursa bendene

La'l-i lebünden bûsene

Pek hâhişim var bu sene (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 520, Murabba 197, 1. bölüm)

VÂSİF varıp ol dilbere

Ol dilber-i sîmîn-bere

Tâ gelmedikçe bir yere

'Âlemde 'ış u nûş-ı câm

Sensiz bana olsun harâm (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 527, Murabba 204, 5. bölüm)

Seyr eyleyip sîmîn-berün

Bûs eyledim la'l-i terün

Olsa n'ola dilde yerün

Ârâm-ı cânımsın benim

Rûh-ı revânımsın benim (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 532, Murabba 210, 2. bölüm)

Bezm-i agyâra ne dem ol şûh-ı sîmîn-ten gider
Sabr ü ârâm-ı tahammül der-‘akab benden gider (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 677,
Kıt’alar 27, 1. beyit)

Va’d eyleyicek vaslını dünyâ benim oldu
Bu şevka sebeb ol meh-i sîmîn-tenim oldu (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 680, Kıt’alar
35, 1. beyit)

Nakd-i ‘akl ü fikrimiz hep yâr-ı sîmîn-berdedir
Şunda bir dil vardı kalmış ol dahı dilberdedir (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 680,
Kıt’alar 37, 1. beyit)

Sîne-bendün feth edip açdıkça sen sîmîn tenün
Ben ne renge girdiğin kıldım temâşâ gülşenün (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 682,
Kıt’alar 44, 1. beyit)

Basalı bağrıma VÂSİF ben o sîm-endâmı
Yatur ‘aşkı dil-i vîrânede gencîne gibi (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 686, Kıt’alar 59,
2. beyit)

3. KIRMIZI

Kırmızı beyitlerde; Türkçe al, kızıl, Arapça ve Farsça ahmer, hamra, lâ’l, sürh, gül-gûn, gül-fâm, mey-gûn, lâle-fâm, lâle-gûn, ateş-fâm, lâle-reng, lâ’l- fâm, lâ’l-gûn, lâ’l-reng gibi terkip ve sözcüklerle karşımıza çıkmaktadır.

Kırmızı renk şu başlıklar altında tasnif edilmiştir.

a. Altın / Para

Beyitlerde ‘füls-ı ahmer, kızıl altın, kızıl mangır’ gibi terkiplerle o dönemlerde kullanılan para¹³⁰ belirtilmekte aynı zamanda bunların kırmızı rengi de vurgulanmaktadır.

¹³⁰ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 180.

Gönül dâg-ı gamunla sînede bir şem‘ uyandırmış
Çerâg-ı ‘aşka bir garrâ kızıl altunı yandırmış (Bâkî Divanı, sf. 234, 219. gazel, 1. beyit)

İşi kızıl altın oldu tâ kim
Bâdeyle Necâtî oldu mu’tâd (Necatî Beg Divanı, sf. 173, 51. gazel, 7. beyit)

Hurşid-i cihân-tâbı kızıl mangıra saymaz
İksir-i fenâ tâlibi kallâşlarınız biz (Necatî Beg Divanı, sf. 254, 232. gazel, 3. beyit)

Bulmadı bir fûls-i ahmerce yanında ı’tibâr
Nakd-ı hûn-ı eşk-i çeşmim yok yere etdim telef (Yahyâ Divanı, sf. 111, 174. gazel, 3. beyit)

Geçmiş serîr-i meykedeye rind-i bâde-hâr
Muhtâc-ı fûls-i ahmer iken kâmrânlanır (Nailî Divanı, sf. 174, 44. gazel, 5. beyit)

Hindû-yi şeb micmer-i mâh ile şeylillâh eder
Bir kızıl altın ana her gün verir benzer güneş (Hayâlî Divanı, sf. 32, Kaside 5, 5. beyit)

Misâl-i nâsere girdikde darb-ı sikke-i seyfe
Basıldı kalba çıkdı kıp-kızıl nîreng-i fettânı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 235, Kaside 18, 28. beyit)

b. Ateş / Ahker

Klasik Türk şiirinin estetiğinde sevgilinin yokluğunda âşığa her yer ve her şey karanlık ya da ateş görünmektedir. Bu, hemen hemen bütün şairlerce kullanılmıştır. Varlıkların dört unsurdan (ateş, hava, su, toprak) meydana geldiği düşünülürken¹³¹ ateşin klasik şiirde yakıcılığı, parlaklığı ve rengi yönünden ele alındığı görülmektedir.

¹³¹ Haluk İpekten, *Şeyh Gâlip*, Ankara, 2000, s. 92-93.

Dûd ü ahkerdür mana serv ile gül ey bâğ-bân
Neylerem men gülşeni gülşen sana külhan mana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 46, 10.
gazel, 5. beyit)

Tab‘-ı vekkâdın eger âteş-i rahşân görse
Kızara ahker-i sûzân nitekim dâne-i nâr (Bâkî Divanı, sf. 41, Kaside 18, 31. beyit)

Gül âteş gülbün âteş gülşen âteş cûybâr âteş
Semender-tıynetân-ı aşka besdir lâlezâr âteş (Şeyh Gâlîb Divanı, sf. 327, 139.gazel,
1.beyit)

Bana Dûzahdan ey meh dem urur gülzârlar sensiz
Diraht âteş nihâl-i dil-keş âteş berg ü bâr âteş (Şeyh Gâlîb Divanı, sf. 328 139.gazel,
5.beyit)

c. Bağ / Bahçe

Baharın gelmesiyle güller açılmakta bağ ve bahçe kırmızı rengine
bürünmektedir. Şairler tarafından bu renkli tablo beyitlerde ele alınmaktadır.

Her tûde-i hâk olup Bedahşân
Lâ‘l ırmağı oldu bâğa cûşân (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 142)

Bir kulzüm-i nûr-ı sürh gülzâr
Lû‘lû-yı hôş-âbı lâ‘l-i şeh-vâr (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 146)

Âleme nevrûz sultan oldu istiklâl ile
Kendüyi gülşen donattı kırmızıyla al ile (Necatî Beg Divanı, sf. 129, Murabba 2, 1.
beyit)

Sünbül-i zülfün hevâsıyla havâlar sünbülî
Ruhların yâdıyla gülşen geydi reng-i gülgülî
Reh-güzâr-ı hüsnüne bakdırma çeşm-i bülbülü

Seyre ık glzara serviler gibi eyle hırm (*Enderunlu Vasf Divanı*, sf. 431, Murabba 78, 2. bölüm)

. adır

Şiirlerde baharın gelmesiyle açılan güller ve gökyüzünün afak rengine bürünüp etrafı kaplamasıyla gökyüzü kırmızı bir adira benzetilmiştir. Ayrıca aığın kanlı gzyaının habb, sevgilinin kırmızı otağına, aığın sinesindeki yaralar da renk yönünden al otaĖa¹³² benzemektedir. Beyitlerde ‘ader-i gül-gn, tutuk-ı l, gl-gn otağ, kırmızı otağ, al otağ’ terkipleriyle kırmızı renk vurgulanmaktadır.

Gl tuttu emen sahnına bir ader-i gül-gn
Kuruldu glistnda ser-perde-i hazra (*Ahmet Paşa Divanı*, sf. 105, Kaside 37, 9.beyit)

Ars-ı dehri bu gne zb  znet eylemege
Şafak olur tutuk-ı l mihr otga-ı zer (*Yahy Divanı*, sf. 7, Kaside 4, 8. beyit)

Gönül sahrasına bir hüsn eli h nzl etti
Habab-ı ek-i hninm anun gl-gn otağıdır (*Hayli Divanı*, sf. 149, 176. gazel, 2. beyit)

Habb-ı cam-ı meyın kim diler bozulduğunu
Ki h-ı dnin ol kırmızı otağıdır (*Hayli Divanı*, sf. 151, 182. gazel, 4. beyit)

Tze tze dağ ile zeyn etti snem h-ı ak
Al otağı ile ordu etti gam yaylağını (*Hayli Divanı*, sf. 281, 551. gazel, 3. beyit)

d. iek / Erguvan / Gl / Lle / Karanfil

Klasik Türk iirinde rengi, şekli, kokusu, dikenleri ve kısa ömürlü oluu nedeniyle birçok tebihe konu olan kırmızı gl sık sık ateşe ya da ateş güle benzetilir. Gerek koku gerekse renk bakımından güzel olan gl daima tazedir. Bu yönüyle bağın,

¹³² Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 381, 402.

bahçenin, çemenin vazgeçilmez bir ögesidir. Baharın diğer adının gül mevsimi oluşu da güle verilen önemden ileri gelmektedir. Gül, aşkın her çeşidinde sevgiliyi temsil eder, bülbül onun aşkıyla yanıp tutuştuğu için rengi kan kırmızısıdır. Sevgilinin endamı, güzelliği, dudağı, yanakları gülde bulunan özelliklerle ilgidir. Kimi zaman aşğın gözyaşı gül rengiyle tasavvur edilmektedir. Klasik Türk şiirinde güle ilgili birçok teşbih ve mecaz yapılmaktadır.¹³³

Karanfil de yara ile benzerlik gösterip rengi itibariyle şiirlerde yer almaktadır. Yine erguvan renk itibariyle şarap, kan ve ateş ile benzerlik göstermekte aşğın kanlı gözyaşı ‘şarâb-ı ergavânî’ şeklinde ifade edilmektedir.¹³⁴

Rengi ve şekli yönünden geniş bir kullanıma sahip olan lâle ise klasik şiirde kırmızı rengi dolayısıyla sevgilinin yanağı ve aşğın gözyaşları için kullanılmaktadır.¹³⁵

Sanma ey serv ayağına baş komuştur lâleler

Dâmenine yapışan uşşâk-ı mestin kanıdır (Ahmet Paşa Divanı, sf. 170, 106. gazel, 4. beyit)

Müşg idi nesîmi bûstânın

Dinmezdi rûâfi ergavânın (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 140)

Hem-hâlet-i gülşen-i tahayyül

Gül-goncalar al kanadlı bülbül (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 150)

Penç penç olmuş saçun devr-i ruhunda dir gören

Rişte-i müşgînle dilber verd-i ahmer bağlamış (Rumelili Za’îfi, sf. 172, 2. beyit)

Utanur gökde güneş yirde gül-i ter kızarup

İy melek nûr-ı cemâlün olalı ‘âleme ‘arz (Rumelili Za’îfi, sf. 176, 4. beyit)

Bülbül hezâr gam yudar âşüfte lîk hâr

Dâyim çeker kenâra gül-i ahmeri dirîg (Rumelili Za’îfi, sf. 188, 5. beyit)

¹³³ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 155.

¹³⁴ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 541.

¹³⁵ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 251,252.

Tâze dâgumla ser ü sîne n'ola zeyn olsa
Kûh u deşt ey yüzi gül lâle-i hamrâ yiridür (Bâkî Divanı, sf. 141, 66. gazel, 3. beyit)

Dir gören tâze dâğı başumda
Ne güzel kırmızı karanfûl olur (Bâkî Divanı, sf. 199, 156. gazel, 2. beyit)

Gül-sitân-ı tende oldı çeşm-i pür-hûn bâg-bân
Hâk-i pâye tuhfe ey gonca gül-i ahmer çeker (Bâkî Divanı, sf. 213, 183. gazel, 6. beyit)

Bir gülistân yazdı bir ay içre fasl-ı nev-bahâr
Lâle yir yir sürh olupdur sebze hat şeb-nem nukat (Bâkî Divanı, sf. 237, 222. gazel, 3. beyit)

Câm-veş kimdür bu bezm içre ciger-hûn olmayan
Gonca-i gül-zârı seyr it lâle-i hamrâya bak (Bâkî Divanı, sf. 248, 239. gazel, 4. beyit)

‘Aşkunla kılup kâmetini dâl karanfûl
‘Arz itdi sana mûy-ı sefid âl karanfûl (Bâkî Divanı, sf. 276, 284. gazel, 1. beyit)

Agzun içre ey letâfet gül-sitâmı ol zebân
Kırmızı gül yapragıdur gonca-i sîr-âbda (Bâkî Divanı, sf. 379, 450. gazel, 2. beyit)

Tutsa câm-ı bâde-i gül-gûnı verd-i ter gibi
Sâ'id-i sâkî olur şâh-ı gül-i ahmer gibi (Bâkî Divanı, sf. 410, 499. gazel, 1. beyit)

Sahn-ı çemende lâle midir görünen yâ hod
Kanlara boyanı mı yatır nâfe-i tatar (Necatî Beg Divanı, sf. 59, Kaside 6, 8. beyit)

Donandı lâle gibi hasm kanı ile zemin
Nite ki müjde-i feth ile şehr dükkânı (Necatî Beg Divanı, sf. 112, Kaside 25, 21. beyit)

Gülşen-i aşkında âh ü nâle bülbüldür bana
Sinem üzre zahm-ı peykânın kızıl güldür bana (Necatî Beg Divanı, sf. 156, 15.gazel,
1. beyit)

Gelir gülşende gülden reng alırsın
Dehân-ı goncadan râz öğrenirsin (Necatî Beg Divanı, sf. 326, 394.gazel, 4. beyit)

Yakamı yırtarım açma yakamı
Kızıl gül gibi ben bed-nâma karşı (Necatî Beg Divanı, sf. 346, 438.gazel, 2. beyit)

Kana boyanmış iken gönlüm açar güller gibi
Bir cemâli âlem-ârâ nev-bahârım var yine (Necatî Beg Divanı, sf. 354, 458.gazel, 4.
beyit)

Gösterdi yine sâki-i meclis yed-i beyzâ
Zerrîn kadehi etdi elinde gül-i hamrâ (Yahyâ Divanı, sf. 25, 2. gazel, 1. beyit)

Nesîm-i nev-bahârî gibi geçdi nâvek-i dilber
Açıldı sînemin bâğında yer yer kırmızı güller (Yahyâ Divanı, sf. 47, 46. gazel, 1.
beyit)

Gülşen-i 'işretde katmer kırmızı gül sanırım
Bâde-i gül-gûne 'aks urunca ol ruhsâr-ı âl (Yahyâ Divanı, sf. 132, 216. gazel, 3.
beyit)

Nergis-i gül-gûn beyâzın sanma surh etmiş remed
Gamze-i zâlim yine kan eylemiş kan üstüne (Nedim Divanı, sf. 14, Kaside 3, 18.
beyit)

Ne gördüm ol büt-i nâzende nîm mest olmuş
Kolunda dâmen-i kerrâke elde bir gül-i âl (Nedim Divanı, sf. 38, Kaside 8, 32. beyit)

Bezm-i ehl-i tab'da devr eylesin elden ele
Nazm-ı şûhun tohm-ı pâk-i lâle-i hamrâ gibi (Nedim Divanı, sf. 70, Kaside 18, 10.
beyit)

Güneş hâke üftâde bir jâlesi
Mehin hâlesi bir kızıl lâlesi (Nedim Divanı, sf. 211, Mesnevi 1, 31. beyit)

Gülistan lâle-i ahmerle pür-zîb oldu ser-te-ser
Çırâğan faslı ıyd eyyâmıdır şevketlü hünkârım
Karâr etsin mi İstanbulda şimden sonra hâtırlar
Çırâğan faslı ıyd eyyâmıdır şevketlü hünkârım (Nedim Divanı, sf. 253, Musammat
27, 4. bölüm)

Sorgıl sabâdan ey sanem kim hâl-i bülbül nicedir
Gelsin cemâlin bâğına görsün kızıl gül nicedir (Şeyhî Divanı, sf. 131, 35. gazel, 1.
beyit)

Sâkiyâ câm-ı muravvak sun ki sâgar devridir
Lâle bigi al olalım çün gül-i ter devridir (Şeyhî Divanı, sf. 143, 47. gazel, 1. beyit)

Erguvan sâgar-ı yâkût sunar nesrîne
Ter kılar lâle anı la'l ile mercân bigidir (Şeyhî Divanı, sf. 145, 49. gazel, 4. beyit)

Pür-hûn olalı la'lin için gonca lâle-veş
Kanlara garka vardı gül-i erguvân dahı (Şeyhî Divanı, sf. 269, 173. gazel, 3. beyit)

Kan ağladıp ciğerin deldi gonca-i âlin
Misâl-i hançer olup şâh-ı erguvân hûn-bâr (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 74, Kaside15,
7.beyit)

Bûstân-fürûz-ı gülşen-i cândır o gonceyi
Ey Nâ'ilî katîfe-i surh u siyâh açar (Nailî Divanı, sf. 177, 50. gazel, 7. beyit)

Gam-ı hatınla nev ü köhne döndü dâğlarım
Benefşezârda surh u kebûd lâlelere (Nailî Divanı, sf. 303, 340. gazel, 6. beyit)

Dem-i a'dâ ile meydân-ı rezmün tâze gülşendir
Siperler kırmızı gül nîzeler serv-i gülistanî (Hayâlî Divanı, sf. 60, Kaside 22, 14. beyit)

Zînet eylerken seni geh lâle gibi sürh verd
Benzini ey bûstân hazân mı etdi zerd (Hayâlî Divanı, sf. 82, Musammet 2, 2. beyit)

Bağ-ı âlemde yine haşr-ı nebâtât oldu
Aldır kırmızı gül serv-i çemen sebz alem (Hayâlî Divanı, sf. 83 , Musammet, 3. beyit)

Lâle-i gül-gûnu sahrâlarda dağım sandılar
Nergisi gülzârda yanar çerâğım sandılar (Hayâlî Divanı, sf. 142, 155. gazel, 1. beyit)

Sünbül-i bâğa nazar kıl zülf-i Şirin kendidir
Kanlı lâle dide-i Ferhâd-ı miskin kendidir (Hayâlî Divanı, sf. 147, 168. gazel, 1. beyit)

Taze dağım kırmızı gül zahm-ı tîgin sûsenim
Bülbüldür bu gülistanın feğan ü şîvenim (Hayâlî Divanı, sf. 206, 337. gazel, 1. beyit)

Benem ol bezm-i mahabbetteki serhoşlardan
Bezmdede kırmızı gül rezmdede âteşlerden (Hayâlî Divanı, sf. 244, 447. gazel, 1. beyit)

Sîne bir kûh-ı belâdır kim anı zeyn etdi gam
Tâze tâze dağlarla lâle-i hamrâ ile (Hayâlî Divanı, sf. 257, 484. gazel, 3. beyit)

Sanma rengin lâleler sahrâyı gül-gûn eyledi
Âh-i pür sûzumdan oldu bâğ-u râğ efrûhte (Hayâlî Divanı, sf. 274, 532. gazel, 3.
beyit)

Âb ü tâb ile imiş surh ruhunda revnak
Yoksa humret güzelim lâle-i ahmerde de var (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 289,
20.gazel, 3.beyit)

Fezâ-yı gülsitân ol verd-i ala mesken olmuşdur
Anunçün bülbül-âsâ cilve-gâhım gülşen olmuşdur (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 301,
37.gazel, 1.beyit)

Bu gice zevkımıza dogrusu zanbak sızmaz
O gül-i al ile gülzâra varıp yan yatdık (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 325, 72.gazel,
4.beyit)

Alınca ol gül-i alı hayâle dîdelerim
Derûn-i havzda döndü sıfâle dîdelerim (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 334, 86.gazel,
1.beyit)

O verd-i al bezme elde câm-ı erguvân geldi
Cemâl-i hüsnine bir kat dahı gördükçe ân geldi (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 365,
129.gazel, 2.beyit)

Açıl ey bâğ-ı dehrün misli yok zîbâ gül-i alı
Çekinme bâde iç bezm-i neşât agyârdan hâlî
Koyul zevk-ı safâya mest-i nâzım koy bu ihmâli
Sürûr eyyâmıdır zevk edecek demler bu demlerdir (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 411,
Murabba 50, 3. bölüm)

Gamunla ey gül-i alım
Yaman oldu benim hâlîm

Bilirken hâlimi zâlim

Nasıl geçdün ‘aceb benden (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 454, Murabba 111, 2. bölüm)

Seyr eden elde hezârunla seni ey gül-i al

Çubuga beste sanır bâğçede bir tâze nihâl

Yansam ‘aşkunla n’ola bülbül-i nâlende misâl

Olmaz ey meh sana benden gibi sâdık bende (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 476, Murabba 142, 3. bölüm)

Gülşende hezâr âh ile bülbüller uyandı

Şad-berg-i güzîni yine bin renge boyandı

Gülzâr-ı cihân kırmızı güllerle donandı

Yaz geldi gül açıldı açıl gül gibi sen de (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 481, Murabba 148, 3. bölüm)

Eşkim o gül-i ala ‘aceb şebnem olur mu

Yohsa gam ile dîdelerim pür-nem olur mu

Bundan beter insâna cihânda gam olur mu

Gayrılara râm oldu benim cânımı yakdı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 491, Murabba 161, 3. bölüm)

Gördüm yine bir gonca-i nâdîde-edâyı

Kılmış girih-i zülfine dil-beste sabâyı

Şemm eylemek ümmîdi ile bûy-ı vefâyı

Sevdim o gül-i al-ı hezâr-‘işve-nümâyı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 494, Murabba 166, 1. bölüm)

Gîsûları çîn-i fiten-i cebhe-i sünbül

Uymaz ruh-ı rengînine bir vech ile kâkûl

Zann etme tehî nâlemi mânemde-i bilbil

Sevdim o gül-i al-ı hezâr-‘işve-nümâyı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 494, Murabba 166, 2. bölüm)

Servili’de mey nûş edip ol tıfl-ı sitem-kâr
Geymiş serine kâtibî bir servili destâr
Servî gibi mevzûn görüp kaddini nâçâr
Sevdim o gül-i al-ı hezâr-‘işve-nümâyı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 494, Murabba
166, 3. bölüm)

Çakmış yine zannım kadeh-i neş’e-nisârı
Zâhir nigeinde meyün âsâr-ı humârı
Bin hâlet ile ‘aşkı olup gönlüme sârî
Sevdim o gül-i al-ı hezâr-‘işve-nümâyı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 495, Murabba
166, 4. bölüm)

VÂSIF o mehün söylemeyem kimseye nâmın
Pek zübde-i zibendesidir şûh-ı ‘avâmun
Gâyet beğenip kâmet-i mevzûn-ı hırâmın
Sevdim o gül-i hezâr-‘işve-nümâyı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 494, Murabba 166,
5. bölüm)

Ben nice ketm eyleyem ey verd-i al
Hâlimi bilmez mi benim ehl-i hâl (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 554, Murabba 223,
12. bölüm)

VÂSIFÂ sarmaga gâyetle sarıldı sevdâm
Saran olmaz diyeli ol gül-i al ince belim (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 678, Kıt’alar
29, 2. beyit)

Zann etme meyli ol gül-i alun vefâyadır
Bugünkü lutfu dünkü cefâdan kinâyedir (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 688, Kıt’alar
65, 1. beyit)

e. Deyim ve Atasözü

Görünce âteş-i gülden alâmet
Koparmışdı kızılca bir kıyâmet (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 228, Mesnevi 4, 11. beyit)

f. Dudak

Klasik Türk şiirinde en fazla üzerinde durulan güzellik unsurlarından biri olan dudak renk bakımından la'le, yakûta, akike, mercana, ateşe, şaraba, kana ve goncaya benzetilmektedir.¹³⁶ Renk itibariyle kırmızı renkteki değerli taşlara benzetilmiş özellikle 'lâl' dudak için alem olmuş ve sanki dudağın diğer bir ismi gibi kullanılmıştır.¹³⁷ Dudak kırmızı renkte, tatlı ve bazen etrafı ben veya ayva tüyleriyle örtülü olarak da tasavvur edilmektedir.¹³⁸ Beyitlerde 'leb-i mey-gûn, leb-i lâ'l, leb-i gül-gûn, lâ'l-i nâb, lâ'l-i leb, lâ'l-i âteş-reng, leb-i lâle-gûn, gonca-i la'l' terkipleri dudağın kırmızı rengi için kullanılmıştır.

Kabağım cür'a-i câm-ı leb-i mey-gûnun için

Lâ'l ü yâkut dolar katre-i mercan dökülür (Ahmet Paşa Divanı, sf. 153, 72. gazel, 11. beyit)

Leb-i lâ'linin açıp hokka-i yâkût-ı teri

Sıdı bir hande-i şirin ile dürc-i güheri (Ahmet Paşa Divanı, sf. 263, 299. gazel, 1. beyit)

İksir-i hâk-i pâyını rağbetle öpeli

Oldu akik iken leb-i rengin-i yâr lâ'l (Ahmet Paşa Divanı, sf. 49, Kaside 12, 28. beyit)

Leb-i gül-gûn-ı reşkine yârin

Nola her dem yudarsa kan gonca (Ahmet Paşa Divanı, sf. 108, Kaside 38, 3. beyit)

Getir getir beri sâki ki lâ'l-i nâbından

Meyin yüzü kızarıp oldu serm-sâr kadeh (Ahmet Paşa Divanı, sf. 131, 26. gazel, 5. beyit)

¹³⁶ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 252-253.

¹³⁷ Ahmet Atilla Şentürk, XVI. Asra Kadar Anadolu Mesnevilerinde Edebî Tasvirler, İstanbul, 2002, s. 302.

¹³⁸ Mehmet Çavuşoğlu, *Necati Bey Divanı'nın Tahlili*, İstanbul, 2001, s. 179.

Bu leb-i mey-gûndan özge ne şarâb-ı nâb olur
Ol ruh-ı gül-gûna benzer ne gül-i sır-âb olur (Ahmet Paşa Divanı, sf. 162, 90. gazel,
1. beyit)

Cemi'-i derde benim toprağım kefarete ola
Ne dem ki lâ'l-i lebin hasretiyle hâk olurum (Ahmet Paşa Divanı, sf. 219, 208. gazel,
6. beyit)

Misk ile şîrînlük yazıp hattın leb-i lâ'line
Tîğ ile efsûn okumuş câzû gözün nireng için (Ahmet Paşa Divanı, sf. 226, 224. gazel,
4. beyit)

Dil-i Ahmed gibi gam sengiyle mecrûh olayın
Yâd-ı lâ'linle kızıl kana yunam gelmez isen (Ahmet Paşa Divanı, sf. 196, 164. gazel,
6. beyit)

Nâr ile korkutma bizi ey zâhid-i bârid-nefes
Kim biz oda çok yanmışız o lâ'l-i âteş-reng için (Ahmet Paşa Divanı, sf. 226, 224.
gazel, 6. beyit)

Yeridir gitmese dilden leb-i mey-gûnu müdâm
Zulmet içinde durur Âb-ı Hayâtın çü yeri (Ahmet Paşa Divanı, sf. 263, 299. gazel, 4.
beyit)

Leb-i lâ'lini yâd ettikce Ahmed
Dolar hûn-i cigerle dest-mâli (Ahmet Paşa Divanı, sf. 289, 353. gazel, 7. beyit)

En cân gidersin bârî gel mercân lebinden cân vir
Cân acısın duymayayın ser-mest ü hayrân et beni (Ahmet Paşa Divanı, sf. 271, 317.
gazel, 5. beyit)

Lâ'lini ver Ahmet'e al oda yanmış gönlünü
Gel beri ayş edelim senden nemek benden kebâb (Ahmet Paşa Divanı, sf. 304, Kıt'a
38, 2. beyit)

Aşkın esrikleriyiz câm-ı lebin sun sâki
Cândan et meclis-i cânânedeyim peymânemizi (Ahmet Paşa Divanı, sf. 285, 345. gazel,
3. beyit)

Nice bir câm-ı lebin hasretine kan yudalım
Sâkiyâ sun berü çok tutma şu kan olacağı (Ahmet Paşa Divanı, sf. 299, Kıt'a 11, 2.
beyit)

Dür dişün fikri gözüm yaşını ummân eyler
Lâ'l-i nâbun hevesi yüregümi kan eyler (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 61, 16. gazel, 1.
beyit)

Gâh lâ'li gibi gözüm yaşını al eyler
Gâh zülfi gibi hâlümü perîşân eyler (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 61, 16. gazel, 6. beyit)

Lâ'l-i nâbı yâdına hûn-ı ciger nûş eylemek
Kime düşvâr ise ey 'Avnî bana helvâ gelür (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 65, 17. gazel,
8. beyit)

Gözümde akan yaş mıdır kan mıdır
Lebün yadına lâ'l ü mercân mıdır (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 74, 20. gazel, 1. beyit)

Lâ'l-i nâba meyl kılmaz bağırını pür-hûn iden
Dâmenin pür-eşk iden lû-lû-yı menşûr istemez (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 98, 28.
gazel, 4. beyit)

Eşk-i çeşmümle olur lâ'l-i lebi yâr ferih
Tâb-ı kevkeble bulur lâ'l-i Bedahşân revnak (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 121, 36.
gazel, 6. beyit)

Lâ'l-i nâbun yâdına kan içmek idi 'âdetüm
Eşk-i hûnînüm ana yâr itdün efvân eyledün (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 128, 38. gazel,
4. beyit)

Şerbet-i lâ'lün sunup ağıyâra öldürdün beni
Gayre cân viren 'acebdür kim beni eyler helâk (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 131, 39.
gazel, 2. beyit)

Devr-i hüsünde lebündür yüzüne revnak viren
Hâlet-efzâdur belî dilber yüzinde tâb-ı mül (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 151, 45. gazel,
3. beyit)

Aceb mi muğ-beçenün lâ'l-i cân bahşına cân virsem
Ki bu deyr-i kühendin taşra salmışdur Mesîhâyı (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 236, 71.
gazel, 5. beyit)

Çeşmün marîzi oldu gönül lâ'lüne yetür
Renc-i humâra düşdü devâdur şarâp ana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 43, 9. gazel, 5.
beyit)

Yâd-ı lâ'lünle Fuzûlî gözleyüb râh-ı 'adem
Vâr bir tedbiri ammâ âşikâr etmez mana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 61, 14. gazel, 7.
beyit)

Cânumun cevheri ol lâ'l-i güher-bâra fidâ
Ömrümün hâsılı ol şîve-i reftâra fidâ (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 61, 15. gazel, 1. beyit)

Bâğa seyr et bu ruh ü lâ'l ile kim gonca vü gül
Gösdere hûn-ı dil ü dîde-i hûn-bâr sana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 68, 16. gazel, 5.
beyit)

Lâ'l-i nâbun hevesi bağrumı kan eyledügin
Âh kim kanlu yaşum kılmadı izhâr sana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 70, 16. gazel, 9.
beyit)

Şerbet-i lâ'lün ki derler Çeşme-i Hayvan ana
Ol verür cân dem-be-dem uşşâka vü men cân ana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 82, 22.
gazel, 1. beyit)

Sâkî meger ol lâ'l sözün der mey-i nâba
Kim düşdü ayağına elin öpdü mey-i nâb (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 91, 24. gazel, 6.
beyit)

Lâ'lün ile bâde bahs etmiş zihî güm-râhlık
Oldu vâcib eylemek ol bî-edebden ictinâb (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 112, 33. gazel, 3.
beyit)

Dişledümse lâ'lün ey kanum töken kahr eyleme
Dut ki kan etdüm adâlet eyle kanı kana dut (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 131, 41. gazel, 2.
beyit)

Kılsa cân lâ'li ile feyz getürmek bahsin
Cânib-i lâ'lini dut ey gönül et cân ile bahs (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 144, 45. gazel, 5.
beyit)

Nola ger emvâta îhyâ verse subhun demleri
Zikr-i lâ'lündür kim eyler dem-be-dem tekrâr subh (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 168, 56.
gazel, 3. beyit)

Leblerüntek lâ'l ü lâfzun tek dür-i şehvâr yoh
Lâ'l ü gevher çok lebün tek lâ'l-i gevher-bâr yoh (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 173, 60.
gazel, 1. beyit)

Gözüm kim bağrumun kanın töker pergâle pergâle
Dem-â-dem ârzû-yi lâ'l-i cânân etdügümdendür (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 204, 73.
gazel, 3. beyit)

Akıbet rusvâ olub mey-tek düşer il ağzına
Kim ki bir ser-mest sâkî lâ'l-i handânın sever (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 208, 74. gazel,
6. beyit)

Bîmâr tenüm nergis-i mestün eleminden
Hûnîn cigerüm lâ'l-i dür-efşânun içündür (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 222, 80. gazel, 3.
beyit)

Hansı gülşen gülbünü serv-i hırâmânunca var
Hansı gülbün üzre gonca lâ'l-i handânunca var (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 224, 81.
gazel, 1. beyit)

Hansı gülzâr içre bir gül açılır hüsnün gibi
Hansı gül bergi leb-i lâl-i dür-efşânunca var (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 224, 81. gazel,
2. beyit)

İki satr eyleyüp ol iki mey-gun lâ'ller vasfın
Görenler her birin bir çeşm-i gevher-bâra yazmışlar (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 273,
104. gazel, 4. beyit)

Kanımı içmek diler ol lâ'l-i mey-gun bu gece
Rûze dutmuş gâlibâ iftâr için ister helâl (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 425, 169. gazel, 6.
beyit)

Var gül berginde hem elhak nezâket birle reng
Lîk cân-perver leb-i lâ-lün kimi şîrin degül (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 433, 172. gazel,
2. beyit)

Beka-yı rûhumu bildüm zülâl-i lâ'l-i nâbundan
Hayâtımdur dedüm bağruma basdum kana benzetdüm (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 446,
178. gazel, 2. beyit)

Vâlih-i zevk-i leb-i mey-gûn u çeşm-i mestünem
Sâkiyâ sama harâb etmiş mey ü sahbâ meni (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 621, 255. gazel,
4. beyit)

Göz beyâzına çeker lâ'llerün sûretini
Dem-be-dem hâme-i müjgân ile bağrum kanı (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 633, 259.
gazel, 4. beyit)

Döne döne lâ'l-i mey-gûnun öper ey gonca-leb
Kılmasun mı reşk-i câm-ı bâde hûnin-dil meni (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 678, 277.
gazel, 6. beyit)

Lebün aksi gözüm yaşını mey tek lâle-gûn etdi
Zenehdânun murâdum dost-kâmın ser-nigûn etdi (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 710, 290.
gazel, 1. beyit)

Her birisi bir nigâra uргun
Şemşîr gibi dehânı pür-hûn (Şeyh Galib, Hüsni ü Aşk, sf. 66)

Geh kâkülîni dökerdi dildâr
Gül bûseye dâğ açardı ruhsâr (Şeyh Galib, Hüsni ü Aşk, sf. 96)

Leb-teşne-i harfî lâ'l ü incû
Yâkût-ı lebi velî sühan-gû (Şeyh Galib, Hüsni ü Aşk, sf 102)

Lâ'l-i lebi şu'le-i şeker-nûş
Gül ruhları nevbahâr-ı gül-pûş (Şeyh Galib, Hüsni ü Aşk, sf. 108)

Hatt-ı ruhı dūd-ı nâr-ı Nemrūd

Lâ'l-i lebi kevser-i mey-âlūd (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 114)

Kaysîleri reng-i lâl-ı Leylâ

Mecnûn-ı hayâli câm-ı sahbâ (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 152)

Bak bak ne güzel edâ-yı şîrîn

Gül-bûse yanında lâ'l-i nûşîn (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 174)

Çeşmim gibi lâ'lim oldu bî-mâr

Zehr-i ecel oldu nûş-ı güftâr (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 364)

La'l ü düri gösterürdi her dem

Evrâk-ı gül içre ıkd-i şeb-nem (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 124)

Zülfî sözi zıkr-i halka-i râz

La'l-i lebi âb-ı çeşme-i nâz (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 128)

Gönlümüz min-ba'd zülfünçün perîşân olmasun

Bagrumuz la'lün hevâsiyle dahi kan olmasun (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 354)

Leylî bize geldi mihmândur

La'li talebünde dür-feşândur (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 184)

Sal çeşmüme la'linün hayâlin

Ver tab'uma hüsninün kemâlin (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 418)

Ne la'l-i lebinde katraî âb

Ne mâh-ı ruhında zerreî tâb (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 424)

Peyvend-i gül eyle ergavânı

Hızra yetür âb-ı zindegânî (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 478)

Leb-i la'li vü dendân-ı güher-bâr-ı nigâra bak
Ne kıymet seng-i yâkûta nedür dürr-i 'Adenden geç (Rumelili Za'îfî, sf. 80, 2. beyit)

Çeşmümde yaraşur dehenün 'aksi şöyle kim
Bir la'l kâse içre 'akîk-i Yemen güzel (Rumelili Za'îfî, sf. 218, 3. beyit)

La'lün hayâli hokka-i hâtırda var iken
Yâkût-ı nâba olmamış idi mekân kân (Bâkî Divanı, sf. 5, Kaside 1, 31. beyit)

Leb-i la'lin hayâl it gûşe-i 'uzletde pinhân ol
Dilâ hem kân-ı gevher kıl özün hem gevher-i kân ol (Bâkî Divanı, sf. 29, Kaside 11, 1. beyit)

Reşk-i la'l-i leb-i dil-dâr kurutmış kanın
N'ola ger böyle nahîf olsa vü lâgar hâtem (Bâkî Divanı, sf. 44, Kaside 19, 8. beyit)

Hasret-i la'l-i leb-i yâr ile tahsîl itmiş
Ten-i lâgar kad-i çenber ruh-ı asfer hâtem (Bâkî Divanı, sf. 45, Kaside 19, 11. beyit)

Hasret-i la'l-i lebün bagrını pür-hûn itmiş
Dâg yakmaga komış gögsine ahger hâtem (Bâkî Divanı, sf. 47, Kaside 19, 43. beyit)

La'l-i dil-dâr gibi ola mı handân yâkût
Dehen-i yâr gibi kanı suhan-ver hâtem (Bâkî Divanı, sf. 48, Kaside 19, 49. beyit)

Goncanun cânı mı var öyküne la'l-i lebüne
Zülfüne kaç başı var ola ber-â-ber sünbül (Bâkî Divanı, sf. 65, Kaside 24, 33. beyit)

Hat-ı müşgîn-i leb-i la'lüne mânend olmaz
Bulsa ger perveriş-i çeşme-i Kevser sünbül (Bâkî Divanı, sf. 65, Kaside 24, 40. beyit)

'Âşıkâ yâd-ı lebün câm-ı şarâb-ı dil-güşâ
Câna ol la'l-i musaffâdur mey-i bezm-i safâ

Rûh-bahş olmuş Mesîhâ-veş o la‘l-i cân-fezâ
La‘l-i mey-gûnûn görüp cân virmeyen kimdür şehâ
Pes meger âdem degül ‘aklında vardur yâ halel (Bâkî Divanı, sf. 92, Tahmîs 3)

Leb-i mey-gûn-ı sâkî yâdına cûş eyleyüp ey dil
Ciger hûn-âbesin demdür olursam nûş idüp kanzil
Gerekmez ‘akla yâr olmak harâbât ehli ve’l-hâsıl
Beni ‘ayb eylemen dâ’im olursam mest-i lâ-ya ‘kil
Ki bî-hûş olmasam âsûde kılmaz bende bir gam var (Bâkî Divanı, sf. 100, Muhammes
2)

Mest ü medhûşam velî hâlî mey-i engûrdan
La‘l-i nâbun hâleti keyfiyyet-i müldür bana (Bâkî Divanı, sf. 109, 12. gazel, 4. beyit)

Bâde nûş itsen kenâr-ı câma gelse leblerün
Duhter-i rez gûşına gûyâ takarlar la‘l-i nâb (Bâkî Divanı, sf. 112, 18. gazel, 5. beyit)

Gubâr-ı hattun olmaz çünkü hayrân olmaga bâ‘is
Nedür la‘l-i lebün çak böyle handân olmaga bâ‘is (Bâkî Divanı, sf. 117, 27. gazel, 1.
beyit)

Gözüm yaşına ol la‘l-i leb-i sîr-âb olur bâ‘is
Dem-â-dem kana ey sâkî şarâb-ı nâb olur bâ‘is (Bâkî Divanı, sf. 118, 29. gazel, 1.
beyit)

Riyâz-ı hüsnde olmuş o la‘l-i nâb lezîz
Cihân içinde bilürsin olur şarâb lezîz (Bâkî Divanı, sf. 128, 45. gazel, 1. beyit)

Âb-ı hayât-ı la’lüne ser-çeşme-i cân teşnedür
Sun cür’a-i câm-ı lebün kim Ab-ı hayvân teşnedür (Bâkî Divanı, sf. 142, 69. gazel, 1.
beyit)

Câm-ı şarâb-ı la'li lebün mübtelâsıdır
Şol bûseler ki andan alur kan bahâsıdır (Bâkî Divanı, sf. 150, 80. gazel, 1. beyit)

Eş'ârum içre vâsıf-ı leb-i yâr gûyiyâ
Âb-ı zülâl içinde yatur la'li-pâredür (Bâkî Divanı, sf. 157, 92. gazel, 4. beyit)

Hayât bulsa n'ola vasl-ı yâr ile Bâkî
Dehânı cânı leb-i la'li cânı pâresidür (Bâkî Divanı, sf. 159, 94. gazel, 5. beyit)

Ruhun berg-i gül-i sır-âba benzer
Leb-i la'lün şarâb-ı nâba benzer (Bâkî Divanı, sf. 172, 116. gazel, 1. beyit)

O la'li-nâb için hûn-âb akıtma
Mey-i gül-gûnı hoş gördüm bu demdür (Bâkî Divanı, sf. 193, 147. gazel, 3. beyit)

Agzumuz şîrîn ider bir nûkte-i rengîn ile
La'li-nâbun ey yüzi gül-şen ne nâzûk cân olur (Bâkî Divanı, sf. 201, 159. gazel, 3. beyit)

Açılma câm-ı bâde-i gül-gûna gonca-vâr
Nâzûklık ile la'li lebüden haber çeker (Bâkî Divanı, sf. 203, 163. gazel, 4. beyit)

Degüldür la'li-nâbunda görinen sîm dendânun
Dizilmiş hokka-i yâkût-ı ahmer içre lü'lûdur (Bâkî Divanı, sf. 207, 170. gazel, 2. beyit)

Sözüm vâsıf-ı leb-i la'lünle hem rengîn ü hem şîrîn
'Adûlar nûkteyi fehm eylemezler sâdedür dirler (Bâkî Divanı, sf. 214, 185. gazel, 3. beyit)

Dehân-ı gonca-i hamrâda gûyâ jâleler yir yir
Olupdur la'li dil-berde dilâ tebhâleler yir yir (Bâkî Divanı, sf. 217, 190. gazel, 1. beyit)

Meclisde câm-ı la‘l-i lebün vasfin eyledüm

Tahsînler itdi cür‘a bana kıldı hâk-bûs (Bâkî Divanı, sf. 230, 212. gazel, 2. beyit)

Benem şol la‘l-i mey-gûnun gamından eşki âl olmuş

Harâbât ehline gönli şikeste bir sifâl olmuş (Bâkî Divanı, sf. 232, 215. gazel, 1. beyit)

Yine ol gonca-leb bülbüllerün kanına girmişdür

Güzellik var bu gün gâyet kızarmış al al olmuş (Bâkî Divanı, sf. 232, 215. gazel, 4. beyit)

Teşne-diller vâdî-i hicrânda sensüz yandılar

Hızr-veş ey la‘l-i nâbı Âb-ı hayvânum yetiş (Bâkî Divanı, sf. 233, 217. gazel, 3. beyit)

Safâ-yı câm-ı la‘lünden ne hâlet kesb ider sôfi

Ki tab‘-ı bî-mezâk itmez şarâb-ı dil-güşâdan haz (Bâkî Divanı, sf. 237, 223. gazel, 3. beyit)

Ol vâsıtayla la‘l-i leb-i dil-beri öper

Câmun yüzine gülse n’ola Bâkîyâ kabak (Bâkî Divanı, sf. 249, 241. gazel, 6. beyit)

Bâde-i nâbdur leb-i la‘lün

Sâgar-ı sîmdür zenahdânun (Bâkî Divanı, sf. 254, 249. gazel, 2. beyit)

Umaruz câm-ı la‘lünü emmek

Çok çekilmişdür ol ümîde emek (Bâkî Divanı, sf. 256, 252. gazel, 1. beyit)

Firâk-ı câm-ı la‘lünle ne çekdi sâgar-ı gamdan

Ne kanlar yutdı görsen gonca-i ra‘nâyı söyletsen (Bâkî Divanı, sf. 263, 264. gazel, 2. beyit)

Leb-i la‘lünle mey bahsinde gavgâ hadden aşmışdür

İşitsen kîl ü kâli şîşe-i sahbâyı söyletsen (Bâkî Divanı, sf. 263, 264. gazel, 3. beyit)

Nebât-ı hatt u kand-i la‘l-i nâbun düşmez agzından
Biraz gûş eylesen tûtî-i şeker-hâyı söyletseñ (Bâkî Divanı, sf. 263, 264. gazel, 5. beyit)

Ruhlarundur gül-i ter gonca leb-i mey-gûnun
Sana meyl itdi gönül bana gerekmez gül ü mül (Bâkî Divanı, sf. 283, 296. gazel, 3. beyit)

Âb-gîne içinde mey gibidür
Leb-i la‘lün hayâli dilde müdâm (Bâkî Divanı, sf. 303, 329. gazel, 4. beyit)

Hasret-i câm-ı lebi çeşmüm tolu kan eyledi
Yâr bilmez mi tolu üstinde ‘âdet neydügin (Bâkî Divanı, sf. 315, 348. gazel, 4. beyit)

Ne denlü telh-kâm eylerse nûş it zehr-i eyyâmı
Hayâl-i la‘l-i nâbı tek şarâb-ı hûş-güvâr olsun (Bâkî Divanı, sf. 318, 352. gazel, 4. beyit)

Ey nihâl-i bâg-ı hüsn andan ne dadı dalı var
La‘l-i nâbı benzedürlermiş leb-i şîrînüñe (Bâkî Divanı, sf. 364, 425. gazel, 4. beyit)

Muzmer hayâl-i la‘l-i lebün her latîfede
Müdgam miyân-ı bî-bedelün her hayâlde (Bâkî Divanı, sf. 379, 451. gazel, 2. beyit)

Açılsa gonca mânend-i leb-i la‘l-i nigâr olsa
Saçılsa hurde-i pîrûze sahrâ sebze-zâr olsa (Bâkî Divanı, sf. 380, 452. gazel, 1. beyit)

Var ise geldi şarâb-ı la‘l-i nâbun ‘aynına
Kim görünmez bâde-i gül-gûn habâbun ‘aynına (Bâkî Divanı, sf. 393, 472. gazel, 1. beyit)

Çekdi çevürdi sâkî-i meclis piyâleyi
Âl ile öpdi diyü leb-i la‘l-i dil-beri (Bâkî Divanı, sf. 413, 504. gazel, 2. beyit)

La'l-i lebünle tal'atun ravza-i Cennetü'n-na'îm
Kaddüne Cebre'îl-i 'akl Sidre-i müntehâ didi (Bâkî Divanı, sf. 428, 528. gazel, 4.
beyit)

Leb-i la'lini emmek mey gibi kânûn idi ammâ
Anı def' eylediler şer' ile kânûn ise gitdi (Bâkî Divanı, sf. 437, 544. gazel, 2. beyit)

Bir tâb vardır anda ki kân bağrını ezip
Döndürdü la'l-i nâbı mey-i erguvâna tığ (Necatî Beg Divanı, sf. 74, Kaside 11, 42.
beyit)

Hat u halinle yüzük gizleme oynar dehenin
Kızarır leblerin andan bulunusar hâtem (Necatî Beg Divanı, sf. 93, Kaside 19, 32.
beyit)

Müşkil olurdu gülmese gül bigi leblerin
N'olurdu zînet etmese Câm-ı Cemi ferah (Necatî Beg Divanı, sf. 169, 43.gazel, 3.
beyit)

Boğazına çıkardı kadehler sürâhiyi
Lâ'lin lebin safâsını başına gördüler (Necatî Beg Divanı, sf. 175, 57.gazel, 4. beyit)

Lâ'l-i lebin anıldı tutuştum şarâb ile
Pîr-i mugan önünde bu gün mâcerâ budur (Necatî Beg Divanı, sf. 186, 79.gazel, 4.
beyit)

Ol hokka-i mercân üzerinde hat-ı müşgîn
Dil-hastelerin derdine dermân yazılıpdır (Necatî Beg Divanı, sf. 195, 101.gazel, 2.
beyit)

Devr-i ruhunda âşika sun lâl-i nâblar
Gül mevsiminde içilir ince şarablar (Necatî Beg Divanı, sf. 197, 105.gazel, 1. beyit)

Gül yüzüne benzedirse kendüyi bilmezliği
Mül lebine öykünürse kıpkızıl divânedir (Necatî Beg Divanı, sf. 203, 118.gazel, 3. beyit)

Rengin lebi vü dişi hayâliyle gözlerim
Birisi lâ'l akıdır oldu birisi dür (Necatî Beg Divanı, sf. 207, 126.gazel, 2. beyit)

Câm-ı lâ'linle şarab-ı nâb hem-reng olmasa
Küleyip düşmezdi sâgar üstüne âvâreler (Necatî Beg Divanı, sf. 212, 139.gazel, 3. beyit)

Ey Necâtî lâ'l-i nâbı üzre hâli dil-berin
Bir mekesdir kim makâmı kand-i nâb üstündedir (Necatî Beg Divanı, sf. 245, 210.gazel, 7. beyit)

Ben nice ölmeyeyim hasretle lâ'l-i nâb-ı yâr
Hey meded öldüm bir içim su der isem mâ demez (Necatî Beg Divanı, sf. 247, 215.gazel, 3. beyit)

Yüzünü gösterip gizler lebi lâ'lini cânâne
Diriğâ mevsim-i gülde mey-i nâba yasağ olmuş (Necatî Beg Divanı, sf. 261, 247.gazel, 3. beyit)

Elhamdü lillâh eyledi terk-i cefâ hatm
Yazdı nigin-i lâ'line nakş-ı vefâ hatın (Necatî Beg Divanı, sf. 277, 283.gazel, 1. beyit)

Dür dökürsin her kaçan gelsen söze
Cevherin kânı değil mi leblerin (Necatî Beg Divanı, sf. 285, 301.gazel, 6. beyit)

Sun lebin yoksa yakar âteş-i lâ'lin cânı
Mey-i kübrâ durur ey dost biraz âb gerek (Necatî Beg Divanı, sf. 289, 309.gazel, 3. beyit)

Ruhlarıdır leblerini terbiyetler eyleyen
Mîhr-i rahşandır yüzün lâ'l-i Bedahşandır lebin (Necatî Beg Divanı, sf. 289,
310.gazel, 2. beyit)

Başın ortaya koyup lâ'line kasd etse şeker
Saht olur işidüben kânda akiki yemenin (Necatî Beg Divanı, sf. 291, 313.gazel, 5.
beyit)

Cân dilersen vaslına ey lâ'l-i leb bu var mıdır
Mezheb-i İsâda bayram olsa kurbân eylemek (Necatî Beg Divanı, sf. 292, 315.gazel,
3. beyit)

Dostum lâ'lin temennâsı gönülden gitmeye
Gide gülden reng mülden şevk deryâdan nemek (Necatî Beg Divanı, sf. 292,
316.gazel, 2. beyit)

Mey-gûn lebin hayâli ile kan akar yaşım
Kim dedi tîr-i gamzene kim kana kar yaşım (Necatî Beg Divanı, sf. 316, 373.gazel, 1.
beyit)

Leb-i lâ'li şeker-feşânın ile
Yine kân-ı melâhat olmuşsun (Necatî Beg Divanı, sf. 328, 398.gazel, 3. beyit)

Lâ'l-i lebin safâsını sâgarda bulalı
Mey-hâneler bucağını dünyâya vermezsin (Necatî Beg Divanı, sf. 331, 405.gazel, 3.
beyit)

Lâ'linle dehânın görünür söylediğince
Bir gonca ki dâne-i gül-nâr arasında (Necatî Beg Divanı, sf. 349, 447.gazel, 2. beyit)

Hatt-ı benefşe zeyn olalı lâ'l-i nâbına
Cân verir oldu halk benefşe şarâbına (Necatî Beg Divanı, sf. 364, 480.gazel, 1. beyit)

Sayd eyledin güzelleri ol lâ'l-i nâb ile
Câna neler şikâr gelirmiş şarâb ile (Necatî Beg Divanı, sf. 377, 510.gazel, 1. beyit)

Öykündü benzer ey meh lâ'l-i lebine nâ-geh
Urup taş etmiş Allâh yâkutu kân içinde (Necatî Beg Divanı, sf. 382, 520.gazel, 7. beyit)

Görüneli hat-ı müşgîni lâ'l-i nâb üzre
Ne fitneler beliri başladı şarâb üzre (Necatî Beg Divanı, sf. 383, 523. gazel, 1. beyit)

Şerbet diyeni lâ'l-i lebin lezzeti sâki
Bir veche fuka bardağına koydu ki sorma (Necatî Beg Divanı, sf. 385, 528. gazel, 5. beyit)

Hat belirmiş lâ'l nâbın çevresinde dostum
Çıka gelmiş gûyiyâ Hızır Ab-ı Hayvân üstüne (Necatî Beg Divanı, sf. 388, 535. gazel, 6. beyit)

Nigârâ lâ'l-i nâbından dil-âzâr olmasın kimse
Yazıkdır kendi cânından ko bîzâr olmasın kimse (Necatî Beg Divanı, sf. 390, 538.gazel, 1. beyit)

Bir bûsenin ölümlüsüdür hasta Necâtî
Ey lâ'l-i lebi cân-ı belâ-dîde ilacı (Necatî Beg Divanı, sf. 403, 566.gazel, 6. beyit)

Eğerçi tîr-i gamzen câna girdi
Hele lâ'l-i lebin mercâna girdi (Necatî Beg Divanı, sf. 404, 569.gazel, 1. beyit)

Firâk acısına kim sabr ederdi
Leb-i lâ'l-i şeker-bâr olmayaydı (Necatî Beg Divanı, sf. 410, 582.gazel, 5. beyit)

Lebine yarsıdım kalmadı yarım canım
Olalı lâ'l-i lebin gönlüme yâr-ı cânı (Necatî Beg Divanı, sf. 424, 612.gazel, 5. beyit)

Kimse mi var âşıkâ cânlar verir cânan gibi
Bûse anılsa uzadır lâ'lini mercân gibi (Necatî Beg Divanı, sf. 430, 626.gazel, 1. beyit)

Lâ'l-i lebine cân ile dil müşteri iken
Bâzâr edersen ey boyu şimşâd elin beri (Necatî Beg Divanı, sf. 435, 638.gazel, 3. beyit)

Dil şişe gibi nâzig ü safiydi diriğa
Lâ'lin meyini içmeyeli bozdu mizâcı (Necatî Beg Divanı, sf. 436, 640. gazel, 2. beyit)

Sâkiyâ dest-i ecelden yakamı etti halâs
Cân imiş lâ'l-i lebin bûselerin can kesegi (Necatî Beg Divanı, sf. 437, 642.gazel, 4. beyit)

Hep etdiğimiz zühd ü riyâ bî-meze oldu
Düşdük heves-i la'l-i lebinle meye cânâ (Yahyâ Divanı, sf. 31, 13. gazel, 4. beyit)

Gonca-i la'lin gül-i rûyun görenler neylesin
Ey boyu servim varıp bir dahi gülşenden yana (Yahyâ Divanı, sf. 31, 14. gazel, 2. beyit)

La'l-i lebinle bâde-i nâb etdi imtizâc
Alışdı biri biriyle iki ter-mizâc (Yahyâ Divanı, sf. 43, 37. gazel, 1. beyit)

Yâr açıp mir'atı bakdıkça açılmış gül sanır
Aks-i la'lin sâgarı la'line konmuş mül sanır (Yahyâ Divanı, sf. 58, 68. gazel, 1. beyit)

Kalmışızdır bâdenin keyfiyyetin idrâkden
Aklımız almışdır ey sâkî o la'l-i nâblar (Yahyâ Divanı, sf. 75, 102. gazel, 4. beyit)

Bûse-i la'l-i lebin hattına ta'lîk etmiş
Ömr-i Yahyâ bize ol va'deye mühlet mir verir (Yahyâ Divanı, sf. 78, 108. gazel, 7. beyit)

Mest-i müdâm-ı la'l kim gayrile görme bir beni
Sana sözüüm bu sâkiyâ bâdeyi mey-pereste ver (Yahyâ Divanı, sf. 79, 110. gazel, 4. beyit)

Dil-i dem-besteyi bülbül gibi gûyâ etdi
Leb-i la'lin ne 'aceb neş'esi zîbâ mül olur (Yahyâ Divanı, sf. 89, 131. gazel, 2. beyit)

İki çeşmim yaşından kûyun etdi mecma'u'l-bahreyn
Hevâ-yı dürr-i dendânın hayâl-i la'l-i mercânın (Yahyâ Divanı, sf. 130, 212. gazel, 3. beyit)

Bir lâle-ruhun hasret-i la'liyle dem-â-dem
Sahrâ vü deri hâk-i Bedehşân ederin ben (Yahyâ Divanı, sf. 152, 256. gazel, 4. beyit)

Bilip 'ayş-ı müdâma meylini âvâre-i 'aşkın
Şarâb-ı la'l-i nâbın sundu dilber müstedâm olsun (Yahyâ Divanı, sf. 160, 271. gazel, 4. beyit)

Ol serv-kaddin la'l-i lebin emmek umarsın
Ham oldu kaddın geçme misin tûl-ı emelden (Yahyâ Divanı, sf. 164, 279. gazel, 2. beyit)

Düketdi sabrımı gönlüm o la'l-i nâba düşelden
Komadı varını harc eyledi şarâba düşelden (Yahyâ Divanı, sf. 166, 283. gazel, 1. beyit)

Çeşm-i pür-hûna hayâl-i la'li hem-demdir hele
Gayre hâcet yok gönül hem câm hem Cemdir hele (Yahyâ Divanı, sf. 193, 338. gazel, 1. beyit)

Sorarsa derdine bir çâre haste-dil-i 'âşık
Şarâb-ı la'lini gel ey tabîb-i cân em de (Yahyâ Divanı, sf. 204, 359. gazel, 3. beyit)

Yahyâ işimiz etdi bizim şukr ü şikâyet
La'l-i lebinin gamzesinin lutfile kahrı (Yahyâ Divanı, sf. 232, 414. gazel, 5. beyit)

Geldi hat-ı müşgîn-i siyeh-kârı demişler
Sorduk ötesi la'l-i leb-i yâre tayandı (Yahyâ Divanı, sf. 244, 439. gazel, 2. beyit)

Ol mugbeçenin bozulıcak bâğ-ı cemâli
Erzân göreler bâde-i la'l-i leb-i âlı (Yahyâ Divanı, sf. 298, Beyit 108)

O la'l-i leb o gabgab sende kim vardır 'âdil olmaz
Felek Rûmun kirâsın koysa sîb-i Isfahân üzre (Nedim Divanı, sf. 27, Kaside 6, 13. beyit)

Bezmimiz rûyun ile reşk-i gülistân olsun
Handelerle leb-i la'lin şeker-feşân olsun
İ'tizâr etme Nedîmâ sana kurbân olsun
Gel benim kaşı hilâlim bize bir ıyd edelim (Nedim Divanı, sf. 250, Musammat 24, 5. bölüm)

Sorma peyâm-ı la'lini peymâne duymasın
Ey dil tehâlük etme aman söylerim sana (Nedim Divanı, sf. 274, 3. gazel, 2. beyit)

Bir câm bir de la'l-i lebin sundu muğ-beçe
Pîr-i mugân olası meşrebimcedir (Nedim Divanı, sf. 279, 13. gazel, 2. beyit)

Lezzetinden nice âb olmadın ol la'l-i terin
Meded ey sâgar-ı yâkût dilin seng midir (Nedim Divanı, sf. 287, 28. gazel, 6. beyit)

Mahsûd-ı sâgar olsa n'ola reng ü tâbişi
Gül-gonce reşk-i la'lin ile sîne-çâk olur (Nedim Divanı, sf. 297, 45. gazel, 5. beyit)

Mey midir ruhsârını mihr-i dırahşân eyleyen
La'lini sâgar mıdır kân-ı Bedahşân eyleyen (Nedim Divanı, sf. 328, 105. gazel, 1. beyit)

Çekildim yâ kaşından câm-ı la'l-i yârdan geçdim
Beni ta'n-ı 'adû billah bîzâr etdi cânımdan (Nedim Divanı, sf. 330, 108. gazel, 6. beyit)

Böyle zûr-ı bûseden kimler kebûd etmiş aceb
Kim leb-i gül-fâmı dönmüş gonce-i nîlûfere (Nedim Divanı, sf. 342, 132. gazel, 4. beyit)

Emdir leb-i hat-âverin ey sâki sun şarâb
Ol câm-ı la'l-fâm-ı zümür-rüd-nigâr ile (Nedim Divanı, sf. 345, 138. gazel, 3. beyit)

Şol mey ki câm cevherine kılsa meyl seyl
Yâkût-leb gibi güheri la'l-pûş eder (Şeyhî Divanı, sf. 75, Musammat 1, 2. bölüm)

Levh-i ezelde yazmış idi hâlıkü'l-ineb
K'ola müdâm elimde benim câm-ı la'l-leb (Şeyhî Divanı, sf. 100, 4. gazel, 1. beyit)

Ağzın dışın hayâli cihân dar mıdır ki kor
Gözümde la'l hokkayile dâne dâne dür (Şeyhî Divanı, sf. 136, 40. gazel, 4. beyit)

Câna müferrih olduğun tanlama bâd-ı cevheri
Câm ele alsın la'linin aksi şarâb içindedir (Şeyhî Divanı, sf. 139, 43. gazel, 4. beyit)

Bilmezem yâkût-ı ahmer mi lebin yâkût-ı rûh
Bir sor ey sarrâf-ı devrân kim ne cevher devridir (Şeyhî Divanı, sf. 143, 47. gazel, 4. beyit)

Lâlenin çehresini gül yanağın hâk eyler
Goncanın zehresini la'l-i lebin çâk eyler (Şeyhî Divanı, sf. 160, 64. gazel, 1. beyit)

Lebin yâkûtu renginden düzülmüş goncenin la'li
Saçın müşkü gubârından yazılmış hatt-ı reyhânın (Şeyhî Divanı, sf. 198, 102. gazel,
4. beyit)

Düşeli la'lin hayâli gözüme gevher saçar
Bulmadı virâne içre genc-i pinhân gözlerim (Şeyhî Divanı, sf. 213, 117. gazel, 4.
beyit)

Leb-i la'lin ile bir nükte söyle
Ki kalsın gonce dem-beste hayâdan (Şeyhî Divanı, sf. 227, 131. gazel, 6. beyit)

Serâb oldu bana la'lin şarâbı
Sudan nice bir oda yana teşne (Şeyhî Divanı, sf. 258, 162. gazel, 5. beyit)

Pür-hûn olalı la'lin için gonca lâle-veş
Kanlara garka vardı gül-i erguvân dahı (Şeyhî Divanı, sf. 269, 173. gazel, 3. beyit)

Hokka-i la'li leb-i hûbândır
Dûde-i müşgü hat-ı cânândır (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 227, Mesnevi, 2. beyit)

Hayât ümmîdin etmem gamze-i cellâddan ammâ
Fedâ olmak o la'l-i nâba cân ister mi ister yâ (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 250, 3.gazel,
7.beyit)

Hatt-ı la'lindeki esrâr-ı şerîfe eremez
Rûh-ı Hızır olsa eğer dûd-ı çerâğ-ı yâkût (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 262, 24. gazel,
4.beyit)

Ölür ölür dirilir ehl-i keyf bu şekere
Fe-keyfe olmaya rindâna la'l-i nâb lezîz (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 272, 43. gazel,
3.beyit)

Bir tatlı rengi var ki leb-i âl-i dilberin
Şerbetlesem kumâş-ı hayâli mesâğı var (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 283, 60. gazel,
7.beyit)

Zâhidler o la'l-i lebi kim nâr görürler
Rûşen-nazarân şu'le-i didâr görürler (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 287, 66. gazel, 1.beyit)

Leb-i la'li bana nukl olduğunu nakl etsem
Mey-i gül-reng ile câm-ı Cemin ağzı sulanır (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 291, 73. gazel,
2.beyit)

La'l-i lebin ey dilber-i kattâl-i pür-âşûb
Ey fitneli mahbûb
Hûn-ı dil-i uşşâka ne cür'etle banupdur
Kana boyanupdur (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 292, 74. gazel, 3.beyit)

La'l-i lebi ki âteş-i Kevser-nijâddır
Hızr-ı hayât aşkı ile mey-fürûş olur (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 299, 87. gazel, 4.beyit)

La'l-i lebine şarâb-ı hûnîn
Yâkût-ı nihân-ı kân-ı dildir (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 306, 101. gazel, 2.beyit)

Dürle ede zuhûr furûn-ı şikencede
Her bir o la'l-i nâb o dür-i şâhvâra yuf (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 338, 160. gazel,
6.beyit)

Gâlib ne feyzdir bu reg-i la'l-i nâb iken
Fevvâre-i kalem ede pür-tâb-ı gül-arak (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 343, 166. gazel,
9.beyit)

Ben la'l-i lebin gamzene enbâz sanırdım
İsâyı dirîgâ ki füsûn-sâz sanırdım (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 367, 210. gazel, 1.beyit)

Oldu mihr-i hâmuşu gûyâ bana

Bûs-ı la'linden dirîgâ gülmedim (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 376, 227. gazel, 5.beyit)

Şarâb-ı nâbı pür-şûr eylemişken la'li cânânın

Leb-i câmı ne mûcibdir nemek-çeşlendirir bilmem (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 377, 227. gazel, 6.beyit)

Mey nûş edem de mısra'-ı rengîn la'lden

Nazm-âşinâ-yı gevher-i yek-dâne olmayam (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 380, 233. gazel, 4.beyit)

Gâlib cevâbdır bu Hulûsâya kim demiş

Emsem o la'l-i nâbı Hudâ cânım almadan (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 392, 256. gazel, 10.beyit)

Eyle pür-reng-i tebessüm gonca-i la'l-i lebin

Ey sabâ bir tâze güftâr aç bahâr-ı îşden (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 396, 265. gazel, 2.beyit)

Yâkût-ı lebi şarâb-ı nâba

Hoş âfet-i şûh u şeng-i şu'le (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 408, 290. gazel, 4.beyit)

Hasretde koma çeşmimizi la'l-i lebinden

Yek pâre o mey gamze-i mey-hâra değilse (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 408, 291. gazel, 4.beyit)

Gözçeğizim boyamak ister benim

Al boyayıp kan ile dudağını (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 420, 312. gazel, 3.beyit)

Bir noktayı etmiş leb-i la'lin iki nîme

Remziyle hemân bakmayalım kavlı-i Hakîme (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 440, Kıt'a 31, 1.beyit)

Mesîhâ-sûz olan derdin etibbâ rûh yazmışlar
Leb-i la'lin nemek-pâş-ı dil-i mecrûh yazmışlar (Nailî Divanı, sf. 193, 87. gazel, 1. beyit)

Tûtî-i tab'a Nâ'ilî feyz-resân-ı nutk olup
La'l-i lebiyle dilberân kand-ı nebât verdiler (Nailî Divanı, sf. 206, 116. gazel, 7. beyit)

Ne kadar feyz-i hayât etse dile la'l-i lebin
O kadar gamzene cân vermede çâlâk oluruz (Nailî Divanı, sf. 216, 142. gazel, 4. beyit)

Etmîş şarâb-ı la'l-i lebin sâkî-i ezel
Perverde-i teraşşuh-ı feyz-i amîm-i nâz (Nailî Divanı, sf. 222, 155. gazel, 3. beyit)

Neyleriz sahbâyı biz ol la'l-i nâbın mestiyiz
Âb u âteşden muhammer bir şarâbın mestiyiz (Nailî Divanı, sf. 228, 169. gazel, 1. beyit)

Olup mest-i şarâb-ı şîrgîr-i la'l-i nâbın dil
Müjenle pençeleşmiş gamzene şîrâne el sunmuş (Nailî Divanı, sf. 232, 179. gazel, 6. beyit)

Gönlünde yer etdik o bütün la'l-i lebinden
Âmîziş edip neşve-i sahbâ ile geçdik (Nailî Divanı, sf. 242, 202. gazel, 2. beyit)

İttifâk etmiş o ebrû leb-i la'linle sakın
Dil-i pür-eşk miyânın şeker-âb eylemesin (Nailî Divanı, sf. 269, 262. gazel, 3. beyit)

Rûzedârân-ı gama neşve-i la'lin vermez
Dest-i sâkîde kadeh câm-ı meh-i îd olsa (Nailî Divanı, sf. 299, 331. gazel, 2. beyit)

Cür'a-i cân-bahşına leb-teşnedir Hızr u Mesîh
Âb-ı hayvânsın yâhud la'l-i leb-i cânânesin (Nef'î Divanı, sf. 262, Sâkî-nâme 2, 2.
beyit)

Âbsın ma'nâda ammâ âb-ı âteş-pâresin
La'lsin sûretde reng-i rûy ile ammâ nesin (Nef'î Divanı, sf. 262, Sâkî-nâme 2, 3.
beyit)

Gelince fikr-i la'lin ârifâne sohbet eyler dil
Kebâb-ı pür-nemek bundan şarâb-ı bî-humâr andan (Nef'î Divanı, sf. 324, 89. gazel,
3. beyit)

Sînesin pür-dağ eder bir lâle ruhsâr isteyen
Kan yutarsa ta'n degil la'l-i leb-i yâr isteyen (Hayâlî Divanı, sf. 73, Musammet 1, 2.
beyit)

Leb midir yâ berg-i gül yâ gonce-i bağ-ı İrem
Yâ dil-i uşşâkdan bir katre düşmüş kan mıdır (Hayâlî Divanı, sf. 81, Musammet, 4.
beyit)

Kıldı lebin hayâli rakîbin dilinde cây
Hârâ içinde san ki yatır lâ'l pâredir (Hayâlî Divanı, sf. 107, 52. gazel, 3. beyit)

Rengin lebin kim ey sanem ol hatt-ı nevedir
Bir la'ldir ki kâfir elinde girevdedir (Hayâlî Divanı, sf. 112, 67. gazel, 1. beyit)

Mest etti halk-ı âlemi ol la'l-i nâblar
Devr-i lebinde ayağa düştü şarablar (Hayâlî Divanı, sf. 113, 70. gazel, 1. beyit)

Lâl-i nâbın Mesîh-i sânidir
Bûy-ı zülfün buhur-ı Meryemdir (Hayâlî Divanı, sf. 122, 96. gazel, 4. beyit)

Yâkût bildi lâ-l-i lebin kandan olduğun
Bu sırrı fâş kılmağa ol bed-güher yeter (Hayâlî Divanı, sf. 135, 134. gazel, 4. beyit)

Kûh-ı melâmete yüregim seng-hâredir
İçinde şevk-i lal-i lebin lâl pâredir (Hayâlî Divanı, sf. 141, 151. gazel, 1. beyit)

Câm-ı mey lâ'lüne öygünmüş eyâ mestâne çeşm
Sağ olursam dünyede çokdur anınla sohbetim (Hayâlî Divanı, sf. 205, 334. gazel, 4. beyit)

La'l-ı meygûnu firâkıdan Hayâlî olsa hâk
Dikesiz ol hâkisarm dostlar tâk üstüne (Hayâlî Divanı, sf. 254, 473. gazel, 5. beyit)

Da'vî-i ihyâ eder lâ'l-i lebin Îsâ ile
Cünd-i Fir'avn oldu hattın ceng eder Mûsâ ile (Hayâlî Divanı, sf. 273, 528. gazel, 1. beyit)

Yâd-ı lâ'linle Hayâlî nûş eder hûn-ı ciğer
Gör tabîb-i hecr ana cânâ ne şerbet bağladı (Hayâlî Divanı, sf. 301, 610. gazel, 5. beyit)

Râh oldur kim gıdâ-yı rûh olur her katresi
Kâse-i la'l-i lebin nûş edeni ser-şâr eder (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 262, Kaside 26, 8. beyit)

Gird-i la'linde degül hatt-ı siyâh ol mâhun
Vasf-ı kand-i lebi yazıldı Semerkand'a bu şeb (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 283, 11. gazel, 2. beyit)

Neşât-ı bâde-i la'lünle rindân bezm-i 'işretde
Girer mestâne ser-destâr gâhî râst gâhî kec (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 284, 12. gazel, 5. beyit)

Ele takbîl-i leb-i la'l-i teri pay düşer
Dest-bûsı düşemez düşse bize pây düşer (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 295, 29.gazel,
1.beyit)

Muhtâc bûs-ı lâ'line yârun recâ-yı vasl
Mest olmadıkça asl-ı merâm söylenilmiyor (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 297,
31.gazel, 2.beyit)

Hat-ı gerd-i leb-i la'lîni sanma hûn-ı kurbânla
Semerkand üzre yazılmış du'â-yı 'îd-i kurbândır (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 300,
35.gazel, 6.beyit)

Neş'e-yâb olma ne mümkün fûrkat-i la'lün ile
Bunca demlerdir lebim peymâneye bîgânedir (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 304,
41.gazel, 2.beyit)

Çeşm ebrû vü ruh u la'line söz yok ammâ
İçlerinde yine hâl-i siyehi ben gibidir (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 305, 42.gazel,
3.beyit)

La'lün hased-i la'li ile suyu düşükdür
Gûyâ leb-i rengîn-teri yâkût yüzükdür (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 307, 45.gazel,
1.beyit)

Gül-berg-i rûyu verd-i gülistânı andırır
Gül-nâr-ı la'li la'l-i Bedahşân'ı andırır (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 309, 48.gazel,
1.beyit)

Mahrem olamaz zerre kadar la'lüne agyâr
Ol gonca-i nâdîdeyi şebnem bile bilmez (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 311, 51.gazel,
2.beyit)

Ol la'l-i yâra dikkat-i tâm eyleyen zevât
Reng ü bûy ile dâne-i 'unnâb ne dersiniz (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 313, 54.gazel,
3.beyit)

Görenler düşde câm-ı la'l-i alun kanlar aglarmış
Ucından gamzenün kanlar dökülür cânlar aglarmış (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 316,
59.gazel, 3.beyit)

Geçen berrâk denizli dil-rübâ nakl etdi meclisde
Leb-i la'lîn-i yâra reşk ile mercanlar aglarmış (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 316, 59.
gazel, 3.beyit)

Varsa zer ver leb-i la'lîni bûs et sözü kes
Yoksa ol mûg-beçe-i bâde-fürûş almaz lâf (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 321, 67.gazel,
3.beyit)

Fursatdır amân olmadan ol şûh hat-âver
Öp okşa sıkışdır ısır em la'lini sık sık (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 323, 70.gazel,
4.beyit)

Fikr-i la'l-i yâr ile mestâne kim gönlümdür ol
Bâde-i şevk ile pür peymâne kim gönlümdür ol (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 328,
77.gazel, 1.beyit)

Keyfiyyet-i la'linde o şûhun mülû buldum
Ruhsâr-ı 'arak-nâkine benzer gülü buldum (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 331, 81.gazel,
1.beyit)

Bûy-ı mey var deyü al ile dehân-ı yârı
Bûs edip kand-ı leb-i la'l-i terin aldatdım (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 331, 82.gazel,
6.beyit)

Bir sde-reng-i neş'e ki la'linde ol mehn
Gördüm ne la'lde ne 'akk-ı Yemen'de ben (Enderunlu Vsıf Divanı, sf. 337,
89.gazel, 6.beyit)

Bs eyledikde la'lini ol şh-ı nev-hatun
Sandım şarb-ı şevka dşendim çemende ben (Enderunlu Vsıf Divanı, sf. 337,
90.gazel, 5.beyit)

şerm-i la'lnle senün etdikde teşrf-i çemen
Gonca çekdi hrkaya başını ey gül-prehen (Enderunlu Vsıf Divanı, sf. 339, 93.gazel,
1.beyit)

Görmeyen la'lnde dendnn temş eylesin
Hokka-i la'le nihde olduğın dürr-i 'Aden (Enderunlu Vsıf Divanı, sf. 339, 93.gazel,
4. beyit)

Dile şol dem ki bs-ı la'ln ey rh-ı revn
Kıys etdim ki istikbl içün agzıma cn geldi (Enderunlu Vsıf Divanı, sf. 365,
129.gazel, 1. beyit)

Gelince hatt-ı ruhsrun md-i bs-ı la'lnle
Biraz dil-hastagn-ı 'şıkun benzine kan geldi (Enderunlu Vsıf Divanı, sf. 366, 129.
gazel, 11.beyit)

Ya vaslımı va'd eyle ya hod bse-i la'ln
Birden ikisi olmaz ise olmaz ise ya biri yok mu (Enderunlu Vsıf Divanı, sf. 370,
136.gazel, 4.beyit)

Fehm edip neş'e-i peymne-i 'aşk oldugumu
Sundu ykt-ı lebin agzıma kandırdı beni (Enderunlu Vsıf Divanı, sf. 372,
138.gazel, 2.beyit)

Bulamam bûy-ı ‘izârun fülde
Göremem neş’e-i la’lün mülde
Olamaz böyle tebessüm gülde
Vergidir ey perî-veş hande sana (Enderunlu Vâsıf Divanı,sf. 385, Murabba 14,
3.bölüm)

Rûzedir ruhsârı gülzârdır şebi
Kırmızı yâkûtdur la’l-i lebi
Gördüm ol şûh-ı zarâfet-meşrebi
Hüsnü pırlanta gibi pür âb tâb (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 391, Murabba 22,
2.bölüm)

Bir dilber-i pür-âb ü tâb
Etdim cihânda intihâb
La’line reşk eyler şarâb
Pek dil-rûbadır Mâhitâb (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 393, Murabba 25,1.bölüm)

Kanı bir ‘aşıkun var idi VÂSİF mı ne derlerdi
Bilâ-teklîf gelip la’l-i lebüden bûse isterdi
Senün ey şûh anunla ülfetün ammâ ne ‘anberdi
Kanı ol cilveler cünbüşler ülfetler mahabbetler (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 405,
Murabba 41, 5. bölüm)

Gösterip şeh-râh-ı vâdî-i mahabbetde sebât
Bûs-ı la’l-i yâr ile buldum yeni başdan hayât
Gayrı şûha n’ola etmezsem nigâh-ı iltifât
Şimdi gönlüm serv-kad bir dilbere üftâdedir (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 406,
Murabba 43, 3. bölüm)

N’ola çeksem emmege la’lin emek
Tek sana et dil-rübâ etsem dilek

Yoluna iş mi fedâ-yı mâ-melek
Sana cânâ cân fedâ kârım benim (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 439, Murabba 91, 4.
bölüm)

Dahı bikri ile pâk anlayışım ol gül-i ter
Kızarır nûş-ı mey etdikde misâl-i gül-ter
Reng-i la'l-i lebine bint-i 'ineb reşk eyler
Kız mı oğlan mı bilinmez o kadar nâzende (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 478,
Murabba 144, 2. bölüm)

Gönlümü ey la'l-i mey-gûn
İltifâtun kıldı memnûn
Yalnız VÂSIF mı meftûn
Ben de oldum sana bende (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 480, Murabba 146, 5. bölüm)

Koklasam verd-i ruhu ey gül-i ter solmaz mı
Bu niyâzım sana geçmezse gözüm dolmaz mı
Bûs eden la'l-i lebün söyle ferah bulmaz mı
Şimdicek öpsem usûliyle 'aceb olmaz mı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 493, Murabba
164, 1. bölüm)

Cem' olup ibrâm-ı nâz etmek degül bâlâ vü pest
Meclise gelse hezârân dilber-i sâgar be-dest
Söylemem sahbâ-yı la'l-i yâr ile olsam da mest
Saklarım esrâr-ı 'aşkı sînede cânım gibi (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 499, Murabba
173, 4. bölüm)

Bir gül-i zîbânun oldum mâ'ili
Reng-i la'li mest eder câm-ı mülû
Bağlanıp oldum esîr-i kâkülü
Gönlümü bend etdi bir Sakız gülü (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 500, Murabba 174, 1.
bölüm)

Zevk-ı visâlün gözlerim
Çokdan bu lutfun özlerim
Sanma latîfe sözlerim
La'l-i lebünden bûsene
Pek hâhişim var bu sene (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 520, Murabba 197, 2. bölüm)

Yalvarıp o ince bele
Ben söz düşürmem engele
Onu bunu bilmem hele
La'l-i lebünden bûsene
Pek hâhişim var bu sene (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 520, Murabba 197, 3. bölüm)

VÂSIF gibi ey gül-beden
Başdan beni savmak neden
Gitmem seni ben öpmeden
La'l-i lebünden bûsene
Pek hâhişim var bu sene (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 520, Murabba 197, 4. bölüm)

La'l-i cân-bahşunı sun bezmde ey şûh emelim
Geçemem bûs-ı lebünden emelimdir emelim (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 678,
Kıt'alar 29, 1. beyit)

La'lün var iken nûş edemem bâde-i nâbı
'Arz etme bana mey gibi bir hâne-harâbı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 680, Kıt'alar
36, 1. beyit)

VÂSIFÂ bûs et leb-i la'l-i terin em gerdenin
Gâh rengîn bâde nûş et gâh revh-ı yâsemen (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 681,
Kıt'alar 39, 1. beyit)

Tâb-ı mihr-i rûy-ı rahşânunla cânım yandı tez
Kand-i la'lünden dil-i mecrûha cânâ şerbet ez (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 681,
Kıt'alar 40, 1. beyit)

Bûs eylemek ümmîdi ile sükker-i la'lün

Tenhâ gelicek meclise pek zevkime gitdi (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 685, Kıt'alar 54, 2. beyit)

g. Eşya (Kılıç / Fener / Testi / Tabak / Kase)

Beyitlerde bulunan bazı eşyalar kırmızı rengi dolayısıyla 'âl fânûs, la'lden kûze, lâ'lin tabak, fânûs-ı gülgûn, lâle-gûn kase, kâse-i yâkût' gibi ifadelerle ele alınmaktadır.

Kandil, mum gibi yanınca aydınlık veren şeylerin ışığını etrafa yaymak için üzerlerine geçirilen yuvarlak veya porselen kapak olan fânûs ile içine sıvı şeyler konulan kap olan ve kadeh yerine de kullanılan kâse¹³⁹ kırmızı renk ile nitelenmiştir. Yine kılıcın üzerindeki kanın kılıca kırmızı rengini vermesi ve daha çok içki aracı olarak kullanılan cam, toprak, çini gibi maddelerden yapılan kâse ve kûzenin¹⁴⁰ de renginin kırmızı olması dikkat çekmektedir.

Gice sâkî delîl-i râh oldı

Âl fânûs elindeki sâgar (Bâkî Divanı, sf. 188, 140. gazel, 5. beyit)

Bihîşt-i câvidânîdür cemâlün ol dehen gûyâ

Leb-â-leb âb-ı Kevserle tolu bir la'lden kûze (Bâkî Divanı, sf. 357, 417. gazel, 3. beyit)

Payına isâr için ey serv-i bağ-ı saltanat

Eylemiş lâ'lin tabaklar üzre zer ihzâr gül (Necatî Beg Divanı, sf. 83, Kaside 15, 27. beyit)

Tîğ-i âteş-reng'e 'arz etmiş dil-i mecrûhunu

Müjdeler ey can-be-kef nâr indi kurbân üstüne (Nedim Divanı, sf. 14, Kaside 3, 19. beyit)

¹³⁹ Ahmet Talât Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Ankara, 2000, s. 208, 284.

¹⁴⁰ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 231.

Sehâb-ı harf içinde mihr-i ma'nâ

Eder çarh-ı dili fânûs-ı gülgûn (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 142, Tarih 38, 2.beyit)

Bu bâğın bülbülân-ı aşkı kim pervâne-meşrebdir

Gül-i nezzâreden fânûs-ı gülgûn eylemişlerdir (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 273, 45. gazel, 3.beyit)

Ol kadar kan dökdü şemşîrîn ki aksile anın

Kâse-i yâkûta döndü künbed-i nîlûferî (Nef'î Divanı, sf. 91, Kaside 14, 7. beyit)

Visâli hânına Şîrînin oldu gam yemesin

Demiyle dîde-i Ferhâd lâle-gûn kase (Hayâlî Divanı, sf. 277, 539. gazel, 2. beyit)

ğ. Giyim-Kuşam

Hil'at, kabâ, abâ ve dîbâ gibi giyim-kuşama ait unsurların dışında pîrâhen, vâle, libâs, atlas, kaput, harîr, hârâ, ahrec gibi kumaş ve elbise çeşitleri de şiiirlerde kırmızı rengi itibariyle ele alınmıştır.

Gömlek (pîrâhen), klasik Türk şiiirinde aşğın bağındaki ve bedenindeki yaralar ile aşğın teni olarak düşünölmekte¹⁴¹ bu sebeble kırmızı renkte olmaktadır. Yine şiiirlerde ipek (harîr) ve bir çeşit ipek kumaş olan vâlenin¹⁴² kırmızı renkli olmasıyla şafakla ilgisi kurulmakta aynı zamanda miskin kızıl, kırmızı vala içerisinde saklanması¹⁴³ olayına işaret edilmektedir.

Şairlerin sevgililerini birer hükümdar gibi hayal etmeleri Osmanlı hânedânına mahsus olan kırmızı rengin bu sebeple sevgiliye kırmızı ve turunç renkli elbise¹⁴⁴ olarak giydirilmesine neden olmuş beyitlerde bu durum da işlenmiştir.

'Gül-gûn kabâ, hil'at-i lâ'l, lâ'lin kabâ, gül-gûn pîrehen, hil'at-i gül-gûn, gül-gûn câme, kandan libâs, âl vâlâ, harîr-i gül-reng, gül-pûş, sürh-pûş, libâs-ı lâle-gûn, pîrâhen-i âl, la'lîn-kabâ, ergavânî câme, kumâş-ı surh, libâs-ı gül-gûn, kırmızı vâlâ, kabâ-yı

¹⁴¹ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 325.

¹⁴² Ferit Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 1136.

¹⁴³ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 371.

¹⁴⁴ Ahmet Talât Onay, *a.g.e.*, s. 187.

sürh, sürh libâs, gül-penbe atlas, al etek, al kaput, gül-gûn don, libas-ı hûn, kızıl vâlâ, al hârâ` terkipleri ile kırmızı renkteki elbise ve kumaş çeşitleri karşımıza çıkmaktadır.

Hak-i siyehde Yûsuf-ı gül pîrehan yatıp
Nesrin utanmadan giye gül-gûn kabâ diriğ (Ahmet Paşa Divanı, sf. 114, Kaside 44, 3. beyit)

Sana sinem sırrını fâş etti eşkim lâ-cerem
Hıl'at-i lâ'lin geyüdü her dem ol gammâzına (Ahmet Paşa Divanı, sf. 253, 279. gazel, 3. beyit)

Ne sâ'ildir yaşım kim eşiğinde
Giyer lâ'lin kabâlar tâze tâze (Ahmet Paşa Divanı, sf. 247, 266. gazel, 3. beyit)

Donatıp serv-i kabâ-pûşu kızıl güllerle
Cem edip dilleri ayş eyledi bülbüllerle (Ahmet Paşa Divanı, sf. 299, Kıt'a 10, 1. beyit)

Şâhid-i gül bâğda çün geydi gül-gûn pîrehan
Tügmeler takındı ana zînet için goncadan (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 195, 59. gazel, 1. beyit)

Gezdürür her yan gözüm eşk üzre bağrum pâresin
Hil'at-i gül-gûn ile rahş üzre cevlânım görüb (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 115, 34. gazel, 3. beyit)

Çeşm-i sûret-bâzuma müjgan saf-ı hengâmedür
Kana batmış her müjem bir şûh-ı gül-gûn câmedür (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 192, 68. gazel, 1. beyit)

Kan yeter kim dembedem gözden inüp örter tenüm
Deşt-i gam Mecnûn'uyam men kandan ü kandan libâs (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 316, 123. gazel, 2. beyit)

Gonca-i lâle deme dağ karasın koparup
Âl vâlâya sarup sebzede pinhân etdüm (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 486, 197. gazel, 3.
beyit)

Ey geyüp gül-gûn demâdem azm-i cevân eyleyen
Her taraf cevân edüp döndükce yüz kan eyleyen (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 512, 207.
gazel, 1. beyit)

Gül-gûn kabâsı hûn-ı tâvûs
Nâzında hezâr reng mahsûs (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 110)

Ol feyz ile oldı hâre vü seng
Hem-şa'şa'a-i harîr-i gül-reng (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 142)

Ol bâğda lâleler serâser
Bûstânî-i hâs sürh-efser (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 152)

Tâvûs-ı behişt ü şîr-i garrâ
Al câmeli bir arûs-ı zîbâ (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 306)

Tûtî gibi gerçi âl-câme
Hâmûş-kün-i kümeyt-i hâme (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 308)

Gûyâ ki o kûh-ı Bîsütündür
Şîrînleri mâh-ı lâle-gündur (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 348)

Mihr eyledi subhı ihn-i menfûş
Eczâ-yı zemâne oldı gül-pûş (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 378)

Dîger niçe sürh-pûş-ı pür-cûş
Her biri behişt ile hem-âgûş (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 394)

Terk etdi libâs-ı lâle-gûnı
Raht oldı tenine eşk-i hûnı (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 172)

Tâ mahv ola gözden ahıdur hûn
Hem gönlegi hem donıydı gül-gûn (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 268)

Lâle gibi donanup dilber giyinmiş aller
Zülfi diller saydıçün kurmuş ruhında âller (Rumelili *Za'îfî*, sf. 108, 1. beyit)

Germ olup bir hil'at-i rengîn geydüm gül gibi
Sâgarumı virdi tâ ki içdüm ol la'li şeker (Rumelili *Za'îfî*, sf. 114, 6. beyit)

Nev-'arûs-ı gül gibi pîrâhen-i âl üstine
Lâle dürr-i jâleden gûy-ı girîbân eyledi (*Bâkî Divanı*, sf. 22, Kaside 7, 8. beyit)

Kim biri bir dil-ber-i zerrîn-külâh-ı bahtdur
Ol biri bir şâhid-i la'lîn-kabâ-yı saltanat (*Bâkî Divanı*, sf. 87, Terci'-i bend 2, 6. beyit)

Gûş tutsa şâh-ı gül çıksa libâs-ı âl ile
Kıssa-ı rengîne başlar lâle-i la'lîn-kabâ (*Bâkî Divanı*, sf. 106, 8. gazel, 6. beyit)

Gül-gûn kabâsı ol sanemün sanki lâledür
Cism-i latîfî lâle-i hamrâda jâledür (*Bâkî Divanı*, sf. 152, 84. gazel, 1. beyit)

Karşumda âller geyüp ol lâle-ruh yine
Gül-gûnîlerle 'aklum alur san piyâledür (*Bâkî Divanı*, sf. 152, 84. gazel, 2. beyit)

Hâl-i yârun müşg bir hûnîn kefen maktûlidür
Âl vâlâya sarupdur sanmanuz 'attârlar (*Bâkî Divanı*, sf. 153, 85. gazel, 6. beyit)

Ergavânî câme geymiş ol gül-i gül-zâr-ı cân
Bâg-ı hüsn içre nihâl-i ergavân olmuş hemân (*Bâkî Divanı*, sf. 341, 390. gazel, 1. beyit)

Ergavânî câmeni görüp n'ola kan aglasam

Yaraşur âb-ı revâna karşı zîrâ ergavân (Bâkî Divanı, sf. 341, 390. gazel, 2. beyit)

Lâle-zâr itmiş letâfet gül-sitânın ser-te-ser

Ruhlarınla ergavânî câmen ey nahl-i revân (Bâkî Divanı, sf. 341, 390. gazel, 3. beyit)

Ergavânî câmen içre oldı cismün ey perî

Ergavânî cild ile gûyâ kitâb-ı Gül-sitân (Bâkî Divanı, sf. 341, 390. gazel, 4. beyit)

Serv-kadsin serve 'âdet sebz-pûş olmag iken

Ergavânî câmeye girmek neden ey nev-cevân (Bâkî Divanı, sf. 341, 390. gazel, 5. beyit)

Kanına girmiş boyınca Bâkî-i dil-hastenün

Ergavânî câme geymiş sanman ol serv-i revân (Bâkî Divanı, sf. 341, 390. gazel, 6. beyit)

Ceng meydânında yâ hod kırmızı dîbâ geyer

Rezm-gâhun tâ mehâbet göstere küffârına (Bâkî Divanı, sf. 351, 407. gazel, 5. beyit)

Allar geymiş hırâm eyler nihâl-i gül gibi

Günde 'uşşâkun hezârın zâr ider bülbül gibi (Bâkî Divanı, sf. 430, 532. gazel, 1. beyit)

Açdı ol gonca-i ra'nâyı libâs-ı gül-gûn

Düşdi ruhsârına zülfi başuma sevdâsı (Bâkî Divanı, sf. 433, 537. gazel, 4. beyit)

Pâdişâhem sancağım ah ü alemdir mah-ı nev

Kim şafak anun niğâra kırmızı vâlâsıdır (Necatî Beg Divanı, sf. 188, 85. gazel, 2. beyit)

Ey bâde-i gül-çehre müdâm al giyersin

Bu şive nedir şâhid-i kâşâne değılsen (Necatî Beg Divanı, sf. 282, 293. gazel, 5. beyit)

Yâr-ı gül-çihre gibi kırmızı vü al giyer
'Akl-ı âciz döyemez şivesine bâdelerin (Necatî Beg Divanı, sf. 295, 321. gazel, 4. beyit)

Nedir bu banma kıyıp al giymek ey hûnî
Senin midir yine bu kana girme kânûnı (Necatî Beg Divanı, sf. 434, 635. gazel, 1. beyit)

Ol şeh-i âlem kimin kanına girmiştir bugün
Hışm-nâk olmuş ser-â-pâ giydiği esvâb surh (Yahyâ Divanı, sf. 45, 41. gazel, 2. beyit)

Çeşm-i hûnînim hayâlin şâhını i'zâz eder
Her gelişde bir kumâş-ı surh pây-endâz eder (Yahyâ Divanı, sf. 57, 67. gazel, 1. beyit)

Câme-i gül-gûnile olmuş o şeh eşheb-süvâr
San nesîm-i subh ile gül-berg-i ra'nâdır gider (Yahyâ Divanı, sf. 64, 80. gazel, 3. beyit)

Lâle-veş giymiş kabâ-yı sürh izz ü nâzı var
Söyleşilmez ol hûmâyile aceb pervâzı var (Yahyâ Divanı, sf. 75, 103. gazel, 1. beyit)

Sâkiyâ tolsa şarâb-ı âl âl câma yaraşır
Ol gül-endâma döner kim âl câme yaraşır (Yahyâ Divanı, sf. 86, 124. gazel, 1. beyit)

Gamzen gibi bir hançer bulunmaz
Gül-gûn kabâlar dil-dâra lâyık (Yahyâ Divanı, sf. 119, 189. gazel, 3. beyit)

Giyinip surh libâs içine âl üstüne gül
Jâleden câmesinin dizdi leâl üstüne gül (Yahyâ Divanı, sf. 135, 221. gazel, 1. beyit)

Sâgarı eyledi sâkî meyle mâl-â-mâl
Meclise duhter-i rez geldi giyip câme-i âl (Yahyâ Divanı, sf. 140, 231. gazel, 1. beyit)

Oldu gülşen bir civan-ı kâmrân kim giydigi
Gâh gül-gûni kabâ, gâhi libâs-i sünbülî (Yahyâ Divanı, sf. 235, 421. gazel, 2. beyit)

Dil meyl ederse gülzâra lâyık
Cây-ı safâdır hünkâra lâyık
Nevrûz erişdi gül gibi giye
Gül-gûn kabâlar dil-dâra lâyık (Yahyâ Divanı, sf. 275, Kıt'a, 41. bölüm)

Ey şeh-i hûbânım eyle ol kad-i mevzûna sen
Reng-i gülden câme bûy-ı yâsemenden pîrehen
Servsin sana yeşil şâlî gerekdir nîm-ten
Reng-i gülden câme bûy-ı yâsemenden pîrehen
Bâğa gel ey gül-beden açıl gül ey gonce-dehen (Nedim Divanı, sf. 238, Muhammes
11, 1. bölüm)

Giymiş ol rûh-ı musavver kırmızı canfes kabâ
Lâleveş gördüm seher açıldı gülşenden yana
Cism-i pâkine münâsib gelse olurdu sezâ
Reng-i gülden câme bûy-ı yâsemenden pîrehen
Bâğa gel ey gül-beden açıl gül ey gonce-dehen (Nedim Divanı, sf. 239, Muhammes
11, 5. bölüm)

Gelmiş hat-ı siyah ruhuna âh ey gönül
Semmûr hoş yakışmış o gül-penbe atlese (Nedim Divanı, sf. 342, 131. gazel, 2. beyit)

Al eteklik olalı cûy-ı murâd üzre habâb
Ber-hevâ etdi dili nağme-i der ten yeleli (Nedim Divanı, sf. 359, 162. gazel, 2. beyit)

Sabâhu'l-îd gördüm şâh-ı hûrşîd-i gül-endâmı
Geyinmiş dûşuna bir câme-i gülgûn-ı bayrâmî (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 78, Kaside18,
1.beyit)

Harîr-i reng-i güldür câme-i ra'nâsı gûyâ kim
Nukûş-ı la'l-gûndan döndü bir mâh-ı gül-endâmâ (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 130, Tarih
24, 6.beyit)

Olup her mûyu gül âheng-i gülden
Kabâ-yı şu'le geymiş reng-i gülden (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 228, Mesnevi 4, 3.beyit)

Ciğer kanıyla etmiş câmesin al
Boyanmış gül gül olmuş hep per ü bâl (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 228, Mesnevi 4,
9.beyit)

Bütân kim çeşmimiz hasretle pür-hûn eylemişlerdir
Kumâş-ı nâzı ol rengînle gülgûn eylemişlerdir (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 273, 45. gazel,
1.beyit)

Çemen bir allı yeşilli kumâş-ı dîbâdır
Ki târ u pûdu reg-i ebr-i dest-kâr-ı bahâr (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 308, 104. gazel,
6.beyit)

Göricek dûrdan uşşâka belâlar kızarır
Şemseli al kaput âteşi kaftanlı güzel (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 362, 202. gazel, 3.beyit)

Al geymiş yine ol nahl-ı revân n'olsun bu
Almış etrâfını gülbâng-keşân n'olsun bu (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 397, 269. gazel,
1.beyit)

Nûr-ı berk-ı neş'e-veş geçdikçe ol gülgûn kabâ
Ateş-i sahbâyı gör hûn-âb gelsin çeşmine (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 400, 275. gazel,
3.beyit)

Kızarıp bâdeden ol çeşm-i siyeh Nâ'iliyâ
Görünür câme-i surh ile gazab-nâk bana (Nailî Divanı, sf. 158, 4. gazel, 6. beyit)

Gülgûn kabâ-yı lâle-ruhân kûteh olmasa
Kadd-ı cemâle hil'at-i ân kûteh olmasa (Nailî Divanı, sf. 289, 309. gazel, 1. beyit)

Sığmasa gül gibi nâzik bedenin hep der idik
Gonce-veş câme-i gülgûn-ı bütân teng olsa (Nailî Divanı, sf. 290, 311. gazel, 3. beyit)

Eder ebkâr-ı mazmûnu ihâta şî'r-i rengînim
Kızıl vâlâ tutuk gibi arûs-ı dilsitân üzre (Nef'î Divanı, sf. 62, Kaside 6, 48. beyit)

O denlü surh u rahşân mûy-ı endâmı ki lâyıkdır
Kabâ-yı cismini ger benzedirsem al dîbâya (Nef'î Divanı, sf. 105, Kaside 19, 5. beyit)

Arak mevc ursa gâhî şiddet-i sur'atle cisminde
Döner ol demde bir mevvâc u rengîn al hârâya (Nef'î Divanı, sf. 105, Kaside 19, 6. beyit)

Esdî nesîm-i cân-fezâ canlandı erbâb-ı çemen
Güller giyip gülgûn kabâ güldü açıldı nesteren (Nef'î Divanı, sf. 327, 97. gazel, 1. beyit)

San al câme içre yalın yüzlü hûbdur
Hûn-ı adû ile dönicek ergavâna tîğ (Hayâlî Divanı, sf. 34, Kaside 6, 11. beyit)

Al câmeyle geçen şehir içre ol meh-pâredir
Yakmak için âlemi guyâ bir âteş pâredir (Hayâlî Divanı, sf. 110, 62. gazel, 1. beyit)

Âdemî kan yutmadan hâlî degil ol demde kim
Ana rahminde vücudu câmesin pür-hûn giyer (Hayâlî Divanı, sf. 129, 118. gazel, 3. beyit)

Her kaçan ol meh şafak renginde gül-gûn don giyer
Dûd-ı âhımdan libâs-ı zulmeti gerdûn giyer (Hayâlî Divanı, sf. 146, 166. gazel, 1. beyit)

Bir nazarda bana benzer lâle-i sahra-yı gam
Merdüm-i çeşmim gibi her dem libas-ı hûn giyer (Hayâlî Divanı, sf. 146, 166. gazel, 3. beyit)

Ahrec-i gül-gûn ile ol şûh yosmayı gören
Sanır ebrî kâgıd üzre mürtesem gül sûreti (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 250, Kaside 20, 153.beyit)

N'ola kurbân-ı gamze giyse düşde kanlı pîrâhen
Şehîd-i 'aşka bu hil'at [ki] cây-ı îd-i kurbândır (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 300, 35.gazel, 3.beyit)

'Îde gel gül-berg-i nâzım
Berg-i gülden câme lâzım
Sana zîrâ ser-firâzım
Yâr olur telli sivâyî (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 509, Murabba 187, 4. bölüm)

'Abes peygâm-ı fikr-i dil-rübâ etdikçe her dem ben
Gelir beytü'l-hazenden hâtıra hep kanlı pîrâhen
Dilâ bu bir taraftan kendi bahtım da bana düşmen
Ben el çekdim hele her vech ile dâmân-ı matlabdan
Yıkıldı hâtırım şimden gerü 'âlem harâb olsun (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 514, Murabba 190, 6. bölüm)

Sakın ey şûh-ı meh-likâ
Gülüp yüz verme agyâra
Açılma her dil-âzâra
Geyip gül gibi al hâre
Salın sahn-ı çemen-zâra (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 521, Murabba 198, 1. bölüm)

Donanıp bâga sünbüller
Açıldı lâleler güller
Figân etmekte bülbüller
Geyip gül gibi al hâre
Salın sahn-ı çemen-zâra (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 521, Murabba 198, 2. bölüm)

Sana ey gonca-i zîbâ
Ne geysen yaraşınır a'lâ
Çiçekli hoş belî ammâ
Geyip gül gibi al hâre
Salın sahn-ı çemen-zâra (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 521, Murabba 198, 3. bölüm)

Gelip hengâm-ı şevk-âver cihânı kıldı ra'nâ-ter
Açıldı lâleler güller geyindi al hârâyı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 564, Kıt'alar 1,
5. beyit)

Pîş-gîr-i bezm-i şânı atlas-ı al-ı şafak
Hâvî-i dûş-ı şükûhı neyyir-i tâbende-fâm (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 616, Kıt'alar
36, 4. beyit)

Yâ âteş-i canfesdi ü ya al hâre libâs
Fark edemedim geçdi yanımdan yanar âteş (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 674, Kıt'alar
14, 2. beyit)

Giyim kuşama ait diğer unsurlar da 'kanlı kefen, lâle-gün nikâb, al dülbend, al duvak, şâl-ı al, kırmızı şâl, gül-penbe şâl, kırmızı fes' tamlamalarında karşımıza kırmızı renk özelliği ile çıkmaktadır.

Kefenin renk olarak beyaz olması ancak kanlı olunca kırmızı rengi ile nitelenmesi bir manada da şehitliği ifade etmektedir. Ayrıca lalenin aşığın gözbebeği gibi kanlı elbise giymesiyle kanlı kefen giyen aşık benzerlik göstermektedir.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 322.

Peçe, yüz örtüsü olan nikab¹⁴⁶, tülbent, şal, fes ve gelinlerin giydiği duvak da kırmızı rengi ile ele alınmaktadır.

Eydür ki yer altındaki esrârı sorarsan

Var lâleye başındaki kanlı kefeni gör (Ahmet Paşa Divanı, sf. 93, Kaside 30, 4. beyit)

Kanlı kefenümdür al perde

Men gûrdaem sağınma erde (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 364)

Ben Necâti ederim kendimi yolunda şehid

Ol bana sarmağa bir kanlı kefen nâzlanır (Necatî Beg Divanı, sf. 199, 109.gazel, 8. beyit)

Serpûş-ı âb-gîne ile sâgar-ı şarâb

Bir nev-‘arudur bürünür lâle-gûn nikâb (Yahyâ Divanı, sf. 286, Beyit 9)

Yiğit mi oldun a cânım nedir bu kırmızı şâl

Başında dün dahı bağılıydı kırmızı çenber (Nedim Divanı, sf. 55, Kaside 13, 22. beyit)

Kapladup gül-penbe şâli ferve-i semmûruna

Ol siyeh zülfü döküp ol sîne-i billûruna

Itr-ı şâhîler sürüp ol gerden-i kâfûruna

Iyddır çık nâz ile seyrâna kurbân olduğum (Nedim Divanı, sf. 251, Musammat 25, 4. bölüm)

Sal hatt-ı siyâhkârın o ruhsâre-i âle

Semmûrunu kaplat bu sene kırmızı şâle

Al deste eğer lâle bulunmazsa piyâle

Ver hükmünü ey serv-i revan köhne bahârın (Nedim Divanı, sf. 254, Musammat 28, 3. bölüm)

¹⁴⁶ Ferit Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 836.

Hâlenin reşk ile hûn olduğu ser-tâ-be-kadem

O miyâne sarılan kırmızı şâlindendir (Nedim Divanı, sf. 284, 21. gazel, 2. beyit)

Çâk etmesin mi câme-i sebzın görünce gül

Bak şu yeşil mukaddeme şol kırmızı fese (Nedim Divanı, sf. 342, 131. gazel, 3. beyit)

Yeni baş gösterip oynakladı sünbüldür zülf

Al dülbendde bir deste karanfüldür zülf (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 339, 161. gazel, 1.beyit)

Nitekim lâle ola al duvağı ile arûs

Her nihâl akçe saça üstüne bâran-şekil (Hayâlî Divanı, sf. 39, Kaside 8, 32. beyit)

Dağ-ı mihnetle beni öldürse ol gül-pîrehan

Lâle-veş sarsın bana derd ehli bir kanlı kefen (Hayâlî Divanı, sf. 237, 425. gazel, 1. beyit)

Şehîd-i aşktır kanlı kefende

Bana her lâle-i sahrâ-yi Leylî (Hayâlî Divanı, sf. 307, 627. gazel, 3. beyit)

Gül gibi açılmış endâmın bu rengîn şâl ile

Başka sûret bağlamış hüsnün bu şâl-ı al ile (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 251, Kaside 21, 1.beyit)

Kâlâ-yı dili istedi yâr al deyiverdim

Kâlâ nedir al işte bir al şâl deyiverdim (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 332, 84.gazel, 1.beyit)

İstedigün kadar al altın elün koynuma sok

Göger al penbe yeşil mâ'î şarâbî şâl çok

Öyle semmûr-ı siyâha yaraşır fıstıkî yok

Ne yapayım ey efendim a benim sultânım (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 435, Murabba 84, 4. bölüm)

Gül gibi kırmızı fes başında
Bûy-ı ‘anber mi bu ne kaşında
Dahı tahmînim on üç yaşında
Bir köçek şûhına mecbûr oldum (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 446, Murabba 100, 4. bölüm)

Gonca bir gül takmış ol gül-fem ‘izâr-ı alına
Setr için hüsnün bürünmüş gül gibi al şâlına (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 679, Kıt’alar 32, 1. beyit)

O gül-endâm bir al şâla bürünsün yürüsün
Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 690, Kıt’alar 72, 1. beyit)

h. Gonca

Gonca açılmamışlık özelliğiyle sevgilinin ağzı yerine kullanılmaktadır. İçinin kırmızılığı ile ele alınan gonca sevgilinin dudağına ve ağzına benzetilmektedir.¹⁴⁷ Goncanın kırmızı renkte olma sebebiyle kan yutmak, kan tutmak, bağı hûn olmak gibi deyimlere de şiirlerde yer verilmektedir.¹⁴⁸ Gonca-ağız ilgisinin özelliği renk benzerliğidir. Goncanın ağzında ‘akik tutması’ ise, iç kısmının daha koyu renkte olmasıyla ilgilidir.¹⁴⁹

Yakut-ı dür-feşânına öykünmege müdâm
Gonca dehânı içre akîk-i Yemen tutar (Ahmet Paşa Divanı, sf. 148, 62. gazel, 8. beyit)

Ya cûy-ı şîrde aks eylemiş leb-i şîrîn
Veyâ bu levha-i sîmînde nakş-ı gonca-i âl (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 99, Kaside 29, 5.beyit)

¹⁴⁷ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 152.

¹⁴⁸ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 543.

¹⁴⁹ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 248.

Nesîm-i lutfun eserse şitâda ey yüzü gül
Bitire hâr-ı muğaylanda gonca-i ahmer (Hayâlî Divanı, sf. 31, Kaside 3, 11. beyit)

Eyledi şermden görünce yüzün
Çehresin reng-i ergavân gonca (Hayâlî Divanı, sf. 46, Kaside 13, 13. beyit)

Letâfet gülşeninde gonca-i gül-gûn kabasın sen
Mahabbet sebzezârında sararmış bir giyâhem ben (Hayâlî Divanı, sf. 229, 402. gazel,
2. beyit)

Kime bu îmâ-yı çeşm ey gonca-i zîbâ-yı al
Kimün aldun aldayıp gönlin yine bu al ile (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 252, Kaside
21, 2.beyit)

1. Göz / Gözyaşı

Klasik Türk şiirinde daima gözyaşlarının çokluğu ile övünen aşığın gözyaşının rengi kırmızıdır. Bunun sebebi ise sevgilinin al yanakları ve dudaklarıdır. Lal, kan, gül, şarap, mercan gibi sözcükler gözyaşının kırmızı oluşunu ifade etmek için kullanılmaktadır.¹⁵⁰ Gözyaşının kırmızı hale gelmesinin sebebi ise sevgilinin dudaklarının ve yanaklarının kırmızılığıdır.¹⁵¹ Ayrıca şairler gözyaşının çokluğunu ve rengini belirtmek için gözyaşını lale bahçesine de benzetmişlerdir. ‘Kanlı yaş, gül-gûn yaş, ciger-gûn yaş, sirişk-i âl, eşk-i gül-gûn, dîde-i pür-hun, eşk-i lâle-gûn, hûn-âb, mey-i gül-gûn sirişk, la’l-gûn katre sirişk-i lâle-gûn’ gibi terkipler gözün ve gözyaşının kırmızılığını belirtmek üzere beyitlerde kullanılmıştır.

Lü’lü dişin kim olmuş ana perde-dâr lâ’l
Her dânesi düşürdü gözümden hezâr lâ’l (Ahmet Paşa Divanı, sf. 48, Kaside 12, 1.
beyit)

¹⁵⁰ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 130.

¹⁵¹ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 345.

Kanlı yaşımlı zülfün ucunda gören dedi
Rengin lâtifedir tutar ağzında mâr lâ'l (Ahmet Paşa Divanı, sf. 49, Kaside 12, 16.
beyit)

Ruhu yâdına kan akıtsa gözüm
Pür olur gülşen ü çemen lâle (Ahmet Paşa Divanı, sf. 109, Kaside 38- 5. bölüm, 6.
beyit)

Eşkimi gül-gûn eden bir reng-i rûyun alıdır
Ahmed'in gönlün alan ala gözünün âlidir (Ahmet Paşa Divanı, sf. 142, 49. gazel, 6.
beyit)

Her seher çeşm-i şafaktan kanlı yaş gibi akan
Kan değildir cur'a-i câm-ı şebânımdır benim (Ahmet Paşa Divanı, sf. 211, 190. gazel,
7. beyit)

Eşkimi silmek dilerdim gördü ol gül- ruh dedi
Kimse değmesin ana kim lâle-zârımdır benim (Ahmet Paşa Divanı, sf. 220, 209.
gazel, 8. beyit)

Kanlı yaşımlı yâdigâr-ı lâ'l-i yârımdır benim
Yüzümü anunla yumak iftihârımdır benim (Ahmet Paşa Divanı, sf. 219, 209. gazel, 1.
beyit)

Sâz-gâr olmaz hevâ-yi hüsn anunçün dem-be-dem
Kan ile yudum kızarmaz bu ruh-i zerdim benim (Ahmet Paşa Divanı, sf. 220, 210.
gazel, 4. beyit)

Kanlı yaşımla yazdım bir iştiyâk-nâme
Kim bir yumup gözünden bin bin dökerdi hâme (Ahmet Paşa Divanı, sf. 245, 262.
gazel, 1. beyit)

Ahmed'in yaşı sakın dâmenini tutmaya kim
Yer yüzü gözü yaşıyla dolu kandır Çelebi (Ahmet Paşa Divanı, sf. 274, 322. gazel, 7.
beyit)

Gece merdümle akan kanlı yaşım havfindan
Uyumazlar ki bu dem seyl alırsar hânemizi (Ahmet Paşa Divanı, sf. 284, 345. gazel, 2.
beyit)

Etme ten-i za'ifimi kanlı yaşıma gark
Dizme bir ince ipliğe ey gül-izâr lâ'l (Ahmet Paşa Divanı, sf. 48, Kaside 12, 11.
beyit)

Gül-gûn yaşım ki gül yüzün âyine-dâridir
Aks-i ruhunla her tarafa lâle-gûn gider (Ahmet Paşa Divanı, sf. 154, 74. gazel, 4.
beyit)

Seyre çıkdıkca ser-i kûyun kadem basmak için
Yüzümü gül-gûn yaşımla lâle-zâr etsem gerek (Ahmet Paşa Divanı, sf. 190, 151.
gazel, 5. beyit)

Mestâne gözlerinden olalı harâb dil
Yaş yerine döker kabağımdan şarâb dil (Ahmet Paşa Divanı, sf. 203, 175. gazel, 1.
beyit)

Kanlı yaşın çeşmimin kaçma süreyin boynuna
Kana girme gey sakın boynundadır kanım benim (Ahmet Paşa Divanı, sf. 209, 187.
gazel, 4. beyit)

Mâ-cerâ-yi hûn-i eşkim zâyi oldu arada
K'anı göz dilden tutar gözden tutar anı gönül (Ahmet Paşa Divanı, sf. 206, 182.
gazel, 6. beyit)

Dil odundan kebâb oldu gözüm yaşı şerâb oldu
Gönül mülki harâb oldu gidelim bârî şehrinden (Ahmet Paşa Divanı, sf. 230, 232.
gazel, 5. beyit)

Benlerin şeh-dânesinden düzülen tesbîh-i zülf
Kanlı yaşımda sakın bir demde mercân olmasın (Ahmet Paşa Divanı, sf. 240, 251.
gazel, 4. beyit)

Ahmed'in kanlı yaşı gül yanağın şevki ile
Eyledi yollarını lâle-sitân sen gideli (Ahmet Paşa Divanı, sf. 268, 310. gazel, 7. beyit)

Lebin hayâline her dem kabaklarımdan akan
Şarâb-ı nâb mı yâ katre katre kan ola mı (Ahmet Paşa Divanı, sf. 275, 324. gazel, 6.
beyit)

Dil hatası hecrin eleminden öle yazdı
Kan yaşların akıttı ki tûfân ola yazdı (Ahmet Paşa Divanı, sf. 284, 344. gazel, 1. beyit)

Şehrinde lâ'lin şevkine şol denli kan ağlamışım
Kim bir der ü dîvâr yok yâkût u mercân olmamış (Ahmet Paşa Divanı, sf. 180, 128.
gazel, 5. beyit)

Ol kadar kan ağladı hâmem ruhun vafında kim
Oldu rengin gül gibi evrâk-ı dîvânım benim (Ahmet Paşa Divanı, sf. 209, 187. gazel,
5. beyit)

Yüz sürerken izine ey göz yaşı merdümlük et
Pâk dâmânın gül-i handânımın hûn eyleme (Ahmet Paşa Divanı, sf. 251, 276. gazel,
5. beyit)

Lâle-veş her ne giyersem eşkim eyler al anı
Ey gül-i sûrî murâdın cân ise gel al anı (Ahmet Paşa Divanı, sf. 288, 351. gazel, 1.
beyit)

Ağlasa ‘âşık bela-yı hecr ile nâlân olup
Gözlerinden akan anun yaş yirine kan olup (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 25, 4. gazel, 1. beyit)

‘Avnîyâ yüzüne sûret gözünün yaşı virür
Kurı bâğa şerefi lâle-i nû’ mân eyler (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 61, 16. gazel, 7. beyit)

Dîde zahm-ı gamzeden pür-hûndur
Yaşı anunçün anun gül-gûndur (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 90, 25. gazel, 1. beyit)

Eşk-i çeşmüni şerâb bağrunı eyle kebâb
Ey dil-i âşüfte çün bir gice mihmândur Veyis (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 104, 30. gazel, 4. beyit)

Ey cefâ-hu hâtırum derd ile mahzûn eyledün
Zahm-ı sînemden gözüm yaşın ciger-gûn eyledün (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 128, 38. gazel, 1. beyit)

Gözüm yaşı-y-ıla kûy-i nigârı lâle-zâr itdüm
Figân u nâleden ol lâle-zârı mürğ-zâr itdüm (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 182, 55. gazel, 1. beyit)

Hecrün eli yakamı elinden komaz ne tan
Pür-hûn olursa her gice dâmân-ı âsmân (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 198, 60. gazel, 3. beyit)

Gözü yaşıyle yazar sürhî yerini dem-be-dem
‘Avnîyâ eş’ârını levh-i dile mestûr iden (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 207, 63. gazel, 5. beyit)

Gelüp ol serv-i revân olmadı yanumca revân
Gözlerüm itdi revân yaşlar ile kan bu gice (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 223, 68. gazel, 5. beyit)

Kan yaş töküp yanında döner âteşün kebâb
Ma'sûka benzer âteş ü âşık kebâb ana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 42, 9. gazel, 3. beyit)

Dostlar kan yaş töküb kıldı meni rusvâ-yı halk
Veh ki düşmen çıkdı âhır dîde-i pür-hun mana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 57, 13. gazel, 4. beyit)

Çek nedâmetden göke dîd-ı dil ü tök kanlu yaş
Serv-i nâzı terk kıl gül-berg-i handânı unut (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 134, 42. gazel, 3. beyit)

Bakdukça sana kan saçılır dîdelerümden
Bağrum delinür nâvek-i müjgânunı görgeç (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 157, 50. gazel, 2. beyit)

Müdâm çeşmüme kan doldurur hadeng-i gamun
Yuva başumda dutan kuşları edüb mecrûh (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 167, 55. gazel, 4. beyit)

Germdür şâm ü seher mihrünle çarh-ı lâciverd
Geh sirişk-i âl eder izhâr ü geh ruhsâr-ı zerd (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 178, 62. gazel, 1. beyit)

Deme Ferhâd kanın tökmüş ancak ışk şemşîri
Menüm gör kanlu yaşum kim bu hem ol mâcerâdandur (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 195, 69. gazel, 3. beyit)

Hatâ senden degül cismüm okundan bî-nasîb olsa
Habâb-ı eşk-i gül-gün içre pinhân etdügümdendür (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 205, 73. gazel, 6. beyit)

Müjem ser-çeşmeler menzil dutan âşüfte mecnûndur
Anun çün beste-i zencîr-i seyl-i eşk-i gül-gündur (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 211, 76.
gazel, 1. beyit)

Sevâd-ı nokta-i girdâba benzer merdüm-i çeşmüm
Ki dâ'im garka-i girdâb-ı eşk-i çeşm-i pür-hundur (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 211, 76.
gazel, 2. beyit)

Kılur göz perdesin hûn-âb-ı hasret çâk her dem kim
Ruhunda lezzet-i dîdâr zevkinden nikâb oynar (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 220, 79.
gazel, 7. beyit)

Lâhza lâhza lebün anub edicek efganlar
Katre katre saçılır didelerümden kanlar (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 229, 84. gazel, 1.
beyit)

Katre katre deme kandur ki çıkar çeşmümden
Dembedem gönlüm oduyla eriyen peykanlar (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 229, 84. gazel,
2. beyit)

Diyâr-ı derd ser-gerdânyam her kim meni ister
Delil-i râh katre katre eşk-i lâle-gûnumdur (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 237, 87. gazel, 2.
beyit)

Lâhza lâhza gönlüm odundan şererlerdür çıkan
Katre katre göz töken sanmam sirişküm kanıdur (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 249, 92.
gazel, 3. beyit)

Yumulmaz eşk tuğyânında mutlak çeşm-i hûn-bârum
Hayâl-i sûret-i cânâna hoş hayranlığum vardur (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 251, 93.
gazel, 3. beyit)

Tabibâ kılmışam teşhîs derd-i ışkdur derdüm
Alâmet âh-ı serd ü rûy-i zerd ü eşk-i âlûmdür (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 260, 98. gazel,
5. beyit)

Hatun devrinde eşk-i âl ile derd ü gamum şerhin
Dem olmaz kim ruh-ı zerd üzre müjgânum rakam etmez (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf.
309, 119. gazel, 6. beyit)

Habâb-ı eşk-i hûnin cismümi ilden nihân etmiş
Belâ-yı ışk men rusvâyı bî-nâm ü nişân etmiş (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 332, 130.
gazel, 1. beyit)

Ey Fuzûlî gark-ı hûn-âb etdi göz merdümlerin
Göreyüm kulâb-ı müjgâna urulsun kanlu yaş (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 338, 132. gazel,
7. beyit)

Ey Fuzûlî böyle pinhân dutma eşk-i âlünü
Eyle her reng ile kim yar ol gül-i handâna arz (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 345, 135.
gazel, 7. beyit)

Ey firâk-ı leb'i cânan cigerüm hûn etdün
Çihre-i zerdümi hûn-âb ile gül-gûn etdün (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 375, 149. gazel, 1.
beyit)

Eksülmesün terâvetün ey eşk-i lâle-gûn
Gül gül damup makâmumuzı gülşen eyledün (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 396, 157.
gazel, 5. beyit)

Lâle-reng etdi gözüm kan ile hâk-i derünü
Kîmyâ-gerdür eder gördüğü toprağa kızıl (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 430, 171. gazel, 2.
beyit)

Sirişküm al bağrum pâre bir kûh-ı belâyem kim
Hemîşe lâle vü lâ'l ile renggindür içüm daşum (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 443, 176.
gazel, 3. beyit)

Tenümde zahm-ı tîğun çeşm-i hûn-efşâna benzettüm
Okun kim saf saf etrâfındadır müjgâna benzettüm (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 446, 178.
gazel, 1. beyit)

Fâş kıldun gamum ey dîde-i hun-bâr menüm
Eyledüm merdüme nem olduğun izhâr menüm (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 459, 184.
gazel, 1. beyit)

Eşigün daşını kan ile yudu çeşm-i terüm
Bes ki pâkem daşı lâ'l eyledi feyz-i nazarum (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 468, 188. gazel,
1. beyit)

Kan yaşum kılmaz vefâ giryân gözüm isrâfına
Munca kim her dem ciger kanından imdâd eylerem (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 479, 193.
gazel, 4. beyit)

Berg-i gül sanma ki hûn-âbe töken demde gözüm
Nice yaprağa ciger kanı salup kan etdüm (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 487, 197. gazel, 5.
beyit)

Çihre-i zerdin Fuzûlî'nün dutupdur eşk-i âl
Gör ana ne renkler geçmiş siphr-i nîl-gûn (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 522, 210. gazel,
10. beyit)

Bir iğne etdi meni za'f riştem ol kandur
Ki muttasıl tökülür çeşm-i hun-feşânumdan (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 523, 211. gazel,
4. beyit)

Görmesem her göz açanda ol gül-i ra'nâ yüzün
Göz yumunca eşk-i gül-gûnum dutar dünyâ yüzün (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 539, 218. gazel, 1. beyit)

Yâd-ı ruhsâriyle ol mâhun gözüm kan yaş dolar
Her gören sâ'atde horşid-i cihân-ârâ yüzün (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 540, 218. gazel, 5. beyit)

Şâmlar kanlu yaşum mevcine elbette deger
Her nice kim götürür çarh-ı mu'allâ etegin (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 543, 219. gazel, 4. beyit)

Göz töker isrâf ile hûn-âbe lâ'lin gûyiyâ
Kim ciger dâğında ol lâ'lün bulupdur ma'denin (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 546, 221. gazel, 3. beyit)

Her bade ki sensiz içerem bezm-i belâda
Hûn-âb olur elbette çihar didelerümden (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 550, 224. gazel, 3. beyit)

Tâ sirişk-i dîde-i Ferhâdı gördü lâle-gûn
Çeşmeler suyunu gözden saldı Kûh-ı Bîsütûn (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 553, 226. gazel, 1. beyit)

Daş bağırlu olmasaydı Bîsütûn Ferhâd için
Su yerine gözlerinden ahıdurdı seyl-i hûn (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 554, 226. gazel, 3. beyit)

Toprağdan götür meni ey eşk-i lâle-gûn
Başumdan etme sâyeni kem ey habâb-ı hûn (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 555, 227. gazel, 1. beyit)

Gör sirişküm şeb-i hicran deme kim kandur bu
Zerre zerre şerer-i âteş-i pinhandur bu (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 560, 229. gazel, 1. beyit)

Yüzümün kan ile kîmahtını al etdüm kim
Âlet-i san'at ola ol büt-i bî-pervâya (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 572, 234. gazel, 3. beyit)

Yazar göz perdesine eşk şehr-i hâli bilmez kim
Ohunmaz kan ile yazılsa hat evrâk-ı âl üzre (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 592, 243. gazel, 5. beyit)

Defteri a'mâlümün hatt-ı hatâdandur siyâh
Kan töker çeşmüm hayâl etdükçe hevl-i mahşeri (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 616, 252. gazel, 5. beyit)

Gül-i ruhsâruna karşı gözümde kanlu ahar su
Habîbüm fasl-ı güldür bu ahar sular bulanmaz mı (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 628, 257. gazel, 5. beyit)

Çihre-i zerdümde gör hem-dem sirişk-i âlümi
Ol gül-i ra'nâya bir reng ile bildür hâlümü (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 629, 258. gazel, 1. beyit)

Hecr var ey dîde vasl eyyâmı dökme hûn-ı dil
Sahla kim elbette hem anun gelür bir gün demi (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 665, 272. gazel, 4. beyit)

Her taraf yüz gam helâküm kasdın etmiş Tanrıçün
Bir dem ey gözden ahan hûn-âbe kıl pinhân meni (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 671, 275. gazel, 2. beyit)

Sal nazardan lâ'l hem görsen sirişk-i âl tek
Lâ'l için her daşa urma başunu ma'den kimi (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 675, 276. gazel,
7. beyit)

Gözüm yaşına hem-reng olduğuyçün keşf-i râzumda
Basarken bağruma düştü gözümden bağrumun kanı (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 690,
282. gazel, 2. beyit)

Kanlu yaşın anca kim saçmış Fuzûlî her taraf
Lâle-reng olmuş habâb-ı mey kimi gam-hânesi (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 694, 283.
gazel, 7. beyit)

Göz karası eşk-i gül-gûnumda hâlün sadkası
Eşk-i gül-gûnum gül-i ruhsâr-ı âlün sadkası (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 707, 289. gazel,
1. beyit)

Kan ağlayıp etdi özre âheng
Dâmân-ı sipihri kıldı gül-reng (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 40)

Dâğ-ı gamı gül-feşân sanırlar
Kan ırmağın ergavan sanırlar (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 72)

Gül mi güler ergavân mı ağlar
Etfâl-i nihâl kan mı ağlar (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 72)

Ol bî-gama hûn-ı çeşm-i Ya'kûb
Gül-gûne-i nev-arûs-ı matlûb (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 118)

Bir nice zamân geçip özinden
Geldi söze kan gelip gözinden (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 198)

Gül-gûne-i hûn-ı eşke hem-reng
Kânûn-ı mahabbete hem-âheng (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 308)

Mecnûnı hem etdi çeşm-i hûn-bâr

Sular saçuben yüzine bîdâr (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 170)

Her daşa ki yetdi tökdi yaşın

La'l eyledi kûh ü deşt daşın (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 178)

Kan ile dolupdurur kenârun

Ne gülden ola bu lâle-zârn (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 222)

Bir âhu esîr-i dâmi olmuş

Kan yaşı kara gözine dolmuş (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 224)

Ahvâline rahm kıldı Mecnûn

Bakdı ana tökdi eşk-i gül-gûn (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 224)

Sürdi kademine çeşm-i pür-hûn

Anca ki ayagın etdi gül-gûn (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 230)

Gel gör ki nedür gamunda hâlüm

Reng-i ruh-i zerd ü eşk-i âlüm (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 260)

Leylînün atası açdı başın

Doldurdu gözine kanlu yaşın (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 296)

Mecnûna özin yetürdi fi'l-hâl

Reng-i ruh-i zerdi eşkden âl (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 340)

Olupdur eşk-i hûn-âb ile gül-gûn çehre-i zerdüm

Yanupdur âteş-i hicrâna cân-ı derd-perverdüm (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 366)

Menzil menzil sirişki kanın

Rehber kılup istedi nişânın (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 372)

Ol pîr çü gördi oğlı hâlin
Tökdi ruh-i zerde eşk-i âlin (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 374)

Bir gün ahıdup sirişk-i gül-gûn
Necd üzre oturmuş idi Mecnûn (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 394)

Bârân kimi daşa urdı başın
Mey kimi ayaga tökdi yaşın (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 396)

Lâle kimi daga çıhdı Mecnûn
Nezzâreye açdı çeşm-i pür-hûn (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 422)

Nazm eyleyüben beyân-ı hâlün
Şerh-i ruh-i zerd ü eşk-i âlün (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 428)

Hûn-âb-ı sirişkden çeküp nem
Gül-zâr-ı zamîri oldı hurrem (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 430)

Ammâ dün ü gün figân ederdi
Hûn-âb-ı cigere revân ederdi (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 442)

Ey dîde töküp sirişk-i gül-gûn
Her dem der idün ki hamı Mecnûn (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 470)

Gam gönlümi etmeseydi bî-tâb
Göz perdesi olmasaydı hûn-âb (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 474)

Bî-çâre anası açdı başın
Başından aşurdu kanlu yaşın (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 518)

Ahıtdı gözinden eşk-i gül-gûn
Söylerdi ki ey garîb-i mahzûn (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 520)

Kabr üzre ahıtdı kanlu yaşın

La'l eyledi yaşı kabri daşın (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 524)

Akıdup eşk-i hûnînüm gözümden çeşmeler gibi

Beni derd ü belâ ile bu dem zâr eyledi gurbet (*Rumelili Za'îfî*, sf. 76, 2. beyit)

Al reng itdügüm oldur eşk-i hûnînle gözüm

Hûblar evrâk-ı rengîne olur meyyâller (*Rumelili Za'îfî*, sf. 108, 5. beyit)

Aglamakdan gözlerüm hicründe gark-ı hündür

Hasret-i la'lünle her dem dâmenüm gülgündür (*Rumelili Za'îfî*, sf. 120, 1. beyit)

Kanlu yaşumla her yaka bir lâlezârdur

Yak iy sabâ gözüm yaşını kûhsâra var (*Rumelili Za'îfî*, sf. 122, 5. beyit)

Nazar kıldukca ol hûnî gözün 'uşşâka katlı için

Yürekler oynayub cânlar bedenlerde revân dıtrer (*Rumelili Za'îfî*, sf. 146, 3. beyit)

Eyledüm hâlümü kanlu yaş ile nâmeme 'arz

Ola kim bu kara bahtum kıla zülfî hama 'arz (*Rumelili Za'îfî*, sf. 176, 1. beyit)

Seyr ister ise hâtırun ol mâh-rûya bak

'Işkıyla gözlerümden akan kanlu suya bak (*Rumelili Za'îfî*, sf. 198, 1. beyit)

Döker hicründe her dem âb çeşmüm

Çü reng-i hûn olub seyl-âb çeşmüm (*Rumelili Za'îfî*, sf. 228, 1. beyit)

Giceler tâ subha dek gözümden akan kanlu seyl

İy Za'îfî korkaram âfâkı tûfân itmesün (*Rumelili Za'îfî*, sf. 232, 7. beyit)

Agzun öpsem didüğüme ol sanem kîn eyledi

Yok yire bu dîde-i pür-hûnı nemgîn eyledi (*Rumelili Za'îfî*, sf. 266, 1. beyit)

Bu katre katre yaşumdan Za'îfi 'âlemde
Bu gûşe gûşe olan lâlezârı gördün mi (Rumelili Za'îfi, sf. 272, 7. beyit)

Bâg-1 'ışkı eşk-i çeşmümle hayâl-i 'ârizun
Gûşe gûşe lâle vü güllerle tezyîn eyledi (Rumelili Za'îfi, sf. 266, 2. beyit)

Çeşmüm devât-1 surha dönüp hûn-1 eşk ile
Cismüm boyandı kana ser-â-pâ kalem gibi (Bâkî Divanı, sf. 37, Kaside 16, 3. beyit)

Degme bir gevheri kirpübine salındurmaz
Görelî la'1-i revân-bahşunı çeşm-i hûn-bâr (Bâkî Divanı, sf. 43, Kaside 18, 47. beyit)

Sararup mihnet ile benzi kızarmış çeşmi
Var ise baht-1 siyeh-kâruma aglar hâtem (Bâkî Divanı, sf. 48, Kaside 19, 48. beyit)

Boyandı kanlu yaşum silmedin elüm ale
Ayakda kaldum eyâ ma'din-i kerem elüm al (Bâkî Divanı, sf. 52, Kaside 20, 37. beyit)

Kanlu yaş dökmiş ruh-1 zerd ü gubâr-âlûdına
Var ise dehrün fenâsın andı mîr-i 'âşıkân (Bâkî Divanı, sf. 56, Kaside 22, 8. beyit)

Dahı Cemşîdi yâd eyler gözinden kan döker meclis
Mey-i gül-gûn sirişki câm çeşm-i hûn-feşânıdur (Bâkî Divanı, sf. 133, 54. gazel, 2. beyit)

Hecr-i la'lünle dem-â-dem göz yaşı mey-gûn olur
Dîde dilden dil hadeng-i gussadan pür-hûn olur (Bâkî Divanı, sf. 189, 142. gazel, 1. beyit)

La'1-gûn katreler akıtduğı demler çeşmüm
Ayagun topragına kân-1 Bedahşân dirler (Bâkî Divanı, sf. 191, 144. gazel, 5. beyit)

Ne la‘l-i kâna mâ‘il ‘aşk eri ne tâlib-i zerdür
Sirişk-i âl ü rûy-ı zerd ana hôş zîb ü zîverdür (Bâkî Divanı, sf. 194, 149. gazel, 1. beyit)

Kızarur bâdeden ol nergis-i mestâne biraz
Mey-i nâb içse gözi mâ‘il olur kana biraz (Bâkî Divanı, sf. 226, 205. gazel, 1. beyit)

Dûd-ı âhın serv idüp kanlu yaşın gül-şen bilen
Eylemez serve nazar seyr-i gül-istân istemez (Bâkî Divanı, sf. 227, 206. gazel, 3. beyit)

Benem şol la‘l-i mey-gûnun gamından eşki âl olmuş
Harâbât ehline gönli şikeste bir sıfâl olmuş (Bâkî Divanı, sf. 232, 215. gazel, 1. beyit)

Dîdeden kanlu yaşum aksa dem-â-dem ne ‘aceb
Cigerüm pâreledi hançer-i âzâr-ı firâk (Bâkî Divanı, sf. 251, 244. gazel, 2. beyit)

Gözümün kanlu yaşı devlet-i ‘aşkunda şehâ
‘Aynına almaz olupdur akışın Ceyhûnun (Bâkî Divanı, sf. 275, 283. gazel, 2. beyit)

La‘lün göricek kana döner gözden akanum
Oynar yüregüm derd ile dinmez hafekânım (Bâkî Divanı, sf. 297, 319. gazel, 1. beyit)

Kanlu yaşlar dökdüğü meyden cüdâlık derdidür
Yohsa gelmez âteş-i sûzân kebâbun ‘aynına (Bâkî Divanı, sf. 393, 472. gazel, 2. beyit)

Rûz-ı fûrkatde hücûm eyleyüp eşk-i gül-gûn
Sipeh-i sabr u sükûn üzre şebîhûn itdi (Bâkî Divanı, sf. 406, 491. gazel, 4. beyit)

Aglamakdan gam-ı hicrân ile bî-hûş oldum
‘Aklımı kanlu yaşum aldı mey-i nâb gibi (Bâkî Divanı, sf. 415, 507. gazel, 2. beyit)

N'ola zeyn olsa yine meclisümüz güller ile
Gözümün kanlu yaşı eyledi pür etrâfi (Bâkî Divanı, sf. 435, 541. gazel, 4. beyit)

Hasmın gözünde akanı yaş sanma kandı ol
K'ezdi eritdi bağırını döndürdü kana tığ (Necatî Beg Divanı, sf. 74, Kaside 11, 41. beyit)

Hûn-ı ciğerle göz yaşı seyl-âb olup akar
Yağmur yerine derd ü belâdır yağın meğır (Necatî Beg Divanı, sf. 125, Mersiye 2, 1. beyit)

Kanlı yaşımla hem-dem olan destmâl olur
Bin destmal bir demin içinde al olur (Necatî Beg Divanı, sf. 138, Kıt'a 36, 1. beyit)

Irmak etme serv-i kaddin dostum
Kanlı yaşım edeyim ırmak sana (Necatî Beg Divanı, sf. 153, 6. gazel, 6. beyit)

Seyle verip âlemi akıtma her dem yaşımı
Dostum hayr eylemez âhir bu kanlı su sana (Necatî Beg Divanı, sf. 155, 10. gazel, 2. beyit)

Necâtî ey perî-çihre inen üftâde olmuştur
Yüzünün rengi zerd olmuş gözünün yaşı kanlıdır (Necatî Beg Divanı, sf. 181, 69.gazel, 5. beyit)

Kanlı yaşdan gözümün iki kabağı doludur
Bir dolu içmeğe ol bana neden nâzlanır (Necatî Beg Divanı, sf. 199, 109.gazel, 3. beyit)

Gözü kanım dökicek gül gibi dürer yüzünü
Şol güzeller gibi kim içer iken nâzlanır (Necatî Beg Divanı, sf. 199, 109.gazel, 5. beyit)

Doludur kanlı yaşımdan iki gözüm kabağı

Sâki âhir beni bu sâgar-ı tekrâr yıkar (Necatî Beg Divanı, sf. 206, 125.gazel, 2. beyit)

Gam-ı hâlin Karaca Dağ gibidir

Kanlı yaşım Kızılca İrmaktır (Necatî Beg Divanı, sf. 216, 147.gazel, 3. beyit)

Fürkâtinden gözlerim geh yaş akıdır gâh kan

Yoluna isâr için dürr ile mercân yağdırır (Necatî Beg Divanı, sf. 217, 149.gazel, 2. beyit)

Ol kadar akdı gözümün yaşları kim geldi kan

Şimdiden geri akan seylâbı kandan yağdırır (Necatî Beg Divanı, sf. 217, 149.gazel, 4. beyit)

Bulanır kanlı yaşım hüsn bahârında velî

Hele sen serv ayağına varıcak duru varır (Necatî Beg Divanı, sf. 223, 161.gazel, 3. beyit)

Cûş edip kanlı yaşı lâle gibî Ferhâdın

Kızarıpdır yine dağlar eteğiyle yakalar (Necatî Beg Divanı, sf. 226, 168.gazel, 2. beyit)

Bûse lûtf edip gözümün kanlı yaşım sildi dost

Rûm ili dil-berleri dâ'im kadeh-perdâz olur (Necatî Beg Divanı, sf. 241, 201.gazel, 4. beyit)

Yollara bakmağ ile pür-hûn olupdur gözlerim

Ah senin geç gece gelip tez tez durup gidişlerin (Necatî Beg Divanı, sf. 281, 292.gazel, 2. beyit)

Gözümde kanlı yaşlarımın sorma hâlini

Kim şerhin eyleye bilir ol mâ-cerâların (Necatî Beg Divanı, sf. 284, 298.gazel, 3. beyit)

Şâhid-i aşk idi yaşım kanlı çıkardın anı
Böyle mecrûh olmasın yâ Rab güvâhı kimsenin (Necatî Beg Divanı, sf. 285,
300.gazel, 2. beyit)

Dediler gözlerinin kanlı yaşının dem ola
İvazı lâ'l-i güher-bâr ola dedim dahi yeğ (Necatî Beg Divanı, sf. 288, 306.gazel, 4.
beyit)

Kanlı yaş ile doludur gözlerimin sâgarı
Çeşm-i ser-mestin diyelden içeyim kanın senin (Necatî Beg Divanı, sf. 290,
311.gazel, 4. beyit)

Ey Necâti aşk sahrâsını gül-gûn eyleyen
Bilmiş olasın ki eşk-i lâle-gûnumdur benim (Necatî Beg Divanı, sf. 309, 356.gazel, 5.
beyit)

Kanlı yaş ile yudum yudum giderdim karasın
Gel ki devlet-hânene câm olmak ister gözlerim (Necatî Beg Divanı, sf. 313,
365.gazel, 5. beyit)

Yerde kaldı kanlı yaşım gibi âh-ı derd-nâk
Yıldızım yok mu aceb göklerde Allâhım benim (Necatî Beg Divanı, sf. 315,
369.gazel, 3. beyit)

Bir bölük bî-çâre bülbül kanını sürdün yüze
Ey gül-i ra'nâ hazer kıl dîde-i hûn-âbdan (Necatî Beg Divanı, sf. 321, 383.gazel, 5.
beyit)

Bürüse kanlı yaşım cismimi cânım sevinir
Şol gedâ gibi k'alur câmeyi sultânlıktan (Necatî Beg Divanı, sf. 327, 396.gazel, 4.
beyit)

Ağlamağ ile eger sen servi etmezsem kenâr
Su yerine dâde-i hûn-bârdan kan oynasın (Necatî Beg Divanı, sf. 333, 411.gazel, 4.
beyit)

Yaşım ummânın âl ile kızıl kanlara boyadın
Yaradım gönlüme vallâhi ey gam yüzün ağ olsun (Necatî Beg Divanı, sf. 334,
414.gazel, 2. beyit)

Kanlı yaşımı çehre-i zerdimde gören der
Bitmiş bir iki lâle za'afrân arasında (Necatî Beg Divanı, sf. 364, 481.gazel, 3. beyit)

Kanlı yaş ile dopdolu verdi iki kadeh
Bezm-i belâda bir dil-i âgâh aşkına (Necatî Beg Divanı, sf. 377, 509.gazel, 5. beyit)

Şevk-i lebinle kim dökülür kanlı kanlı yaş
Olmaz bu resme hûşe-i mercân girih girih (Necatî Beg Divanı, sf. 383, 524.gazel, 3.
beyit)

Sürünüp su gibi yüz üzre gelir kanlı yaşım
Garazı bu kî müşerref ola didârın ile (Necatî Beg Divanı, sf. 396, 552.gazel, 3. beyit)

Buncadan hûn-ı ciğerle beslediğm göz yaşı
Dem-be-dem sıçrar yüzüme yapışır kanlu gibi (Necatî Beg Divanı, sf. 400, 560.gazel,
3. beyit)

Şol kadar sürdüm yüzümü itlerin izine kim
Al olupdur kanlı yaşımdan gül-i hod-ru gibi (Necatî Beg Divanı, sf. 400, 560.gazel, 5.
beyit)

Gönlümün kara denizler dizine çıkmazdı
Şimdi topuğuna indi gözümün kanlı yaşı (Necatî Beg Divanı, sf. 414, 590.gazel, 4.
beyit)

Rûz-ı fürkatde kenârımda bulundun barî
Basa geldin tozumu ey gözümün kanlı yaşı (Necatî Beg Divanı, sf. 438, 644.gazel, 3.
beyit)

Ey Necatî kabağın kanlı yaş ile toldur
Ola kim meyl kıla sagara Mestî Çelebî (Necatî Beg Divanı, sf. 439, 647.gazel, 7.
beyit)

Hûn-ı eşkinden olupdur bülbülün her âb surh
Bâgda olsa aceb mi her gül-i sîr-âb surh (Yahyâ Divanı, sf. 45, 41. gazel, 1. beyit)

Ser-â-pâ katre katre kanlı yaş ile gören çeşmim
Nihâl-i erguvân-ı gülistân-ı derd u mihnet der (Yahyâ Divanı, sf. 47, 46. gazel, 4.
beyit)

Bulmadı bir fûls-i ahmerce yanında ı'tibâr
Nakd-ı hûn-ı eşk-i çeşmim yok yere etdim telef (Yahyâ Divanı, sf. 111, 174. gazel, 3.
beyit)

Âl olsa yaşın kana boyansa ruh-i zerdin
Ümmîd-i visâl eyleme çün sîm ü zerin yok (Yahyâ Divanı, sf. 118, 187. gazel, 2.
beyit)

Gözüm gibi degildir kanlı yaşlar dökmeden hâli
Olaldan dilberâ zahm-ı dil-i şeydâ hevâdârın (Yahyâ Divanı, sf. 130, 211. gazel, 4.
beyit)

Ruh-ı zerd ile arz-ı hâle kasd etdikçe dil-dâra
Olur mâni' aman vermez yenilmez eşk-i gül-gûnum (Yahyâ Divanı, sf. 147, 246.
gazel, 2. beyit)

Dilberin pîrâye-i hüsnü ruh-ı rengînidir
'Âşıkın sermâye-i kârı sirişk-i lâle-gûn (Yahyâ Divanı, sf. 156, 263. gazel, 3. beyit)

Erguvân şekline döndür benim ey dîde benim
Nahl-ı mihnetdir ana su yerine kan yürüsün (Yahyâ Divanı, sf. 170, 292. gazel, 2. beyit)

Eşk çün kanlı degildir yolunu pâk etsin
Hiç geçilmez dediler reh-güzer-i dildârı (Yahyâ Divanı, sf. 231, 413. gazel, 2. beyit)

Görem ne vakt ki gerdişde çeşm-i gül-gûnun
Düşer hayâlîme meclisde devr eden sâgar (Nedim Divanı, sf. 55, Kaside 13, 24. beyit)

Yine ayrı düşeli ol meh-i tâbânımdan
Hûn-ı eşkim dağılup ‘âleme tûfânımdan (Nedim Divanı, sf. 206, Kıtalar 12, 1. beyit)

Efendim cum’alarda görmeyüp vech-i hümâyûnun
Gözümüz kanlu yaş akıtmada çün erguvân oldu (Nedim Divanı, sf. 219, Musammat 1, 1. bölüm)

Bir devât-ı sürhdür tahrîr-i râz-ı firkate
Sanma hûn-ı eşk ile pür lânesin bülbüllerin (Nedim Divanı, sf. 307, 63. gazel, 2. beyit)

Eylemiş sad gerdiş-i gâretger-i sad mülk-i hûş
Bezm-i hüsne çeşm-i gül-gûnun kadeh-rân eyleyen (Nedim Divanı, sf. 328, 105. gazel, 5. beyit)

Süvâr ol ey perî gerdişler et gül-gûn-ı çeşmimle
Ki ben ebrû-yı zîn âmâde ettim ana kâşımdan (Nedim Divanı, sf. 328, 106. gazel, 3. beyit)

Çeşm-i gül-gûnun senin mümkün midir nergis görüp
Hûn-ı dilden çün gül-i bâdâm rengîn olmaya (Nedim Divanı, sf. 348, 142. gazel, 2. beyit)

Bîgânelik gamından akan kanlı yaş için
Deryâ-yı havfa garka varan âşinâ hakı (Şeyhî Divanı, sf. 36, Kaside 4, 4. beyit)

Tutmuşdu cân gözünü serâ-perde-i hayâl
Dolmuşdu kanlı yaş ile halvet-serâ-yı hâb (Şeyhî Divanı, sf. 60, Kaside 12, 7. beyit)

Yan türlü türlü odlara ey kalb-i sûznâk
Dök kanlı kanlı yaşları ey çeşm-i eşk-bâr (Şeyhî Divanı, sf. 91, Musammat 5, 2. bölüm)

Gark oldu kanlı yaşına şâm u seher şafak
Bahr acıdı vü ber başına saçtı hâk-i râh (Şeyhî Divanı, sf. 92, Musammat 5, 4. bölüm)

Her dem ki sohbet ede hayâlin ile Şeyhî
Kanlı yaşı şarâb u kebâbı ciğer yeter (Şeyhî Divanı, sf. 114, 18. gazel, 7. beyit)

Gül yanağın yâdına nûş etmek için dem-be-dem
Doludur câm-ı şarâb-ı erguvânı çeşmimin (Şeyhî Divanı, sf. 197, 101. gazel, 2. beyit)

Aceb mi la'l-renk etsem bu dürr-i eşkimi çünkim
Yüzüm rengini zer kıldı firâkı sâk-ı sîmînin (Şeyhî Divanı, sf. 199, 103. gazel, 5. beyit)

İki sakkâ hâdimindir müşkini pür-eşk edip
Su bigi döker yoluna la'l ü mercân gözlerim (Şeyhî Divanı, sf. 213, 117. gazel, 6. beyit)

Bu resme göz yaşsı ciğeri bahrı hûn döker
Kanlı ciğerde katre kadar nem bulunmadı (Şeyhî Divanı, sf. 275, 179. gazel, 4. beyit)

Bu gülbün-ı letâfete baktıkça çok mudur
Yâkût ederse reşk ile hûn-âbı selsebîl (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 86, Kaside 21, 14. beyit)

Eder gülgûn beyâz-ı çeşmini mestânelik âhir
O hûnîden dil-i hûn-geşte kan ister mi ister yâ (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 249, 3.gazel
3,beyit)

Eşk-i çeşmimle kızıl kana boyandı dünyâ
Meh ü mihri feleğin çeşme-i hûn oldu bana (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 251, 7. gazel,
2.beyit)

Hep kanlı yaş ile yazılıp ser-nüviştimiz
Söylenmedi ne fâ'ide bu mâcerâ sana (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 255, 12. gazel, 11.beyit)

Dirîğ sâgara gülreng düşdü çeşmimden
O nûr-ı bâsıra-i ibtihâc-ı âteş ü âb (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 258, 17. gazel, 5.beyit)

O gülgûn dîdeler kim garka-i deryâ-yı vahşetdir
Kef-i mercânı dâmen-gîr-i hâmûn eylemişlerdir (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 273, 45.
gazel, 4.beyit)

Kızarmış nâb meyden gördüm ol şâhâne gözler kim
Nigeh başına bir kan etme kânûn eylemişlerdir (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 274, 45. gazel,
12.beyit)

Mûy-ı sefid subh-ı Nişâbûr-ı ra'sedir
Cûş-ı şarâb-ı la'l-i sirişkinde çağı var (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 283, 60. gazel, 2.beyit)

Eyler feleğin reng-i şafak rûyunu şebgûn
Hayretle diğergûn
Ol dem ki benim hûn-ı sirişkim boşanupdur
Deryâ bulanupdur (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 292, 74. gazel, 5.beyit)

Dem-â-dem gözlerimden la'l-i yâkût eylerim peydâ
Cevâhir-pâresiz tıfl-ı dil-i giryânım eğlenmez (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 317, 120. gazel,
4.beyit)

Kanlığ yaş ile közdür mey tolug mînâ imes
Taşla ma tofrakga nûr-ı dîdedür sahbâ imes (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 323, 130. gazel,
1.beyit)

Feyz-i nazardan olmuş idi rûyu nev-bahâr
Ol bâğa âb u reng veren eşk-i hûn imiş (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 326, 133. gazel,
6.beyit)

Zehr-i firâk u şerbet-i gülgûn-ı hûn-ı eşk
Dil-sîrdir bu ni'mete gam-hârimiz bizim (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 372, 219. gazel,
5.beyit)

Çü kanlı yaşa nigîndân-ı la'ldır gözümüz
Nigâh-ı mürgünü seyr etdik âb u dânemize (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 401, 276. gazel,
2.beyit)

Meğer şebnem yerine hûn-ı eşki çeşm-i hûrşîdin
Düşer sîb-i zenahdân üzre ol yâkût-ı rümmâna (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 407, 288.
gazel, 3.beyit)

Çeşmimden akan katrelerim kan arasında
Çün jâle-i dürdür gül-i mercân arasında (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 411, 297. gazel,
1.beyit)

Mihrinden alıp Nâ'ilîyâ dîdelerim feyz
Yâkûta döner her biri hûn-ı ciğerimden (Nailî Divanı, sf. 263, 248. gazel, 5. beyit)

Sormadın hiç bağırımın başın
Silmedin eşk-i çeşm-i hûn-pâşın (Nailî Divanı, sf. 334, Şarkı 32, 5. beyit)

Dilbersiz olan bezm-i meyın âşık-ı zâra
Her sâgarı bir dîde-i hûnâbe-çekândır (Nef'î Divanı, sf. 72, Kaside 10, 11. beyit)

Nice Mercân o sebük-cilve-i çâbü-k- rev kim

Ana gülgûn-ı sirişk olur olursa hempâ (Nef'î Divanı, sf. 101, Kaside 18, 15. beyit)

Kane boyadı kûyunu seylâb-ı sirişkim

Hûn-ı dil ile taşıdı meğer cûy-ı mahabbet (Nef'î Divanı, sf. 290, 19. gazel, 4. beyit)

Gûyâ ki olur dîdelerim ma'den-i yâkût

Her gâh ki yâd-ı leb-i cânân ederim ben (Nef'î Divanı, sf. 326, 94. gazel, 5. beyit)

Dolsa destimde n'ola eşkim ile peymâne

Girse gülgûn-ı sirişkim yeridir meydâne (Nef'î Divanı, sf. 331, 105. gazel, 1. beyit)

Âşık isen ağlamakla bitmez iş bir çâre gör

Sen gerek yaş dök gerek hûn-âb gelsin çeşmine (Nef'î Divanı, sf. 335, 113. gazel, 4. beyit)

Ki güldürmez beni her dem edersen girye lâyıktır

Gözüm nemgîn gönül gangîn yaşım kana boyanıktır (Hayâlî Divanı, sf. 79, Musammet, 2.beyit)

Akıttı kanlı yaşım rûy-ı zerdime nazar et

Ne nakş geçti Hayâlî o çeşmi ala bana (Hayâlî Divanı, sf. 90, 5. gazel, 5. beyit)

Kanlı yaşınla Hayâlî gibi etmezsen vuzû

Câmi-i Hakta imâm-ı aşka neylersin uyub (Hayâlî Divanı, sf. 98, 26. gazel, 5. beyit)

Katre katre kanlı yaşın bir sanem zülfünde gör

Yâ kefi Cibrilde tesbîh-i mercân oldu tut (Hayâlî Divanı, sf. 101, 35. gazel, 2. beyit)

Kanlı yaşım la yazmağa gam mâcerâsını

Ruhsâr-ı zerdim oldu benim levh-i zer-nigâr (Hayâlî Divanı, sf. 108, 56. gazel, 3. beyit)

Gözlerim gördükde yârı kanlı yaşlar eyler revân
Cûylar evvel bahâr olsa eder tuğyan akar (Hayâlî Divanı, sf. 109, 57. gazel, 2. beyit)

Bu oldu ahım içre benim kanlı gözlerim
İki şerâredir derûn-ı alevdedir (Hayâlî Divanı, sf. 112, 67. gazel, 2. beyit)

Gönlüm hayalin ile kaçan sohbet eylese
Kanlı yaşım o bezme şarâb-ı çekîdedir (Hayâlî Divanı, sf. 119, 87. gazel, 3. beyit)

Dün harâbat ehli mey içre habâbı gördüler
Kan yaşımdan seyle varmış hânumânım sandılar (Hayâlî Divanı, sf. 121, 94. gazel, 4. beyit)

Kanlı yaşımdan çemen gülzâra verdi reng-i rû
Üşdüler bülbülleri feryâd ü zârûm aldılar (Hayâlî Divanı, sf. 125, 104. gazel, 2. beyit)

Sinemini meydânı dolsa kanlı yaş ile nola
Leşker-i mihnet beden gibi hisarım aldılar (Hayâlî Divanı, sf. 125, 104. gazel, 4. beyit)

Gözüm merdümleri hûn-u cigerden allar giymiş
Visâlin idinin seyrânın eyler iki merdümdür (Hayâlî Divanı, sf. 133, 129. gazel, 3. beyit)

Bezm-i gamda kanlı yaşım mey durur nukl ana kim
Âteş-i âhım şirârı dâne dâne nardır (Hayâlî Divanı, sf. 137, 139. gazel, 4. beyit)

Bir libâs-ı cervi her gün egnine gerdûn giyer
Kanlı yaşlardan ve lîkin dâmenin pür-hûn giyer (Hayâlî Divanı, sf. 149, 175. gazel, 1. beyit)

Sorsan Hayâlîden haber derdinle çok demler sürer
Gözden döküp hûn-ı ciger bu demdir ol demden garaz (Hayâlî Divanı, sf. 169, 231.
gazel, 5. beyit)

Var ol ey âhım ki eşkim güllerin âl eyledin
Yele verdin gülşen-i kûyunda pâmâl eyledin (Hayâlî Divanı, sf. 183, 273. gazel, 1.
beyit)

Bir tebessüm eylese gonca çemende açılır
Kanlı yaşından hezârın sad hezâran tâze gül (Hayâlî Divanı, sf. 199, 319. gazel, 3.
beyit)

Gonca la'lin hasretinden bağırmı hûn eyledim
Kûyun eşk-i lâle gûnumla ciger-gûn eyledim (Hayâlî Divanı, sf. 216, 366. gazel, 1.
beyit)

Kanlı yaşım gör rakîbün gönlünü yâd eyleme
Seng-i hârâya begim meyl etme gevher var iken (Hayâlî Divanı, sf. 223, 387. gazel,
2. beyit)

Her zemîni kanlı yaşıyla Hayâlî zeyn eder
Geçmedi kimse ana bu nakşî illâ çarh-ı dûn (Hayâlî Divanı, sf. 233, 415. gazel, 5.
beyit)

Kanlı yaşımla çehremi kıldın şüküfezâr
Ey serv-i gül-izâr nem eksik bahârdan (Hayâlî Divanı, sf. 245, 449. gazel, 2. beyit)

Dikse ger çeşmi habâbın sen semen-ruhsâra su
Kanlı yaşım gibi boyansın kızıl kanlara su (Hayâlî Divanı, sf. 247, 456. gazel, 1.
beyit)

Mecnûn nezâre kılmagçün kanlı yaşım
Benzetti her habâbını Leylî otağına (Hayâlî Divanı, sf. 251, 465. gazel, 3. beyit)

Dem mi var kanlı yaşıım çehreme yol eylemeye
Gün mü var leşker-i gam câna nüzûl eylemeye (Hayâlî Divanı, sf. 278, 543. gazel, 1.
beyit)

Akıdıı kanlı yaşıımdan dembedem ırmaklar
Bahr-i hûnâb eyledim mâhîlere deryâları (Hayâlî Divanı, sf. 294, 591. gazel, 2. beyit)

Sû-be-sû meclis-be-meclis mevc-i feyz-ı bâdeden
Kanlı ırmak gibi yek-reng oldu ‘arzun her yeri (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 214,
Kaside 14, 40.beyit)

Gül-hande eşk-i al ne sende ne bende var
Şâdî vü infi’âl ne sende ne bende var (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 291, 22. gazel,
1.beyit)

Dü çeşm-i girye-kârımdan akan hûn-âbdır sensiz
Sirişkim gûyiyâ bir halka-i girdâbdır sensiz (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 311,
52.gazel, 1.beyit)

VÂSIFÂ ol çeşm-i mey-gûn
Eyledi hâlim diger-gûn
Olmamak mümkün mü meftûn
Kaddi bâlâ gâyet a’lâ (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 377, Murabba 3, 5.bölüm)

Görüp hâl-i dilim ol çeşm-i mey-gûn
Nigâh-ı lutfu kıldı beni memnûn
Derûnum etmedi bir kerre mahzûn
Nasıl vazgeçeyim böyle güzelden (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 453, Murabba 110, 2.
bölüm)

Ey çeşm-i mey-gûn
Dil sana meftûn

Gel etme mahzûn

Hâlim dîger-gûn (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 463, Murabba 124, 1. bölüm)

Derd ile dîdemden akan kanlı yaş

Niceye dek bu sitem-i cân-hırâş (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 553, Murabba 223, 5. bölüm)

Bir zamân pâ-zede-i leşker-i nâdân etdün

Bir zamân agramadan dîdelerim kan etdün (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 561, Murabba 226, 6. bölüm)

i. Kadeh / Şarap

Cam, sevgilinin dudağıdır ağızıdır. Çünkü içi dolu olan bir sırça kadeh tıpkı dudak renginde yani kırmızı görünmektedir. Cam aynı zamanda bir gonca veya güldür. Kırmızılığı yönünden ve çekiciliği nedeni ile bu ilişki kurulmaktadır. Cam bazen de lâledir çünkü lale, renk ve şekil yönünden ona çok benzemektedir. Cam şiirlerde göz olarak da karşımıza çıkmaktadır çünkü aşığın gözü kızıl kan ağlayarak bir kadehe dönüşmektedir.

Şarap yani bade de kırmızı rengi dolayısıyla dudağa, gözyaşına ve yanağa benzetilir. Gül-gûn, gülfam, gülrenk gibi sıfatlar da badeye aittir.¹⁵²

Şiirlerde kadeh ve şarap için kullanılan kırmızı renk; bazen renk unsuru olarak doğrudan söylenmiş bazen de ‘mey-i erguvan, mey-i gülgûn, gülnârî benefşe, câm-ı lâ’l, mey-i gül-fâm, câm-ı gül-gûn, câm-ı âteş-reng, mey-i lâ’l, lâ’l-gûn mey, bâde-i gül-gûn, mey-i gül-fâm, şarâb-ı lâle-gûn, mey-i gül-reng, âb-ı ergavân, câm-ı gül-reng’ gibi terkiplerle renk özelliğiyle ön planda olan kavram ve nesnelere dile getirilmiştir.

Gül mevsimi iriştî mey-i ergavân gerek

Meclisde nuklümüz leb-i şekker-feşân gerek (Ahmet Paşa Divanı, sf. 197, 166. gazel, 1. beyit)

¹⁵² İskender Pala, *a.g.e.*, s. 53, 54, 79.

Bir dem gam-ı devrânı unutturmağa sâki
Gül mevsimidir sun beri gülnârî benefşe (Ahmet Paşa Divanı, sf. 81, Kaside 25, 10.
beyit)

Câm-ı lâ'lin iste kim ser-mâye-i cân andadır
Küfr-i zülfün gözle kim mecmû-ı imân andadır (Ahmet Paşa Divanı, sf. 139, 43.
gazel, 1. beyit)

Şem baş verse kadeh hûn-ı ciğer saçsa ne gam
Aşk yolunda nice baş kesilir kan dökülür (Ahmet Paşa Divanı, sf. 153, 72. gazel, 9.
beyit)

Tevbe kılmaz dil mey-i gül-gûna haddin yâdına
Çünkü nâziklik kamer devrinde hûdur çâre ne (Ahmet Paşa Divanı, sf. 255, 282.
gazel, 6. beyit)

Gül-gün ayağı al ele ey lâle yüzlü hey
Kim tuta bâğ-ı hüsnünü tâze nesîm-i mey (Ahmet Paşa Divanı, sf. 268, 312. gazel, 1.
beyit)

Sâkiyâ tur lâle-veş lâ'lin kadeh sun kim müdâm
Aks-i goncandan meyin rengi kızıl rengidir (Ahmet Paşa Divanı, sf. 156, 77. gazel, 6.
beyit)

Verdiğiyçin lebin nişânını mey
Biz mey-i ergavânsız olamazız (Ahmet Paşa Divanı, sf. 172, 111. gazel, 5. beyit)

Sâkiyâ vakt-i sabûh irdi el ur Câm-ı Ceme
Leb-i cân-bahşın ile sun mey-i gül-fâm feme (Ahmet Paşa Divanı, sf. 251, 275. gazel,
1. beyit)

Elâ yâ eyyühe's-sâki bakıyyen var ise dünden
Ele bir câm-ı gül-gûn al ki yeg ola günün günden (Ahmet Paşa Divanı, sf. 238, 247.
gazel, 1. beyit)

Çün câm-ı lâ'lin cur'ası cânımdır ey sâkî benim
Kimdir ki cânın terk ede âlemde nâm ü neng için (Ahmet Paşa Divanı, sf. 226, 224.
gazel, 5. beyit)

Tevbe kılmaz dil mey-i gül-gûna haddin yâdına
Çünkü nâziklik kamer devrinde hûdur n'eylesin (Ahmet Paşa Divanı, sf. 236, 244.
gazel, 4. beyit)

Mest-i sevdâ-zedeyem nergis-i şehlâsı gibi
İçmeden tuttu mey-i lâ'l-i şeker-bâr beni (Ahmet Paşa Divanı, sf. 272, 319. gazel, 4.
beyit)

İrem bâğından u Nemrûd odından sürme efsâne
Getür ol câm-ı âteş-rengi kim 'âlem olur gül-şen (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 185, 56.
gazel, 3. beyit)

Sâkî pür eyle câm-ı şerâb-ı mugânei
Ma'mûr kıl harâba varan kâr-hânei (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 226, 69. gazel, 1. beyit)

Kıldı benden ref' teklîf-i namâzı mestlik
Saldı Hak bir neş'e-i câm-ı mey-i gül-gun mana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 56, 13.
gazel, 2. beyit)

Mey-i gül-gûnda degül nergis-i mestün aksi
Kadeh olmuş göz açub âşık-ı dîdâr sana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 67, 16. gazel, 3.
beyit)

Lâle-reng ola şafakda felek-i mînâ-fâm
Daşra salmış gibi aks-i mey-i gül-gûn mînâ (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 78, 20. gazel, 3.
beyit)

Lâ'l-gûn meydür elünde sagar-ı sîmîn ile
Yâ nigîn-i lâ'l dür reşk-i lebünden oldu âb (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 105, 30. gazel, 5.
beyit)

Hevesüm bâde-i gül-gûna bu ümmîd iledür
Kim olam mest ü dutam dâmen-i dilber güstâh (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 173, 59.
gazel, 6. beyit)

Ey Fuzûlî bulmadum reng-i riyâdan bir safâ
Nola ger meylüm bu reng ile mey-i gül-fâmdur (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 194, 68.
gazel, 7. beyit)

Ukbâda kevser istemesün rind-i mey-gede
Dünyâda bes degül mi mey-i ergavân içer (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 235, 86. gazel, 4.
beyit)

Fuzûlî hâlî olmak câm-ı ayşum sâf sahbâdan
Nişân-ı baht-ı nâ-fermân ü ikbâl-i nigûnumdur (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 238, 87.
gazel, 7. beyit)

Mey-i gül-gûnu dedün akla ziyândur zâhid
Bu mudur akl ki terk-i mey-i gül-gûn etdün (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 380, 151. gazel,
2. beyit)

Muhâlif devrden gül-gûn şarâbı kana degşürdüm
Sürûdun çeng ü 'ûdun nâle vü efgâna degşürdüm (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 492, 200.
gazel, 1. beyit)

Bezm-i ışk içre sirişkündür şarâb-ı lâle-gûn

Kıldı gam kaddüm büküp câm-ı şarâbum ser-nigûn (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 526, 213. gazel, 1. beyit)

İntizâr-ı mey-i gül-reng ile bayram ayına

Baka baka inecedür gözümüze kara su (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 568, 232. gazel, 7. beyit)

Sâkî getir âb-ı ergavânı

Yakdı beni âteş-i cüvânî (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 182)

Sâkî kerem et şerâb yağdır

Ebr ol velî lâ'l-i nâb yağdır (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 182)

Yâkût gibi habâb-ı sahbâ

Hiç şu'leden eylemezdi pervâ (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 276)

Başdan çıkarıp o câm-ı gül-reng

Mansûr'a ede bizi hem-âheng (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 314)

Mey kırmızı-i şafak-la hem-reng

Müstehzî-i mâh câm-ı gül-reng (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 336)

Seyyâl velî nihâd-ı lâ'li

Fasl-ı hikeme midâd-ı lâ'lî (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 336)

Sahbâ velî sâf hûn-ı tâvûs

Keyfinde hezâr reng mahsûs (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 336)

Mevc urup o âteşin sahbâ

Zevrakla üzerdi hemçü deryâ (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 338)

Yâkût gibi şerâb-ı engûr
Elmâs gibi piyâle-i nûr (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 340)

Şermende edince ol semen-ber
Olurdu arak şerâb-ı ahmer (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 340)

Seyr eyledi cûy-ı şîri Şîrîn
Ferhâd'ına sundı câm-ı lâ'lîn (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 378)

Sâkî ne idi bu câm-ı gül-gûn
Kim eyledi hâlûmi diger-gûn (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 88)

Şeb-nem mey-i nâbı ile lâle
Doldurmuş idi kızıl piyâle (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 162)

Yüz nergis-i mest gezdürüp câm
Ahbâba verürdi câm-ı gül-fâm (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 330)

Sâkî mey-i lâle-fâm yoh mı
Dözmen bu humâra câm yoh mı (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 392)

Öldürdi meni gam-ı nihânî
Yohdur mı şarâb-ı ergavânî (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 392)

Bezm ehline câm-ı lâle-gûn dut
Ammâ mana cümleden füzûn dut (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 502)

Ruh-ı rengînün iy dilber kamer mi yâ gül-i ra'nâ
Leb-i şîrînün iy server şeker mi yâ mül-i hamrâ (Rumelili *Za'îfî*, sf. 52, 1. beyit)

Hasret-i la'li ile hammâr-ı şehr hum-hânedede
İy Za'îfî lâle gibi bâde-i hamrâ satar (Rumelili *Za'îfî*, sf. 106, 5. beyit)

Sûfiyâ ehl-i safâya câm-ı mey efser yiter
Şu'lesi rengîn şarâbun câme-i ahmer yiter (Rumelili Za'îfî, sf. 118, 1. beyit)

Sâkiyâ şîrin lebündür hamr-ı ahmerden latîf
Çeşme-i la'lün şarâbı âb-ı kevserden latîf (Rumelili Za'îfî, sf. 192, 1. beyit)

Zâhidâ gılzeti ko mevsim-i güldür be deye
İçelüm zehr degül gül gibi müldür be deye (Rumelili Za'îfî, sf. 254, 1. beyit)

Câm-ı gül-gün nûş ider hûn-âbe-i eşkin döker
Benzine bir pâre 'âşık derd-mendün kan gelür (Bâkî Divanı, sf. 20, Kaside 6, 5. beyit)

Bulsa câm-ı la'l-i cân-bahş-ı lebünden cür'a hâk
Hâk içinde mürde-i sad-sâle cisme cân gelür (Bâkî Divanı, sf. 20, Kaside 6, 7. beyit)

Câm-ı zerrîni tolu bâde-i gül-reng itmiş
Gül-i ra'nâ seherî kılmag içün def'-i humâr (Bâkî Divanı, sf. 41, Kaside 18, 21. beyit)

Halkadur devr-i kadeh la'l şarâb-ı gül-gün
Rind-i mey-hâreye hoşdur tolu sâgar hâtem (Bâkî Divanı, sf. 44, Kaside 19, 7. beyit)

Eyleyüp 'ayş-ı hayâl-i leb-i dil-ber hâtem
Câm-ı zerrîn ile çeksün mey-i ahmer hâtem (Bâkî Divanı, sf. 47, Kaside 19, 39. beyit)

Bâde-i la'lüne hemşîre şarâb-ı gül-fâm
Zülf-i müşğîn-i semen-sâna birâder sünbül (Bâkî Divanı, sf. 65, Kaside 24, 34. beyit)

Görüp ol câm-ı gül-rengi seherden eyler âhengi
Sanur güllerle zeyn olmuş kafesdür bülbül-i şeydâ (Bâkî Divanı, sf. 73, Kaside 27, 6. beyit)

Marîz-i ‘illet-i ‘aşka şarâb-ı la’lidür şerbet
Bulur câm-ı visâlinden ölümlü hasteler sıhhat
Garaz dermân ise Bâkî yûri var derde kıl himmet
Murâdun sözlerinün gösterür her harfi bir hikmet
Ne hikmet belki ‘ibretdür devâdur cümle bîmâre (Bâkî Divanı, sf. 97, Tahmîs 5)

Ne hengâm-ı safâ-yı ‘işret-i mül gibi bir dem var
Ne sâz-ı mutrıb-âsâ cân-fezâ-yı mürde-i gam var
Ne mânend-i hayâl-i yâr bezm-i dilde mahrem var
Ne câm-ı bâde-i gül-gûna benzer yâr-ı hem-dem var
Ne sadr-ı gûşe-i mey-hâne gibi cây-ı hurrem var (Bâkî Divanı, sf. 100, Muhammes 1)

Tutarken câmı nâşî gelse tâc ü günbed altında
Mey-i gül-rengi pinhân eyle ey sôfi habâb-âsâ (Bâkî Divanı, sf. 103, 2. gazel, 7. beyit)

Bezm içre sürâhî gibi kan agladugum bu
Sâkî lebüne kan yağı oldu mey-i hamrâ (Bâkî Divanı, sf. 105, 5. gazel, 4. beyit)

Kızarıp ruhları gül-gûne-i tâb-ı mülden
Şu‘le-i sâgar-ı mey destine yakmış hınnâ (Bâkî Divanı, sf. 107, 9. gazel, 4. beyit)

Gül-sitân bezm-i şarâb u câm-ı mey güldür bana
Kulkul-i halk-i surâhî savt-ı bülbüldür bana (Bâkî Divanı, sf. 108, 12. gazel, 1. beyit)

Tokınupdur bâde-i gül-gûna çeşm-i rûzgâr
Sâgar üzre sanmanuz peydâ olur yir yir habâb (Bâkî Divanı, sf. 113, 20. gazel, 3. beyit)

Ne câm-ı bâde-i gül-gûna benzer yâr-ı hem-dem var
Ne sadr-ı suffa-i mey-hâne gibi cây-ı hurrem var (Bâkî Divanı, sf. 139, 63. gazel, 1. beyit)

Seyr-i bâg-ı bezme gel câm-ı mey-i gül-gûna bak
Gül-şen-i cennetde açılmış gül-i bî-hârî gör (Bâkî Divanı, sf. 144, 71. gazel, 4. beyit)

Mey-i la‘l âdeme ziyân itmez
Belki ser-mâye-i sa‘âdet olur (Bâkî Divanı, sf. 158, 93. gazel, 6. beyit)

İbrîk-i zerden sâkıyâ la‘l-i müzâbı kıl revân
Altun olur işün hemân Kibrît-i ahmer kendidür (Bâkî Divanı, sf. 159, 95. gazel, 3. beyit)

La‘l-i nâb oldı göz yaşı âhır
Bu haber gûş-ı dil-sitâne deger (Bâkî Divanı, sf. 171, 113. gazel, 5. beyit)

Mürde-i derd ü gama cânlar bağışlar cür‘ası
Sâkıyâ bi’llâh mey-i hamrâ dem-i ‘Îsâ mıdur (Bâkî Divanı, sf. 175, 120. gazel, 3. beyit)

Sâ‘id-i sâkî ile câm-ı mey-i gül-gûna bak
Bir gül-i sîr-âbdur gûyâ nihâl üstindedür (Bâkî Divanı, sf. 178, 124. gazel, 3. beyit)

Eşk-i hasret yüzümüz âl ider andukça lebin
Mey-i gül-gûn içerüz benzümüze kan getirür (Bâkî Divanı, sf. 183, 131. gazel, 4. beyit)

Mey-i dûşîneden Bâkî yine mahmûra benzersin
Elünde turmayup câm-ı şarâb-ı ergavân ditrer (Bâkî Divanı, sf. 188, 139. gazel, 5. beyit)

Bâkıyâ hem-dem ü hevâ-dârun
Câm-ı gül-reng ile habâb yiter (Bâkî Divanı, sf. 189, 140. gazel, 6. beyit)

O la‘l-i nâb için hûn-âb akıtma
Mey-i gül-gûnı hûş gördüm bu demdür (Bâkî Divanı, sf. 193, 147. gazel, 3. beyit)

Bâkî gamunda hûn-ı ciger yutsa gûyiyâ
Bezm-i safâda câm-ı mey-i ergavân çeker (Bâkî Divanı, sf. 198, 154. gazel, 7. beyit)

Açılma câm-ı bâde-i gül-gûna gonca-vâr
Nâzûklık ile la‘l-i lebünden haber çeker (Bâkî Divanı, sf. 203, 163. gazel, 4. beyit)

Olamaz meşreb-i rindâna muvâfık şol kim
Câm-veş bâde-i gül-gûn ile hem-reng olmaz (Bâkî Divanı, sf. 225, 204. gazel, 3. beyit)

Câna kâr eylesün dârû-yı kattâl-i gamı
Mey-i gül-gûn içelüm bârî hakîmâne biraz (Bâkî Divanı, sf. 226, 205. gazel, 3. beyit)

Zahmumuz hûnı mey-i gül-gûnumuzdur giceler
Bezmümüzde şem‘-i rûşen şu‘le-i şemşîr-i ‘aşk (Bâkî Divanı, sf. 246, 236. gazel, 8. beyit)

Yâd-ı lebünle ‘işret için bûstânlara
Allâh çekildi bâde-i gül-gûn kabak kabak (Bâkî Divanı, sf. 250, 242. gazel, 3. beyit)

Câm-ı gül-gûn al ele nûş eyle bî-pervâ bu gün
Kuvvet-i bâzûn ile bir dil-ber-i meh-pâre çek (Bâkî Divanı, sf. 257, 254. gazel, 3. beyit)

Bir nefes hem-dem olup def‘-i melâl eyleyecek
Bulmadum dünyede câm-ı mey-i hamrâdan yig (Bâkî Divanı, sf. 261, 261. gazel, 4. beyit)

Sâgar-ı la‘l-i leb-i cân-bahş-ı dil-ber devridür
Döndü ey câm-ı mey-i gül-reng devrânun senün (Bâkî Divanı, sf. 265, 268. gazel, 4. beyit)

Mey-i râhat dileyü çekme gam-ı devrânı
Câm-ı gül-reng yiter sana dil-i pür-hûnun (Bâkî Divanı, sf. 270, 275. gazel, 4. beyit)

Yâre ‘arz eyleyemez çihre-i zerdin Bâkî
Virdügi rengi görün ana mey-i gül-gûnun (Bâkî Divanı, sf. 270, 275. gazel, 5. beyit)

Ey sâkinân-ı mey-gede tutman gönülde gam
Bezm-i safâda câm-ı mey-i ergavân tutun (Bâkî Divanı, sf. 274, 281. gazel, 2. beyit)

Yalunuz bülbül degül mest-i şarâb-ı câm-ı gül
Başumuzda hâlet-i câm-ı sürûr-encâm-ı gül (Bâkî Divanı, sf. 277, 286. gazel, 1. beyit)

Sâkiyâ sür câm-ı gül-rengi degül vakt-i direng
Gâyet-i evvel bahâr u âhır-ı eyyâm-ı gül (Bâkî Divanı, sf. 277, 286. gazel, 2. beyit)

Sâgar-ı gül-gûn-ı ‘işret vâye-i Kâvûs-ı hâr
Hançer-i hâr-ı melâmet behre-i Behrâm-ı gül (Bâkî Divanı, sf. 277, 286. gazel, 7. beyit)

Hâlet-i ‘aşk iledür âdeme nûrâniyyet
Reng-i rûy-ı kadehi bâde-i hamrâdan bil (Bâkî Divanı, sf. 285, 299. gazel, 2. beyit)

Şarâb-ı la‘l-fâm u zevrak-ı zerrîni terk itdüm
Ben ol keşfî ile ol âb-ı âteş-nâkden geçdüm (Bâkî Divanı, sf. 295, 316. gazel, 2. beyit)

Şâhâ murassa‘ câmdur sâkî-i sîm-endâmdur
‘Ayş-ı mey-i gül-fâmdur râhat-resân-ı rûh-ı Cem (Bâkî Divanı, sf. 297, 318. gazel, 8. beyit)

Hem-rikâb itdi ‘îdi husrev-i gül
Câm-ı gül-gûnı hem-‘inân idelüm (Bâkî Divanı, sf. 303, 328. gazel, 9. beyit)

Vuslatun ‘îdına irersem eger

Bâde-i la’lün ile savmı sıyam (Bâkî Divanı, sf. 304, 329. gazel, 6. beyit)

Tehî-dest olsan ey rind-i gedâ gam çekme kim elde

Zer-i sürh olmasun gül-gûn şarâb-ı dil-güşâ olsun (Bâkî Divanı, sf. 317, 351. gazel, 4. beyit)

Yâd-ı lebünle câm-ı mey-i la’l-fâm için

Kûy-ı mugânı geşt iderin hâne hâne ben (Bâkî Divanı, sf. 321, 357. gazel, 3. beyit)

Al ele câm-ı şarâb-ı la’l-fâmı lâle-vâr

Eylesün derd-i hased rûy-ı ‘adûyı za‘ferân (Bâkî Divanı, sf. 330, 373. gazel, 4. beyit)

Câm-ı la’lün cür‘asın lutf eyle dürdî-keşlere

Çekmesün erbâb-ı himmet her denînin minnetin (Bâkî Divanı, sf. 337, 383. gazel, 6. beyit)

Meylüm cihânda bâde-i gül-gûnadur benüm

Ma‘cûn olursa bârî leb-i dil-ber isterin (Bâkî Divanı, sf. 339, 386. gazel, 6. beyit)

Mey-i lâle-reng elde meclis müheyyâ

Ne hâcet zamân-ı gül ü gül-sitâne (Bâkî Divanı, sf. 350, 406. gazel, 3. beyit)

Kan içmek ola bâde-i gül-gûn içilmeye

Mollâ-yı ‘asr böyle mi görmüş kitâbda (Bâkî Divanı, sf. 366, 429. gazel, 3. beyit)

Künc-i mey-hâne ile güşe-i gül-şen birdür

Sâkî-i lâle-‘izâr u mey-i gül-fâm olsa (Bâkî Divanı, sf. 370, 435. gazel, 4. beyit)

Metâ‘-ı bâde-i gül-reng şimdi ayakda

Kumâş-ı zühd ü riyâ turmayup satılmakda (Bâkî Divanı, sf. 375, 444. gazel, 1. beyit)

Bâkıyâ ‘ayş-ı bahâr eyler idük meclisde
Sâkî-i lâle- ‘izâr u mey-i gül-fâm olsa (Bâkî Divanı, sf. 385, 460. gazel, 5. beyit)

Var ise geldi şarâb-ı la‘l-i nâbun ‘aynına
Kim görünmez bâde-i gül-gûn habâbun ‘aynına (Bâkî Divanı, sf. 393, 472. gazel, 1. beyit)

Sanma şeb-dîz ile bir âh-ı seher-gâhların
Mey-i gül-gûn olur olursa ayakdaşları (Bâkî Divanı, sf. 400, 483. gazel, 4. beyit)

Rahîk-i câm-ı la’lünden alur bir cür’a Cemşîdi
Şarâb-ı bezm-i ‘aşkundan yıkar bir kâse Fagfûrı (Bâkî Divanı, sf. 400, 484. gazel, 2. beyit)

Tutsa câm-ı bâde-i gül-gûnı verd-i ter gibi
Sâ‘id-i sâkî olur şâh-ı gül-i ahmer gibi (Bâkî Divanı, sf. 410, 499. gazel, 1. beyit)

Sâkıyâ cür’a-i câm-i leb-i cân-bahşunı sun
Çekmesün ehl-i safâ bâde-i hamrâ gamını (Bâkî Divanı, sf. 415, 506. gazel, 2. beyit)

Sâkıyâ kalmaz imiş çünkü bu sohbet bâkî
Mey-i gül-gûn içelüm bâde-i cennet bâkî (Bâkî Divanı, sf. 426, 525. gazel, 1. beyit)

Dilâ nûş it ciger kanın mey-i gül-gûn ise gitdi
Yüri zehr-i belâya kâni‘ ol afyon ise gitdi (Bâkî Divanı, sf. 437, 544. gazel, 1. beyit)

Şafak u mâhın işârâtı budur kim demidir
Eline sağar-ı zerrînle mey-i gül-reng âl (Necatî Beg Divanı, sf. 85, Kaside 16, 10. beyit)

Dest-i sitemle boynu burulsun surâhinin
Kan dolsun içi acıg ile sağar ağlasın (Necatî Beg Divanı, sf. 128, Mersiye 6, 6. beyit)

Çün nev-bahâr-ı devlet-i Şâh-ı cihân ola
Hûrşid-i bî-zevâl mey-i ergavân ola (Necatî Beg Divanı, sf. 159, 21.gazel, 1. beyit)

Yek-reng yâr var ise âlemde ey gönül
Sâki-i gül-izâr ü mey-i lâ'l-fâm ola (Necatî Beg Divanı, sf. 160, 22.gazel, 5. beyit)

Gamdan halâs ister isen gel Necâtî'ye
Dil cür'asını câm-ı mey-i ergavâna at (Necatî Beg Divanı, sf. 165, 33.gazel, 7. beyit)

Surâhî kan ile doldurdu sagarın içini
Ki dem-be-dem leb-i yârı niçin öper güstah (Necatî Beg Divanı, sf. 169, 44.gazel, 3. beyit)

Bezm-i vaslında câm-ı lâ'linden
Bu Necâtî şarâb-ı nâb özler (Necatî Beg Divanı, sf. 194, 98.gazel, 7. beyit)

Câm-ı zerrîn ü mey-i yâkut-rengi neylesin
Şol gedâlar kim şafak bâde güneş peymânedir (Necatî Beg Divanı, sf. 203, 118.gazel, 4. beyit)

Sâkiyâ gönlüm karardı lûtf edip bir bûse ver
Kaygılı gönülleri derler şarâb-ı âl açar (Necatî Beg Divanı, sf. 223, 162.gazel, 4. beyit)

Bezm-i hüsn içinde dâ'im mest-i nâz olmağ için
Lebleri her-lâhzada câm-ı mey-i ahmer sunar (Necatî Beg Divanı, sf. 233, 184.gazel, 2. beyit)

Sûfiyâ perhizi ko nûş eyle câm-ı lâle-reng
Âdeme çün her zemân perhiz illet artırır (Necatî Beg Divanı, sf. 245, 208.gazel, 4. beyit)

Gönlümüz ister şarâb-ı lâ'lin ammâ vermez el
Ehl-i bezm içinde biz mahrûm olan fâsıklarız (Necatî Beg Divanı, sf. 247, 214.gazel,
2. beyit)

Al giymiş girmiş ortaya şarâb-ı lâle-reng
Duhter-i rez çekmek istersen yürü meyhâne bas (Necatî Beg Divanı, sf. 265,
256.gazel, 6. beyit)

Bu gâm eyyâmında sâki bizi hoş-hâl eyledin
Rûzigâra bâde-i gül-gûn ile âl eyledin (Necatî Beg Divanı, sf. 282, 294.gazel, 1.
beyit)

Terledin ey hat mey-i lâlin gül-efsûn eyledin
Çok değil sofilere bu denli tezvîrin senin (Necatî Beg Divanı, sf. 291, 314.gazel, 5.
beyit)

Çün tevbelisiz isteme ey dil şarâb-ı âl
Sâki sözünü sıma ayağı eline al (Necatî Beg Divanı, sf. 300, 333.gazel, 1. beyit)

Ben Necâtî lebleri şevkiyle bî-hûş olmuşam
Sen beni sanma şarâb-ı ergavândan geçmişim (Necatî Beg Divanı, sf. 313, 364.gazel,
7. beyit)

Cân verir İsi suyu diye leb-i handânına
Ömrü içinde şarâb-ı ergavânı bilmeyen (Necatî Beg Divanı, sf. 336, 418.gazel, 5.
beyit)

Lebin aksi ile yaşım görenler der ki kandır bu
Yâ hod câm-ı muhabbette şarâb-ı ergavândır bu (Necatî Beg Divanı, sf. 346,
439.gazel, 1. beyit)

Gösterip lâ'l-i meyinden dedi ol kâfir-beçe
Bulunur eksik değil isterse yârân yerlice (Necatî Beg Divanı, sf. 359, 469.gazel, 2. beyit)

Kanıma bir kez acır isen hûn-bahâ yeter
Nûş eyle tatlı tatlı mey-i ergavân gibi (Necatî Beg Divanı, sf. 408, 577.gazel, 4. beyit)

Yiğit oldun dostum nûş eyle câm-ı lâle-reng
Pîr elinden gel beri bir san'at öğren gül gibi (Necatî Beg Divanı, sf. 412, 587.gazel, 4. beyit)

Sâpâş câm-ı lâ'line ey bî-vefa k'anun
Bir cür'ası hezâr gedâyi Cem eyledi (Necatî Beg Divanı, sf. 424, 613.gazel, 2. beyit)

Dilersen kim ola bâki güzellik meclisi sâki
Dem-â-dem câm-ı lâ'linden ana dur mest-i kallâşı (Necatî Beg Divanı, sf. 425, 615.gazel, 2. beyit)

Bir tutuk örter ruh-ı dildâra bâde-i âl-reng
Bu acebdir ref' olur ol demde arada hicâb (Yahyâ Divanı, sf. 35, 22. gazel, 2. beyit)

Ehl-i bezme câm-ı la'li şöyle te'sir etdi kim
Bâde-i pür-şûr mest ü sâgar-ı gerdân mest (Yahyâ Divanı, sf. 41, 33. gazel, 4. beyit)

Bu âşûba mey-i la'lin midir sahbâ mıdır bâis
Kıyâmet mi kopar ol kâmet-i bâlâ mıdır bâis (Yahyâ Divanı, sf. 41, 34. gazel, 1. beyit)

Sâkiyâ tolsa şarâb-ı âl âl câma yaraşır
Ol gül-endâma döner kim âl câme yaraşır (Yahyâ Divanı, sf. 86, 124. gazel, 1. beyit)

Sen anlama kim bezm-i muhabbetde yerin yok
Mest etdi seni bâde-i la'li haberin yok (Yahyâ Divanı, sf. 118, 187. gazel, 1. beyit)

Hayâl-i bâde-i la'linle dâim câma düşmezdi
Ger olmasa habâb-ı bâde-i hamrâ hevâdârın (Yahyâ Divanı, sf. 130, 211. gazel, 3. beyit)

Benim ol câm-ı la'l ü kûşe-i ebrû hayâliyle
Mukîm-i künc-i derdin sâkin-i meyhâne-i 'aşkıñ (Yahyâ Divanı, sf. 131, 213. gazel, 4. beyit)

Gülşen-i 'işretde katmer kırmızı gül sanırım
Bâde-i gül-gûne 'aks urunca ol ruhsâr-ı âl (Yahyâ Divanı, sf. 132, 216. gazel, 3. beyit)

Hat-ı 'anber-sirişt-i yâr versin özge keyfiyyet
Mey-i gülfâmı la'l-i nâbı miiskiyy'ül-hitâm olsun (Yahyâ Divanı, sf. 160, 271. gazel, 3. beyit)

Rişte-i âla dizer gûyâ nice yâkût-ı nâb
Devr edip ol meclisi câm-ı şarâb-ı erguvân (Yahyâ Divanı, sf. 167, 286. gazel, 4. beyit)

Birisi aglamayınca biri gülmez hemân Yahyâ
Surâhî aglasa câm-ı şarâb-ı erguvân gülse (Yahyâ Divanı, sf. 212, 376. gazel, 5. beyit)

Serpûşunu al hicâbı kaldır
Sun sâgar-ı lâle-gûn nikâbı (Yahyâ Divanı, sf. 218, 388. gazel, 2. beyit)

Kâfir-i hattı ki yârin hüsnü bâgın bozmadı
Kimseler hiç bâde-i la'li yasagın bozmadı (Yahyâ Divanı, sf. 223, 397. gazel, 1. beyit)

Ol gonca tâb-ı bâde-i gül-fâma döymedi
Çâk etdi sînesin bir iki câma döymedi (Yahyâ Divanı, sf. 226, 403. gazel, 1. beyit)

Geldi gül gibi mey-i âlla sâkî gülerek
Şöyle gösterdi ki erişdi bahâr eyyâmı (Yahyâ Divanı, sf. 238, 426. gazel, 2. beyit)

Seherî bâde-i gül-renge bulaşmış yârân
Sâkiyâ gel görelim biz de mey-i gül-fâmı (Yahyâ Divanı, sf. 238, 426. gazel, 3. beyit)

Varmış meclis-i peymâneye gamlar çekeriz
İçmesek bâde-i gül-gûnu elemeler çekeriz (Yahyâ Divanı, sf. 289, Beyit 36)

Gör habâb-ı bâdeyi câm-ı mey-i gül-fâmı
Pîr-i câm üzre yapılmış kubbedir san câmda (Yahyâ Divanı, sf. 295, Beyit 86)

Hudâ güyâ ki cism-i nâzükün etmiş senin îcâd
Katıp bûy-ı gülü reng-i şarâb-ı erguvân üzre (Nedim Divanı, sf. 27, Kaside 6, 14. beyit)

Habbezâ Sâkî-nâme-i rengîn
Neşve-cûyân-ı nazma bâde-i âl (Nedim Divanı, sf. 192, Kıtalar 61, 4. beyit)

Bahâr kim güle bir câm-ı lâle-gun sundu
Nihâl-i kaddin anun neş'e-i residesidir (Nedim Divanı, sf. 287, 27. gazel, 2. beyit)

Sâkiyâ hûşum alan zezeme-i çeng midir
Yoksa destindeki peymâne-i gül-renge midir (Nedim Divanı, sf. 287, 28. gazel, 1. beyit)

Şeh-levend-i feyz çıkmaz seyre tâ kim sâkiyâ
Bâde-i gül-rengi rahş-ı câme zin-pûş eylemez (Nedim Divanı, sf. 298, 48. gazel, 6. beyit)

Gelir ol şûh-ı nâzende iki desti yine kande
Bir elde sâgar u bir elde câm-ı erguvan tutmuş (Nedim Divanı, sf. 301, 53. gazel, 7. beyit)

Dil-rübânın hûnu germ olsun heman etvârı nerm
Mübtelâ-yı câm-ı gül-fâm olsa da mâni' değil (Nedim Divanı, sf. 313, 76. gazel, 6. beyit)

Beni handân olur zannetme kasd-ı 'işret etdikçe
Eder der-yûze-yi hun dîde câm-ı erguvânımdan (Nedim Divanı, sf. 329, 108. gazel, 5. beyit)

Gayre sâgar sunduğun sâkî görüp kâil midir
Lâleveş câmım ciger kanıyla rengin olmaya (Nedim Divanı, sf. 348, 142. gazel, 7. beyit)

Kâfir kızı tükenmedi mi mâtem-i peder
Sâgar çeküp kızılca sürünmez misin dahı (Nedim Divanı, sf. 356, 156. gazel, 4. beyit)

Subh-dem her katre kim damlar eder devr anı dür
Sâkiyâ la'lin kadeh sun kim ferah devrânıdır (Şeyhî Divanı, sf. 51, Kaside 9, 1. beyit)

Âlem münevver oldu gül ü gülsitân gerek
Meclis mu'attar oldu mey-i erguvân gerek (Şeyhî Divanı, sf. 79, Musammat 2, 2. bölüm)

Getir safâyile Şeyhî şarâb-ı gülgûnu
Ki lâle gönlü bigi hâtırım mükedderdir (Şeyhî Divanı, sf. 121, 25. gazel, 8. beyit)

Nergislerin nice ki mey-i erguvân çeker
Cânına nûş ola ki riyâsız revân çeker (Şeyhî Divanı, sf. 154, 58. gazel, 1. beyit)

Subh-dem çün çarh-ı zerger yeri sîm ü zer kılar
Nite k'elde sâkî câm-ı la'li cân-perver kılar (Şeyhî Divanı, sf. 162, 66. gazel, 1. beyit)

Şarâb-ı erguvanîdir duhânî lâle câmindâ
Ne kan tamdıysa odunda benim bağrım kebâbından (Şeyhî Divanı, sf. 229, 133. gazel,
4. beyit)

Ey sâkî-i husrev-sıfat sun bâde-i gül-rengi sen
V'ey mutrib-i şîrîn-nefes tek durma debret çengi sen (Şeyhî Divanı, sf. 234, 138.
gazel, 1. beyit)

Şeyhî'yi her bir kûr-dil bî-zevk ü hod bilir diril
Sâkî peyâpey muttasıl sun bâde-i gül-rengi sen (Şeyhî Divanı, sf. 234, 138. gazel, 9.
beyit)

Vasf-ı cemîli öyle müferrih ki söylesem
Te'sîr eder dimâga mey-i erguvân gibi (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 67, Kaside 13,
30.beyit)

Bir subh-dem ki deste alıp câm-ı la'lfâm
Sürdüm sevâd-ı maşrık u mağribde hükm-i tâm (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 111, Tarih 6,
1.beyit)

Sâgar-ı gülgûn şerâr-ı âh-ı hasretidir bana
Çeşm-i pür-hûn gonca-i gülzâr-ı vuslatdır bana (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 249, 2.gazel,
2.beyit)

Pertev-endâz-ı sâgar-ı yâkût
Ab-ı gülgûn-sirâc ya'nî şarâb (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 259, 19. gazel, 6.beyit)

Revgan-ı gülle değil nûr-ı çerâğ-ı yâkût
Bâde-i reng-i hınâ tutmaz ayağ-ı yâkût (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 261, 24. gazel, 1.beyit)

Te'sîr-i serd-i mihrî-i sâkiyle meclisin
Oldu akîk-i yah mey-i gül-rengi hod-be-hod (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 268, 37. gazel,
7.beyit)

Ne dem ki bâde-i la'linle dil leb-â-lebdir
Habâb neş'e-i sahbâya teng-meşrebdir (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 299, 88. gazel, 1.beyit)

Bâde-i gülgûn gerek destinde çün la'l-i müzâb
Yohsa sâkînin ayağında hınâ lâzım değil (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 358, 193. gazel, 10.beyit)

Niçün ma'nâ-yı rengîn lafzı âteşlendirir bilmem
Surâhîyi mey-i gül-reng ser-keşlendirir bilmem (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 377, 229. gazel, 1.beyit)

Sâgar-ı sahbâ-yı gülgûn et dil-i pür-hûnunu
Bî-niyâz ol mestî-i pâ-der-rikâb-ı bâdeden (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 390, 251. gazel, 3.beyit)

Sanma devr etdirdi sâkî bâde-i nâzûk-terin
Levni döndü câm-ı gülgûnun görünce leblerin (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 457, beyit 43)

Sâgar-ı cem boşalıp yine tolarmış ammâ
Hiç hûn-ı ciğer eksilmedi câmımda benim (Nailî Divanı, sf. 117, Kaside 30, 11. beyit)

Olmadı bâzgûn kadeh-i sernigûnumuz
Hûnâb-ı hasret oldu mey-i la'l-gûnumuz (Nailî Divanı, sf. 138, Musammat 3/1, 1.beyit)

Elinde olmayıcak câm-ı la'l-gûn n'eyler
Kenâr u ceybin edip pûr dür-i Aden mahmûr (Nailî Divanı, sf. 176, 47. gazel, 4. beyit)

La'lin ki hayâl-i mey-i gülfâm ederiz biz
Âyîne-i hürşîdi alıp câm ederiz biz (Nailî Divanı, sf. 225, 163. gazel, 1. beyit)

Gülgûn câmı her kişi meydâna sürdü biz
Gerd-i süm-i tekâver-i ümmîdi görmedik (Nailî Divanı, sf. 252, 222. gazel, 5. beyit)

Hem gül gibi rengîn bize bir bâde bulunsa
Hem reng-i riyâdan kadehi sâde bulunsa (Nailî Divanı, sf. 289, 308. gazel, 1. beyit)

Ma'nî-i rengîn mi lafz-ı âb-dârımda yahud
Sâgar-ı mînâyâ konmuş lâle-gûn sahbâ mıdır (Nef'î Divanı, sf. 64, Kaside 7, 36. beyit)

Hükm-i feyzin eder ol mertebe cârî ki döner
Şîşe-i bade-i gül-reng habâb-ı tesnîm (Nef'î Divanı, sf. 68, Kaside 8, 51. beyit)

Zevkî o rind eyler tamâm kim tuta mest ü şâd-kâm
Bir elde câm-ı lâle-fâm bir elde zülf-i ham-be-ham (Nef'î Divanı, sf. 95, Kaside 15, 8. beyit)

Cihânı rûşen ede berk-ı tîg-ı pür-güheri
Sipihri gülşen ede aks-ı câm-ı gül-fâmı (Nef'î Divanı, sf. 117, Kaside 22, 52. beyit)

Meşreb-i ehl-i mahabbetden alan lezzet-i kâm
Hûn-ı dil nûş eder olmazsa şarâb-ı gül-fâmı (Nef'î Divanı, sf. 214, Kaside 50, 1. beyit)

El safâ câmını aldıkca ele reşk ile ben
Hûn-ı dil nûş ederim bâde-i gülgûna bedel (Nef'î Divanı, sf. 227, Kaside 53, 5. beyit)

Dil nice nerm olmasın girdikçe bezm-i hüsnüne
Gerdenin sîmîn-sürâhî leblerin la'lîn-şarâb (Nef'î Divanı, sf. 254, Kaside 61, 28. beyit)

Merhabâ ey câm-ı mînâ-yı mey-i yâkût-reng
Devri gelsin senden öğrensın sipihri-i bî-direng (Nef'î Divanı, sf. 261, Sâkî-nâme 1, 1. beyit)

Ki meyin surh u âl iken rengi

Bîm-i kahriyla zerd ü kâhîdir (Nef'î Divanı, sf. 271, Kıt'a-i Kebireler 1, 35. beyit)

Şu denlü bâde-i ter verdi reng ü tâb sana

Meğer ki var ise gülgûnedir şarâb sana (Nef'î Divanı, sf. 284, 7/2. gazel, 1. beyit)

Jeng-i gamdan pâk eder mir'ât-ı kalbin âşıkın

Zâhidâ iç mevsim-i güldür şarâb-ı la'l-i nâb (Nef'î Divanı, sf. 286, 9. gazel, 2. beyit)

Gönlü açılmaz elinde câm-ı gül-fâm olmasa

Bâdesiz bâg-ı behişt olsa sanır zindân mest (Nef'î Divanı, sf. 292, 24. gazel, 3. beyit)

Şevkımız yok zevk-i câm-ı la'l-i nâb-ı dilbere

Şi'r-i hâkân-ı şeker-güftâra düşdü gönlümüz (Nef'î Divanı, sf. 303, 46. gazel, 6. beyit)

Şevk-i mey-i la'linle kadeh düşmez elimden

Meyhâneye varınca yere değmez ayağım (Nef'î Divanı, sf. 320, 82. gazel, 2. beyit)

Kurulmuş idi felek hargehinde sohbet-i hâs

Nûcum nukl ü şafak anda bâde-i gül reng (Hayâlî Divanı, sf. 36, Kaside 7, 5. beyit)

Bezm ol durur ki yâr içe mey saki cân ola

Cismimde kanım ana mey-i ergavân ola (Hayâlî Divanı, sf. 91, 8. gazel, 1. beyit)

İç kanımı kim cân ola maksuduna vâsıl

Sayd etmege yârı mey-i hamrâya çekerler (Hayâlî Divanı, sf. 108, 55. gazel, 3. beyit)

Gözde lâ'lin arzûsuyla ciger hûnâbesi

Şîşe içinde şarab-ı lâl-gûn olmuş yatar (Hayâlî Divanı, sf. 135, 136. gazel, 3. beyit)

Döne döne devr elinden bezm-i gamda dehr-i dûn
Nice kanlar yutturur bana mey-i gül-gûna sor (Hayâlî Divanı, sf. 144, 161. gazel, 4. beyit)

Key yaraşır bezmde mînâ ile gül-gûn şarab
Guyiyâ bir lâle çehre câme-i mâyım giyer (Hayâlî Divanı, sf. 146, 166. gazel, 4. beyit)

Sanemler yâdına deyr-i cihânda âhım u eşkim
Nevâ-yi erganûnîdir şarab-ı ergavânidir (Hayâlî Divanı, sf. 149, 174. gazel, 4. beyit)

Başında bir kadeh mey-i lâ'lin olan kişi
İki cihan vilâyetinin tâcdârıdır (Hayâlî Divanı, sf. 153, 188. gazel, 5. beyit)

Hilâlî câmdan sen içmede her dem şafak-gûn mey
Otagan mest olup başındaki destâra yasdanmış (Hayâlî Divanı, sf. 166, 225. gazel, 2. beyit)

Dolduysa sâkiyâ mey-i gül reng ile kabak
Seyr edelim diyâr-ı neşâtı ayak ayak (Hayâlî Divanı, sf. 176, 252. gazel, 1. beyit)

Makam-ı meykede vü câm-ı lâle gûnu anun
İmaret-i dil ü can oldu bâde hûnu ânun (Hayâlî Divanı, sf. 181, 266. gazel, 1. beyit)

Kâse kâse nice zehrin içelim gerdûnun
Bize tiryâkini sun sâkî mey-i gül-gûnun (Hayâlî Divanı, sf. 182, 270. gazel, 1. beyit)

Kanda kim bezm-i cemâl etdin eyâ şahid-i aşk
Dem-i uşşâkı o bezme mey-i gül-gûn ettin (Hayâlî Divanı, sf. 188, 287. gazel, 2. beyit)

Her nefes ney hemdem-i feryad ü zarımdır benim
Bâde-i gül rengi anma eski yarımdır benim (Hayâlî Divanı, sf. 214, 359. gazel, 1. beyit)

Nazm-ı renginimle vâsf ettim şarâb-ı lâ'lini
Sâhir-i nazmem anınçün ey gül efsûn eyledim (Hayâlî Divanı, sf. 217, 366. gazel, 3. beyit)

Felek işretgehim mey sağarımdır ey şefak sen hem
Dökülmüş şâm-ı ayşımnda şarâb-ı lâle gûnumsun (Hayâlî Divanı, sf. 229, 403. gazel, 4. beyit)

Ey Hayâlî eşk-i hûnînimle hemdemdir müdâm
Anun için bâde-i gül-reng meyyâlem bu gün (Hayâlî Divanı, sf. 242, 439. gazel, 5. beyit)

Gam yemeden öldük mey-i gül-reng içilse
Deryâ-yi elem zevrak-ı bâdeyle geçilse (Hayâlî Divanı, sf. 255, 476. gazel, 1. beyit)

Sordum Hayâliyâ mey-i lâ'lin bahasını
Ol çeşmi mest dedi satılmaz bahâ ile (Hayâlî Divanı, sf. 258, 487. gazel, 5. beyit)

Derd-i gamdır yedigim ni'met-i dünyâ yerine
Hûn-ı dil nûş ederin bâde-i hamrâ yerine (Hayâlî Divanı, sf. 268, 513. gazel, 1. beyit)

Ey Hayâlî gökteki mah-ı şafaktan farigiz
Aks-i rûy-ı yâr düşsün câm-ı gülgûn üstüne (Hayâlî Divanı, sf. 269, 515. gazel, 5. beyit)

Dil niyâz içre lebin anmasa benzer ana kim
Bezme hâlet gelicek bâde-i hamrâ tükene (Hayâlî Divanı, sf. 275, 533. gazel, 3. beyit)

Yeter olduk gubâr-ı gamla bengî
Getir sâkî şarâb-ı lâle-rengi (Hayâlî Divanı, sf. 306, 626. gazel, 1. beyit)

Devr ederken gice meclisde şarâb-ı gül-fâm
Der-i hum-hâneye mühr urdu gelip mâh-ı sıyâm (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 221,
Kaside 15, 1.beyit)

Câm-ı la'lün mey-i şevk-âvere sor sorma bana
Neş'e-i bûs-ı lebün sâgara sor sorma bana (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 278, 4.gazel,
1.beyit)

Sırr-ı la'lün câm-ı şevk-encâma sor sorma bana
Keyf-i sahbâyı şarâb-âşâma sor sorma bana (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 278, 5.gazel,
1.beyit)

Sayda ol âhû-yı vahşînün tarîk-ı eshelin
Bezm-i meyde bâde-i gül-fâma sor sorma bana (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 279,
5.gazel, 4.beyit)

Öyle keyf etdi beni kim ruh-ı hoy-kerde-i yâr
Mey-i al ü 'arakı biri birine katdım (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 331, 82.gazel,
2.beyit)

Sâkî kadehi bâde-i la'lünle agızla
Sunma tehî câm-ı meyi gel yarım agızla (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 349, 108.gazel,
1.beyit)

Mey-i la'linde görüp 'aks-i ruhın bûs etdim
Câm-ı 'aşkı o mehün şevkına çakdım bu gice (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 353,
113.gazel, 4.beyit)

Kolın mestâne atdı boynuma sundu mey-i la'lin
Bugün ol serv-kad meclisde agyârı çenâr etdi (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 368,
133.gazel, 4. beyit)

Bâde-i la'li mey-i câm-ı sürûr

Sîne-i berrâkı mânend-i bilûr

Kıl kadar yokdur miyânında kusûr

Böyle olsun ger olursa dil-rübâ (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 379, Murabba 6, 3.bölüm)

Keyfimce bu şeb câm-ı mey-i la'lüne kandım

Uykuya varır varmaz o neş'eyle uyandım

Gördükçe hilâf olmasın ammâ gece sandım

Rûyun meh-i tâbende vü zülfün şeb-i mehtâb (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 392, Murabba 23,3.bölüm)

VÂSIF'a sun câm-ı la'lün mül gibi

Kıl perîşân zülfünü sünbül gibi

Mevsim-i güldür salın gez gül gibi

Gül açıl açıldı gülzâr-ı bahâr (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 403, Murabba 38, 5. bölüm)

Şarâb-ı la'line kandım

Söyünmez âteşe yandım

Temâşâ eyleyip sandım

Ruhu gül zülfü şeb-bûdur (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 415, Murabba 56, 2. bölüm)

Meclisde bana bir büt-i dil-cû-yı mey-âşâm

Sahbâ yerine câm-ı lebin sundu bu akşâm

Alıp eline gönlümü çün sâgar-ı gül-fâm

Bend etdi beni kendine bir şûh-ı gül-endâm (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 431, Murabba 79, 1. bölüm)

Ayılmaga gelmez bu şeb ey mâh-ı kamer-fer

Ay aydın açık rûy-ı havâ çak mey-i ahmer

Havf etme deniz süt gibi dogdu meh-i enver

Gel ‘âlem-i âb edelim ey meh bu hevâda (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 466, Murabba 127, 2. bölüm)

Seyr et ol şûh-ı nezâket-meşrebi

Bâde-i rengînden rengîn lebi

‘Âşıkâ reng ise n’ola matlabı

La’li mül elma-yı misket gabgabı (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 496, Murabba 169, 1. bölüm)

Reng-i ruhsârun görelden gül gibi

Gül yüzüne ‘âşıkım bülbül gibi

Nûş edip sahbâ-yı la’lün mül gibi

Koklasam gîsûlarun sünbül gibi (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 498, Murabba 171, 1. bölüm)

Kim görse ol la’l-i mülü

Olur esîr-i kâkülü

Olsam sezâdır bülbülü

Açıldı bir Sakız gülü (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 500, Murabba 175, 1. bölüm)

Ayardıp bir gül-endâmı

Ele al câm-ı gül-fâmı

Safânun geldi hengâmı

Geyip gül gibi al hâre

Salın sahn-ı çemen-zâra (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 521, Murabba 198, 4. bölüm)

Câm-ı la’linde mey-i seyyâle var

‘Âlemi ser-mest eder bir neş’e var

Böyle tavşan kimseye olmaz şikâr

Bir Menekşe nâmlı tavşan dilberi

Kıldı ‘aşkıyla cihânı serseri (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 526, Murabba 203, 2. bölüm)

Bezm-i ‘uşşâka gelip la’l-i meyün basdı kadem
Ham-ı gîsûya sarıl şâne-veş ey dil muhkem (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 562,
Murabba 227, 5. bölüm)

Her ne dem ki lebini la’l-i mey-i nâba salar
Sanki ol mest-i gazab dîdelerin hâba salar (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 563,
Murabba 227, 6. bölüm)

Gazab-âlûde-nigâh olma n’ola subh ile şâm
Câm-ı la’lün sunup üftâdeni kıl mest-i müdâm (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 563,
Murabba 227, 7. bölüm)

Ol meh ki bu şeb sâgar-ı gül-fâmeyi atdı
Keyfiyyet-i meyle soyunup câmeyi atdı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 682, Kıt’alar
45, 1. beyit)

j. Kağıt

Eskiden kağıtlar bugün olduğu gibi doğrudan yazı yazılabilecek şekilde fabrikadan çıkmazdı. Kullanabilmek için önce bu ham kağıtlar arzu edilen renge boyanır, sonra âharlanır ve mühürlenirdi.¹⁵³ Bu bilgiler dikkate alındığında kağıdın renginin kırmızı olduğu beyitlerde görülmektedir.

Cem edip evrâk-ı âl üstüne etmiş zer-fîsân
Yazmış ol mecmû’aya vâsf-ı ruhun ey yâr gül (Necatî Beg Divanı, sf. 82, Kaside 15,
3. beyit)

Ey Necâtî al kâğıd üzre yazar hûblar
Her kaçan şi’r okusam ol hadd-i gülgün üstüne (Necatî Beg Divanı, sf. 395,
548.gazel, 5. beyit)

¹⁵³ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 225.

Lâle evrâkın çemenler yele verdi sanmanız

Al kâğıtla güle tâze haber uçurdular (Hayâlî Divanı, sf. 108, 54. gazel, 2. beyit)

k. Kan / Yara

Klasik Türk şiirinde sevgilinin birçok güzellik unsuru kan ile ilgilidir. Dudak ve yanak kan renginde olduğu için aşığa kanı hatırlatmakta, aşığın gözleri kanlı yaşlar dökmektedir. Ayrıca yakut, la'l ve mercan da renk bakımından kana benzemektedir.¹⁵⁴

Aşığın yüreğinde gönlünde, bağrında bulunan yara daima kanlıdır ve tazedir.¹⁵⁵ Ayrıca kanlı yara şekil ve renk yönünden şarap dolu kadeh gibi de hayal edilmektedir.¹⁵⁶

İçinde kırmızı rengi barındıran kan sözcüğü beyitlerde 'kanlı ciger pâreleri, kanlı güller, hûnin müje, kanlı dâğ, kanlı peygân, kanlı şerha' gibi tamlamalar kurmuştur.

Ahmed'in kanın dudağın içti sormaz kimse hiç

Kıpkızıl kandır henüz ol lâ'l-i rûh-efzâyi gör (Ahmet Paşa Divanı, sf. 145, 55. gazel, 7. beyit)

Çâk-i sinemde olan kanlı ciger pâreleri

Mest-i çeşmünde olan gamze-i hûn-hâre fidâ (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 64, 15. gazel, 4. beyit)

Ey Fuzûlî bahmayam tâ gayra her hûnin müje

Âteşin bir mîldür kim çeşmüme gayret çeker (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 255, 95. gazel, 8. beyit)

Çekdi Mecnûn ayağın bâdiyeden lîk verür

Kanlu güller ayağından çekilen hâr henûz (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 310, 120. gazel, 2. beyit)

¹⁵⁴ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 190.

¹⁵⁵ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 365.

¹⁵⁶ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 405.

Hûnin müjelerdür mi bu ya merdüm eliyle
Ohlar çekilüp daşra atılmış cigerümden (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 550, 224. gazel, 2.
beyit)

Boyanup kana olmuş pâre pâre güller a'zâsı
Meger hançer çeküp sen serv tek çıkdun gülistâna (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 600, 246.
gazel, 6. beyit)

Merhem koyup unarma sînemde kanlu dâğı
Söndürme öz elünle yandurduğun çerâğı (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 680, 278. gazel, 1.
beyit)

Her biri gezer kenâr-ı bâğı
Devşirdigi lâle kendi dâğı (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 72)

Çok eyledi penbelerde pinhân
Tâ-dâğ-veş ola dopdolu kan (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 236)

Hûn-ı dil-i âşıkâna benzer
Hızr âbı velik kana benzer (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 306)

Müstağrak-ı za'f olup o mahzûn
Rengini sanırdı kulzüm-i hûn (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 368)

V'er garba çalarsa tîg-i bürrân
Gerdûna yeter şafak kimi kan (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 90)

Tîg-ı hasret zahmınun kanı revân oldu revân
Eşk-i çeşmüm gibi olmaz bir nefes ol kan zabt (Rumelili Za'îfî, sf. 178, 4. beyit)

Fark-ı serde şekl-i şemşîrûn yiter perr-i küleng
Bâ-vücûd ol dem ki hûn-ı zahmum içre âl olur (Bâkî Divanı, sf. 145, 72. gazel, 3.
beyit)

Zahm-ı sînem içre cânâ kanlu peygânun senün
Goncada pinhân olan berg-i gül-i ra'nâ midur (Bâkî Divanı, sf. 175, 120. gazel, 2.
beyit)

Beni müflis sanur gerçi görenler rûy-ı zerdümden
Velî ag akçadur eşküm kızıl dînârdur dâgum (Bâkî Divanı, sf. 307, 335. gazel, 3.
beyit)

Sîneden kan bulaşık penbe-i dâgum kopıcak
Şimdi kopmuş gül-i rengîne döner tam tâze (Bâkî Divanı, sf. 381, 454. gazel, 4. beyit)

Tâze tâze dâglarla kanlu kanlu şerhalar
Hırka-i Hindûya döndürdi ten-i sad-çâkimüz (Bâkî Divanı, sf. 449, Matla 5)

İçmeyeliden kudurdum mu nic'oldum bilmezem
Sâf ü pâk âb-ı revânlar kıpkızıl kandır bana (Necatî Beg Divanı, sf. 154, 8. gazel, 6.
beyit)

Cânâ gözüne hasret-i la'linle 'âşıkın
Keyfiyyet-i şarâb kızıl kan olup gelir (Nedim Divanı, sf. 292, 37. gazel, 7. beyit)

Gün başına bir hil'at-i dîbâ verir ammâ
Dâmânını âlûde-i hûn-ı ciger eyler (Nef'î Divanı, sf. 77, Kaside 11, 15. beyit)

Ol dem ki kasd-ı ceng eder sahrâları gül-reng eder
Dünyâyı hasma teng eder olursa Sâm u Güstehem (Nef'î Divanı, sf. 96, Kaside 15,
29. beyit)

Cihân arûsu bu denli bulur muydu zînet
Eğer yüzünü dem-i tîgin etmese gül-reng (Hayâlî Divanı, sf. 36, Kaside 7, 16. beyit)

Şer kesdiği parmak acımadı
Gerçi kim akdı lâle-gûn kanı (Hayâlî Divanı, sf. 51, Kaside 16, 6. beyit)

Zahmdan rengîn gül açıldı zemîn-i sînede
Çün kemânından adûya tîr bârân eyledi (Hayâlî Divanı, sf. 53, Kaside 17, 9. beyit)

Tenimde kanlı kanlı dağlardan gülşenim olsun
Hadeng-i yâr serv olsun kılıcı sûsenim olsun (Hayâlî Divanı, sf. 72, Musammet 5, 1. beyit)

Kanlı dağım gibi boyandı kızıl kanlara dil
Kani olmaz kûyuna vaslın diler bîçâre dil (Hayâlî Divanı, sf. 73, Musammet 3, 2. beyit)

Aşiyân-ı bülbülün başında güller kanlı dağ
Şâh-ı gül olmuş gülistân içre Mecnûn-vâr mest (Hayâlî Divanı, sf. 98, 29. gazel, 2. beyit)

Şafak-gûn kan içinde dâğın seyr etse âşıklar
Güneşte zerre görmezler felekte ayı bilmezler (Hayâlî Divanı, sf. 107, 53. gazel, 3. beyit)

Elifler serv peykân gonca sahn-ı sîne bağımıdır
Gül-i gülzâr-ı gam cismimde kanlı tâze dağımıdır (Hayâlî Divanı, sf. 109, 59. gazel, 1. beyit)

Aldı cismimden sabâ bir kanlı dağım penbesin
Ey tarîk-i aşkıta sâlik olanlar yol nedir (Hayâlî Divanı, sf. 126, 109. gazel, 4. beyit)

Desen altın benekli câmelerle izz-i nâzım var
Benim hem kanlı kanlı dağlarla yüz niyâzım var (Hayâlî Divanı, sf. 128, 114. gazel, 1. beyit)

Belâlar bezmine sînem benim meyhanedir derler
Kızarmış dağıma meyle dolu peymânedir derler (Hayâlî Divanı, sf. 129, 117. gazel, 1. beyit)

Belâlar bezmine sînem benim meyhânedir derler
Kızarmış dâğıma meyle dolu peymânedir derler (Hayâlî Divanı, sf. 153, 186. gazel,
1. beyit)

Her dem cigerde var ola bir kanlı dâğımız
Eylen dua söyünmeye yanar çerâğımız (Hayâlî Divanı, sf. 157, 198. gazel, 1. beyit)

Hayâlî bir nazar seyr etmez ol nahl-i hırâmanım
Belâ destine kanlı dağlarla lâlezârem ben (Hayâlî Divanı, sf. 226, 394. gazel, 5. beyit)

İdeyim her kanlı dağında dıraht-ı mîvedar
Bir elif çek sîneme mevzûn nihâlin sadgası (Hayâlî Divanı, sf. 285, 562. gazel, 4.
beyit)

Görüp şarâb-ı lebün çün piyâle dîdelerim
Boyandı kandîl olup hûn-ı ala dîdelerim (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 334, 86.gazel,
2.beyit)

Boyandı hırs-ı kand-ı Şâm ile al kana kâfirler
Ümîd-i şehd ile ekl etdi zahm-ı niş-i zenbûrı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 570,
Kıt'alar 2, 19. beyit)

Verip ruhsat mürûra hem ki cûy-ı hûn-ı al üzre
Güzâr etdirdi cısr-i tıgdan 'udvân-ı makhûrı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 570,
Kıt'alar 2, 22. beyit)

Boyanıp al kana rûyı siyeh kâfir hirâsından
Mısır'dan geçdi ye's ile bozuldu cünd-i makhûrı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 572,
Kıt'alar 2, 47. beyit)

Kabza-i seyfünden al kan akıdıp mânend-i âb
Rûyını döndürdün a'dânun misâl-i âsiyâb (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 576, Kıt'alar
7-IV, 5. beyit)

Bir yedi şemşîr-i İslâm'ı ki cünd-i Hâricî
Toydu yerler oldu sahrâlar deniz al kan ile (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 650, Kıt'alar
65, 34. beyit)

I. Kına

Klasik Türk şiirinde sevgilinin elleri kınalıdır. Bu kına âşıkların kanından yakılmıştır.¹⁵⁷ Kınanın ve kanın renginin kırmızı olması bu manada önemlidir.

Ayrıca bazı beyitlerde gelinlerin eline kına yakma âdetine yer verilerek, güneş sabah vakti kanından kına yakarak yüzünü göstermesi istenen yeni gelin olarak tasavvur olunur.¹⁵⁸ Yine beyitlerde kına renginin şarabın renginden daha üstün olduğu da vurgulanmaktadır.

Nâz ile çekmiş fitneyi sürme deyu gözlerine
Yakmış kanın âşıkların hınnâ deyu ellerine (Ahmet Paşa Divanı, sf. 248, 268. gazel,
2. beyit)

Hûn sanma görüp elinde hınnâ
Bî-behredir aşkdan Züleyhâ (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 200)

Kızların eli hınâda gül-gûn
Anun eli eşki ile pür-hûn (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 236)

Mâder-i dehr yine tıfl-ı mehin parmağını
Rûz-ı ıyd erdi diye eyledi hınnâ ile al (Necatî Beg Divanı, sf. 85, Kaside 16, 6. beyit)

Sevinir ellerini kana boyadıkça nigâr
Şol güzeller gibi kim eline hınnâ yakalar (Necatî Beg Divanı, sf. 226, 168.gazel, 4.
beyit)

¹⁵⁷ Şevkiye Kazan, "Divan Şiirinde Bir Sûs ve Gelenek Klasîği: Dövme ve Kına", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı, Ankara, 2007, s. 232.

¹⁵⁸ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 465.

Hacletinden kızarır Nâ'iliyâ duhter-i rez
Görse engüş-i surâhîdeki hınnâ rengin (Nailî Divanı, sf. 281, 291. gazel, 6. beyit)

Turfa gülgûn-ı firîbende-reviş kim sanasın
Cümle endâmına urmuş yed-i kudret hınnâ (Nef'î Divanı, sf. 102, Kaside 18, 34. beyit)

Subhdem kim yakınıp hûn u şafaktan hınnâ
Nev-arûs-ı tutuk-ı çâрім ola çehre-güşâ (Hayâlî Divanı, sf. 91, 9. gazel, 1. beyit)

m. Köşk / Saray

Gökyüzünün şafak renginde köşk kurması güneş-gölge ilgisinden kaynaklanmaktadır.
Zihî kasr-ı şafak-gûn sâyebân kim gösterir dâ'im
Revâk-ı âsümânî nîlgûn-kâşî-i dîvârı (Nailî Divanı, sf. 125, Kaside 35, 2. beyit)

n. Küpe / Taç / Yüzük

Beyitlerde gül, üzerindeki çiğ taneleriyle renk ve şekil itibariyle cevherle süslenmiş la'l taca benzetilmektedir.¹⁵⁹ Lâ'l ve yakut; küpe, taç, yüzük gibi kıymetli eşyaların yapısını ve süsünü teşkil etmekte¹⁶⁰ ve daha çok kırmızı rengi ile ele alınmaktadır.

Nûş eyle câm-ı bâdeyi nûşin lebinle kim
Gûş-i kadehde zeyn ola bir gûş-vâr-i lâ'l (Ahmet Paşa Divanı, sf. 49, Kaside 12, 19. beyit)

Her vişnesi gûş-vâr-ı yâkût
Nezzâre-i çeşm-i âşika kût (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 152)

¹⁵⁹ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 547.

¹⁶⁰ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 484.

Gûyâ nigîn-i lâ'ide zehr oldu ta'biye
Çün telh ede cevâbını şirin-zebânımız (Necatî Beg Divanı, sf. 252, 227.gazel, 2.
beyit)

Gam-ı hâlinle genc-i aşk miskiyyü'l-hitâm olsun
Nigîn-i la'lini yâd etmeyim âlemde nâm olsun (Nedim Divanı, sf. 227, Müseddes 4,
1. bölüm)

Hem-âgûşî-i fîncân-ı arakdan kaçmaz ammâ kim
Nigîn-i la'lin ol bâzîçeyi akşam için saklar (Nedim Divanı, sf. 283, 19. gazel, 5.
beyit)

Bu sarây-ı dil-küşâ bir hâtem-i zerdir meğer
Anda bu kasr-ı müşa'sa' gûyiyâ la'l-i nigîn (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 141, Tarih 37,
4.beyit)

Yılda bir kez ayağı toprağına yüz sürmese
Lâl tacın jaleden kılmazdı cevherdâr gül (Hayâlî Divanı, sf. 44, Kaside 12, 15. beyit)

o. Mercan / Yakut / Lâl / Akik

Mercan klasik Türk şiirinde daha çok süs eşyası olması yönünden ele alınmakla birlikte kırmızı rengi dolayısıyla sevgilinin dudağı, ağzı, aşkın kanlı gözü ve gözyaşları için kullanılmaktadır.¹⁶¹

Kırmızı, sarı ve gök renginde olan yakût taşının en kıymetlisi kırmızı olanıdır bu sebeple şiirlerde sevgilinin dudağı, aşkın ağlamaktan kızarmış gözü ve kanlı gözyaşları için kullanılmaktadır. Yine kadeh, yüzük, gerdanlık, küpe gibi eşya yapımında da kullanılan yakût daha çok kırmızı rengi oluşuyla sözkonusu edilmektedir.¹⁶²

Kırmızı renkte değerli bir taş olan akîk şiirlerde aşkın gözyaşları, dudak, yanak ve yüz için kullanılmaktadır.¹⁶³

¹⁶¹ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 270.

¹⁶² İskender Pala, *a.g.e.*, s. 414.

¹⁶³ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 22.

Lal kırmızı rengi dolayısıyla sevgilinin dudakları, kanlı gözyaşı, şarap, gül, gonca ile benzerlik göstermektedir. La'l kadeh, kandil, tabak gibi eşya yapımında da kullanılmaktadır.¹⁶⁴

Katre-i jâleyle şekl-i lâle-i hamrâyi gör

Dürr ü gevherden pür olmuş kâse-i mercânıdır (Ahmet Paşa Divanı, sf. 56, Kaside 15, 17. beyit)

Sen la'lsen olmagıl sebük seng

Döndürme güneş görüp revân reng (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 188)

Hoş reng ile yıgdılar tecemmül

Fîrûze vü la'li sebze vü gül (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 252)

Hem-reng-i bahâr olup hazânum

Dönmişdi akîke za'ferânım (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 98)

Öykünürmüş leblerine lâ'l ü yâkût ey sanem

Gâlibâ uşbu günehdir anları taş eyleyen (Necatî Beg Divanı, sf. 326, 393.gazel, 2. beyit)

Görüp letâfet-i aksin sanır kızıl yâkût

Bakan tabakçe-i la'lin-i gülde jâlelere (Nailî Divanı, sf. 302, 340. gazel, 5. beyit)

İltifâtındır sözüm bu resme rengin eyleyen

Terbiyetle taş lâl-i âbdâr eyler güneş (Hayâlî Divanı, sf. 33, Kaside 5, 23. beyit)

ö. Mürekkep / Aşı Boyası

Beyitlerde şairin şiirini yazmak için kırmızı ve siyah mürekkep kullanması ve aşî boyasının¹⁶⁵ sevgilinin yanağına kırmızı rengi vermesi görülmektedir.

¹⁶⁴ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 172.

¹⁶⁵ Kiremit kırmızısı renginde bir toprak boyadır.

Midâd-ı surh u siyehle yazıp hat-ı şî'rim
Edince hâmemi geh şu'le-pâş u geh şebgûn (Nef'î Divanı, sf. 246, Kaside 58, 31.
beyit)

La'lîn midâdım ile her heft hayâlim
Hüsn-i büt-i endîşe-i rengînime ândır (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 274, Kaside 28,
64.beyit)

Kırmızı aşî boyası rûy-ı al olmuş sana
Acıyıp bakkâlde pekmez sonra bal olmuş sana (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 280, 8.
gazel, 1.beyit)

p. Ok / Temren

Okun aşîğın gönlüne saplandığında kana bulanması sebebiyle kırmızı rengi
aldığı bilinmektedir. Beyitlerde bu ilgi 'kanlı peykân, kanlı demren, hûn-âlûde peykân'
terkipleriyle görülmektedir.

Gözde hûn-âlûde peykânun hayâliyle hoşem
Her biri gûyâ ki bir berg-i gül-i terdür mana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 86, 23. gazel, 4.
beyit)

Kanlı peykânın ciğer biryânların yer dâ'ima
Benzinin kızardığını şimdi bildim o imiş (Necatî Beg Divanı, sf. 262, 249.gazel, 3.
beyit)

Ey kemân-ebrû yüreğim yerine oturdu ok
Bastım âhır bağrıma şol kanlı peykânın senin (Necatî Beg Divanı, sf. 290, 311.gazel,
3. beyit)

Dil hadeng-i gamzen ile pârelensin gâyeti
Sinede bir kanlı peykânın koyan adın yürek (Necatî Beg Divanı, sf. 292, Gazel316, 4.
beyit)

Cigerde cem olalı kanlı kanlı peykânın
Derûn-ı sinemi gördüm enâra benzettim (Necatî Beg Divanı, sf. 315, 370.gazel, 2.
beyit)

Sen kemân-ebrû gamından deldi tîrin bağrımı
Sîneden yarıp çıkarsınlar bu kanlı demreni (Necatî Beg Divanı, sf. 427, 620.gazel, 4.
beyit)

Pâdişahım bu dil-i pür-hûnu aldinsa ne var
Sînede ni'me'l bedeldir kanlı peykânın senin (Yahyâ Divanı, sf. 129, 210. gazel, 3.
beyit)

Hücûm-ı satvetinden şimdi hem-çün lâlezâr etdi
Acem iklîminin hâk-i siyâhın kanlı peykanlar (Nedim Divanı, sf. 128, Kıtalar 3, 5.
beyit)

r. Sancak

Sevgilinin boyunun sancağa teşbihi gönlün kanlarla bulanmış olarak onun
boyunun üstünde hareket etmekte olarak görünmesine dayanmaktadır.¹⁶⁶ Yine âh, ateşli
ve dumanlı oluşundan dolayı şekil ve renk yönünden bayrak, sancak ve tuğ olarak da
hayal edilmektedir. Sevgili güzellik ülkesine beylerbeyi olunca aşığın ahının al bayrak
çekmesi bu hayale dayanmaktadır.¹⁶⁷

Kaddin üstünde dil-i hûninin oynar der gören
Şol kızıl sancak çeken kangı ilin sultânıdır (Ahmet Paşa Divanı, sf. 162, 89. gazel, 6.
beyit)

Olalı iklîm-i hüsne dilberim beglerbegi
Şu'le-i âhım önünce al bayrağın çeker (Hayâlî Divanı, sf. 134, 132. gazel, 4. beyit)

¹⁶⁶ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 273.

¹⁶⁷ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 399.

s. Şafak

Şafak kırmızı rengi sebebiyle kan ile ilgili tasavvurlar içinde ele alınmakta aşğın kanlı gözyaşı, yara ve ciğer kanı, övülenin kılıcından dökülen kan ile benzerlik göstermektedir. Beyitlerde hilâlin altın sancak, şafağın da onun gül renkli saçağı (pervâz) şeklinde düşünüldüğü; yine kurban bayramı sebebiyle felek boğayı kurban ettiğinde ufukta görünenin gül renkli şafak değil onun kanı olduğu görülmektedir.¹⁶⁸

Şiirlerde şafak için kullanılan kırmızı renk ‘hûn-âb-ı şafak, subh-ı gül-gûn, şafakgûn, lâle-gûn şafak , gül-gûn şafak’ gibi terkiplerle verilmiştir.

Hem Hazret-i Aşk o mihr-i rahşân

Hûn-âb-ı şafakla oldu galtân (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 186)

Nûr etdi cemâl-i Aşkî teşdîd

Hûn-âb-ı şafakda sanki hurşîd (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 322)

Ol tîği alıp o subh-ı gül-gûn

Gitdi koyup Aşkî zâr ü dil-hûn (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 342)

Şafakdan germsûd-ı al kaplanmış ser-â-ser hem

Siyeh semmûr edip reng-i şeb-i Kadr-i siyehfâmı (Şeyh Gâlib *Divanı*, sf. 78, Kaside 18, 2.beyit)

Hûn-ı düşmenden olur rûy-ı şafak reng-â-reng

Etse a’dâsına mirrîhi kazârâ cellâd (Şeyh Gâlib *Divanı*, sf. 162, Tarih 72, 26.beyit)

Edip minkârını fevvâre-i hûn

Figânı etmiş âfâkı şafakgûn (Şeyh Gâlib *Divanı*, sf. 228, Mesnevi 4, 10.beyit)

Dâmen-i gerdûnu sanma lâle-gûn etti şafak

Sen meh-i bî-mihr için her subh kan ağlar güneş (Hayâlî *Divanı*, sf. 33, Kaside 5, 13.beyit)

¹⁶⁸ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 451, 490, 491.

Sanmanız gül-gûn şafak oldu ufuktan âşikâr
İd için çarh-ı felek sevrini kurbân eyledi (Hayâlî Divanı, sf. 53, Kaside 17, 2. beyit)

Mâh-ı nev altun alem pervâzıdır gülgün şafak
Âsuman ikliminin verildi bana begligi (Hayâlî Divanı, sf. 287, 570. gazel, 2. beyit)

ş. Taş / Toprak

Toprak ve taş şiirlerde siyah renkle nitelense de la'l, yakut gibi taşların toprakta oluşması sebebiyle bunların kırmızı ile de nitelendiği görülmektedir.

Bir kal'a ki sengi sürh yâkût
Nâsûtta bir sarây-ı lâhût (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 388)

Bagrına basup mezâr-ı pâkin
Gül yaprağı etdi levh-i hâkin (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 396)

t. Tûtî (Papağan) / Kebûter (Güvercin)

Klasik Türk şiirinde yüzün aynaya teşbihi halinde sakal, ayvatüyü sanki aynada kanadını gösteren yeşil kanatlı, al renkli bir papağan olmaktadır.¹⁶⁹ Yine posta görevinde kullanılan güvercinin¹⁷⁰ al kanatlı olması ile düşman kanına bulanmış kılıç arasında renk bakımından ilgi kurulmaktadır.

Gördüğümce hattını lâ'linle ey şekker-makâl
Sanırım bir al tûtidir ki olmuş sebze-bâl (Ahmet Paşa Divanı, sf. 309,18. Müfredat)

Bir tûtî-i sebz-i hûn-pâlâ
Şehbâz velî tezerv-sîmâ (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 302)

Bir tûtî-i sebz-i âl-minkâr
Bir şâhda eyler anı tekrâr (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 330)

¹⁶⁹ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 243.

¹⁷⁰ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 235.

Ne tîğ al kanadlı kebûter-i peygam

Nüvişte zîr-i perinde helâk-i düşmen-i ûr (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 83, Kaside 20, 4.beyit)

u. Yüz / Yanak

Klasik Türk şiirinde yanağa dair söylenen şeyler onun rengi, parlaklığı üzerinedir.¹⁷¹ Renk bakımından gül; gül yaprağı, gülşen, gonca, lale ve şaraba benzemektedir.¹⁷²

Şiirde en çok sözü edilen çiçek olan gül ile sevgilinin yanağı arasında kırmızı rengi dolayısıyla ilgi bulunmaktadır. Beyitlerde yanağa ait kırmızı renk unsuru ‘lâle-rûh, gül-gûn yanak, lâle-gûn ruhsar, lâle-ruhsâr, gül-ruh, gül-gûn hadd, hadd-i gül-gûn, âteşîn ruhsâr, gül-ârız, gül-ruh, gül-gûn yüz’ terkipleriyle verilmiştir.

Mutribin gül-gûn yüzünde perde-i evtâr-ı çeng

Çekti mıstar safha-ı hurşîd ü meh-tâb üstüne (Ahmet Paşa Divanı, sf. 58, Kaside 16, 2. beyit)

Sâkiyâ reng-i ruhunda görünür aks-i şarâb

Nitekim berg-i gül üzre lâle-i hamrâ garîb (Ahmet Paşa Divanı, sf. 124, 11. gazel, 7. beyit)

Çevgânı zülfünün nice cân topun urmasın

Gül-gûn yanağın gibi meydan tutup durur (Ahmet Paşa Divanı, sf. 164, 93. gazel, 2. beyit)

Lâle-gûn ruhsarını yâd edüben kan ağlasam

Bûstân-ı dîde ol dem verd-i ahmerden dolar (Ahmet Paşa Divanı, sf. 170, 108. gazel, 2. beyit)

¹⁷¹ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 217.

¹⁷² İskender Pala, *a.g.e.*, s. 163.

Bülbülün çoktur senin ey gül velî bu Ahmed'in
Senden özge lâle-ruhsâr u semen-sîmâsı yok (Ahmet Paşa Divanı, sf. 187, 143.
gazel, 7. beyit)

Serv-i âzâda demen bâğ-ı cihândan çıkmaz
Boynu bağlı kuludur bir yanağı gül-gûnun (Ahmet Paşa Divanı, sf. 201, 172. gazel,
2. beyit)

Bağrımı dâğ-ı gamınla lâle-veş hûn eyleme
Za'ferânın yüzümün yaşımla gül-gûn eyleme (Ahmet Paşa Divanı, sf. 251, 276.
gazel, 1. beyit)

Ey yanağı al ü vey giydiği al
Ala gözlüm etme cân almağa âl (Ahmet Paşa Divanı, sf. 297, Mukatta'ât 2, 1. beyit)

Etme ten-i za'ifimi kanlı yaşıma gark
Dizme bir ince ipliğe ey gül-izâr lâ'l (Ahmet Paşa Divanı, sf. 48, Kaside 12, 11.
beyit)

Ey sabâ bağda ol gül-ruha öykündü diye
Lâlenin yüzünü kan eyleme kim bühtândır (Ahmet Paşa Divanı, sf. 148, 61. gazel, 5.
beyit)

Lâleyi pür-hûn eden gül-gûn yanağın rengidir
Nergisi bî-hâb eden câzu gözün nirengidir (Ahmet Paşa Divanı, sf. 155, 77. gazel, 1.
beyit)

Sünbül-i zülf âsîtinin çekme gül-gûn haddine
Câme giydirmek gülün endâmına hâcet degil (Ahmet Paşa Divanı, sf. 206, 182. gazel,
3. beyit)

Haddinin cennet gibi yüz gülşen-i handân-ı var
Cennetin haddin gibi bir lâle-i hamrâsı yok (Ahmet Paşa Divanı, sf. 187, 143. gazel,
2. beyit)

Aks-i ruhsârıyla sâki dehri gül-zâr eyledi
Câm-ı meyden ictinâb etmez girân-cân olmayan (Ahmet Paşa Divanı, sf. 228, 227.
gazel, 3. beyit)

Aç nikâbını yüzünden ki ruhun aksiyle
Haşre dek yer yüzünü pür-gül-i hamrâ göresin (Ahmet Paşa Divanı, sf. 228, 229.
gazel, 2. beyit)

Ne bir gül bitti gülşende ki benzeye bu ruhsâra
Ne bir serv irdi bostânda ki ola hem (Ahmet Paşa Divanı, sf. 259, 291. gazel, 4. beyit)

Dedi ki âbdır ammâ kızardı aks-i ruhumdan
Al iç tekellüfe düşme sudur şarâb degildir (Ahmet Paşa Divanı, sf. 301, Kıt'a 20, 2.
beyit)

Sen giricek gülşene gül zâr olur
Ey yanağı zînet-i gül-zâr hey (Ahmet Paşa Divanı, sf. 281, 337. gazel, 8. beyit)

Lâle haddinde saçın dâmen-keşîde seyr eder
Çün revân olan bu gül-zâr içre sudur n'eylesin (Ahmet Paşa Divanı, sf. 236, 244.
gazel, 3. beyit)

Kanını dökmege ruhsat verdi gamzen lâ'line
Hatt-ı yâkûtun senin bu ma'niye hüccet gibi (Ahmet Paşa Divanı, sf. 279, 334. gazel,
3. beyit)

Berg-i benefşe sâye-bân olmuş kızıl güllerine
Gül-zâr-ı cennet bülbülü tahsin eder dillerine (Ahmet Paşa Divanı, sf. 248, 268.
gazel, 1. beyit)

Ayş nev-rûzunda ey gül yüzlü lâ'lin câmıyla
Bu hat-ı pirûze gibi tâli'im pirûz idi (Ahmet Paşa Divanı, sf. 268, 311. gazel, 2. beyit)

Bâğda gül ruhleründür verd-i hamrâdan murâd
Kâmetündür râstı serv-i dil-ârâdan murâd (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 36, 8. gazel, 1. beyit)

Hüsrevâ bu hadd-i gül-gûnun görüp
Sana Ferhâd olmayan mecnûndur (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 90, 25. gazel, 4. beyit)

Bâde-i nâb ile buldı ruh-i cânân revnak
Gûyiyâ güller ile buldı gülistân revnak (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 121, 36. gazel, 1. beyit)

Gül yüzün rengiyle gül cânına bî-dâd eyledün
Kaddüne servi kul itdün yine âzâd eyledün (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 135, 40. gazel, 1. beyit)

Mürg-i dil her dem ider ol âteşîn ruhsâra meyl
Kim semender lâ-büd ider kande-y-ise nâra meyl (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 153, 46. gazel, 1. beyit)

Vefâ görmedin ölürsem eger ben gül-'izârumdan
İrişe dem-be-dem bûy-i vefâ hâk-i mezârumdan (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 192, 58. gazel, 1. beyit)

Eger bülbül gibi her niçe feryâd ü figân itsem
Nasîbüm hâr-ı mihnetdür benüm ol gül 'izârumdan (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 192, 58. gazel, 2. beyit)

Düşelden dil cemâlün şem'ine ey ruhleri alüm
Yanardum nâr-ı 'ışkunla n'olısar bilmezin hâlüm (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 245, 75. dörtlük)

Terlemiş ruhsâr ile hûblar açarlar gönlümü
Gör ne gülşendür ki âteşden verürler âb ana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 55, 12. gazel, 6. beyit)

Ârızun gül gül açubdur mey-i gül-gun tâbı
Veh ki bir gülden açılmış nice gül-zâr sana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 68, 16. gazel, 4. beyit)

Ey gül gamunda eşk ruh-ı zerdüm etdi al
Bildürdi ola sûret-i hâlüm sabâ sana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 77, 19. gazel, 6. beyit)

Lâle-ruhlar gögsümün çâkine kılmazlar nazar
Hiçbir rahm eylemezler dağ-ı hicrânüm görüb (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 110, 32. gazel, 3. beyit)

Ey Fuzûlî bil ki ol gül-ârızı görmüş degül
Kim ki ayb eyler menüm çâk-i girîbânüm görüb (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 111, 32. gazel, 7. beyit)

Reng-i rûyundan dem urmuş sâgar-ı sahbâya bah
Âfitâb ilen kılur da'vî dutulmuş aya bah (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 175, 61. gazel, 1. beyit)

Câm dut der sâkî-i gül-çihre zâhid terk-i câm
Ey gönül fikr eyle gör kim hansıdur dutmalu pend (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 181, 63. gazel, 6. beyit)

Açılır gönlüm gehî kim girye-i telhum görüb
Açar ol gül-ruh tebessüm birle lâ'l-i nûş-hand (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 181, 63. gazel, 4. beyit)

Şu ki ser-gerdân gezer başında vardur ki hevâ
Gâlibâ bir gül-ruhun serv-i hırâmânın sever (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 207, 74. gazel,
5. beyit)

Sabâdan gül yüzünde sümbül-i pür-pîç ü tâb oynar
Sanasan per açup gülşende bir müşgîn gurâb oynar (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 219, 79.
gazel, 1. beyit)

Gezer kûyunda her yan çoh girîbân-çâk gül-ruhlar
Bu reng ile Fuzûlî ol ser-i kûy bir gülistândur (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 267, 101.
gazel, 7. beyit)

Fegân kim bağrumun ol lâle-rûh kan olduğın bilmez
Ciger pergâlesinde dâğ-ı pinhân olduğın bilmez (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 295, 114.
gazel, 1. beyit)

Mana bâd-ı sabâ ol serv-i gül-ruhdan haber vermez
Açılmaz gonca-i bahtum ümîdüm nahli ber vermez (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 306, 118.
gazel, 1. beyit)

Gark-ı hûn-âb-ı ciger kılmış gözüm merdümlerin
Ârzû-yı hâl-i müşgîn ü ruh-i âlün senün (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 379, 150. gazel, 5.
beyit)

Delü dersem nola uşşâkına gül-çihrelerün
Özünü göz göre odlara salur mı âkîl (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 431, 171. gazel, 7.
beyit)

Reh-i ışıında ol gül-ruh ciger kan etdügüm bilmiş
Çeker her dem mana tîğ-i siyâset san ki kan etdüm (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 489, 198.
gazel, 6. beyit)

Gonca kılmaz şâd ü gül açmaz dutulmuş gönlümü
Ârzû-mend-i ruh-ı âl ü leb-i handânunam (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 504, 204. gazel, 7.
beyit)

Dûd-ı âhumdan kararmış zâr ü ser-gerdân tenüm
Âteşin ruhsâr üze müşgîn hilâsün sadkası (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 708, 289. gazel, 2.
beyit)

Bir lâle-ruh-ı siyâh-kâkül
Sünbüller içinde gonca-i gül (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 100)

Ruhsârı sabâh-ı îd-i ümmîd
Gülgünesi hûn-ı çeşm-i hurşîd (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 104)

Reng-i ruhu penbe içre yâkût
Ma'nâyı dehânı harf-i meskût (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 106)

Gül-günesi hûn-ı eşk-i hirmân
Esfîdi beyâz-ı çeşm-i giryân (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 130)

Mânende-i sîb ikisi yek-tâ
Sûretleri sürh ü zerd-sîmâ (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 176)

Gül-günedir olsa hûn degildir
Bülbül sözi gül-füsûn degildir (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 202)

Ruhsâre-i âl câm-ı rahşân
Ruhsâre-i mihre cür'a-efşân (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 332)

Bir dilber-i serv-kadd ü gül-rûy
Serv-i hoş u gül-ruh u semen-bûy (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 126)

Hüsni güli lâle-i şafak-fâm
Zülfi hamı lâle üzreki lâm (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 128)

Dönmiş gül-i sürhi zagferâna
Şimşâd-ı latîfi hîzrâna (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 182)

Ey lâle-izâr ü anberîn-mû
Gencîne-cemâl ü mâr-gîsû (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 310)

Ver nergise lâle ile revnak
Reyhân-ı ter ile zîb-i zanbak (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 478)

Urdı başına ‘ışk buhârı delü oldı
‘Âşık olalı ol ruh-ı gülnâra benefşe (Rumelili *Za’îfi*, sf. 32, 8. beyit)

Tan mıdur cevvar olsam hüsnümün çak çağıdur
Zülfümün her bir kılı cân kuşınun agıdur
Ruhlarum rengîn kırmızı tâze gül yapragıdur
Gülşen-i hüsnüm letâfet birle cennet bâğıdur
Hûb ü mahbûb-ı cihânem bî-vefâ dirler bana (Rumelili *Za’îfi*, sf. 44, Muhammes 3)

Ruhun ‘aksiyle olmuşdur şarâb ü câm hoş hem-reng
‘Aceb âyîne k’andadır musavver cümle-i eşyâ (Rumelili *Za’îfi*, sf. 50, 2. beyit)

Yiter ruhsâr-ı gülgûnı yiterdür zülf-i meftûnı
Gülistân güllerin anma dahı misk-i Hotan’dan geç (Rumelili *Za’îfi*, sf. 80, 3. beyit)

Gülgûn ruhu felekleri gösterdi mâha tar
Şebdîz-i hattı çün yürriye gör ne toz kopar (Rumelili *Za’îfi*, sf. 138, 2. beyit)

Kara benler ol ruh-ı gül-gûn üzre gûyiyâ
Yâr bir rengîn harîre müşk ü ‘anber bağlamış (Rumelili *Za’îfi*, sf. 172, 6. beyit)

Kızarub benzi hayâdan ‘araka gark oldu
Sâkî sahbâ-yı lebün ideli câm-ı Ceme ‘arz (Rumelili Za’îfî, sf. 176, 2. beyit)

Ruhları alın gülün pejmürde kılan dem-be-dem
Âh-ı bülbüldür ki kılur aglayup eshârda (Rumelili Za’îfî, sf. 248, 2. beyit)

Leblerün soralı bu hasta dile cân geldi
Sâkıyâ mey içeli benzümüze kan geldi (Rumelili Za’îfî, sf. 258, 1. beyit)

Gül yüzün rengin görenler hüsnüne hayrân olup
Sad hezârân âferînler diyü tahsîn eyledi (Rumelili Za’îfî, sf. 266, 4. beyit)

Dehen-i gonca-i ter dürlü letâ’if söyler
Gülüp açılsa ‘aceb mi gül-i rengîn-ruhsâr (Bâkî Divanı, sf. 41, Kaside 18, 22. beyit)

Lâle reşk-i ruh-ı gül-gûnun ile pâ-der-gil
Gam-ı zülfünle perîşân u mükedder sünbül (Bâkî Divanı, sf. 65, Kaside 24, 36. beyit)

An ol günü ki âhır olup nev-bahâr-ı ‘ömr
Berg-i hazâne dönse gerek rûy-ı lâle-reng (Bâkî Divanı, sf. 75, Musammat 1, 2. beyit)

Halka-i zülf-i siyâhun ey saçı müşg-i Hutun
Na‘l-i şeb-dîz-i hatundur dirler erbâb-ı suhan
Kimdür ol ruhsâre-i gül-gûn ile senden geçen
Hüsnüni bir dem gören ey husrev-i şîrîn-dehen
‘Aşkuna Ferhâd olup yolunda cân virse mahal (Bâkî Divanı, sf. 93, Tahmîs 4)

Câm-ı şarâb-ı nâb gibi dil-rübâ kanı
La‘lîn tutagı dür dişi gül-gûn yanagı var (Bâkî Divanı, sf. 133, 53. gazel, 5. beyit)

Sâkıyâ gül-gûne-veş gel bâde-i gül-gûnı sür
Lâle-reng olsun kızarsun ol iki ruhsâreler (Bâkî Divanı, sf. 136, 59. gazel, 5. beyit)

‘Ârız-ı gül-gûnun üzre hâl-i fettânun senün
Fitneden hâlî degül her lahza âl üstindedür (Bâkî Divanı, sf. 177, 124. gazel, 2. beyit)

Nakş-ı hadd-i lâle-reng ol ‘ârız-ı pâkîzede
Berg-i güldür gûyiyâ âb-ı zülâl üstindedür (Bâkî Divanı, sf. 178, 124. gazel, 4. beyit)

Gül-gûn olurdu çihre-i Bâkî şafak gibi
Devrân sunaydı destine bir câm-ı zer-nigâr (Bâkî Divanı, sf. 201, 160. gazel, 5. beyit)

Âl ile ruhlarun alsun dil-i Bâkîyi hemân
Ana ey şûh-ı cihân böyle güzel reng olmaz (Bâkî Divanı, sf. 226, 204. gazel, 5. beyit)

Bulmaya ol hadd-i gül-gûn üzre hattun hâletin
Müşg-i terden yazsalar berg-i gül-i handâne nakş (Bâkî Divanı, sf. 230, 213. gazel, 2. beyit)

Sâkî elünde bülbüleyi bülbül eylesen
İçsen şarâbı ruhlarını gül gül eylesen (Bâkî Divanı, sf. 257, 255. gazel, 1. beyit)

Nâzük nihâli ol leb ü ruhsâr-ı âl ile
Bir şâhdur ki olmuş ana berg ü bâr la’l (Bâkî Divanı, sf. 292, 311. gazel, 4. beyit)

Ruhı gül-gûnına ol goncanun dil mürgını virdüm
Yine bir bülbül-i gûyâ gül-i handâne tapşurdum (Bâkî Divanı, sf. 311, 341. gazel, 2. beyit)

‘Ârız-ı gül-gûnunun dâ’im hat-ı fermânına
Hâh u nâ-hâh eyler ol zülf-i semen-bû ser-fürû (Bâkî Divanı, sf. 346, 399. gazel, 2. beyit)

Yâkût olur saht ü kurur kanı akikin
Yüzünü kızardıp çün ala buseni sahba (Necatî Beg Divanı, sf. 49, Kaside 1, 8. beyit)

Gül yüzünü eline alıp geldi sohbeta
Kızardı haclet odu ile oldu şerm-sâr (Necatî Beg Divanı, sf. 60, Kaside 6, 20. beyit)

Hat gerekmez safha-i ruhsar-ı gül-fâmında kim
Görmedik cem olmamıştır bir yere kin ile din (Necatî Beg Divanı, sf. 96, Kaside 20, 24. beyit)

Jâle dürler taktı gûş u gerden-i şâh-ı güle
Lâleler gül-gûne-i ruhsâr-ı sahrâdır yine (Necatî Beg Divanı, sf. 108, Kaside 23, 2. beyit)

Oldu gül yüzü ile bâğ-ı sa'âdet gülşen
Tal'atı nûru ile dide-i devlet rûşen (Necatî Beg Divanı, sf. 117, Terci'-i bend 3, 11. beyit)

Sen ruhu lâleye ederler al
İbrişimciler al gerer derler (Necatî Beg Divanı, sf. 138, Kıt'a 35, 5. beyit)

Hoş durur gül yüzlülerle bana gülşen gûşesi
Zâhidâ hûriler ile cennet-i Me'vâ sana (Necatî Beg Divanı, sf. 155, 12. gazel, 3. beyit)

Gül yüzünde zülfün örter hatt-ı reyhân-ı dürüst
Kim görüpdür kâfiri hıfz ede Kur'anı dürüst (Necatî Beg Divanı, sf. 166, 36.gazel, 1. beyit)

Nergislerini ko uyusun gül yüzünde kim
Olur bahâr günleri hâb-ı seher lezîz (Necatî Beg Divanı, sf. 174, 54.gazel, 3. beyit)

Nice bir ey lâle-ruh benzim za'afrân eylemek
Âşık-ı bî-çârenin küynüklü ahı yok mudur (Necatî Beg Divanı, sf. 176, 59.gazel, 3. beyit)

Devr-i güldür Allâh Allâh bu ne nâzik çağ olur
Gül yanağından semen penbeyle kan almağ olur (Necatî Beg Divanı, sf. 198,
107.gazel, 1. beyit)

Bülbülleriniz ey lebi gonca yanağı al
Âli ko bizi gülşen-i hüsnüne alı var (Necatî Beg Divanı, sf. 211, 135.gazel, 3. beyit)

Bir tarâvet tuttu gülşen kim semen-berler gelip
Fasd ederse gül yüzünden penbe ile kan alır (Necatî Beg Divanı, sf. 242, 202.gazel, 5.
beyit)

Ruhu gül-gûnuna Şebdiz saçın koşmağ ile
Çiğnedir halkı yürür nâz semendin yenemez (Necatî Beg Divanı, sf. 246, 212.gazel,
4. beyit)

Benim serv-i hırâmânım cemâlin tâze bağ olmuş
Ruhun güllerinin kızılı kızıl ağı ağ olmuş (Necatî Beg Divanı, sf. 261, 247.gazel, 1.
beyit)

Gül yüzüne öykünürse lâle-i sahrâ-nişin
Yüregine dağı hirmân ur yüzünü kana bas (Necatî Beg Divanı, sf. 265, 256.gazel, 5.
beyit)

Yakıştı hüsni şem'ine pervâne oldu hâl
Yazıldı gül yanaklarına perde-dâr hat (Necatî Beg Divanı, sf. 266, 258.gazel, 4. beyit)

Gül ruhlarının şevki yaşım kana boyadı
Olur çü bahâr erse sularda bulanıklık (Necatî Beg Divanı, sf. 276, 280.gazel, 4. beyit)

Tâb-ı mülden ey peri reng-i ruhun al eyledin
Kişver-i câna od urdun gör nice âl eyledin (Necatî Beg Divanı, sf. 283, 297.gazel, 1.
beyit)

Gül yüzünle sahn-ı gülşen şöyle zibâ oldu kim
Dostum ta'rif oluptur cennete gülşen demek (Necatî Beg Divanı, sf. 287, 305.gazel,
3. beyit)

Fasl-ı bahârdır heves-i sebze-zâr idin
Bir lâle-çihre ile mey-i hoş güvâr idin (Necatî Beg Divanı, sf. 294, 320.gazel, 1.
beyit)

İrem bağına ey gül-rû varır ta'lim verir her dem
Saçın reyhâna sünbüllük kadin şimsâda ar'arlık (Necatî Beg Divanı, sf. 297,
326.gazel, 4. beyit)

Gül-i ruhsârın olaldan kızılı kızıl ağı ağ
Gözümün çeşme-sârından benim bir yaş akar bir dem (Necatî Beg Divanı, sf. 314,
367.gazel, 3. beyit)

Rahm et ki kıldı sen gül-i handân firâkına
Yüzüm sahifesin ciğerim kanı lâle-fâm (Necatî Beg Divanı, sf. 317, 375.gazel, 2.
beyit)

Kırmızı yüzlü olmağ için gonca-i çemen
Meyl etti bülbülün ciğerinin kebâbına (Necatî Beg Divanı, sf. 364, 480.gazel, 5.
beyit)

Seyr edenler gül-sitâmı hüsnün ol gül yüzlünün
Vâlih ü hayrân olurlar sünbül ü reyhânına (Necatî Beg Divanı, sf. 378, 512.gazel, 3.
beyit)

Gül yanağında zülf- i perişan girih girih
Bâğ-ı İremde sünbül ü reyhân girih girih (Necatî Beg Divanı, sf. 383, 524.gazel, 1.
beyit)

Neyder ola cevr edip gül yüzlü cânân kimseye
Hamdû lillâh hürmet etmez nâr-ı hicrân kimseye (Necatî Beg Divanı, sf. 391,
541.gazel, 1. beyit)

Her kaçan şî'r okusam ol hadd-i gül-gûn üstüne
Dilberin derler okursan yine efsûn üstüne (Necatî Beg Divanı, sf. 394, 548.gazel, 1.
beyit)

Ey Necâtî al kâğıd üzre yazar hûblar
Her kaçan şî'r okusam ol hadd-i gülgün üstüne (Necatî Beg Divanı, sf. 395,
548.gazel, 5. beyit)

Kâkül-i müşgini birdir ârız-ı gül-fâm iki
Nitekim âdettir olur kadr bir bayram iki (Necatî Beg Divanı, sf. 428, 622.gazel, 1.
beyit)

Vakt-i gül sâki-i gül-ruh gül gibi tab'-ı latîf
Senden ey Yahyâ mey-i gül-gûha istignâ aceb (Yahyâ Divanı, sf. 32, 16. gazel, 5.
beyit)

Düşeli aks-i ruh-ı yâr şarâb-ı nâba
Reşkden kaldı çeh-i Yûsuf-ı Kenâne kadeh (Yahyâ Divanı, sf. 44, 39. gazel, 2. beyit)

Ümmîdvâr-ı vaslın önünce kaçar müdâm
Seyreyleniz ol lâle ruhu âl eder yürür (Yahyâ Divanı, sf. 58, 69. gazel, 2. beyit)

Bir lâle-ruhun hasret-i la'liyle dem-â-dem
Sahrâ vü deri hâk-i Bedehşân ederin ben (Yahyâ Divanı, sf. 152, 256. gazel, 4. beyit)

Pertev salıcak mihr-i ruhun dillere ey dost
Hurşîd gibi her biri gögsün gere ey dost
Câm-ı mey olup mihr gibi nûr-ı ziyâ-bahş
'Aks-i ruh-ı âlın ki düşer sâgara ey dost (Yahyâ Divanı, sf. 271, Kıt'a, 12. bölüm)

Bûse alsan kızarır ruhları ol gül-rûnun
Meyvesi ola mı katmer gül şeftâlûnun (Yahyâ Divanı, sf. 292, Beyit 56)

Meyden kızarmış ruhları seyr-i cemâl-i yâre gel
Hengâm-ı ‘ayş u nûşdur gül vaktidir gülzâre gel (Yahyâ Divanı, sf. 292, Beyit 61)

Ol gevher-i pür-tâb u fer kim rûyuna etse nazar
Şerm ile ruhsâr-ı kamer gül-gûn olur hem-çün bakam (Nedim Divanı, sf. 52, Kaside
12, 21. beyit)

Râzını bîgânelerden eylemek için nihân
Kelle-pûşun perde-i ruhsâr-ı âl eylerdi yâr (Nedim Divanı, sf. 233, Tahmîs 7, 6.
bölüm)

Sal hatt-ı siyâhkârın o ruhsâre-i âle
Semmûrunu kaplat bu sene kırmızı şâle
Al deste eğer lâle bulunmazsa piyâle
Ver hükmünü ey serv-i revan köhne bahârın (Nedim Divanı, sf. 254, Musammat 28,
3. bölüm)

Haddeden geçmiş nezâket yâl ü bâl olmuş sana
Mey süzölmüş şîşeden ruhsâr-ı âl olmuş sana (Nedim Divanı, sf. 273, 2. gazel, 1.
beyit)

Nedîm reng-i bahârân o lâle-ruhsârın
Zamân-ı şermde bir katre-i çekîdesidir (Nedim Divanı, sf. 287, 27. gazel, 6. beyit)

Şafak mı şebde ya hattında rûy-ı âl midir
Subuh sitâresi mi gerdeninde hâl midir (Nedim Divanı, sf. 290, 34. gazel, 2. beyit)

Bir bâğdır cemâli ki gül-berk-i rûy-ı âl
Şeb-bûyu hâl sünbül ü leylâkı zülf ü hat (Nedim Divanı, sf. 302, 55. gazel, 2. beyit)

Nice teşbîh olunsun erguvâna rûy-ı gül-gûnun
Anun hüsnü sebük-rev rengi ammâ dâ'imâ bunun (Nedim Divanı, sf. 307, 64. gazel,
1. beyit)

Mey midir ruhsârını mihr-i dırahşân eyleyen
La'lini sâgar mıdır kân-ı Bedahşân eyleyen (Nedim Divanı, sf. 328, 105. gazel, 1.
beyit)

Turfa sihr etmiş zemîn-i 'ârız-ı gül-fâmına
Bir çemenzâr eylemiş peydâ rek-i firûzeden (Nedim Divanı, sf. 330, 110. gazel, 2.
beyit)

Güldürür yâ ağladır yâ lûtf eder yâhud 'itâb
Hâsılı neylerse ol ruhsâr-ı âl eyler beni (Nedim Divanı, sf. 351, 147. gazel, 12. beyit)

Sînesi destindeki peymâneden berrak u sâf
Ruhları destîdeki sahbâ-yı terden kırmızı (Nedim Divanı, sf. 357, 158. gazel, 2. beyit)

Açılır elbet nesîm-i nev-bahâr essin hele
Zülf-i şeb-bûlar arasında ruh-ı gül-penbeler (Nedim Divanı, sf. 375, Matla 23)

Gülgûn yanakları arakın gör ne hoş düşer
Cennât-ı adn lâlesine lu'lû-yı Aden (Şeyhî Divanı, sf. 46, Kaside 7, 17. beyit)

Câm-ı yâkût ile Şeyhî sen dahi la'l et ruhun
Çün ki gördüm çerh-i zerger yeri sîm ü zer kılar (Şeyhî Divanı, sf. 162, 66. gazel, 9.
beyit)

Dünye çemenlerinde yüzün gülsitân yeter
Kimdir ki yüz kızarda gül ü erguvân dahi (Şeyhî Divanı, sf. 268, 172. gazel, 3. beyit)

Ruhu gülnâr-reng mâye-i gülzâr
Leb-i hat-âveri vişn-âb-ı Keşmîr (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 275, 48. gazel, 3. beyit)

Ruh-ı gülgûnunu öpdürmeğe va'd etmiş idin
Mekr ü âlin dil-i dîvâne ne bilsin inanır (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 291, 73. gazel,
10.beyit)

Rezmgâh-ı aşkda gördükde zûr-ı tab'ımı
Şerm edip ruhsâr-ı tîğın âl âl eylerdi yâr (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 298, 86. gazel,
4.beyit)

Gülgüne-i ruhsâr-ı hevesdir dil-i pür-hûn
Oldukda kebâb âteş-i hicrâna hamûşuz (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 318, 121. gazel,
5.beyit)

Nev-bahar etdi hat ol seyyidin âl-ı ruhunu
Oldu dîdâr-ı şerîf ile müşerref sünbül (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 359, 196. gazel, 3.beyit)

Gerden-i sâfî dirahşende bilûrîn mînâ
Rûy-ı âlındaki bu hüsn ü cemâl üstüne gül (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 360, 197. gazel,
5.beyit)

Kadin reşgiyle şâh-ı verd gâhî râst gâhî keç
Gül-i al-i ruhundan zerd gâhî râst gâhî keç (Nailî Divanı, sf. 168, 29. gazel, 1. beyit)

Meyden kızarsa ruhları gâhî o nahl-ı nâz
Bâzû-yı dâğdârın açıp ergavânlanır (Nailî Divanı, sf. 174, 44. gazel, 4. beyit)

O ra'nâ kâmet-i mevzûn o refât-ı hoş-âyende
O zîbâ ârız-ı gülgûn o ruhsâr-ı safâ-güster (Nef'î Divanı, sf. 113, Kaside 21, 32.
beyit)

Reng-i ruhsâr-ı gül lâlesi bir mertebe kim
Medhini fikr edenin olur edâsı rengîn (Nef'î Divanı, sf. 200, Kaside 47, 6. beyit)

Kızarsa gül gül olsa tâb-ı meyden rûyu hûbânın
Ruh-ı cânânı hem gül hem gülistân olduğun görsem (Nef'î Divanı, sf. 319, 80. gazel,
4. beyit)

Aks-i ruhsarınla dünyâyı gülistân eyledin
Âferîn ey âb-ı rûy-i kişver-i hüsn âferîn (Hayâlî Divanı, sf. 62, Kaside 23, 16. beyit)

Hatt-ı lâ'lin ey sanem tutmuş Nesîhâ şerbetin
Rûy-ı gülgûnunda hâlin hindû-yi âteş perest (Hayâlî Divanı, sf. 99, 30. gazel, 2.
beyit)

Rûy-u gülgûnunda halin hindû-yi âteşkede
Lâ'l-i cân bahşında hattın kâfir-i Îsâ perest (Hayâlî Divanı, sf. 100, 34.gazel, 2. beyit)

Âşiyân-ı bülbülü sagar edip gülzârda
Gonca la'lin yâdına ey lâle-ruh sahbâ çeker (Hayâlî Divanı, sf. 116, 79.gazel, 4.
beyit)

Kenar-ı cûy-ı eşkimde nice bu çeşm-i pür hûnum
Hayâlin şahının ey lâle-ruh gülgûn otağıdır (Hayâlî Divanı, sf. 124, 103.gazel, 4.
beyit)

Kan içinde seng-i hârâ yasdandır ey lâle-ruh
Leblerin hecrinde la'lün bağı hûn olmuş yatar (Hayâlî Divanı, sf. 135, 136. gazel, 2.
beyit)

Bülbülü nâlân eder gülzara kanlar ağladır
Gonca-i lâ'l-i lebünle hadd-i gül-gûnun senin (Hayâlî Divanı, sf. 190, 292. gazel, 4.
beyit)

Mey-i gül çehre içmişsin yine ey gonca-leb benzer
Güzellenmişsin ey âfet kızarmış gül gül olmuşsun (Hayâlî Divanı, sf. 222, 382. gazel,
4. beyit)

Kıldı mâtem-zede hatt-ı ruh-ı gül-fam beni
Öldürür kara haberlerle bu peygâm beni (Hayâlî Divanı, sf. 283, 558. gazel, 1. beyit)

Etmiş ihâta zülf-i siyâh rûy-ı alını
Olmuş nihân zîr-i hicâb içre mâhımız (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 314, 55.gazel,
5.beyit)

Ol lâle-ruhun âteş-i ‘aşkına düşelden
Her dâg-ı derûn oldu birer tâze şakâyık (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 323, 70.gazel,
5.beyit)

Görürse bir n’ola reng-i ruhunla lal-i terün
Nigâh eder mi meye bî-nevâle dîdelerim (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 334, 86.gazel,
11.beyit)

Gül gibi rûy-ı al siyeh kaş göz elde ben
Bu hüsn ü ânı görmemişem bir güzelde ben (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 336,
88.gazel, 1.beyit)

Al ruhsâra dökülmüşdü siyeh gîsûlar
Gûyiyâ bir yere şeb-bû ile gül deste idi (Enderunlu Vâsıf Divanı,sf. 363, 127.gazel,
3.beyit)

Ol nâzenîn-i serv-kad
Ol gül-nihâl-i lâle-had
Hûb ol kadar ki yâ meded
Yok misli gâyet dil-rübâ (Enderunlu Vâsıf Divanı,sf. 379, Murabba 5,4.bölüm)

Perçem gül-i ruhsâra döküldükçe çü sünbül
Çağırır a bahârlar a çiçekler deyü bülbül
Bûy-ı ruh-ı alun mu nedir bu dedim ol gül
Nâz ile süzüp nergis-i çeşmin dedi fulya (Enderunlu Vâsıf Divanı,sf. 382, Murabba
10,3.bölüm)

Var ise mâlun

Öp rûy-ı alın

Ol gül- nihâlün

Kaddi fidandır (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 410, Murabba 48, 5. bölüm)

Reşk eder gül-berg-i ter ruhsârına

Dinleyen handân olur güftârına

Seyr eden mâ'il olur refâtına

Böyle bir zîbende şûh-ı ser-firâz (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 420, Murabba 62, 3. bölüm)

Görsen ol nev-res nihâli

Gül gibi ruhsâr-ı alı

Turrallar şebbû misâli

Varsa budur saçlı sünbül (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 430, Murabba 77, 3. bölüm)

Nazîr olmaz o gül-ruhsâra şûh-ı gülbedenlerde

Gürülmüş mü bu safvet bu letâfet yâsemenlerde

Tesâdüf eyleyip ol mehle bir yerde geçenlerde

Sıkıştırdım sarıldım öptüm aldım koynuma yatdım (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 433, Murabba 82, 2. bölüm)

Senün bir reng-i zîbân var ki gül-berg-i 'izârunda

Bulunmaz gülsitân-ı 'âlemün bâg-ı bahârında

Otur ihrâma ârâm et biraz havzun kenârında

Sirişk-i çeşmimün bak farkı var mı çağlayanlardan (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 448, Murabba 103, 3. bölüm)

Ruh-ı alunda müşgîn hâl-i hindû

Ezilmiş hurde 'anber mi nedir bu

Bu hüsn ü ân ile ey kadd-i dil-cû

Miyân-ı meclise revnak-fezâsın (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 455, Murabba 112, 2. bölüm)

Ruhsâr-ı alun
Güldür cemâlün
Yokdur misâlün
Gâyet güzelsin (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 462, Murabba 122, 2. bölüm)

Visâliyle o gül-ruhsâr
Beni şâd etmede her bâr
Ben etmem VÂSIFÂ inkâr
Bana yâr oldu var olsun (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 464, Murabba 125, 5. bölüm)

Sünbül ham-ı zülf-i siyehün görsün utansın
Gül reng-i ruhun seyr-ile bin renge boyansın
Bülbül düşüp ‘aşk âteşine yansın uyansın
Gel gülşene ey körpe nihâl-i gül-i nahvet (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 480, Murabba 147, 2. bölüm)

Gâh nâz ile mey çakar
Gîsûlarına gül takar
Gül-ruhların zerrîn kokar
Yakdun beni ey zâlim âh (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 487, Murabba 157, 4. bölüm)

Mest olup açılsa n’ola âyîne-i sîne
Benzer bütün endâmı perî-hâne-i Çîn’e
Mâ’il gül-i ruhsâresi bülbül nefesine
Gül dalı mı zîbâ gül-i hoş-bû mu nedir bu (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 488, Murabba 158, 2. bölüm)

Gel ey gül-berg-i nâzik-hû
Sanâ nisbet gül-i hod-rû
Ruhun ey gonca-i gül-rû
Gül-i Sakız gibi hoş-bû (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 488, Murabba 159, 1. bölüm)

Üftâdegânun bak hâline

Meyl etdi rûy-ı alına

Dil-beste edip hâlüne

Bu hâle sen koydun beni (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 502, Murabba 177, 2. bölüm)

Nûş edip meclisde sen mül

Ruhların oldukça gül gül

Ben görüp mânend-i bülbül

Eylerim zâr ü nevâyı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 509, Murabba 187, 2. bölüm)

Va'düne durmadun ammâ yine ey gül-ruhsâr

Eyledün n'eyleyim âhır beni rencîde-i hâr (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 560, Murabba 226, 5. bölüm)

Mübtelâ-yı ruh-ı gül-gûnun idi bu dil-i zâr

Hâlîme rahm ederek lutf-ı nîgeh etmedi yâr (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 561, Murabba 227, 1. bölüm)

Gülsitân-ı ruh-ı alun görelî bâg-ı İrem

Serv-i bûstân-ı emel kaddüne reşk etse ne gam (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 562, Murabba 227, 5. bölüm)

4. MAVİ

Gök rengi olarak bilinen mavi; Arapça ezrak, firuze, firuze-fâm, laceverd, zerak, zürkat; Farsça abî, asmanî, kebud, kebudfâm, kebudî, lajverdî, nilî, nîl-fâm, mînâ-fâm, mînâ-gûn, mînâ-reng, Türkçe çivîdî gibi sözcük ve terkiplerle klasik şiirde yer almaktadır.

Mavi renk şu başlıklar altında tasnif edilmiştir.

a. Çadır

Gökyüzü renginden dolayı mavi bir çadıra benzetilmiş olup bu da şu terkiplerle beyitlerde yer almıştır: “Kebûdî çadır, nîlgûn çâder, hayme-i pîrûze reng, nîl-gûn hargâh.”

Şâm-ı gamda hâsıl olsa gönlüme nâ-gâh şevk
Şu‘le-i âhumla tolar nîl-gûn hargâh şevk (Bâkî Divanı, sf. 247, 237. gazel, 1. beyit)

Nîlgûn çâder-i eflâk ki mâtem yeridir
Câhilin çeşmine bir garka-i kâşî görünür (Nailî Divanı, sf. 196, 92. gazel, 3. beyit)

Tâ ola bu hayme-i pîrûze reng-i zer-nigâr
Arsa-i âlemde ber-pâ bî-sütûn u bî-tınâb (Nef‘î Divanı, sf. 236, Kaside 55, 52. beyit)

Kebûdî çâdır içinde sipihr-i şu’bede-bâz
Hezâr sûret ile arz eyledi eşkâl (Hayâlî Divanı, sf. 41, Kaside 10, 4. beyit)

b. Deniz / Akarsu

“Bahr-i nîl-gûn, deryâ-yı nîlgûn, gök dere, mâî cûy” gibi tamlamalarla yeryüzü unsurlarından olan deniz ve akarsuyun mavi rengi belirtilmektedir.

Hilâl-âsâ fîrûzân oldı bahr-i nîl-gûn üzre
Şafaktan dem urur âb-ı şarâb-âlûdı deryânun (Bâkî Divanı, sf. 272, 279. gazel, 4. beyit)

Şekl-i hilâl zevrak-ı zerrîn-i âsumân
Deryâ-yı nîlgûn gibi pür-lü’lü-yi hôşâb (Şeyhî Divanı, sf. 60, Kaside 12, 5. beyit)

Gözümün Şattı hasretinde müdâm
Nîlgûn eylemiş donunu Fırât (Şeyhî Divanı, sf. 64, Kaside 13, 24. beyit)

Boyandı gök dere fîrûze dökdü derdinden
Hirâs saldı Nişâbûra leşker-i nighin (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 350, 179. gazel, 7. beyit)

Cûylar mı devr eden taraf-ı çemenzârın yahud
Mâî pervâz ile nat’ olmuş yeşil hârâ mıdır (Nef‘î Divanı, sf. 62, Kaside 7, 3. beyit)

c. Duman

Klasik Türk şiirinde aşğın gönlünden çıkan dumanın yükselip göğe çıkması ve gökyüzünün rengini alması sebebiyle mavi renkle nitelendiği görülmektedir. Bu da “dûd-ı kebûd” terkihiyle beyitlerde yer almaktadır.

Bâg-bân-ı gül-şen-i ‘aşkun olan ‘âşıklara
Dâğı gül dûd-ı kebûdı sünbül ü reyhân gelür (Bâkî Divanı, sf. 20, Kaside 6, 3. beyit)

Ger tokınsa nefes-i lutf u dem-i ihsânun
Gidere dûd-ı kebûdı vire âzer sünbül (Bâkî Divanı, sf. 64, Kaside 24, 25. beyit)

Bana çok cevri itdüğün’çün ey sipihr-i bî-vefâ
Âhumun dûd-ı kebûdı uydı ulaşdı sana (Bâkî Divanı, sf. 110, 15. gazel, 1. beyit)

Gömgök itdi sille-i âhum sipihrün sûretin
Gök yüzine bak inanmazsan eger ey meh-likâ (Bâkî Divanı, sf. 110, 15. gazel, 3. beyit)

Benüm dûd-ı kebûd-ı nâr-ı âhum başdan aşmışdur
Senün zülf-i siyâhun ayagunla bas ber-â-berdür (Bâkî Divanı, sf. 131, 50. gazel, 2. beyit)

Gam-ı zülfünle dûd-ı âh-ı kebûd
Lâcüverdî latîf sünbül olur (Bâkî Divanı, sf. 199, 156. gazel, 3. beyit)

Tâc-ı zümürüdü görünür var ise meger
Bâlâ-yı serde illere dûd-ı kebûdumuz (Bâkî Divanı, sf. 219, 193. gazel, 3. beyit)

Şerer-âlûde görüp dûd-ı kebûd-ı âhum
Sandılar gök yüzidür encüm ile olmuş zeyn (Bâkî Divanı, sf. 333, 378. gazel, 3. beyit)

Âhum göge boyandı göge gök boyanmadın
Yandum o şem‘ şevkine pervâne yanmadın (Bâkî Divanı, sf. 344, 397. gazel, 1. beyit)

ç. Eşya (Şişe / Kadeh / Şarap Küpü)

Beyitlerde bulunan bazı eşyalar mavi rengi dolayısıyla “şişe-i pîrûze-reng, sâgar-ı mînâ, hum-ı nîl-gûn, câm-ı firûze-reng, pîrûze tabak” gibi ifadelerle ele alınmaktadır.

İlgili beyitte feleğin pîrûze tabaklarla altın dökmesinden bahsedilirken yıldızlar veya güneş ışıkları söz konusu olmuş mavi renkli pîrûze taşı ile gökyüzünün rengi arasında bir renk ilgisi kurulmuştur.¹⁷³

Çok direng itmez bize bu şişe-i pîrûze-reng
Sâkiyâ la‘l-i müzâbı sun şitâb itmek gerek (Bâkî Divanı, sf. 258, 256. gazel, 2. beyit)

Çok tehî devr ide bu sâgar-ı mînâ bizden
Var iken şişede bâkî hele sâkî berü gel (Bâkî Divanı, sf. 281, 292. gazel, 6. beyit)

Tedennî vü naks ermiye ol dene
Hum-ı nîl-gûn çok tola bu şene (Yahyâ Divanı, sf. 17, Sakiname, 27. beyit)

Kanı sâki ol câm-ı firûze-reng
Degildir degildir zamân-ı direng (Nedim Divanı, sf. 209, Mesnevi 1, 1. beyit)

Bir nazar mihrine meyl eylemeyem başıma ger
Çarh pîrûze tabaklarla dökerse altın (Hayâlî Divanı, sf. 233, 414. gazel, 2. beyit)

d. Giyim-Kuşam

Klasik Türk şairleri, zamanlarında makbûl olan mavi renkli elbiseleri, kumaşları ve giyim kuşama ait diğer unsurları şiirlerinde “nîl-gun, lâciverd, nîl-fâm, kebûd, nîlî, âsumângûn” sözcükleriyle dile getirmişlerdir.¹⁷⁴ Ayrıca beyitlerde övülenin boyuna uygun nazenin elbise kesmek için balıkların makas olup mâî kumaşa girdiği, gökyüzünün mavi olması ile mavi tülbentle örtünen sevgili arasında benzerlik kurulup sevgilinin yüzünün güneş şeklinde düşünüldüğü görülmektedir.¹⁷⁵

¹⁷³ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 438.

¹⁷⁴ Ahmet Talât Onay, *a.g.e.*, s. 187.

¹⁷⁵ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 287, 253.

Eskiden kullanılan bir çeşit kumaş olan fûtanın¹⁷⁶ güzelin vücudunu kaplamasıyla aşığın futa altındaki nurdan gölgeyi fark edememesi de beyitlere konu olmuştur.¹⁷⁷

Nîl-gun futaya sardı beden-i uryânın
San benefşe içine düştü mukaşşer bâdâm (Fuzûlî *Divanı Şerhi*, sf. 495, 201. gazel, 3. beyit)

Bir cânibi lâciverd-pûşân
Deryâ gibi oldılar hurûşân (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 392)

Bu reng-i libâs-ı nîl-fâmun
Endûh ü melâmet-i müdâmun (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 230)

Kızlar yüze koysa nîlden hâl
Ol nîle çekerdi raht fi'l-hâl (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 236)

Gerdûn kimi rahtı nîle urdı
Âteş kimi başa kül savurdı (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 440)

Kılsun kebûd câmelerin âsmân siyâh
Geysün libâs-ı mâtem-i Şâhı bütün cihân (*Bâkî Divanı*, sf. 77, Musammat 3, 3. beyit)

Yolında nûrdur gûyâ ki hûrşîd
Kabâ-yı ezrak üzre rûy-ı cânân (*Bâkî Divanı*, sf. 343, 393.gazel, 3. beyit)

Kebûd-hırka bu pîr-i sipihre eyle nazar
Ki çerh urur dün ü gün bî-semâ u bî-kavvâl (Şeyhî *Divanı*, sf. 32, Kaside 3, 24. beyit)

Nâleyle aldı eĝnine nîli kabâyı çerh
Zerd oldu âfitâb yüzün tırmaladı mâh (Şeyhî *Divanı*, sf. 92, Musammat 5, 4. bölüm)

¹⁷⁶ Ferit Devellioĝlu, *a.g.e.*, s. 270.

¹⁷⁷ Ahmet Talât Onay, *a.g.e.*, s. 337.

Benekli bir kabâ-yı âsumângûnu olup lâbis
Kevâkibden aceb üşkûfezâr olmuşdu endâmı (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 79, Kaside 18,
4.beyit)

Münâsibdir be-gâyet rûh-ı râha kâlib-ı mînâ
Felâtûna sezâdır câme-i Câmâsb-ı mînâ (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 251, 6. gazel, 1.beyit)

Değil mâ'î kabâda tal'atın nakkâşlar gûyâ
Zemîn-i lâciverde bir dirahşân bûh yazmışlar (Nailî Divanı, sf. 193, 87. gazel, 3.
beyit)

Mâ'î kabâların alır âgûşa gerdenin
Ey dūd-ı âh yohsa girîbânı sen misin (Nailî Divanı, sf. 268, 260. gazel, 4. beyit)

Nûrdan sâyeyi âşık nice fark etmek olur
Nilgûn fûtada endâmına etdikçe nigâh (Nailî Divanı, sf. 300, 334. gazel, 4. beyit)

Sanır damgâ-yı zerrîndir gören bir mâ'î hârâda
Niyân-ı âba düşmüş aks-i hûrşîd-i pür-envârı (Nef'î Divanı, sf. 211, Kaside 49, 8.
beyit)

Mâhiler mikraz olup mâ-i kumâşa girdiler
Kesdi deryâ kaddine lâyık libâs-ı nâzenîn (Hayâlî Divanı, sf. 61, Kaside 23, 5. beyit)

Görenler nilgûn dülbend ile ol yâr-ı meh-rûyu
Sanır dördüncü kat gökten göründü mihr-i rahşânı (Hayâlî Divanı, sf. 304, 620. gazel,
4. beyit)

Kemer, giyim kuşama ait diğer unsurlar arasında yer almaktadır. Nişabur'da çıkarılan açık mavi renkli bir mücevher olan firûzenin bazı eşyaların yapımında kullanıldığı¹⁷⁸ beyitte görülmektedir.

¹⁷⁸ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 144.

Tâc-ı yâkutu giyer pîrûzeden bağlar kemer
Gül-sitâni bezmine olalı hîdmet-gâr gül (Necatî Beg Divanı, sf. 84, Kaside 15, 29.
beyit)

e. Gökyüzü / Felek

Renginden dolayı lâciverdî olan gökyüzü lâciverdî evreng şeklinde ifade edilmektedir. Yıldızların dâneye, hilâlin orağa benzetilmesi sonucu rengi ve genişliği göz önüne alındığında gökyüzü mezra'ı sebz veya sebzâr olarak hayal edilmiştir.¹⁷⁹ Ayrıca felek aldığı renkler dolayısıyla bazen pîrûze, çini, minâreng gibi deyimlerle birlikte kullanılmaktadır.¹⁸⁰ Yine gökyüzü rengi ve düz görünüşü itibariyle denize benzetilmekte; “dokuz sîmâb-gûn deryâ” sözü ile onun dokuz katlı ve civa renginde oluşu anlatılmaktadır. Nilgûn târem, târem-i minâ gibi ifadelerle onun rengi ve şeffaflığı konu edilmektedir.¹⁸¹

Mesned-i sultân-ı subh oldu serîr-i âsumân
Saçdı pîrûze tabaklardan zer ü gevher güneş (Ahmet Paşa Divanı, sf. 64, Kaside 19,
2. beyit)

Tâ zümürüd sebze-zârında sipihrin her seher
Sâgar-ı pîrûzeyeye döker mey-i aşfar güneş (Ahmet Paşa Divanı, sf. 67, Kaside 19, 63.
beyit)

Kûze-i yakut ile pîrûze-gûn dölâbdan
Çarh-ı mînâ-rengi sîmâb etti ser-tâ-ser güneş (Ahmet Paşa Divanı, sf. 64, Kaside 19,
11. beyit)

Çekmeğe çemen leşkerini kaldıra her yıl
Şol sancak-ı pîrûze-i zer-kârı benefşe (Ahmet Paşa Divanı, sf. 84, Kaside 25, 49.
beyit)

¹⁷⁹ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 441.

¹⁸⁰ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 137.

¹⁸¹ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 431-432.

Etti tezhîb lâciverdiyle

Câm-ı pîruzeeye zerın sûsen (Ahmet Paşa Divanı, sf. 109, Kaside 38-6, 2. beyit)

Gûyiyâ Nuşîn-Revân-ı subhdur kim adl için

Lâciverdî kubbeye zencîr-i zer asar güneş (Ahmet Paşa Divanı, sf. 64, Kaside 19, 5. beyit)

Lâle-reng ola şafakda felek-i mînâ-fâm

Daşra salmış gibi aks-i mey-i gül-gûn mînâ (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 78, 20. gazel, 3. beyit)

Germdür şâm ü seher mihrünle çarh-ı lâciverd

Geh sirişk-i âl eder izhâr ü geh ruhsâr-ı zerd (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 178, 62. gazel, 1. beyit)

Çihre-i zerdin Fuzûlî'nün dutupdur eşk-i âl

Gör ana ne renkler geçmiş siphri-nîl-gûn (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 522, 210. gazel, 10. beyit)

Sidre'ydi nihâl o bâğa yek-ser

Bir hâm erik anda çarh-ı ahder (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 146)

Gabrâya ağardı sakf-ı hadrâ

Dutmasa sûtûn-ı yahla sermâ (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 278)

Verdi revîş-i sipihr-i ahdar

Tertîb-i mukaddem ü muahhar (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 412)

Gömgök demüre gark oluban çarh-ı zırîh-pûş

Kendüyi gamun tîrine kıldı siper iy dôst (Rumelili Za'îfi, sf. 74, 4. beyit)

‘İbretle toludur yir ü gök eyleye bir dem

Cân gözi ile kubbe-i mînâyı teferrüc (Rumelili Za'îfi, sf. 84, 4. beyit)

Oldı deryâ-yı eşküme nisbet

Günbed-i çarh-ı nîl-reng habâb (Bâkî Divanı, sf. 113, 19. gazel, 5. beyit)

Câmun etrâfin kaçan kim seyr ider âvâreler

Çarh-ı mînâ-fâmı gûyâ devr ider seyyâreler (Bâkî Divanı, sf. 136, 59. gazel, 1. beyit)

Ne döşenmiş gör'e sahn-ı çemene lâleleri

Ter akik ile dolu arsa-i mînâ mı değil (Necatî Beg Divanı, sf. 88, Kaside 17, 11. beyit)

Ahı tütünü yer yüzünü göke boyadı

Alındı meğer bir yüzü gül-nâra benefşe (Necatî Beg Divanı, sf. 105, Kaside 22, 4. beyit)

Sebzeyi elvân çiçek şol vech ile zeyn etti kim

Sahn-ı gülşen reşk-i sakf-ı çarh-ı minâdır yine (Necatî Beg Divanı, sf. 108, Kaside 23, 3. beyit)

Meydân-ı lâciverdîde zerrîn top urmağa

Çevgân-sıfat bu çerh-i felek püşt-i ham tutar (Şeyhî Divanı, sf. 87, Musammat 4, 2. bölüm)

Zemîn bezedi ferahtan zümürüdîn ferşi

Zamân düzetti bu pîrûze-renk eyvânı (Şeyhî Divanı, sf. 68, Kaside 14, 35. beyit)

O rütbe revnak-efzâdır ki zerrîn tâk-ı vâlâsı

Meh ü mihr ile bu çarh-ı kebûd ol sakfa hayrândır (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 87, Kaside 22, 2.beyit)

Müzeyyen lâceverd ü la'l ile bir tâze kişverdir

Felek gûyâ ki ol kişverde bir kûh-ı Bedahşândır (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 87, Kaside 22, 5.beyit)

Olup tasfiye lâceverd-i sipihr

Tılâsına sarf oldu zer-hall-i mihr (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 225, Mesnevi 2, 12.beyit)

Olup çarh-ı rengi tabak-ber-tabak

Söküldü binâ-yı felekden şafak (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 225, Mesnevi 2, 14.beyit)

Laceverd-i felek olmuş taktîr

Çevre yanına çekilmiş tahrîr (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 227, Mesnevi 2, 10.beyit)

Felek mînâsı ammâ cevher-âgîn

Zemîninden nümâyân Çîn ü Mâçîn (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 231, Mesnevi 5, 5.beyit)

Şikest etmez humâr-ı aşkı ol ratl-ı girân-ı mey

Bu nüh mînâ-yı gerdûn ile ger pâ-seng gelmezse (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 413, 301. gazel, 3.beyit)

Zihî kasr-ı şafak-gûn sâyebân kim gösterir dâ'im

Revâk-ı âsümânı nîlgûn-kâşî-i dîvârı (Nailî Divanı, sf. 125, Kaside 35, 2. beyit)

Seçilmez şemse-i zerrîn-tâk-ı lâciverdîden

Olunca pertev-endâz-ı felek fânûs-ı hemvârı (Nailî Divanı, sf. 125, Kaside 35, 4. beyit)

Şeh-i vâlâ-mekândır kim bu nîlî kubbe-i âlî

Otâğ-ı sebzidir sahn-ı fezâ-yı lâ-mekân üzre (Nef'î Divanı, sf. 61, Kaside 6, 29. beyit)

Dura tâ kim bu tâk-ı lâciverdî böyle pâ-ber-câ

Ola tâ kim cihân ma'mûr u Âdilşâh mi'mârı (Nef'î Divanı, sf. 90, Kaside 14, 58. beyit)

Sinêm nice bir âh-ı mahabbetle pür olsun

Birgün dilerim çarhı dahı gök ü mor olsun (Nef'î Divanı, sf. 354, Müfred 12)

Livâ-yı mâhı çü dikti sipihre husrev-i zeng
Sipâh-ı encüm ile doldu lâciverd evreng (Hayâlî Divanı, sf. 35, Kaside 7, 1. beyit)

Güneş gibi bu çarh-ı lâciverdiden olup peydâ
Şuâ-ı nûr-ı hüsnü birle kılmış dehri nurânî (Hayâlî Divanı, sf. 47, Kaside 14, 5. beyit)

Subhdem eyvân-ı aşk-ı yâra zîver vermeğe
Her gece yur gözlerin yaşında gerdûn lâciverd (Hayâlî Divanı, sf. 103, 42. gazel, 2. beyit)

Reng-rez hânedir sipihr-i kebûd
Seni bir reng ile boyar sakın (Hayâlî Divanı, sf. 229, 404. gazel, 2. beyit)

f. Köşk / Kubbe

Beyitlerdeki “firûze eyvân, nîl-gûn tâk, künbed-i firûze, lâceverdî kubbe, târem-i mînâ, künbed-i mînâ, nîlgûn târem” terkipleriyle mavi gökyüzü ifade edilmektedir. Gökyüzü şekli ve yüksekliği bakımından kubbe ve köşke benzetilmiş ilgili beyitlerde daha çok rengi konu edilmiştir.

Ser-efrâz ol serîr-i saltanatda gün gibi dâyim
Münevver kılsun ikbâlün bu nüh firûze eyvânı (Bâkî Divanı, sf. 19, Kaside 5, 38. beyit)

Bâkıyâ gör harâb ider âhir
Seyl-i eşküm bu nîl-gûn tâkı (Bâkî Divanı, sf. 435, 540. gazel, 5. beyit)

Yağar bârân-ı zer ol künbed-i firûzeden gûyâ
Der ü dîvârı her sû selsebîl-i dürr ü mercândır (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 87, Kaside 22, 8.beyit)

O bir şâh-ı cihân-ı rüşd ü himmetdir ki el-hâsıl
Bulunmaz lâceverdî kubbenin altında akrânı (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 105, Tarih 2, 21.beyit)

Olmasa rütbede gerdûndan a'lâ der idim
Havza aks etdi meğer târem-i mînâdır bu (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 138, Tarih 35,
3.beyit)

Hoşâ kasr-ı müzerkeş tâk-ı bî-mânend-i müstesnâ
Ki eyler ser-fürû eyvânına bu künbed-i mînâ (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 140, Tarih 36,
1.beyit)

Dem-i cevlanda gâhî germ olup tünd etse refâtârın
Hevâ-yı cünbişinden çâk olur bu nîlgûn târem (Nef'î Divanı, sf. 176, Kaside 39, 32.
beyit)

Deyrde rûh-ı mücerred olalı bir bâdeden
Nîlgûn târemde ki hurşîddir menzil bana (Hayâlî Divanı, sf. 97, 24. gazel, 4. beyit)

g. Nilüfer

Beyitte nilüfer çiçeğinin soğuk sebebiyle gök rengine döndüğü belirtilmektedir.

O rütbe etdi bu keskin soğuk zemîne eser
Miyân-ı cûyda gömgök kesildi nîlûfer (Nedim Divanı, sf. 54, Kaside 13, 1. beyit)

ğ. Ziyet / Yüzük

Yüzük taşı, süs eşyası yapımında kullanılan mavi renkli bir mücevher olan firûze şiirlerde sıkça kullanılmaktadır.¹⁸² Ayrıca gök rengi olarak da firûze rengi ele alınmakta ve gök ile de ilişki kurulmaktadır.

Felek engüşterî-i kadrüne pîrûze nigin
Kapladı nâmun ile 'âlemi yek-ser hâtem (Bâkî Divanı, sf. 46, Kaside 19, 27. beyit)

¹⁸² İskender Pala, *a.g.e.*, s. 144.

Şekl-i hâl ü dehenün hâtem-i pîrûze nigîn
Dostum görmedüm agzun gibi hoş-ter hâtem (Bâkî Divanı, sf. 47, Kaside 19, 40.
beyit)

Alır nâm-ı merâm-ı aşkı elbet çehre-i zerdim
Nigîn-i lâceverdî-kârdır çeşm-i kebûdundan (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 394, 262. gazel,
4.beyit)

5. MOR

Mor; Farsça benefşî, benefşe, benefşe-gûn; Arapça leylakî gibi sözcük ve terkiplerle klasik şiirde yer almaktadır.

Mor şu başlıklar altında tasnif edilmiştir.

a. Menekşe

Çiçeklerden menekşe mor rengi ile ele alınmıştır.
Gamdan gögerüb karşuna boyıncuğun egmiş
Benzer sanemâ 'âşık-ı dîdâra benefşe (Rumelili Za'îfî, sf. 36, 37. beyit)

b. Yara

Aşığın bedenindeki yaralar mor renk ile belirtilmektedir.
Tenümi dâg-ı gam itdi benek benek gök gök
Bu kara kara düten dûd-ı nârı gördün mi (Rumelili Za'îfî, sf. 272, 6. beyit)

6. SARI

Klasik Türk şiirinde Arapça asfer, kibritî, safrâ; Farsça zer, zerd, zerd-fâm, zergûn, zerdî, zerrîn gibi sözcük ve terkipler sarı rengi karşılamak üzere beyitlerde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca şu beyitte sararmak eylemi şeklinde de kullanımı görülmektedir:

Karardı bağrım ol hasretde san kim
Sararmış sebzedir bârâna teşne (Şeyhî Divanı, sf. 258, 162. gazel, 2. beyit)

Sarı renk şu başlıklar altında tasnif edilmiştir.

a. Altın ve Altından Yapılmış Eşyalar

Altın, klasik Türk şiirinde sarılığıyla, parlaklığıyla ele alınan unsurlardan biridir. Sevgilin semti Kâbe'dir. Hacca gitmek için altın veya gümüş paraya ihtiyaç vardır. Bu münasebetle aşğın gözyaşı gümüş, sarı yüzü altın olarak hayal edilmektedir. Yine aşğın yanakları altın işlemeli levha şeklinde tasavvur edilmektedir.¹⁸³

Kâse-i zerrînini anberle doldurdu hilâl

Olmağa bezminde bu gün micmere-gerdân-ı ıyd (Ahmet Paşa Divanı, sf. 98, Kaside 34, 20. beyit)

Çarhdan aşurmadan yâdunla âh-ı âteşin

Kadr edüb gerdûn şererden zer nisâr etmez mana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 60, 14. gazel, 5. beyit)

Tâ ki tâk-i zer-nigârın çarh vîrân eylemiş

Hışt-ı zerrînin sabâ ferş-i gülistân eylemiş (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 335, 131. gazel, 1. beyit)

Reh-güzâr-ı bâğa ser-tâ-pâ dökilmiş berg-i zer

Sandum altun tebsiler konmuş simât-ı husrevân (Bâkî Divanı, sf. 56, Kaside 22, 4. beyit)

Hem-vâre tâ ki edhem-i zerrîn-sitâm-ı çarh

Na'l-i zer ile eyleye bu 'arsada hırâm (Bâkî Divanı, sf. 62, Kaside 23, 36. beyit)

Cür'a-rîz olsa eger gül-şene câm-ı keremün

Tuta nergis-sıfat elde kadeh-i zer sünbül (Bâkî Divanı, sf. 64, Kaside 24, 27. beyit)

¹⁸³ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 368.

Nergis-i bâga nazar kıl ne dimekdür bu kim

Câm-ı zerrîn ile ‘ayş eyleye bir hâk-nişîn (Bâkî Divanı, sf. 70, Kaside 26, 6. beyit)

Meclis-i ‘işretine bâde şafak bâdiye çarh

Nukl encüm meh ü hûrşîd iki câm-ı zerrîn (Bâkî Divanı, sf. 71, Kaside 26, 18. beyit)

Nergis çemende gonca-i la‘lün safâsına

Taht-ı zümürüd üzre çıkar câm-ı zer çeker (Bâkî Divanı, sf. 149, Gazel 79, 2. beyit)

Câm-ı zer ile buldı ziyâ bezm-i devleti

Nergis ki taht-gâh-ı çemen tâc-dâridur (Bâkî Divanı, sf. 162, Gazel 99, 5. beyit)

Safâ bezminde şol zerrîn-kadeh kim tolu sahbâdur

Kenâr-ı bâg-ı ‘işretde açılmış verd-i ra’nâdur (Bâkî Divanı, sf. 185, Gazel 135, 1. beyit)

Beyâz-ı subh-dem bir levh-i sîmîn

Şu‘â‘-i âfitâb altun kalemdür (Bâkî Divanı, sf. 193, Gazel 147, 9. beyit)

Demidür bezm-i safâda açıla süfre-i gül

Yiridür nergis alursa ele câm-ı zerrîn (Bâkî Divanı, sf. 342, Gazel 392, 2. beyit)

Âsitânın her kudûretten zihi ‘âli-cenâb

Pâk eder cârûb-ı zerrin ile her subh âfitâb (Necatî Beg Divanı, sf. 55, Kaside 4, 1. beyit)

Nedir ey nergis-i ra’nâ gözün ac

Başında tac-ı zerrin ü gözün ac (Necatî Beg Divanı, sf. 134, Kıt’a 13, 1. beyit)

Câm-ı zerrîn ü mey-i yâkut-rengi neylesin

Şol gedâlar kim şafak bâde güneş peymânedir (Necatî Beg Divanı, sf. 203, 118.gazel, 4. beyit)

Sâgar-ı zerrîn-i mihri çarh gerdân eyledi
Bülbül oldu mest-i gül çâk-ı girîbân eyledi (Yahyâ Divanı, sf. 9, Kaside 5, 1. beyit)

Bir zamânile söyündümüşdü yine rûzgâr
Nergisin zerrîn çerâgını firûzân eyledi (Yahyâ Divanı, sf. 10, Kaside 5, 11. beyit)

Gösterdi yine sâki-i meclis yed-i beyzâ
Zerrîn kadehi etdi elinde gül-i hamrâ (Yahyâ Divanı, sf. 25, 2. gazel, 1. beyit)

Bezme verdi şem'-i kâfûrî gibi nûr u ziyâ
Sâ'id-i sîmîn-i sâki câm-ı zerrîn-i şarâb (Yahyâ Divanı, sf. 34, 19. gazel, 3. beyit)

Zamân gelir yine zerrîn-kadeh alır eline
Çemende nergis-i şehlâ hemân bahâra bakar (Yahyâ Divanı, sf. 60, 73. gazel, 2. beyit)

Zer tepsiler atılmada meydân-ı çemende
Hengâm-ı atâ sûr-ı şeh-i âlemiyândır (Yahyâ Divanı, sf. 66, 84. gazel, 5. beyit)

Gâh nergis ayş eder zerrîn-kadehle râygân
Gâh olur girmez eline nice sîm ü zer döker (Yahyâ Divanı, sf. 70, 92. gazel, 4. beyit)

Verd-i ra'na bezmi germ-â germ edip gülzârda
Tutsa elde âteşîn bâdeyle câm-ı zer nigâr (Yahyâ Divanı, sf. 77, 106. gazel, 2. beyit)

Biz demeziz ki mihr-veş câm-ı zer olsun ey felek
Sen bize mâh-ı nev gibi bir kadeh-i şikeste ver (Yahyâ Divanı, sf. 79, 110. gazel, 3. beyit)

Görmüş ki kaçır 'âşık-ı şeydâya kuçulmaz
Zerrîn kemeri ol şeh-i hûbana sarılmış (Yahyâ Divanı, sf. 106, 164. gazel, 4. beyit)

Hûblar zânû-be-zânu câm-ı zerrîn dermiyân
Bir gül-i sad bergdir gûyâ o bezm-i dil-sitân (Yahyâ Divanı, sf. 167, 286. gazel, 1. beyit)

Gül dizip zerrîn-kadeh etrafına bir kâsede
Eyledi erbâb-ı meclis ziynet-i bezm-i cihân (Yahyâ Divanı, sf. 167, 286. gazel, 2. beyit)

Şu câm-ı zer ki bezm-i meyde gerdân eyledi sâki
Hele ben bildiğim bu sâid-i şevka süvâr oldu (Yahyâ Divanı, sf. 272, Kıt'a, 18. bölüm)

'Aks edince câm-ı zerrîne o la'l-i âb-dâr
Guşvârın yokladı fi'lhal o şûh-ı şîve-kâr (Yahyâ Divanı, sf. 288, Beyit 26)

Söyle kim mülk-i Sebânın var mı bir pîrâyesi
Kasr-ı zerrin-tâk-ı Sa'd-âbâd-ı nev-peydâ gibi (Nedim Divanı, sf. 70, Kaside 18, 13. beyit)

Gör ki başındaki zer tâs ile andırmaz mı
Peyk-i mevzun-reviş-i pâdişeh-i devrânı (Nedim Divanı, sf. 77, Kaside 20, 20. beyit)

Sûsen ü nesrîn ü lâleyle bezer bir hân k'anun
Sahnı çîni câmı zerrîn kâsesi mercânîdir (Şeyhî Divanı, sf. 51, Kaside 9, 11. beyit)

Kitâb-ı heft-cild-i âsumâna
Münevver levha-i zerdîr kemâhî (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 118, Tarih 12, 3.beyit)

O hâkân kim şu'â'ı âfitâbın
Olur zerrîn tınâb-ı bârgâhı (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 119, Tarih 12, 6.beyit)

Bakmaz safâ-yı sâgar-ı zerrîne mest-i aşk
Kîmyâ-yı ayn o nergis-i mahmûrdur bana (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 248, 1. gazel,
7.beyit)

Gülşen-i ikbâli eyler hâksârân terbiyet
Feyz-bahş-ı sâgar-ı zerrîndir hâk-i sebû (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 399, 272. gazel,
5.beyit)

Kef-i ikbâline hûrşîd bir zerrîn kalem sundu
Revâdır zîr-i meşk eylerse levh-i mâh-ı tâbânı (Nailî Divanı, sf. 126, Kaside 36, 2.
beyit)

Bakılsa âfitâb-ı pür-şu'a-ı burc-ı izzetdir
Lebâleb hâme-i zerrîn ile altın kalemdânı (Nailî Divanı, sf. 127, Kaside 36, 11. beyit)

Göster feleğe pençe-i hurşîdde mâhı
Sâkî yine dest'indeki câm-ı zeri doldur (Nailî Divanı, sf. 185, 67. gazel, 3. beyit)

Hûn-ı ciğerle dolmuş câm-ı zer olmadansa
Bîinkisâr-ı hâtır eşkeste-sâgar olsun (Nailî Divanı, sf. 262, 245. gazel, 2. beyit)

Zerre zerre hâk-i gûristânı pâmâl etme kim
Tûde tûde husrev-i zerrîn-külehdır her biri (Nailî Divanı, sf. 312, 362. gazel, 3. beyit)

Cem-i endîşemin hûrşîd bir câm-ı zer-endûdu
Arûs-ı tab'ımın nâhîd bir çengi perestârı (Nef'î Divanı, sf. 89, Kaside 14, 47. beyit)

Mâh-ı nev sanma felekde göricek peykârını
Ditredi Behrâm elinden düşdü zerrîn-hançeri (Nef'î Divanı, sf. 91, Kaside 14, 6.
beyit)

Nergisin düşmez idi câm-ı zeri destinden

Bulsa ger feyz-i nem-i cûdu ile neşv ü nemâ (Nef'î Divanı, sf. 104, Kaside 18, 65. beyit)

O mülk-ârâ-yı meh-kevkeb o bezm-efrûz-ı Cem-meşreb

Ki hûrşîd-i dirahşân ana bir peymâne-i zerdir (Nef'î Divanı, sf. 109, Kaside 20, 23. Beyit)

Döne tâ kim felekde sâgar-ı zerrîni hûrşîdin

Ala hem zühre-i zehrâ-yı çengî destine sâzı (Nef'î Divanı, sf. 119, Kaside 23, 39. beyit)

Tâ kim fûrûğ-ı câm-ı zer-endûd-ı âftâb

Revnağ-fürûz-ı bezmine hâverân olur (Nef'î Divanı, sf. 141, Kaside 29, 70. beyit)

Dâ'imâ hurrem ü şâdâb u müferrih çemeni

Tutsa nerkisleri elde n'ola câm-ı zerrîn (Nef'î Divanı , sf. 200, Kaside 47, 4. beyit)

Dîv-i buhlı hıttâ-i cûdunda olmuş rahm için

Keff-i destin âsmân u kilik-i zerrînin şihâb (Nef'î Divanı, sf. 235, Kaside 55, 29. beyit)

Câm-ı zerrîn nûş eder bir bî-vefa mestânedir

Nuş eden bir cür'asın bin yıl yeri meyhânedir (Hayâlî Divanı, sf. 67, Musammet 1, 3. beyit)

Sâğar-ı zerrîn ile düşmezdi nergis payına

Gitmese çînî surahilerle süsen bir yana (Hayâlî Divanı, sf. 96, 21. gazel, 5. beyit)

Ey Hayâlî bu fena gülzârının her nergisi

Bezm-i Cemde bâde sürmüş câm-ı zerrîn kendidir (Hayâlî Divanı, sf. 147, 168. gazel, 5. beyit)

Miyânını firâkınla sararmış kollara kocdur
Belinde sim-ten dilberlerin zerrin kemer hoşdur (Hayâlî Divanı, sf. 152, 185. gazel,
4. beyit)

Böyle yazmış levha-i mahfûz-ı dehre âsumân
Vasf-ı şân u şevket-i Sultân-ı zerrîn-efseri (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 216, Kaside
14, 65.beyit)

Tâ ki su verip şafakdan tîg-ı hûn-âşâmına
Takına Mirrîh-ı çarh ‘îdiyye zerrîn hançeri (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 220, Kaside
14, 122.beyit)

Zerrîn kadeh elde gelip ol şûh-ı semen-ten
Güldürdü gelip meclisi mânende-i gülşen
Şebbûy mu gîsû mu ‘ıtır-şâhî mi derken
Nâz ile süzüp nergis-i çeşmin dedi fulya (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 382, Murabba
10,2.bölüm)

İşledip mendîline zerrîn oya
‘Ârız-ı tâbânına vermiş foya
Dün temâşâ eyledim doya doya
Hüsünü pırlanta gibi pür âb ü tâb (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 391, Murabba 22,
3.bölüm)

Degül altun varak tâcında İskender yazıp mektûb
Bu sâf âb-ı hayâtı nûş için ‘ukbâdan atmış cân (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 590,
Kıt’alar 18, 65. beyit)

Olmaga leb-teşne ‘aks-i mihr ü meh leyl ü nehâr
Biri sîmîn lûle-i zîbâ biri zerrîn tâs (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 644, Kıt’alar 61, 6.
beyit)

VÂSIFÂ altun kalemle yaz sezâ târîhini

Bendegân-ı Kenz'ine kıldı 'atâ Mahmûd Hân (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 660,
Kıt'alar 75, 11. beyit)

b. Çadır

Güneşin hüzmeleri renk itibariyle çadırın iplerine benzetilmiştir.

Şarâb-hâne-i subha konup hum-ı hûrşîd

Kuruldu hayme-i zerrîn-tınâb-ı âlem-i âb (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 257, 16. gazel,
6.beyit)

c. Çiçek Tacı

Çiçek tacının 'zerd' ile birlikte tasavvur edilmesinde renk ve şekil rol oynamaktadır.

Tâc-ı zerd ile gül ü nesrîn gûyâ bâgda

Bir Yehûdî beççedür rengîn âl ü vâlâ satar (Rumelili Za'îfi, sf. 106, 7. beyit)

ç. Deyim ve Atasözü

Sarı saman altında su yürütmede mâhir

Hakkâ ki hazân faslı da kallâş-ı cihândır (Yahyâ Divanı, sf. 66, 84. gazel, 4. beyit)

Anladı çün kemâline ermekde naksını

İnceldi vü **sarardı hasedden** her ayına (Şeyhî Divanı, sf. 263, 167. gazel, 2. beyit)

Sararıp soldu 'aceb hastadır ezhâr-ı çemen

Sadme-i berf ile titrer donarak ser-tâ-pâ (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 229, Kaside 17,
4.beyit)

Dil verip nâfile 'aşkunla **sararıp solamam**

Dogrusu ben sarılıp yatmadan 'âşık olamam

Olur olmaz suhanı öyle dilime dolamam

Dolaşır zihnime dünden beri lâkin bulamam
Va'dünüz bûse mi vuslat mı efendim ne idi (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 524,
Murabba 201, 6. bölüm)

d. Giyim-Kuşam

Renk renk, çeşit çeşit tasavvur edilen elbise daha çok kırmızının çeşitli tonları, yeşil ve sarı olarak zikredilmektedir. Bazı beyitlerde ilk ve sonbahar tabiatının görünüşü de elbise (came-i zerrîn, rengin came) 'ye benzetilmektedir.¹⁸⁴

Elbise, kumaş ve giyim kuşama ait diğer unsurların sarı rengini belirtmek üzere 'câme-i zerrîn, zerrîn-kabâ, zer-pûş, zerrîn kumâş, atlas-ı zer' gibi terkipler kullanılmıştır.

Eşcâra cümle câme-i zerrîn geyirdi bâd
Donanuben salınmağa ıydinge bende-vâr (Ahmet Paşa Divanı, sf. 96, Kaside 33, 26.
beyit)

Zerrîn-kabâ hezâr asker
Zer-pûş zer-efser ü zer-â-zer (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 392)

Zer-pûşlar oldı anda nâ-yâb
Gerdûnda misâl-i necm-i bî-tâb (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 392)

Kaddüne hıl'at biçelden hüsnî hayyât-ı kazâ
Gün gibi yakdun cihânı ey meh-i zerrîn-kabâ
Çâk idüpdür gerçi kim sabrum girîbânın cefâ
Dâmenün cevri ile elden koya sanma dil-berâ
Ol olacak iş degül yakam tutınca tâ ecel (Bâkî Divanı, sf. 93, Tahmîs 5)

Gül ü nergis yine altun beneklü câme geymişler
Libâsı lâlenün egninde bir dîbâ-yı zîbâdur (Bâkî Divanı, sf. 185, 135. gazel, 5. beyit)

¹⁸⁴ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 492.

Kubbesinden örnek alsınlar bu kasrın zer-keşân
Lâzım olsa nev-bahârın dûşuna zerrîn kabâ (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 159, Tarih 9,
16.beyit)

Câme-i zerrîni neyler vermeyen cisme vücûd
Sâyesinden âr eden hurşîd-i rahşân istemez (Hayâlî Divanı, sf. 154, 189. gazel, 5.
beyit)

Kâmet-i Leylî için Mecnûn-ı mihnet-dîdenin
Şu'lesinden ahının zerrîn kumâşî var imiş (Hayâlî Divanı, sf. 167, 226. gazel, 2.
beyit)

Sarı altunlu serâserlerle kim görse seni
Sanır ey meh çeşme-i hurşîde girdi bir melek (Hayâlî Divanı, sf. 180, 265. gazel, 4.
beyit)

Aşk vâdileri uryânlarına yâr olalı
Geymeye âr ederin câme-i zer-keşlerden (Hayâlî Divanı, sf. 245, 447. gazel, 4. beyit)

Sen hemân eyle derûnun şüste-i cây-ı hulûs
İster isen atlas-ı zer-târ gey ister kebe (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 352, 111.gazel,
5.beyit)

Yalvarayım Dudu'dan alıp sakız alını
İnce belime sarınayım sarı şalını
Ma'tuf babamun el ile sayıp sakalını
Mânend-i serv nâz ile salını salını
On beş yaşında kendime bir oynaş arayım (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 545,
Murabba 217, 23. bölüm)

e. Güneş / Ay

Daha çok ışık ve aydınlık vermesi, parıltısı, hararet ve ısı dağıtması
bakımlarından ele alınan güneş, klasik Türk şiirinde en çok rastlanılan sadece benzetilen

olarak değil benzeyen olarak da ele alınan unsurların başında gelmektedir. Renk itibariyle sarı (zerd) olarak tavsif edilen, bu sarılığı dolayısıyla ve hüsn-i talil yoluyla kendisine kıskanmak, korkmak gibi haller yüklenilen güneş parlaklık, berraklık yönünden de şiirlerde ele alınmaktadır.¹⁸⁵ Güneşin altına teşbihi de yine ışıkları dolayısıyla renk ve parlaklık itibariyle olmaktadır. Güneş renk ve şekil yönünden sarı gül veya altınla işlenmiş gül olarak da tasavvur edilmektedir.¹⁸⁶

Şem'-i cihân efrûzsun lâ'lin-külâh ol dostum
Hûrşid-i âlem-tâbsın zerrin-kabâ ol ey sanem (Ahmet Paşa Divanı, sf. 219, 207.
gazel, 4. beyit)

Pûte-i zerrîn diker evc-i felekde âfitâb
Müşterîdir tîr-i kavsine bu gün meydân-ı ıyd (Ahmet Paşa Divanı, sf. 98, Kaside 34,
24. beyit)

Micmer-i zerrîn-i mihri çarh gerdân eyledi
'Ûd u 'anber kıymetin bûy-ı gül erzân eyledi (Bâkî Divanı, sf. 21, Kaside 7, 1. beyit)

Şu sîb şekline girdi şafakda cirm-i kamer
Güzellenüp ola bir yanı sarı bir yanı al (Bâkî Divanı, sf. 49, Kaside 20, 4. beyit) (Ay)

Kosan ârâm etmez kürsü-i zerrîn-i hurşîde
Muhabbet reh-güzârında gönül kim pây-mâlidir (Yahyâ Divanı, sf. 65, 83. gazel, 4.
beyit)

Meydân-ı lâciverdîde zerrîn top urmağa
Çevgân-sıfat bu çerh-i felek püşt-i ham tutar (Şeyhî Divanı, sf. 87, Musammat 4, 2.
bölüm)

Nâleyle aldı eĝnine nîlî kabâyı çerh
Zerd oldu âfitâb yüzün tırmaladı mâh (Şeyhî Divanı, sf. 92, Musammat 5, 4. bölüm)

¹⁸⁵ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 411-412.

¹⁸⁶ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 453.

Seçilmez şemse-i zerrîn-tâk-ı lâciverdîden
Olunca pertev-endâz-ı felek fânûs-ı hemvârı (Nailî Divanı, sf. 125, Kaside 35, 4. beyit)

Devâtın tutsa Bercîs elde lâyık çekdiği tuğrâ
Olursa şemse-i zerrîn-tâk-ı çarh erzânî (Nailî Divanı, sf. 126, Kaside 36, 4. beyit)

Binâ-dil ol ey hâce ki sana zer-i hûrşîd
Seng-i mehek-i mâhda mağşûş görünsün (Nailî Divanı, sf. 272, 269. gazel, 4. beyit)

O şâhenşeh ki nakş-ı hâtem-i ikbâlidir sikke
Zer-i hurşîd-i âlem-tâb u sîm-i ahterân üzre (Nef'î Divanı, sf. 60, Kaside 6, 17. beyit)

O denli tâb-nâk etmiş o zerrîn-şemse etrâfın
Görünmez sâyesinde âftâb-ı subhun âsârı (Nef'î Divanı, sf. 87, Kaside 14, 5. beyit)

Rezm hengâmında görmüş tiğ-i âteş rengini
Benzi sararmış dahi ol korkudan titrer güneş (Hayâlî Divanı, sf. 33, Kaside 5, 16. beyit)

Şemse-i zerrînini rûz-ı ezelde tiğînin
Bürc-i devlet üzre Hak hurşîd-i rahşân eyledi (Hayâlî Divanı, sf. 53, Kaside 17, 11. beyit)

Şâdiliğın düğününün elemege ununu
Meh gümüş tekne güneş altun elektir dediler (Hayâlî Divanı, sf. 321, Mukattaat 16, 2. beyit)

f. Nergis / Safran / Gül

Beyitlerde nergis, safran ve gül sarı renk itibariyle ele alınmaktadır. Gülün sarı rengiyle ele alınması onun güneşe benzetilmesi sebebiyledir.¹⁸⁷

¹⁸⁷ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 546.

Eski tıpta çok kullanılan açık sarı bir bitki olan safran ise klasik Türk şiirinde daha çok rengi dolayısıyla ele alınmaktadır.¹⁸⁸

Daima sevgilinin gözü için teşbih durumunda olan nergis ise renk unsuru bakımından da beyitlerde yer almıştır. Nergisin yolları zer-nigar eylemesinde renk unsuru ön plandadır.

Nergis yetiştiği yere yüz sürdüğü bu kim

Sen serv-kâmetin yolunu zer-nigâr ede (Ahmet Paşa Divanı, sf. 254, 280. gazel, 4. beyit)

Ma'rifet vermez Necâti câhile fâhir libas

Kimse demez rengine bakıp za'afân tatlıdır (Necatî Beg Divanı, sf. 215, 144.gazel, 10. beyit)

Metâ'-ı ma'rifet geldi revâcın bulduğu demler

Zer-efşân eylesin nergisler evrâk-ı gülistânı (Nedim Divanı, sf. 89, Kaside 23, 21. beyit)

Döner gül-mîh-ı sîmecâ-be-câ zerrîn-sebz üzre

Döküldükçe gül-i zerd üstüne bâdâmın ezhârı (Nef'î Divanı, sf. 211, Kaside 49, 12. beyit)

Ya çerağ-ı bezm-i istiğnâ mı yâ kandîl-i arş

Yâ gül-i zerd-i bahar ü ya ser-i pistân mıdır (Hayâlî Divanı, sf. 131, 122. gazel, 4. beyit)

Çün Hayâlî açıla gülzâr-ı Âl-i Mustafâ

Çehrem ol gülzâra bir ednâ gül-i zerd isterim (Hayâlî Divanı, sf. 221, 378. gazel, 5. beyit)

¹⁸⁸ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 421.

g. Taç / Taht

Hükümdarların başlarına giydikleri işlemeli ve mücevherli başlık olan taç ve hükümdarlık makamı olan taht padişahlık alâmeti olarak kullanılmaktadır. Daha çok aya, güneşe ve güle benzetilmektedir.¹⁸⁹ Güneş feleğin başında yer alan taç şeklinde düşünülmüştür.

Klasik Türk şiirinde sevgili bazen başında altın tacı, ayağında halhalı olan bir muğbeçe olarak düşünülmektedir.¹⁹⁰ Bu kullanımlarda renk unsuru görülmektedir.

Eger peyk olurlarsa lâıyk önince

İnüp tâc-ı zerrîn ile heft ahter (Bâkî Divanı, sf. 13, Kaside 3, 14. beyit)

Cihânda geydügince şâh-ı encüm

Zümürüd tahtı üzre tâc-ı zerrîn (Bâkî Divanı, sf. 16, Kaside 4, 17. beyit)

Togup gün gibi zerrîn tâc ile burc-ı sa'âdetden

Yitişdi şarkdan garba ziyâ-yı 'adl u ihsâmı (Bâkî Divanı, sf. 16, Kaside 5, 2. beyit)

Âfitâb-ı 'âlem-ârâ gibi zerrîn tâc ile

Taht-ı sîmîn üzre saldı ferr-i devlet subh-dem (Bâkî Divanı, sf. 86, Terci'-i bend 1, 7. beyit)

Dîvân ider vakt-i seher nev-rûz-ı sultânî meger

Devrân ufukdan gösterür taht-ı zümürüd tâc-ı zer (Bâkî Divanı, sf. 148, 78. gazel, 1. beyit)

Şu'ledir zerrîn taht-ı saltanat pervâneye

Beste-i zencîr-i aşkın pâdişehdir her biri (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 426, 325. gazel, 2. beyit)

Tek yerde gökte ârif arama bir yer olsun

Olmazsa efser-i zer tâc-ı kalender olsun (Nailî Divanı, sf. 262, 245. gazel, 1. beyit)

¹⁸⁹ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 379- 380.

¹⁹⁰ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 185.

Her seher tâ ki çıkıp perde-serây-ı şebden
Ede şâhenşeh-ı zer-tâc-ı felek dîvânı (Nef'î Divanı, sf. 55, Kaside 4 , 88. beyit)

Sanırlar subha çıkmış âftâb-ı âlem-ârâdır
Görenler tâc-ı zerle Eşheb-i çâpük-inân üzre (Nef'î Divanı, sf. 61, Kaside 6, 35. beyit)

Çıkardı mâverâ-yı perdeden ta'zîm ile devrân
Tutup el üzre bir tâc-ı zer-endûd u dirahşânî (Nef'î Divanı, sf. 81, Kaside 12, 7. beyit)

Bir muğ-beçeyi gördüm dilberliği çağında
Tâc-ı zeri başında halhâli ayağında (Hayâlî Divanı, sf. 279, 546. gazel, 1. beyit)

ğ. Yaprak

Klasik Türk şiirinde yaprak, sonbaharda sararması ile aşğın yüzüne teşbih edilmektedir.¹⁹¹ Sonbaharda almış olduğu sarı renk ve üzerindeki yağmur taneleriyle arz etmiş olduğu manzara daima beyitlerde tahayyül ve tasavvura giren taraflarıdır.¹⁹²

Kâtib-i takdîr hatt-ı sebze tahrîr etmege
Levh-i gülzârı hazân bergi zer-efşân eylemiş (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 335, 131. gazel, 2. beyit)

Gül-şene altun varaklar zeyn idüp bâd-ı hazân
Gûyiyâ zer-kûblar dükkâmı oldu gül-sitân (Bâkî Divanı, sf. 55, Kaside 22, 1. beyit)

Reh-güzâr-ı bâga ser-tâ-pâ dökilmiş berg-i zer
Sandum altun tebsiler konmuş simât-ı husrevân (Bâkî Divanı, sf. 56, Kaside 22, 4. beyit)

Râh-ı bâga berg-i zer düşmüş degüldür ser-verâ
Reh-güzârunda yüzün ferş itdi mâh-ı âsmân (Bâkî Divanı, sf. 57, Kaside 22, 21. beyit)

¹⁹¹ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 67.

¹⁹² Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 469.

Nergis üzre berg-i zerd u jâleler kim vardur

Er çerâğına dizilmiş dirhem ü dînârdur (Bâkî Divanı, sf. 169, 110. gazel, 1. beyit)

Eşküm götürdi gitdi kûyına cism-i zerdüm

Berg-i hazâne benzer bir cûy-bâre düşmiş (Bâkî Divanı, sf. 233, 216. gazel, 2. beyit)

Verdi bu bağın Hayâlî reng-i rûyundan haber

Şol hazân bergi gibi geh sebz ü gâhi zerd olan (Hayâlî Divanı, sf. 241, 438. gazel, 5. beyit)

h. Yüz / Yanak / Ten

Aşığın yanak veya yüzü renk itibariyle sarıdır. Çok kere kan ile yıkanmaktadır. Buna rağmen sarılığını kaybetmez. Sevgilisini görünce rengi değişen aşğın yüzü daima gözyaşları içindedir. Bazen bu ‘ruh-ı zerd’ gözyaşlarının kanlı olması dolayısıyla gül-gûn halinde olmaktadır. Zer, zer-i hâlis, altun, dinar, zer-nâvdan, levh-i müzehheb, za’feran gibi unsurlarla yüzün rengi ifade edilmektedir. Bunlardan gül-gûn tasavvuruyla yüzün sarı olan rengine, kanlı gözyaşları dolayısıyla kırmızılık da katılmaktadır. Kimi zaman şairlerce aşğın yüzü, acı ve ızdırapların bırakmış olduğu iz ile sikkeli altın yani dinar şeklinde de ele alınmaktadır. Sevgilinin güzelliğinin baharı karşısında aşğın yüzü ‘gül mevsiminde hazanı hatırlatan bir yaprak’ gibidir.¹⁹³ Aşğın yüzü ayrılık derdiyle sararmıştır. Âşğın sararmış yüzü zaferan ve hazan mevsimi ile birlikte ifade edilmektedir.¹⁹⁴

Var ruh-i zerdimden ey eşkim haber ver zülfüne

Kim müzehhib geldi ol mecmû’a-i zîbâ için (Ahmet Paşa Divanı, sf. 310, Kıt’a 28)

Eşkim revân olur ruh-i zerdimde gûyiyâ

Berg-i hazân içinde akar zer-nigâr âb (Ahmet Paşa Divanı, sf. 102, Kaside 36, 19. beyit)

¹⁹³ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 336-337.

¹⁹⁴ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 368-369.

Reng-i izârı zerd olup ol lâle-çehrenin
Bâğ-ı zâmanda kalmadı bûy-i vefâ diriğ (Ahmet Paşa Divanı, sf. 115, Kaside 44, 7.
beyit)

Geldi hattın kim cemâlin mushafın tefsîr ede
Kâtib-i eşkim anı zer levhde tahrîr ede (Ahmet Paşa Divanı, sf. 255, 283. gazel, 1.
beyit)

Dil hânesine kılsa hayâlün şehi nüzûl
Yüzüm bisâtı ayağına zer-nigârdur (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 48, 12. gazel, 2. beyit)

Eşk-i sîm ü rûy-i zerdüm nakdini izhâr idüp
Dôstum uşşâk içinde beni Kârûn eyledün (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 128, 38. gazel, 3.
beyit)

Eşk-i sîm ü rûy-i zerdin yoluna harc eyleyüp
'Avnî bir gün dôstum kendüye yâr eyler seni (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 232, 70.
gazel, 5. beyit)

Ey gül gamunda eşk ruh-ı zerdüm etdi al
Bildürdi ola sûret-i hâlüm sabâ sana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 77, 19. gazel, 6. beyit)

Verdi rihletden haber mûy-i sefid ü rûy-i zerd
Çihre-i handânı vü zülf-i perîşânı unut (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 134, 42. gazel, 2.
beyit)

Germdür şâm ü seher mihrünle çarh-ı lâciverd
Geh sirişk-i âl eder izhâr ü geh ruhsâr-ı zerd (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 178, 62. gazel,
1. beyit)

Tabibâ kılmışam teşhîs derd-i işkdur derdüm
Alâmet âh-ı serd ü rûy-i zerd ü eşk-i âlümdür (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 260, 98. gazel,
5. beyit)

Hatun devrinde eşk-i âl ile derd ü gamum şerhin
Dem olmaz kim ruh-ı zerd üzre müjgânum rakam etmez (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 309, 119. gazel, 6. beyit)

Ey firâk-ı leb'i cânan cigerüm hûn etdün
Çihre-i zerdümi hûn-âb ile gül-gûn etdün (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 375, 149. gazel, 1. beyit)

Çihre-i zerdin Fuzûlî'nün dutupdur eşk-i âl
Gör ana ne rengler geçmiş siphri-nîl-gûn (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 522, 210. gazel, 10. beyit)

Çihre-i zerdümde gör hem-dem sirişk-i âlümi
Ol gül-i ra'nâya bir reng ile bildür hâlümi (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 629, 258. gazel, 1. beyit)

Ammâ ne kabîle kible-i derd
Bi'lcümle siyâh-baht u rû-zerd (Şeyh Galib, Hüsni ü Aşk, sf. 66)

Mânende-i sîb ikisi yek-tâ
Sûretleri sürh ü zerd-sîmâ (Şeyh Galib, Hüsni ü Aşk, sf. 176)

Hem-reng-i bahâr olup hazânum
Dönmişdi akîke za'ferânım (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 98)

Dönmiş gül-i sürhi zagferâna
Şimşâd-ı latîfi hîzrâna (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 182)

Gel gör ki nedür gamunda hâlüm
Reng-i ruh-i zerd ü eşk-i âlüm (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 260)

Mecnûna özin yetürdi fi'l-hâl
Reng-i ruh-i zerdî eşkden âl (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 340)

Olupdur eşk-i hûn-âb ile gül-gûn çehre-i zerdüm
Yanupdur âteş-i hicrâna cân-ı derd-perverdüm (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 366)

Ol pîr çü gördi oğlı hâlin
Tökdi ruh-i zerde eşk-i âlin (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 374)

Nazm eyleyüben beyân-ı hâlün
Şerh-i ruh-i zerd ü eşk-i âlün (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 428)

Renc-i yerekandan oldu eşcâr
Lerzân ü za'îf ü zerd-ruhsâr (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 504)

Arturdu gam agladukça derdin
Giryân göge dutdı rûy-ı zerdin (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 508)

Kâfûrını tökdi zagferâna
Sûz-ı dil ile gelüp figâna (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 520)

Za'îffinün yüzini zerd iden ma'sûk 'ışkıdur
Zer ider 'ışk toprağı budur bil kîmya vâ'iz (Rumelili *Za'îfi*, sf. 182, 7. beyit)

Eylemez 'uşşâk rûy-i zerd ü eşke i'tibâr
Cevher-i iksîr arar bakmaz bular sîm ü zere (Rumelili *Za'îfi*, sf. 242, 5. beyit)

Sararup döndi yüzüm berge nihâl oldu tenüm
Bâg-ı 'ömrüme benüm irdi hazân sen gideli (Rumelili *Za'îfi*, sf. 278, 5. beyit)

Hasret-i la'l-i leb-i yâr ile tahsîl itmiş
Ten-i lâgar kad-i çenber ruh-ı asfer hâtem (*Bâkî Divanı*, sf. 45, Kaside 19, 11. beyit)

Sararup mihnet ile benzi kızarmış çeşmi
Var ise baht-ı siyeh-kâruma aglar hâtem (*Bâkî Divanı*, sf. 48, Kaside 19, 48. beyit)

Sarsar-ı gam fikrüm evrâkın perîşân eyledi
Çihre-i zerdüm belâdan buldı reng-i za'ferân (Bâkî Divanı, sf. 57, Kaside 22, 25.
beyit)

Nakd-i vakt oldu bize eşk-i sefid ü ruh-ı zerd
Derd ü gam tâlibiyüz akçeler altunlar ile (Bâkî Divanı, sf. 84, Mersiye 4, 4. beyit)

Cûy-bâr-ı vâdî-i gam eşk-i çeşm-i ter yiter
Rûy-ı zerd ol cûy-bâra berg-i nîlüfer yiter (Bâkî Divanı, sf. 130, 49. gazel, 1. beyit)

Bâkıyâ meyl eylemez ârâyîş-i dünyâya dil
Rûy-ı zerd ü gevher-i eşküm zer ü zîver yiter (Bâkî Divanı, sf. 130, 49. gazel, 5.
beyit)

Zer-i nâb oldu rûy-ı zerd ammâ
Kaçan ol hâk-i asitâne deger (Bâkî Divanı, sf. 171, 113. gazel, 4. beyit)

Ne la'l-i kâna mâ'il 'aşk eri ne tâlib-i zerdür
Sirişk-i âl ü rûy-ı zerd ana hôş zîb ü zîverdür (Bâkî Divanı, sf. 194, 149. gazel, 1.
beyit)

İzün tozına urmuş rûy-ı zerdin 'âşık-ı şeydâ
Fenâ ehli katında hâk ü zer ya'nî ber-â-berdür (Bâkî Divanı, sf. 195, 149. gazel, 4.
beyit)

Görinen cism-i zerdümde degüldür dâg-ı hûn-âlûd
Bitüpdür sahn-ı sahrâ-yı belâda lâleler yir yir (Bâkî Divanı, sf. 217, 190. gazel, 4.
beyit)

Rûy-ı zerd ü eşk-i hûnînünle ey Bâkî yürü
Yaza gör hâk-i cenâb-ı Hazret-i Sultâne nakş (Bâkî Divanı, sf. 231, 213. gazel, 6.
beyit)

Hâl-i zâr-ı Bâkî-i bî-dilden istersen nişân
Kâmet-i çeng-i dü-tâya rûy-ı zerd-i nâya bak (Bâkî Divanı, sf. 248, 239. gazel, 5. beyit)

Yâre ‘arz eyleyemez çihre-i zerdin Bâkî
Virdügi rengi görün ana mey-i gül-gûnun (Bâkî Divanı, sf. 270, 275. gazel, 5. beyit)

Secde-i hâk-i ser-i kûyunla mâh-ı çâr-deh
Çihre-i zerdin gubâr-âlûde kılmış bir zelil (Bâkî Divanı, sf. 276, 285. gazel, 2. beyit)

Yollar itdi çihre-i zerdümde seyl-i eşk ile
Çeşm-i giryân benzer ol sakkâya kim eyler sebîl (Bâkî Divanı, sf. 276, 285. gazel, 4. beyit)

Zerd oldı yüzüm derd ile san kim yerekândur
Lutf eyle begüm dökme benüm yok yire kanum (Bâkî Divanı, sf. 297, 319. gazel, 2. beyit)

Beden-i zerd ü nizârumla degül çihre-i zer
‘Aşk ser-nâmesine levha yazup hal çekdüm (Bâkî Divanı, sf. 302, 327. gazel, 6. beyit)

Beni müflis sanur gerçi görenler rûy-ı zerdümden
Velî ag akçadur eşküm kızıl dînârdur dâgum (Bâkî Divanı, sf. 307, 335. gazel, 3. beyit)

Teb-i tâb-ı mahabbetden şu denlü nâ-tevânem kim
Hayâtum gül-şeninde za‘ferân oldı ruh-ı zerdüm (Bâkî Divanı, sf. 312, 344. gazel, 2. beyit)

İşün altun ider kâr-ı mahabbet rûy-ı zerd ile
Hezâr ahsent ey Bâkî bu gün fennünde zer-gersin (Bâkî Divanı, sf. 315, 347. gazel, 7. beyit)

Eşk-i sîm ü çihre-i zerdi yiter vech-i ma'âş
Bir cihetden 'âşıkâ dînâr u dirhem gelmesün (Bâkî Divanı, sf. 320, 355. gazel, 4.
beyit)

N'ola nergis gibi benzüm sararsa
Nazar kılmaz bana ol çeşm-i fettân (Bâkî Divanı, sf. 343, 393. gazel, 4. beyit)

Ruhsâr-ı zerdi hâke bulaşmış benüm gibi
Benzer ayagı toprağına sürdi mâh rû (Bâkî Divanı, sf. 347, 401. gazel, 3. beyit)

'Âşık-ı bî-dil ruh-ı zerd ile yasdansun kolun
Yaraşur zerrîn hamâ'il sâ'id-i sîmînüne (Bâkî Divanı, sf. 364, 425. gazel, 2. beyit)

Rûy-ı zerdi göz yaşı gerd-i riyâdan sâf ider
Zer bilürsin gıll u gışdan pâk olur tîz-âbda (Bâkî Divanı, sf. 374, 442. gazel, 2. beyit)

Karardı mühre-i dâgum kızardı şerhalarum
Bu cism-i zerd bana câme-i se-reng oldu (Bâkî Divanı, sf. 404, 489. gazel, 3. beyit)

Sarardı benzi hasedden benümle yâri görüp
Rakîb-i rû-siyehê bir garîb reng oldu (Bâkî Divanı, sf. 404, 489. gazel, 4. beyit)

Cûy-bâr-ı eşküm içre çihre-i zerdüm benüm
Görinür âb-ı revân içinde nîlûfer gibi (Bâkî Divanı, sf. 411, 499. gazel, 4. beyit)

Cism-i pür-dâg u ten-i zerd ile merd-i 'aşkdan
Ser-be-ser şîr ü peleng olmuş mahabbet bîşesi (Bâkî Divanı, sf. 420, 513. gazel, 4.
beyit)

Pây-i divârına sürer ruh-i zerdin hûrşid
Yâ'ni kim muhkem olur halt olıcak kâh ile gil (Necatî Beg Divanı, sf. 81, Kaside 14,
32. beyit)

Edersin bize sofî çehreni zerd

Kim olur senden andan derdine derd (Necatî Beg Divanı, sf. 170, 46.gazel, 1. beyit)

Nice bir ey lâle-ruh benzim za' afrân eylemek

Âşık-ı bî-çârenin küynüklü ahı yok mudur (Necatî Beg Divanı, sf. 176, 59.gazel, 3. beyit)

Necâtî ey perî-çihre inen üftâde olmuştur

Yüzünün rengi zerd olmuş gözünün yaşı kanlıdır (Necatî Beg Divanı, sf. 181, 69.gazel, 5. beyit)

Küynüklüsün nigâra ruh-i zerd ilet gönül

Küynüklü armağanı kamu za'ferân olur (Necatî Beg Divanı, sf. 192, 94. gazel, 7. beyit)

İki bükdün bu ten-i zerd ü nizârım gûyiyâ

Murg-ı cân ayağına altınlı halhâl eyledin (Necatî Beg Divanı, sf. 282, 294.gazel, 2. beyit)

Za'ferânın yüzümün küynüklü âhımdır satan

Likin ol gül-çihre almaz âh u vâhımdan benim (Necatî Beg Divanı, sf. 319, 378.gazel, 6. beyit)

Sûz-ı dil benzim sarardır ey yanağı ergevan

Galibâ bu vech ile kûyunda olmaz zaferân (Necatî Beg Divanı, sf. 331, 406.gazel, 1. beyit)

Bağrımın yandığına benzim sarısıdır nişân

Ey yüzü gül lâ-cerem küynükde olur za'ferân (Necatî Beg Divanı, sf. 331, 407.gazel, 1. beyit)

Zülfünü koyup sabâ giderse dönmez yollara
Din sürünsün ömrü oldukça ruh-i zerd üstüne (Necatî Beg Divanı, sf. 369, 490.gazel,
2. beyit)

Sîm ü zer harc eylesin gelsin Necâtî kapıma
Der imişsin ey sanem olun ruh-i zerd üstüne (Necatî Beg Divanı, sf. 377, 508.gazel,
5. beyit)

Pûte-i ihlâsda beni görücek zerd-rû
İllet-i tezvîr ile bîmar sanmış şeh beni (Necatî Beg Divanı, sf. 435, 637.gazel, 2.
beyit)

Ki levs-i hevâdan bizi ede pâk
Ruh-ı zerdimiz eyleye tâb-nâk (Yahyâ Divanı, sf. 18, Sakiname, 44. beyit)

Âsitânın gâh-veş benzi sararmışlarla pür
Şâhım etdin eşîğın taşın meger kim kehrübâ (Yahyâ Divanı, sf. 29, 10. gazel, 3. beyit)

Müttekâ-yı zer-keş ü zer-beft Yahyâ'ya yeter
Künc-i gamda rûy-ı zerdin koduğu bir iki laht (Yahyâ Divanı, sf. 39, 30. gazel, 5.
beyit)

Nakd-ı sirişkle ruh-ı zerdim yeter bana
Kalmadı devletinde zer ü sîme ihtiyâc (Yahyâ Divanı, sf. 43, 37. gazel, 3. beyit)

Nakd-ı sirişkle ruh-ı zerdim yeter sana
Kalmadı devletinde zer ü sîme ihtiyâc (Yahyâ Divanı, sf. 43, 38. gazel, 3. beyit)

Gören der rûy-ı zerdim dîde-i gam-dîde aglarken
Bitirmiş cûy-bâr vâdi-i hicrânda nîlüfer (Yahyâ Divanı, sf. 47, 46. gazel, 3. beyit)

Bahâr-ı âlem-i gam yok diyenler vâr iseYahyâ
Vücûd-ı dâg-dârın rûy-ı zerdin anlara göster (Yahyâ Divanı, sf. 47, 46. gazel, 5. beyit)

Kaldı nukûd eşk ü ruh-ı zerd geçmeden
Gitti revâcî dirhem ü dînârı bozdular (Yahyâ Divanı, sf. 62, 76. gazel, 4. beyit)

Ruh-ı zerd akçe etmez nukre-i eşkile iş bitmez
Civânın kalbini almak dilersen sîm ü zer göster (Yahyâ Divanı, sf. 73, 98. gazel, 3. beyit)

Gözün yummaz ruhunu zerd eder râh-ı meşakkatde
Şu kim nergis gibi âlemde bir sâhib-nazar gözler (Yahyâ Divanı, sf. 83, 119. gazel, 3. beyit)

Az zamanda nice bin derd kazan ey Yahyâ
Nakd-ı eşkin ruh-ı zerdin sana sermâye yeter (Yahyâ Divanı, sf. 85, 122. gazel, 5. beyit)

‘Âşıkın rûyunu zerd ü işin altun eyler
Böyledir ey dil-i mihnet-zede hâsiyyet-i ‘aşk (Yahyâ Divanı, sf. 113, 178. gazel, 4. beyit)

Cûy-bâr-ı ‘aşkdan feyz alımsın sôfiyâ
Sende nîlüfer gibi mâdâm rûy-ı zerd yok (Yahyâ Divanı, sf. 116, 184. gazel, 3. beyit)

Cûy-bâr-ı ‘aşkdan feyz alımsın sôfiyâ
Sende nîlüfer gibi mâdâm rûy-ı zerd yok (Yahyâ Divanı, sf. 117, 186. gazel, 3. beyit)

Âl olsa yaşın kana boyansa ruh-i zerdin
Ümmîd-i visâl eyleme çün sîm ü zerin yok (Yahyâ Divanı, sf. 118, 187. gazel, 2. beyit)

Sürersin dâim ey dil pây-ı yâre çehre-i zerdin
Demez mi ol tabîb-ı cân ü dil sana nedir derdin (Yahyâ Divanı, sf. 125, 202. gazel, 1. beyit)

Ruhsârımı zerd etdi gamı kaddımı hem ham
Hâtem gibi bâri hele her ân elin öpsem (Yahyâ Divanı, sf. 143, 238. gazel, 2. beyit)

Ruh-ı zerd ile arz-ı hâle kasd etdikçe dil-dâra
Olur mâni' aman vermez yenilmez eşk-i gül-gûnum (Yahyâ Divanı, sf. 147, 246. gazel, 2. beyit)

Ruhsâr-ı zerdim üzre akıtma eşk-i çeşmim
Şâhım hazer gerekdir fasl-ı hazân suyundan (Yahyâ Divanı, sf. 173, 298. gazel, 4. beyit)

Rûy-ı âşık zagferân reng oldugunun vechi bu
La'line şîrînlık yazar o hatt-ı müşg-bû (Yahyâ Divanı, sf. 174, 300. gazel, 3. beyit)

Bâzâr-ı muhabbetde ruh-ı zerde bakılmaz
Tâ sayrefi-i 'aşk ayyâr eylemeyince (Yahyâ Divanı, sf. 186, 323. gazel, 5. beyit)

Sermâyesini reng-i zer-dîde düketdi
Bu zerd ruhum bir dahi âla boyanır mı (Yahyâ Divanı, sf. 226, 402. gazel, 2. beyit)

Rûyunu zerd ü tenin pür-dâg edelden ehl-i dil
Menzil-i şîr ü peleng oldu muhabbet pîşesi (Yahyâ Divanı, sf. 227, 405. gazel, 3. beyit)

Aceb mi la'l-renk etsem bu dürr-i eşkimi çünkim
Yüzüm rengini zer kıldı firâkı sâk-ı sîmînin (Şeyhî Divanı, sf. 199, 103. gazel, 5. beyit)

Eyâ gül-rûy u simîn-ten gözün nuruyile senin
Yüzün rengini nergis-veş aceb mi zerd ü sâz etsem (Şeyhî Divanı, sf. 219, 123. gazel, 5. beyit)

Atâ-yı dilber-i yek-tâ nigâh-ı çeşmdâr olmam
Zer-i mahbûb-veş aşk ile Gâlib sanma rû-zerdim (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 370, 215.
gazel, 6.beyit)

Gamze-i hûn-hârı etmez intihâb-ı rûy-ı zerd
Bâde sâf olsun da zerrîn sâgar olsun olmasın (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 390, 252. gazel,
2.beyit)

Alır nâm-ı merâm-ı aşkı elbet çehre-i zerdim
Nigîn-i lâceverdî-kârdır çeşm-i kebûdundan (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 394, 262. gazel,
4.beyit)

Sararıp çehresi b(e)nizi solmuş
Çekecek hâli kalmamış tolmuş (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 433, Lügaz 1, 8.beyit)

Zerrîn sebîke-i mehi kılmış hilâl eden
Cism-i nîzâr-u zerdimi gam pûtasında kâl (Nailî Divanı, sf. 152, Musammat 10, 2.
beyit)

Biz Nâ'îlî bu za'f ile bu cism-i zerd ile
Pâmâl-i râh-ı zillet olan kâh-ı hasretiz (Nailî Divanı, sf. 224, 159. gazel, 5. beyit)

Erdi bir mertebeye zâ'f-ı ten-i zerd ü nîzâr
Kehrübâ kârın eder istese her kâh bize (Nailî Divanı, sf. 286, 303. gazel, 3. beyit)

Aşkdır mâye-i râhat dil-i pür-derdimize
Reşk eder kâhrübâ reng-i ruh-ı zerdimize (Nailî Divanı, sf. 308, 354. gazel, 1. beyit)

Dönmüş ruh-ı zerdine çemen âşık-ı zârın
Bir gûne dahi âlemi var köhnebahârın (Nailî Divanı, sf. 338, Şarkı 41, 1. beyit)

Zînet eylerken seni geh lâle gibi sürh verd
Benzini ey bûstân hazân mı etdi zerd (Hayâlî Divanı, sf. 82, Musammet 2, 2. beyit)

Akıttı kanlı yaşım rûy-ı zerdime nazar et
Ne nakş geçti Hayâlî o çeşmi ala bana (Hayâlî Divanı, sf. 90, 5. gazel, 5. beyit)

Kâni ol çehre-i zerdinle Hayâli yürü var
Hirmen-i aşkta degdi hele bir kâh sana (Hayâlî Divanı, sf. 95, 19. gazel, 5. beyit)

Kanlı yaşımla yazmağa gam mâcerâsını
Ruhsâr-ı zerdim oldu benim levh-i zer-nigâr (Hayâlî Divanı, sf. 108, 56. gazel, 3. beyit)

Ser-i kûyunda ah etsem ruh-ı zerd ile âşıklar
Nitekim bâddan gülşende evrak-ı hazân titrer (Hayâlî Divanı, sf. 143, 158. gazel, 4. beyit)

Cefâ bünyâd edelden yâr şekl-i kâhda gördüm
Sarardı çehre derd ehli yatar dîvâra yasdanmış (Hayâlî Divanı, sf. 167, 227. gazel, 2. beyit)

Ten-i zerdimde her tirün olaldan kana müstağrak
Neyistândır ki peydâ eyledi fasl-ı hazân âteş (Hayâlî Divanı, sf. 168, 228. gazel, 2. beyit)

Ka'be-i kûyuna varmak bana farz olsa nola
Ayn-ı mâl oldu yaşım yüzümü altın etdin (Hayâlî Divanı, sf. 188, 287. gazel, 3. beyit)

Halt olduğuna kâh-ı gam ile ezel gilim
Şâhid bu rûy-ı zerdim ile tende her kılım (Hayâlî Divanı, sf. 206, 338. gazel, 1. beyit)

Hirmen-i aşk içer kendim dane add etmem veli
Cism-i zerdimle havaya munkalib bir kâhiyem (Hayâlî Divanı, sf. 212, 351. gazel, 5. beyit)

Cism-i zerdimle gehi deşt-i gamın arslanıyem
Dağlarla geh melâmet kûhunun kaplanıyem (Hayâlî Divanı, sf. 212, 354. gazel, 1.
beyit)

Terk ede yüz sürmegi ruy-ı zemine afitâb
Çehre-i zerdim benim dâr olmaya ol bâbdan (Hayâlî Divanı, sf. 220, 376. gazel, 2.
beyit)

Ölice kanlı yaşımdan çihre-i zerdim benim
Bitire hâk-i mezârım üzre mîr-i âşıkân (Hayâlî Divanı, sf. 221, 381. gazel, 2. beyit)

Çehre-i zerdimde baksın kanlı kanlı yaşıma
Ehl-i derd içre hazan faslında gülzâr isteyen (Hayâlî Divanı, sf. 225, 393. gazel, 2.
beyit)

Kadrim artar ruh-ı zerd üzre itin bassa kadem
Sikke-i şâhi ile mu'teber olur altun (Hayâlî Divanı, sf. 231, 410. gazel, 2. beyit)

Hazân nakkâşının rengin veren bu rûy-u zerdimdir
Bahâr-ı hüsnü tezyin eyleyen gonca-dehensin sen (Hayâlî Divanı, sf. 232, 411. gazel,
3. beyit)

Ey Hayâlî Kerbelâ divânına azm eyleyip
Rûy-ı zerdinle İmânın al firâvan cevherin (Hayâlî Divanı, sf. 239, 430. gazel, 5.
beyit)

Sararmış çehremi sanman ki reng-i za'ferândır bu
Mahabbet âleminde dôtum fasl-ı hazândır bu (Hayâlî Divanı, sf. 249, 461. gazel, 1.
beyit)

Turunc-ı gabgabın ile bih-i zenahdanın
Gam ile çehremi döndürdü reng-i limona (Hayâlî Divanı, sf. 259, 489. gazel, 2. beyit)

Dil çehre-i zerdim görelî nâleyi kesti
Bir bülbüle benzer iki ere fasl-ı hazana (Hayâlî Divanı, sf. 270, 520. gazel, 4. beyit)

Gözüm yaşıyla rûy-ı zerdime bak
Geçir gel sohbet-i meyle hazânı (Hayâlî Divanı, sf. 292, 584. gazel, 4. beyit)

Hayâlî kara bahtından şikâyet kılmadı çarha
Ruhun zerd eyleyip eşk-i revânın aleden gayrı (Hayâlî Divanı, sf. 308, 629. gazel, 5. beyit)

Diyem verd-i ‘izârî hüsn-i ta‘bîr ile zerd olsun
Ben ‘aşk ile sarardım ol dahî sagdan saga solsun (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 341, 96. gazel, 5. beyit)

‘Umûm-ı hatt-ı nev-hîzûnle rûyum n’ola zerd olsa
Geçip evvel bahâr-ı hüsnün eyyâm-ı hazân geldi (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 365, 129. gazel, 3. beyit)

Kan ile gözüm doldu
Benzim sararıp soldu
N’olduysa bana oldu
Ben böyle yanayım mı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 492, Murabba 163, 2, bölüm)

Hüsnde sânisî yok bir şûh-ı ferdim var benim
Dahî yâd el değmedik bir tâze verdim var benim
Anun içün bülbül-âsâ rûy-ı zerdim var benim
Hangi derdim söyleyim daglarca derdim var benim
Yâra te’sîr eylemez bir âh-ı serdim var benim (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 531, Murabba 209, 1. bölüm)

7. SİYAH

Siyah, klasik Türk şiirinde Türkçe kara, Farsça siyeh, müşgîn, şebgûn, şebrenğ, siyâh-fâm, siyâh-reng, siyâhî, müşg-fâm Arapça esved, ehva, sevda gibi sözcük ve terkiplerle karşımıza çıkmaktadır.

Siyah renk şu başlıklar altında tasnif edilmiştir.

a. Ateş / Kıvılcım / Işık

Ateş yakıcılığı, rengi ve parlaklığı yönünden aşık ile ilgili hallerin ifadesinde kullanılmaktadır. Ah ateşi, ayrılık ateşi, gam ateşi gibi sözler bu hususta fikir vermektedir. ¹⁹⁵ Aşkın sevgiliye olan hasreti ve içinde yaşadığı ayrılık da ateş olarak tavsif edilmektedir. ¹⁹⁶ Bu ateşin, kıvılcımın da siyah renk ile nitelenmesi aşığın çektiği sıkıntıların bir ifadesi olmaktadır.

Bu nâme ki bir siyeh şererdir

Hâkister-i şu'le-i cigerdir (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 198)

Mânend-i Bilâl-i sâhib-irfân

Nûr-ı siyeh içre nûr-ı îmân (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 30)

Nûr-ı siyeh olsa pâre pâre

Etmem ben o zülfe istiâre (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 120)

Ol olmasa lâle kalırdı tebâh

Derûnında neylerdi nûr-ı siyâh (Yahyâ Divanı, sf. 17, Sakiname, 36. beyit)

Nücûm imiş turalım rîze-seng-i vâdî-i aşk

Çerâğ-ı şâm-ı garîbân yine siyâhîdir (Nailî Divanı, sf. 120, Kaside 32, 1. beyit)

¹⁹⁵ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 507.

¹⁹⁶ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 447.

b. Ben

Yüzde bir güzellik unsuru olarak görülen ben, siyah rengi ve küçük şekli sebebiyle çeşitli teşbihlere konu olmaktadır.¹⁹⁷ Ben siyahlığı veya bulunduğu yer itibariyle gamze, göz, kirpik, kaş, ayva tüyleri, zülf, ağız veya dudak ile beraber mütâlâa olunmaktadır. Klasik Türk şiirinde âşık mü'min veya müslümandır; aşığa zulmedip, gönlünü ve aklını yağmaladığı için ben, rengi siyah olması nedeniyle de kafire teşbih edilmektedir.¹⁹⁸

Parlak ve beyaz olarak tasvir edilen sevgilinin yüzü Rûm ülkesine, ben de siyahlığı ile Habeş'e benzetilmektedir. Yine şairler beyitlerinde bahtlarının sevgilisinin beni gibi siyah olduğundan bahsetmektedirler.¹⁹⁹

Renk, şekil ve yüz üzerindeki görüntüsüyle 'ben' şairlerce siyahlığı yönünde ele alınmakta ve teşbihlerle, mecazlı söyleyişlerle işlenmektedir.

Açma zülfün ey sabâ hâl-i siyâhından kim ol

Sâye-bân-ı anber altında Habeş sultânıdır (Ahmet Paşa Divanı, sf. 55, Kaside 15, 4.beyit)

Yaktığına cân hırmenini âteş-i aşkın

Şâhid yeter ol dâne-i hâl-i siyeh ey dost (Ahmet Paşa Divanı, sf. 129, 21.gazel, 2. beyit)

Dağılır lâle ruhun üstüne hâl-i siyehin

San ki hindû-beçe gül dermeğe gül-zâra gider (Ahmet Paşa Divanı, sf. 155, 76. gazel, 2.beyit)

Ârızından geçemez haddine hâl-i siyehin

San ki hindû-beçe gül dermeğe mâdan geçmez (Ahmet Paşa Divanı, sf. 171, 110. gazel, 5. beyit)

¹⁹⁷ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 262.

¹⁹⁸ Mehmet Çavuşoğlu, *a.g.e.*, s. 164-167.

¹⁹⁹ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 267-268.

Hâl zülfünde ne yaraşmış dedim dil-ber dedi
Hindden bir dâne çıkmaz Ruma bu fülful gibi (Ahmet Paşa Divanı, sf. 265, 304.
gazel, 4. beyit)

Hâl-i siyehin hayâli oldu
Cân çeşmine nokta-i siyâhi (Ahmet Paşa Divanı, sf. 273, 321. gazel, 5. beyit)

Ne yaraşmış kara benler nigârâ boynun ağında
San olmuş dâne müşgiyle müzeyyen şem'-i kâfûri (Ahmet Paşa Divanı, sf. 275, 326.
gazel, 2. beyit)

Hat-ı sebzinde düşen nokta-i hâl-i siyehin
Hüsnünün mushafını zeyn eder i'râb gibi (Ahmet Paşa Divanı, sf. 280, 335. gazel, 13.
beyit)

Derd çekmiş başum ol hâl-i siyeh kurbânı
Tâb görmüş tenüm ol turra-i tarrâra fidâ (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 63, 15. gazel, 2.
beyit)

Gark-ı hûn-âb-ı ciğer kılmış gözüm merdümlerin
Ârzû-yı hâl-i müşgîn ü ruh-i âlün senün (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 379, 150. gazel, 5.
beyit)

Hâl-i siyehi belâ-yı sâ mân
Şûriş-dih-i Zengibâr u Sûdân (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 112)

Ey kible-i ehl-i izz ü ikbâl
Ruhsâr-ı zemîne anberîn hâl (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 214)

K'ey hâl-i siyâhı göz sevâdı
Cân ârzûsı gönül murâdı (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 314)

Kara benler ol ruh-ı gül-gûn üzre gûyiyâ
Yâr bir rengîn harîre müşk ü ‘anber bağlamış (Rumelili Za’îfî, sf. 172, 6. beyit)

Yüregüm kopdı vü cân oynadı gamzen göricek
Biri oldı leb-i şîrîn ü biri hâl-i siyâh (Rumelili Za’îfî, sf. 244, 2. beyit)

Egerçi noktadur sûretde anlar
Veli ma’nâ yüzinde hâl-i müşgîn (Bâkî Divanı, sf. 15, Kaside 4, 10. beyit)

Dâne-i hâl-i siyâh ey Bâkî
Hirmen-i ‘ömrümi itdi ber-bâd (Bâkî Divanı, sf. 126, 41. gazel, 5. beyit)

‘Îzârunda şehâ hâl-i siyâhun
Şeker üstine konmuş bir megesdür (Bâkî Divanı, sf. 211, 179. gazel, 4. beyit)

Ol hâl-i siyeh Bilâl ü lebler
Yâkût biri birisi mercân (Bâkî Divanı, sf. 331, 375. gazel, 2. beyit)

Geceyi derc eden gündüz içinde
Kara benler komuşdur yüz içinde (Necatî Beg Divanı, sf. 131, Mesnevî 2, 11. beyit)

Şol kara halin zenahdânında ey hûrşid-had
Bir habeşdir Mısır zindanında mahbûs-ı ebed (Necatî Beg Divanı, sf. 171, 49.gazel, 1. beyit)

Hâl-i ruhu dil-dârun hod bir kara kullukcu
Şol Mısra aziz olmak ya Rab neden olmuşdur (Necatî Beg Divanı, sf. 232, 182.gazel, 5. beyit)

Dane-i hâl-i siyâhın aksi çeşmimde sehâ
Hoş vatan tutmuş veli bünyâdı âb üstündedir (Necatî Beg Divanı, sf. 245, 210.gazel, 5. beyit)

Bezm-i ruhunda sîb-i musaffâdır ol zekan
Kim görünür içinde siyeh dâne benlerin (Necatî Beg Divanı, sf. 278, 284.gazel, 7.
beyit)

Ruhı şartenc-ı muhabbette beni mât edicek
Beydak-ı hâl-i siyâhı dedi var öğren gel (Necatî Beg Divanı, sf. 302, 337.gazel, 4.
beyit)

Koma kim hâl ü hatun halka perişanlığ ede
Mısır-ı hüsnünde bir iki kara sultanlığ ede (Necatî Beg Divanı, sf. 381, 518.gazel, 1.
beyit)

Hâl-i siyehin çâh-ı zenahdânda nigârâ
Bir uğru durur kim kala zîndânlar içinde (Necatî Beg Divanı, sf. 397, 553.gazel, 5.
beyit)

Dedi lâ'linde görüp dâne-i hâl-i siyehin
Ab-ı Kevserde karar etti Bilâl-i Habeşi (Necatî Beg Divanı, sf. 438, 644.gazel, 4.
beyit)

Hâl-i siyehin 'ârız-ı zîbâna yaraşmış
Zülfün ne güzel düşmüş o vech-i hüsn üzre (Yahyâ Divanı, sf. 178, 308. gazel, 2.
beyit)

Aceb hun-rîz Hindû-beççedir hâl-i siyehkârın
Ki gitmez desti dâ'im kabza-yı şemşîr-i ebrûdan (Nedim Divanı, sf. 330, 109. gazel,
3. beyit)

Cennet çemenlerinde saçılmış benefşe mi
Yâ lâle vü gül üzre siyeh dâne benlerin (Şeyhî Divanı, sf. 195, 99. gazel, 6. beyit)

Bakdıkça olur şu'le feşân dûd-ı derûnum
Hâl-i siyeh-i ârız-ı hây-rîzine Suhfî (Nailî Divanı, sf. 320, 382. gazel, 2. beyit)

Görünür hâl-i siyeh gibi rûh-ı dilberde
Düşse ger âyîne-i re'yine aks-i hûrşîd (Nef'î Divanı, sf. 232, Kaside 54, 27. beyit)

Ruhun üstünde gören hâl-i siyâhın sanemâ
Der Habeş tıflı durur bağ-ı gülistânda yatar (Hayâlî Divanı, sf. 117, 80. gazel, 3. beyit)

Ol siyeh hâl ile yârın kaşı altında gözü
Rum sultanı kolunda benli şâhin kendidir (Hayâlî Divanı, sf. 147, 168. gazel, 4. beyit)

Ezip aşıkların göz merdümün ruhsarına hâl et
Ciger kanı ile yaksan destine hınnâ sana elyak (Hayâlî Divanı, sf. 179, 262. gazel, 4. beyit)

Ârızın gülzâr-ı Çindir gözlerin ahu-yı misk
Anberin çevgân saçun hâl-i siyahın guy-ı misk (Hayâlî Divanı, sf. 182, 271. gazel, 1. beyit)

Hâl-i siyahı bekçi olalı hüsni bâğına
Cân kuşlarını taktı kara saçı ağına (Hayâlî Divanı, sf. 251, 466. gazel, 1. beyit)

Ruhun üstündeki bir hâl-i siyâh
Fitne salmaga yeter yüz şehre (Hayâlî Divanı, sf. 273, 529. gazel, 2. beyit)

Her elfi hased-bahş-ı kad-i dilber-i ra'nâ
Her bir nukatı reşk-i siyeh-hâl-i bütândır (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 274, Kaside 28, 71.beyit)

Degül hâl-i siyeh dilden hayâl-i rûyu geçdikçe
Süveydâ-yı derûnum 'aks edip müşğîn ben olmuşdur (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 301, 37.gazel, 2.beyit)

Çeşm ebrû vü ruh u la'line söz yok ammâ
İçlerinde yine hâl-i siyehi ben gibidir (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 305, 42.gazel,
3.beyit)

Hem-meclis iken bir büt ile bu gece tenhâ
Aldı beni rûyındaki müşgîn ben-i zîbâ
Hâlün mü bu fülful mü dedim ol gül-i bûya
Nâz ile süzüp nergis-i çeşmin dedi fulya (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 382, Murabba
10,1.bölüm)

Dün seyirde gördüm yine bir şûh-ı sitem-kâr
Hâl-i siyeh-i 'ârızı aldı beni nâçâr
Açdı nigehe sîneme sad dâg-ı şerer-bâr
Oldum yine onmayacak derde giriftâr (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 400, Murabba
35,1.bölüm)

Bir siyeh hâl-i mu'anber
Var ki ruhsârında 'anber
Şimdi ey şûh-ı sîmîn-ber
Sanadır meyli cihânun (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 427, Murabba 72, 4. bölüm)

Gerdeninde İngiliz bârût-veş hâl-i siyâh
Âteş aldım tâbiş-i ruhsârdan bî- iştibâh
Kerte almış tâ dil-i 'uşşâkı cân-sûz-ı nigâh
Böyle bir dâyî revişli âfet-i devr-i zamân (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 451, Murabba
107, 2. bölüm)

c. Benek / Lalenin Beneği / Menekşe / Sümbül

Lalenin ortasında yer alan kara tohumuna “dağ-ı lale” denilmekte ve bu, şiirlerde daha çok yaraya benzetilmektedir. Lalenin içerisinde bulunan siyahlık renginden dolayı miske de benzetilmektedir. Sevgilinin beninin hasretiyle lalenin içerisinde bulunan dâg

misk kokulu olmakta ve şairler lalenin ortasındaki siyahlığı sevgilinin yanağındaki siyah bene benzetmektedir.²⁰⁰

Daha çok sevgilinin saçlarıyla ilgili olarak ele alınan sümbül ise saçın rengi olan siyah özelliğini taşır.

Klasik Türk şiirinde kokusu, koyu rengi ve şekil yapısıyla ele alınan menekşe renk yönünden sevgilinin benine ve miske benzetilmektedir.²⁰¹ İlgili beyitte menekşe siyah rengi dolayısıyla geceyle ilişkilendirilmiştir.

Bast eyledi nokta-i süveydâ

Sırr oldu içinde şâm-ı esrâ (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 32)

Gül-zârlar içre lâle çağı

Benzerdi evine lâle dâğı (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 110)

Gündüz gibi niçe ki ola ak semenler

Niçe ki ola giceleyin kara benefşe (Rumelili Za'îfî, sf. 38, 49. beyit)

Düşman alemi gibi gelir Şah eşğine

Başı aşığa münkesir ü kara benefşe (Necatî Beg Divanı, sf. 107, Kaside 22, 30. beyit)

Uğru gibi bağlı getirirler nazarına

Yere bakıban geydiği için kara benefşe (Necatî Beg Divanı, sf. 107, Kaside 22, 37. beyit)

Ey dil deme tağıtdı siyeh sünbülün sabâ

Senden yayılmasın bu haber kim siyâhdır (Nailî Divanı, sf. 186, 69. gazel, 3. beyit)

²⁰⁰ Ahmet Kartal, *Klasik Türk Şiirinde Lâle*, Ankara, 1998, s. 53.

²⁰¹ İskender Pala, *a.g.e.*, s.269, 362.

ç. Ceylan / At / Yılan / Karga

Güzel gözlü, güzel kokulu ve ürkek olduğu için sevgiliye benzetilen ahu, edebiyatımızda birçok teşbihlere neden olmaktadır. Gözlerinin iri ve siyah oluşu nedeniyle de sevgilinin gözünü hatırlatmaktadır.²⁰²

Beyitlerde yer alan diğer at, yılan ve karga “kara katır, siyeh mâr, mâr-ı siyâh, şeb-reng-i gurâb” terkipleriyle yer almış ve bunların siyah renkli oldukları belirtilmiştir.

Âhûları dût-ı âh-ı ser-keş

Endâmı siyâh şâhı âteş (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 70)

Şu resme katır idi kara katır

Neye azm etse önündeydi hâzır (Necatî Beg Divanı, sf. 114, Mersiye, 6. beyit)

Daha binler dolu ıstabl-ı Şâhi

Dilersen bozu dilersen siyâhı (Necatî Beg Divanı, sf. 114, Mersiye, 20. beyit)

Zülfün mü yâ gezende siyeh mâr-ı ham-be-ham

Kim pâsbân-ı genc-i nihân-ı miyân olur (Nef'î Divanı, sf. 137, Kaside 29, 15. beyit)

Görse ger bârika-i re'yini rü'yâda olur

Şu'le-i şem'i seher sehper-i şeb-reng-i gurâb (Nef'î Divanı, sf. 152, Kaside 32, 34. beyit)

Halka-i mâr-ı siyâhı sîmiyâ ile o şûh

Halka sünbül gösterip mergûl-i hoş-bû koymuş ad (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 287, 16.gazel, 6.beyit)

d. Çadır / Konak

Beyitlerde gezen dervişlerin siyah topraktan ev yapması, çocuğu olmayanların siyah otağ kurmasında renk unsuru ele alınmıştır.

²⁰² İskender Pala, *a.g.e.*, s. 22.

Hâne-i hâk-i siyehden geçübün hayme kurar

Lâ-mekân arsasına himmeti dervîşlerin (Ahmet Paşa Divanı, sf. 39, Kaside 8. bölüm, 3. beyit)

Evzâ'-ı hıyâm-ı müşg-fâmı

Halka şeb-i Kadr tek girâmî (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 110)

Her lahza ururdu ol yegâne

Ser-çeşmelere siyâh hâne (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 110)

Gâlib ne hâldir bu ki âşûbgâh iken

Çetr-i siyâh perçeme düşdü penâhımız (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 315, 115. gazel, 5.beyit)

Olmasa Hayâlî gibi gülşende dilâver

Başına komazdı siyeh otaga benefşe (Hayâlî Divanı, sf. 264, 502. gazel, 5. beyit)

Mecnûn belâ vilâyetine şehriyar iken

Jülîde mûlar üstüne çetr-i siyâh idi (Hayâlî Divanı, sf. 311, 640. gazel 2. beyit)

e. Çöl / Akarsu / Dere / Deniz / Dağ

Dağ; inlemesi, yankı vermesi, yüksekliği, ululuğu, üzerinden suların eteklerine doğru akması, taş olması sebebiyle bağ, bahçe gibi unsurlar için elverişsiz oluşu yani bitkiye imkan vermeyişi gibi hususlarla ele alınmakta ve beyitlerde gam, hasret mefhumları için kullanılmaktadır.²⁰³ Katılık, duygusuzluk, merhametsizlik gibi yönleri vurgulamak adına şairler siyah renkle tamlama yaparak dağ, dere, çöl, akarsu, deniz gibi kavramları şiirlerinde ele alıp işlemişlerdir.

Bir deşt-i siyehde oldı güm-râh

Yeldâ-yı şitâ belâ-yı nâgâh (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 270)

²⁰³ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 447.

Fevvâre-i âb-ı lâ'l-i sîr-âb

Cûbâr-ı zümmürüd-i siyeh-tâb (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 302)

Bir tel ibrîşimi yaruya götürmezken ben

Kara taglar gibi şimdi çekerem bâr-ı fukar (Rumelili *Za'îfi*, sf. 136, 2. beyit)

Ne katır bir kara dağ idi miskin

Geçen bu günkü gün sağ idi miskin (Necatî *Beg Divanı*, sf. 113, Mersiye, 2. beyit)

Gönlümün kara denizler dizine çıkmazdı

Şimdi topuğuna indi gözümün kanlı yaşı (Necatî *Beg Divanı*, sf. 414, 590.gazel, 4. beyit)

f. Deyim, Atasözü ve Mecaz

Klasik şiir geleneğinde şairler gam, keder, acı, hasret, aşk ve baht gibi durumlarını deyim, atasözü ya da mecazlarla anlatma yoluna başvurmuşlardır.²⁰⁴ 'Gamdan karaya boyanmak, siyah baht, yüzü kara, karalar giymek' şeklinde kullanımlar şiirlerde görülmektedir.

**Siyeh baht/ Baht-ı siyâh/ Bahtı kara/ Kara baht/ Baht-ı rû-siyâh/ Baht-ı siyeh-kâr/
Baht-ı siyeh-rûy**

Dolaştı **siyeh baht**ım ucundan dilime kıl

Kim yazamadım sülsini bir harfinin ammâ (Ahmet Paşa *Divanı*, sf. 47, 11.Kaside, 94. beyit)

Âh kim hâlin gibi **bahtım siyeh**-hâl etmege

Hâke saldın zülfünü ömrümü pâ-mâl eyledin (Ahmet Paşa *Divanı*, sf. 189, 148. gazel, 4. beyit)

²⁰⁴ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 368.

Saçun sevdâsın itmekde gönül bir bûya kâni'dür
Benüm **baht-ı siyâhum**da rakîb ana da mâni'dür (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 92, 26.
gazel, 1. beyit)

Bahtı kara zülf-i pür-hamından
Hâbı dağınıkıdı perçeminden (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 130)

Mana gösterdi gerdûn tîre bahtum gözgüsin yüz kez
Men-i bed-baht ana her gâh kim **bahdum kara** gördüm (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf.
280)

K'ey **baht-ı siyâhumun** nazîri
Âşüfte kılan men-i esîri (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 448)

Mâtem-kededür bu gece âlem
Men **bahtı kara** bir ehl-i mâtem (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 448)

Ke'y şem' nedür bu ictinâbun
Men **bahtı siyâhdan** hicâbun (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 526)

Eyledüm hâlümi kanlu yaş ile nâmeme 'arz
Ola kim bu **kara bahtum** kıla zülfî hama 'arz (Rumelili Za'îfî, sf. 176, 1. beyit)

Sararup mihnet ile benzi kızarmış çeşmi
Var ise **baht-ı siyeh-kâruma** aglar hâtem (Bâkî Divanı, sf. 48, Kaside 19, 48. beyit)

Hâb-ı gafletde yatur **baht-ı siyâhum** ammâ
Giceler 'âlemi bî-dâr iden efgânumdur (Bâkî Divanı, sf. 174, 118. gazel, 2. beyit)

Kevkeb-i bahtumuz sa'îd olmaz
Çünkü **baht-ı siyâha** mensûbuz (Bâkî Divanı, sf. 221, 197. gazel, 3. beyit)

Bana devlet yüzün göstermeyen **baht-ı siyâhum**dur

Kara zülfün ki çekmiş perde ol ruhsâr-ı nîkûya (Bâkî Divanı, sf. 383, 458. gazel, 2. beyit)

Bu şikeste-dili cânâ nice pâ-mâl edeler

Bir yana **baht-ı siyeh** bir yana zülf-i dilber (Necatî Beg Divanı, sf. 115, Terci'-i bend 1, 7. beyit)

Zülf ile **baht-ı siyeh** benden elin çeksinler

Olmuşum Şâh-ı Cevân-baht eşiğine çâker (Necatî Beg Divanı, sf. 115, Terci'-i bend 1, 8. beyit)

Dûd-ı âhından Necâti derd-mendin yolların

Karanlık eyledi **baht-ı siyâhım** gitme gel (Necatî Beg Divanı, sf. 299, 331.gazel, 7. beyit)

Şûr-âb ile yuduklarım açılmadı diriğ

Göz yaşıyla ağarmadı **baht-ı siyâh** âh (Necatî Beg Divanı, sf. 363, 478.gazel, 2. beyit)

Bulutlar yağar açılır geceler subh-gâh olur

Kara bahtım gibi dâ'im siyeh-gâr olmasın kimse (Necatî Beg Divanı, sf. 390, 538.gazel, 5. beyit)

Kalırdı yüzünden o peri zülfî nikâbın

Baht-ı siyeh-i 'âşık-ı âvâre açıldı (Yahyâ Divanı, sf. 217, 386. gazel, 4. beyit)

Şekvesi **baht-ı siyeh**den imiş ol nâçârın

Söyledi derdini dün Gâlib-i nâ-kâm bana (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 250, 4. gazel, 7.beyit)

Vüs'at-ı tab' ile tev'em görünür **baht-ı siyâh**

Baksan ey nûr-ı basar Kays ile hâmûn gibidir (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 290, 72. gazel,
6.beyit)

Pîç ü tâbın çekecek kalmadı bir âhı bile

Verdi hep varını **baht-ı siyeh** ol kâküle karz (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 330, 144. gazel,
3.beyit)

Târümâr etdi şeb-i târları **baht-ı siyâh**

Verdi cem' etdiği sevdâları ol kâküle karz (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 331, 146. gazel,
4.beyit)

Urdu **baht-ı siyehim** târ-ı harîr-i şebden

O mehe perde-keş-i hâb-ı tegâfüldür zülf (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 339, 161. gazel,
5.beyit)

Gevherim zâhir etdi **baht-ı siyâh**

Gûyiyâ şeb-çerâğdır gönlüm (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 379, 231. gazel, 6.beyit)

Sâye-i **baht-ı siyehden** mevc-i hattı kıl hayâl

Hind-i sevdâ seyrin et sebz-âb gelsin çeşmine (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 400, 275. gazel,
2.beyit)

Mâhtâb eyledim âyîne-i **baht-ı siyehi**

Tîğ-ı hâbîde-i gamzen-veş uyandım bu gece (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 405, 284. gazel,
3.beyit)

Çeşm-i hâb-âlûde-i **baht-ı siyâhımdır** benim

Bak riyâz-ı hayretin berg-i gül ü şebbûsuna (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 407, 289. gazel,
2.beyit)

Uyup **baht-ı siyehkâra** perîşân olduğum kaldı
Hevâ-yı zülf ile bergeşte-sâmân olduğum kaldı (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 424, 320.
gazel, 1.beyit)

Geh hayâl-i nergis-i bîmârı geh **baht-ı siyâh**
Her zamân bir gûne sevdâ derdnâk eyler beni (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 428, 329. gazel,
5.beyit)

Hûrşîd-ruhân eyledi akl u dili yağmâ
Ey **baht-ı siyeh** rûz-ı kasâvet sana kaldı (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 431, 335. gazel,
3.beyit)

Yâ Rab ne lutf olur bu ki tab' ehlinin tamâm
Baht-ı siyâha munzam iken rûy-ı esvedî (Nailî Divanı, sf. 153, Musammat 11, 3. beyit)

Sâyende eğer subh-ı kıyamet de olursa
Ey **baht-ı siyeh**-rûz şeb-i târa ne minnet (Nailî Divanı, sf. 167, 26. gazel, 4. beyit)

Şeb-i firâkda **baht-ı siyâh**ımızdır hep
Eden bizi eser-i subhgâhdan nevmîd (Nailî Divanı, sf. 170, 33. gazel, 2. beyit)

Cefâ-yı dehre olan Nâ'ilî gibi mu'tâd
Olur telâfî-i **baht-ı siyâh**dan nevmîd (Nailî Divanı, sf. 170, 33. gazel, 5. beyit)

Neşât-ı kâm u gam-ı ye'sden müberrâyız
Ne nâz-ı **baht-ı siyeh**-dil ne cevri-i çarh-ı anîd (Nailî Divanı, sf. 170, 34. gazel, 4.
beyit)

Taklîd edip ey **baht-ı siyeh** çeşm-i bûtâna
Nâz etme ki hâbîdeliğin vaktı değildir (Nailî Divanı, sf. 179, 54. gazel, 2. beyit)

Ey Nâ'ilî nihâl-i **siyeh**-bâğ-ı **baht**dan
Ne gonce-i emel ne gül-i ârzû kopar (Nailî Divanı, sf. 188, 74. gazel, 5. beyit)

Dânâyâ cevri-i **baht-ı siyeh**-dil erâzile

Lutf-ı sitâre-i galat-endîşi gösterir (Nailî Divanı, sf. 194, 88. gazel, 6. beyit)

Olsa teşrîfine dil muntazır-ı subh-ı ümîd

Bulunur **baht-ı siyeh** arada şâm-âver olur (Nailî Divanı, sf. 209, 125. gazel, 3. beyit)

Sefîdkârî-i çeşm-i ümîdi Nâ'iliyâ

Telâfi-i sitem-i **baht-ı rû-siyâha** deġiş (Nailî Divanı, sf. 230, 175. gazel, 5. beyit)

Nâ'ilî **baht-ı siyeh-kâra** müdârâ güçdür

Sazkâr ola meger âh-ı sehergâh bize (Nailî Divanı, sf. 287, 303. gazel, 6. beyit)

Sad dâġ-ı nedâmetle gider olsa da takdîr

Mâbeynimi islâha gelen **baht-ı siyehle** (Nailî Divanı, sf. 310, 358. gazel, 4. beyit)

Şermsâr-ı rûh-ı pür-tâbınım âh etdikçe

Ma'zeret-hâhım olan **baht-ı siyeh-rûy** gibi (Nailî Divanı, sf. 315, 370. gazel, 5. beyit)

Gösterir Nâ'iliyâ gelse müdâvâyâ tabîb

Eser-i **baht-ı siyeh**-zahmımı bihbûd gibi (Nailî Divanı, sf. 316, 372. gazel, 8. beyit)

Baht-ı siyehin kârı tamâm olsa da görsek

Kâm-ı dil-i nâkâma da bir himmet olur mu (Nailî Divanı, sf. 319, 379. gazel, 4. beyit)

Fürûgun istemez erbâb-ı dil âdûya hemân

Siyâh-baht idiġin ey sitâre gösterme (Nailî Divanı, sf. 329, Kıt'a 9, 1. beyit)

Sende güneş yok bu cefâlar bize

Hep eser-i **baht-ı siyehkârdır** (Nailî Divanı, sf. 338, Şarkı 40, 2. beyit)

O nâ-bekâr-ı **siyeh-bahtı** var kıyâs eyle

Ki hem hasûd ola zât-ı habîsi hem âmî (Nef'î Divanı, sf. 117, Kaside 22, 47. beyit)

Ka’r-ı târîk-çeh-i gamda ben yâ göremez
Dîde-i **baht-ı siyeh-kâr**ıma yâ indi sebel (Nef’î Divanı, sf. 227, Kaside 53, 13. beyit)

Nigârün yüzü ağ alını açıktır kaşı çatıktır
Benim **baht-ı siyâhım** ey dirîgâ nâ-muvâfıktır (Hayâlî Divanı, sf. 79, Musammet, 1. beyit)

Kan ağlasam nigâra **baht-ı siyâhı** gör kim
Nâz ile der Hayâlî bu bize rengen benzer (Hayâlî Divanı, sf. 121, 93. gazel, 5. beyit)

Hattına **kara baht** demiştir Hayâlînin
Bu mühr-i anberinini ol lâ’l-i nâba bas (Hayâlî Divanı, sf. 168, 230. gazel, 5. beyit)

Yerde gökte yıldızım yok sanmanız kim ol mehin
Yüzde hâli kevkeb-i **baht-ı siyahım**dır benim (Hayâlî Divanı, sf. 218, 369. gazel, 4. beyit)

Kevkeb-i **bahtı**mdır ahım âteşi kılmış **siyâh**
Hâl-i mişgîn kim kodun ol hadd-i gülgün üstüne (Hayâlî Divanı, sf. 254, 475. gazel, 3. beyit)

Hayâlî **kara baht**ından şikâyet kılmadı çarha
Ruhun zerd eyleyip eşk-i revânın aleden gayrı (Hayâlî Divanı, sf. 308, 629. gazel, 5. beyit)

Fezâ-yı remlede reml ile fehm edip **kara bahtın**
Bakâ-yı aldı hayfâ Gazve’den geçdi o Nasrânî (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 234, Kaside 18, 17.beyit)

Zulmet-resân-ı ‘âlem olup dūd-ı âhımız
İntâc-ı matlab etmedi **baht-ı siyâhım**ız (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 313, 55.gazel, 1.beyit)

Dili ‘aşkunla her sûya düşürdün
Hayâl-i zülf-i şeb-bûya düşürdün
Beni sevdâ-yı gîsûya düşürdün
Sen ey **baht-ı siyeh** hem-reng-i şâmsın (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 456, Murabba
114, 2. bölüm)

Ne ‘aceb **baht-ı siyâhım** dili zilletde kodu
Şeb-i hicrâna uyup ‘âşıkı zulmetde kodu (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 562, Murabba
227, 2. bölüm)

Kara yer / Kara toprak

Nazik tenine zahmet ederken kabâ-yi gül
Girdi kara yere yatar ol dil-rübâ dirîg (Ahmet Paşa Divanı, sf. 114, Kaside 44,
2.beyit)

Her ne göz kim kuhl edindi gerd-i râhın cevherin
Bir nazarda bin **kara toprağı** hâss iksîr ede (Ahmet Paşa Divanı, sf. 255, 283. gazel,
2. beyit)

Dün hüzn ile olmuştu **kara yere** berâber,
Bu gün neden erişti bu mikdâra benefşe (Necatî Beg Divanı, sf. 106, Kaside 22, 26.
beyit)

Leblerin şerbetini gördü hayâdan utanıp
Ger **kara yere girerse** yeridir âb-ı hayât (Şeyhî Divanı, sf. 104, 8. gazel, 5. beyit)

Saçın sevdâsı uş beni **kara toprak** eder her dem
Dilimde od u başımda hevâ vü gözde âb eyler (Şeyhî Divanı, sf. 159, 63. gazel, 2.
beyit)

Yüz **kara toprak**layındır lutfu şahın kîmyâ
Hâlis altın olavuz çün erişe iksîrimiz (Şeyhî Divanı, sf. 177, 81. gazel, 5. beyit)

Hûblar zülf-ü siyehkârı durur sünbül ü bağ

Kara toprakda nice lal-i güher pâş yatar (Hayâlî Divanı, sf. 130, 120. gazel, 4. beyit)

Kimyâ-yi aşka biz mâlikleriz tâlib bize

Bir **kara toprağ** ise altun eder iksîrimiz (Hayâlî Divanı, sf. 155, 192. gazel, 3. beyit)

Sensiz ey rûh-ı revan sûret-i bîcanem ben

Kara toprak başıma hâk ile yeksânem ben (Hayâlî Divanı, sf. 241, 437. gazel, 1. beyit)

Ey felek ya hem-nişîn-i bezm-i cânân et beni

Cûy gibi ya **kara topraga** yeksân et beni (Hayâlî Divanı, sf. 284, 560. gazel, 1. beyit)

Karaya boyanmak / Karalar bağlamak

Çün gördü toprak olduğun ol zülf-i müşg-bâr

Gamdan **boyandı karaya** müşg-i Hıtâ diriğ (Ahmet Paşa Divanı, sf. 114, Kaside 44, 4. beyit)

Sîneciğim dâglayım

Gamla **kara bağlayım**

Degme bana ağılayım

Gülsün o şûh-ı şenim (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 441, Murabba 94, 3. bölüm)

Kara yas

Düştü zülfünden **kara yaşlı** benefşe lâ-cerem

Bisteri hâk-i siyeh bâlını sahrâ sengidir (Ahmet Paşa Divanı, sf. 156, 77. gazel, 4. beyit)

Şu günden kim boyun serv ser-i zülfün semen-bûdur

Çinâr ölmüş durur gider benefşe **kara yaşlıdır** (Necatî Beg Divanı, sf. 211, 137. gazel, 1. beyit)

Ne haber verdi sabâ zülf-i perîşânın için
Ki benefşe **kara yaşlı** görünür anun için (Şeyhî Divanı, sf. 238, 142. gazel, 1. beyit)

**Yüzü kara/ Siyeh-rû/ Siyeh rûy/ Rû-siyah/ Tîre-rû/ Kara yüz / Siyah-çerde / Siyah-
çehre**

Kim fülüle benzetse benin **yüzü karadır**
Kim fülülü yeg gördü Halilin adesinden (Ahmet Paşa Divanı, sf. 232, 235. gazel, 6. beyit)

Sâye-i zülfün hümâsın salma ağyâr üstüne
Bir **siyeh-rû**dur anun bahtın hümâyûn eyleme (Ahmet Paşa Divanı, sf. 251, 276. gazel, 2. beyit)

Âlûde-i reng-i dūd-ı âhem
Züll-i güneş ile **rû-siyâhem** (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 192)

Men hâr-mizâc ü hâk-hûyem
Bes tünd-zebân ü **tîre-rûyem** (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 348)

Her ta'ne ki eylesen revâdur
Senden hacilem **yüzüm karadır** (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 360)

Tâ haşr çemende dili çekildi kafâdan
Benzedi **kara yüzlü** güneşkâra benefşe (Rumelili Za'îfi, sf. 32, 13. beyit)

Ş'ol ıssını yitürmüş it gibi uluyayın
Kim ben **yüzi kara** kul serverciğum yitürdüm (Rumelili Za'îfi, sf. 222, 4. beyit)

Çün subh olinca bellü olur **yüzi karası**
Germ olmasun o hüsn ile ey mâh inende şem' (Bâkî Divanı, sf. 238, 224. gazel, 2. beyit)

Yüzleri böyle **kararmazdı** eger ey mâh-rû
Âfitâba tapmayaydı turra-i hindûlarun (Bâkî Divanı, sf. 257, 253. gazel, 3. beyit)

Ol âfitâb-tal'ata kim dirse mâh-rû
Olsun cihânda meh gibi dâ'im **siyâh-rû** (Bâkî Divanı, sf. 347, 401. gazel, 1. beyit)

Sarardı benzi hasedden benümle yâri görüp
Rakîb-i **rû-siyeh**e bir garîb reng oldu (Bâkî Divanı, sf. 404, 489. gazel, 4. beyit)

Kimden tutar imiş **yüzünün karasın** rakib
Kendüzi etdi kime ne kendi kazancıdır (Necatî Beg Divanı, sf. 190, 89.gazel, 5. beyit)

Âfitâbım yüzün ağ alnın açıktır gerçi kim
Sâye-vâr ardıncadır bir nice **yüzü karalar** (Necatî Beg Divanı, sf. 212, 139.gazel, 4. beyit)

Çok günâhıma çok gözüm yaşı var
Yüzü karaysa akçesi aktır (Necatî Beg Divanı, sf. 216, 147.gazel, 6. beyit)

Yâra ne ey müdde'i çok çok gün âhımdan benim
Yüz çevirmez âyine **rûy-i siyâhımdan** benim (Necatî Beg Divanı, sf. 318, 378.gazel, 1. beyit)

Ben beni yerden yere ursam yeridir sâye-vâr
Kim salınır dem-be-dem yanınca bir **yüzü kara** (Necatî Beg Divanı, sf. 350, 449.gazel, 2. beyit)

Verdi fenâya yaşım u ahım yeri göğü
Yer gök kabûl ede mi bu ben **yüzü karayı** (Necatî Beg Divanı, sf. 409, 581.gazel, 2. beyit)

Kara yüzlü saçın hakdır demiş tezvire hattın

El ursun mushaf-ı hüsne değilse ol güvâh eğri (Necatî Beg Divanı, sf. 417, 597.gazel, 5. beyit)

Necatî'ye ölüm yeğdir bu dirlikten ma'âzallâh

Rakib-i **rû-siyeh** doğru ola ben bî-günâh eğri (Necatî Beg Divanı, sf. 417, 597.gazel, 9. beyit)

Miskin saçına öyküneli anber ey sanem

Yunmaz yedi denizler ile **yüzü karası** (Necatî Beg Divanı, sf. 423, 611.gazel, 3. beyit)

Yüzü kara vü gözleri ağ ola rakibin

Sögmek nicedir bilmezim elkıssa du'acı (Necatî Beg Divanı, sf. 436, 640.gazel, 4. beyit)

Sabâh olunca **yüzü karası** çün etdi zuhûr

Gece aceb neye göğsün gerip gezerdi kamer (Yahyâ Divanı, sf. 7, Kaside 4, 7. beyit)

Öldürür mü âkıbet ben **rû-siyâhı** bu hicâb

Ölmek âsândır velîkin haclet-i ukbâ ne güç (Yahyâ Divanı, sf. 42, 36. gazel, 2. beyit)

Dilber geceyle gelse rakîb âgeh olmasa

Om **rû-siyâh** sâye gibi hem-reh olmasa (Yahyâ Divanı, sf. 181, 313. gazel, 1. beyit)

Reddetmiş idi yâr rakîbi eşiğinden

Gelmiş o **siyeh-rû** yine gördün mü belâyı (Yahyâ Divanı, sf. 240, 431. gazel, 3. beyit)

Rakîb-i **rû-siyâh** almış nigârı kendi yanına

Öğünsün düşmen öğünsün eğer kalırsa yanına (Yahyâ Divanı, sf. 298, Beyit 104)

Rakîb-i **rû-siyâh**ın her şeb eyler hânesin rûşen

Bizimle ol yüzü meh ayda bir kez ancak ahşamlar (Yahyâ Divanı, sf. 302, Beyit 134)

Cihan-penâh hidîvâ unutmadık anı kim
Gam eylemişdi **siyeh rûy-ı** ‘âlemi yekser (Nedim Divanı, sf. 57, Kaside 13, 45. beyit)

Mâ’il oldum bir **siyeh-çerde** cüvân-ı şeb-reve
Tâk-ı ebrûsun görenler benzedür mâh-ı neve (Nedim Divanı, sf. 205, Nazmlar 8, 1. beyit)

Vasfet Hudâyegânı Nedîmâ yeter yeter
Kıldı **siyâh çehre-i** evrâkı zülf ü hat (Nedim Divanı, sf. 302, 55. gazel, 15. beyit)

Meh-i nev resmidir destârın ey şûh-ı **siyeh-çerde**
N’ola keşmîr-i ruhsârında meh-tâb olsa tâbende (Nedim Divanı, sf. 343, 134. gazel, 4. beyit)

Dili hem-çün ketan fersûde etdi bir **siyeh-çerde**
Ki ta’n eyler beyâz-ı gerdeni meh-tâb-ı Keşmîre (Nedim Divanı, sf. 345, 137. gazel, 2. beyit)

Haşr olmadise mücrîm ü mü’min-sıfat niçin
Koptu benefşe **rû-siyeh** ebyâz-cebîn semen (Şeyhî Divanı, sf. 45, Kaside 7, 10. beyit)

Biziz ey Nâ’ilî ol **rû-siyâh-ı** şerm ü haclet kim
Sevâdnâme-i a’ mâlimiz sehv ü hatâdır hep (Nailî Divanı, sf. 164, 18. gazel, 5. beyit)

Demez ki **rûy-ı siyâhı** medâr-ı hacletdir
Arûs-ı baht ki gülgûne-i izâr ister (Nailî Divanı, sf. 176, 48. gazel, 2. beyit)

Dûd-ı âhım ko **yüzün kabkara kılısm** feleğın
Cevri terk etmez o bir şöylece reng etmeyicek (Nef’î Divanı, sf. 314, 69. gazel, 4. beyit)

Ola adûlarının sâye gibi **yüzü siyâh**
Sen olduğunca cihânda güneş gibi meşhûr (Hayâlî Divanı, sf. 28, Kaside 1, 29. beyit)

Şem'lerle kûyuna gelmiş gece mâh-ı felek
Âkıbet **yüz karalığı**yla tutulur ol levend (Hayâlî Divanı, sf. 103, 41. gazel, 4. beyit)

Yanımcı sürünür komaz üftâdelik yüzün
Sâyem diler yüzün göre bir **yüzü karadır** (Hayâlî Divanı, sf. 107, 52. gazel, 4. beyit)

Anberle misk zülfüne öygünmüş ola mı
Şol kendüzünü görmüş **iki yüzü karalar** (Hayâlî Divanı, sf. 139, 147. gazel, 2. beyit)

Zamir-i rûşenimizden yakar çerağını mihr
Ne bâk sâye-veş olduksa **rû-siyâhiler** (Hayâlî Divanı, sf. 141, 152. gazel, 4. beyit)

Edeli kendiyi tevfiz Hayâlî Hakka
Düşmen-i **rû siyehin** aline meşğûl olmaz (Hayâlî Divanı, sf. 160, 205. gazel, 7. beyit)

Bûyunun gammazıdır oldu anınçün **ru-siyah**
Ger gülâb ile yusan bin kez ağarmaz ruy-ı misk (Hayâlî Divanı, sf. 182, 271. gazel, 3. beyit)

Bir sûret ile sana geçiptir beni karîb
Yanında anın için ağ olmaz **kara yüzüm** (Hayâlî Divanı, sf. 207, 340. gazel, 3. beyit)

Hayâlî dilbere تنها nice arz-ı niyaz etsin
Seher gammaz-ı ter-dâmen rakib-i **rû-siyâh** akşam (Hayâlî Divanı, sf. 217, 368. gazel, 5. beyit)

Başıma gün doğmada **ruy-ı siyâhım** hakde
Yâr kûyunda nem eksik sâye-i dîvârdan (Hayâlî Divanı, sf. 225, 392. gazel, 3. beyit)

Yâr hercâyî rakib-i **rû-siyeh** cân düşmanı
Yârlık gelmez dirigâ yârdan kaldım zebûn (Hayâlî Divanı, sf. 233, 415. gazel, 3. beyit)

Hayâlî cevri sanırsın rakîb-i **rû-siyâh**ından
Ne rengin âl der sana o çeşmi ala bilmezsin (Hayâlî Divanı, sf. 242, 440. gazel, 5. beyit)

Etdigin **yüz karalığın** yüzüne urur sakın
Ey Hayâlî olma ol mir'ât-ı hüsne rû-be-rû (Hayâlî Divanı, sf. 248, 457. gazel, 5. beyit)

Baş koşdu sâye-veş bir **iki yüzü karaya**
Hercâyî dendi gün gibi ol mâh-pâreye (Hayâlî Divanı, sf. 260, 493. gazel, 1. beyit)

Sana gönderse nâlem dûd-ı âhı
Kapından dûr kıl ol **rû-siyâhı** (Hayâlî Divanı, sf. 294, 590. gazel, 1. beyit)

Egerçi vardır 'âlemde hezârân **rû-siyeh** ammâ
Benim gibi yok 'ısyândan mürekkeb yâ Resûlallâh (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 204, Kaside 5, 6.beyit)

Edip gubâr-ı pây-ı cüyûşunla **rû-siyâh**
Kıldun cünûd-ı düşmeni rüsvâ mübârekî (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 237, Kaside 19, 22.beyit)

Deme 'âlemde semen sîne **siyeh-çerde** de var
Böyle mahbûb ne göklerde ne yerlerde de var (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 289, 20.gazel, 1.beyit)

Kimün var birliğünde iştibâhı
Cihâhun hâlıkısın sen İlâhî
Zelîl etme bu 'abd-i **rû-siyâhı**
Amân ey pâdişâhlar pâdişâhı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 375, Murabba 1,1.bölüm)

Oldu gönül ol şûh-ı **siyeh-çerdeye** meftûn
Sevdâya düşürdü beni bu **baht-ı siyeh-gün**

Leylî diyerek ‘aşk ile mânende-i Mecnûn
Oldum yine onmayacak derde giriftâr (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 400, Murabba
35,3. bölüm)

Bir **siyeh-çerde** cevândır
Hüsnü mümtâz-ı cihândır
‘Aşkî gönlümde nihândır
Bunca dem bunca zamândır (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 409, Murabba 47, 1. bölüm)

Eyleyip mahz-ı kerem bende-i bî-çâresine
Merhem-i şefkat u lutf urdu dilün yarasına
Feyz-ı himmet ile kıldı meded âvâresine
Bakmayıp hâsılı VÂSIF **yüzümün karasına**
Beni de böyle kabûl etdi erenler şâhı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 511, Murabba 188,
7. bölüm)

Karalar giymek

Cân viricek âkibet sevdâ-yı zülfünden senün
Ehl-i diller **karalar geysün** dutup mâtem bana (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 21, 3.
gazel, 4. beyit)

Hatuna yüz vireli Mısırî kuşatdı karalar
Dutuban mâtem-i hüsnün **geyer âhum karalar** (Rumelili Za’îfî, sf. 112, 1. beyit)

Meryem-âsâ **karalar giymiş** salınır nâz ile
Yerde sürür dâmenin zülf-i perişânın senin (Necatî Beg Divanı, sf. 290, 311.gazel, 5.
beyit)

Sabr u karârımı komadı zülfün ü gözüm
Bağlanuban bu **kara geyüben** ol âleyi (Şeyhî Divanı, sf. 296, 200. gazel, 5. beyit)

Mâteminde **karalar geysin** boyansın kanlara
Merdüm-i çeşm-i cihân-ı bînim gibi ağaları (Hayâlî Divanı, sf. 74, Musammet 2, 7.
beyit)

Mâtem edip **kara geydi** Ka'be Zemzem acıdı
Çünkü arz-ı iftirâk etti Peyamber Ka'beye (Hayâlî Divanı, sf. 261, 496. gazel, 4.
beyit)

Acır beni bulunmadı illâ ki Bîsütun
Ferhâd matemine **giyer dahi karayı** (Hayâlî Divanı, sf. 315, 648. gazel, 4. beyit)

Siyâh-rûzgâr

Men şem'-i şeb-i firâk-ı yârem
Sûzân ü **siyâh-rûzgârem** (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 508)

El cem' olup etdiler nezâre
Mecnûn-ı **siyâh-rûzgâra** (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 534)

Bağrı kararmak / Kara bağır

Gül-şende basdı jâleleri **kara bağrıma**
İrdi safâya lâle-i hûnîn piyâleler (Bâkî Divanı, sf. 164, 103. gazel, 4. beyit)

Yây gibi **kara bağrıma** çekersem yaraşır
Çâr ebrû bir güzel mânendidir tîrin senin (Necatî Beg Divanı, sf. 291, 314.gazel, 3.
beyit)

Başmağından za'ferin görüp gözüm merdümleri
Kâse-i çeşmimde ezdi **kara bağrım** kanını (Necatî Beg Divanı, sf. 410, 583.gazel, 6.
beyit)

Kâmetim yay olduğuna kimse ayb etmez beni
Ok gibi bir kez çekersem **kara bağrıma** seni (Necatî Beg Divanı, sf. 427, 620.gazel,
1. beyit)

Karardı bağrım ol hasretde san kim

Sararmış sebzedir bârâna teşne (Şeyhî Divanı, sf. 258, 162. gazel, 2. beyit)

Çeşm-i siyeh-mest / Siyeh mest

Rindân yâd-ı **çeşm-i siyeh-mest-i** yâr ile

Peygûle-gîr-i kûşe-i mihrâbdır bu şeb (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 258, 18. gazel, 2.beyit)

Safâ-yı nûr-ı subûhu bulan **siyeh mestin**

Gözüne hâne-i hûrşîd bir harâbe gelir (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 276, 50. gazel, 3.beyit)

Küle-i işkeste **siyeh mest** ve şemşîr-be-dest

Kahramân-ı nıgeh-i çeşmine kimler tayanır (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 291, 73. gazel, 8.beyit)

Baht-ı hûn-âlûdeden kesme sabûh-ı şefkatın

Çeşmin olmuşken **siyâh-mest-i** mey-i dûşînemiz (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 313, 111. gazel, 5.beyit)

Ol **çeşm-i siyeh-mest** harâb etdi dili hayf

Meyhâne-i takvâda dahı bâde-fürûşuz (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 318, 121. gazel, 3.beyit)

Salıp ol turre-i ham-der-hamın **çeşm-i siyeh-meste**

Kemâl-i sihr ile âhûya müşg-i nâb göstermiş (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 327, 138. gazel, 2.beyit)

Etmem ümmîd-i nıgeh **çeşm-i siyeh-mestinden**

Dâğ-ı sînem gül-i bâdâm değıldir bilirim (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 369, 214. gazel, 3.beyit)

Âşûb-ı dil-i Nâ'ilî-i bî-ser ü pâdır

Ol gamze-i mahmûr u o **çeşm-i siyeh-i mest** (Nailî Divanı, sf. 166, 23. gazel, 5. beyit)

Garîbdir bu ki **çeşm-i siyâh-ı mestin** ola

Yegân yegân müjeler mest-i nâz iken mahmûr (Nailî Divanı, sf. 175, 47. gazel, 2. beyit)

Kıl hazer ey dil seni ol gamze giryân görmesin

Bir **siyeh-mest** âfet-i hûn-rîzdir kan görmesin (Nailî Divanı, sf. 265, 252. gazel, 1. beyit)

Siyeh mest-i tegâfüldür o gamze

Olaldan hûn-ı dil sahbâ-yı ali (Nailî Divanı, sf. 320, 381. gazel, 5. beyit)

Meyhâne-i nâz olmuş o **çeşm-i siyeh-i mest**

Her kûşe-i pür-fıtnesi bir h'âbgeh-i mest (Nef'î Divanı, sf. 291, 21. gazel, 1. beyit)

Almış ele Rüstem gibi şemşîrini gamze

Olmuş ana müjgânları saf saf **siyeh-i mest** (Nef'î Divanı, sf. 291, 21. gazel, 3. beyit)

Cibrîli helâk etse o **çeşm-i siyeh-i mest**

Ma'zûr-ı kirâm-ı ukalâdır güneş-i mest (Nef'î Divanı, sf. 291, 22. gazel, 1. beyit)

Her kimi esîr etse o **çeşm-i siyeh-i mest**

Bir zahm urur elbette ana her nıgeh-i mest (Nef'î Divanı, sf. 292, 23. gazel, 1. beyit)

Çeşmân-ı siyeh-mestini gördükde olup keyf

Ol neş'e ile birden iki sâgarı sildim (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 332, 83.gazel, 2.beyit)

Dil verdiğün ol **çeşm-i siyeh-meste** işitdim

‘Âşıklıgun ey gonca-i nev-reste işitdim (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 333, 85.gazel, 1.beyit)

Neş'e-i 'aşkdan etmez idi ahbâba nigâh
Meyli kendi gibi bir **çeşm-i siyeh-meste** idi (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 364,
127.gazel, 6. beyit)

Bezme gel dök perçemün ruhsâra şebbûlar gibi
Süzme mey **çeşm-i siyeh-mestün** süz âhûlar gibi (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 688,
Kıt'alar 68, 1. beyit)

Siyeh-dil / Kara gönül/ Dil-siyeh

Dün Leylî atası ol **siyeh-dil**

Ol mün'im-i sifle pîr-i câhil (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 372)

Bir yalın yüzlü **siyeh-dil** bagrı bekdür rahmı yok
Kim gice pervâneler yakdı oda bin var şem' (Rumelili Za'îfî, sf. 184, 6. beyit)

Oruc ayından uzundur ey hilâl-ebrû saçın
Ben **kara gönlünün** ol bayramın oruc eyledi (Necatî Beg Divanı, sf. 416, 596.gazel,
3. beyit)

Hicri gecesile kara gönlüm

Güm kılsa saçında tan mı râhı (Şeyhî Divanı, sf. 83, Musammat 3, 2. bölüm)

Siyeh-dil mihr-düşmen bîvefâsın hayf bilmezsin

Çerâğ-efrûz-ı mâh-ı âsümân-ı behçetin kimdir (Nailî Divanı, sf. 206, 118. gazel, 4.
beyit)

Ne şeh ki sûret-i cellâd-ı dil-siyehde nigâhı

Pey-i şikeste-dilân-ı rikâbdârına düşmüş (Nailî Divanı, sf. 235, 186. gazel, 4. beyit)

Hazer hazer saf-ı müjgân-ı dil-siyehdir bu

Kafâ-yı gamzede bir gürd-i bî-sipehdir bu (Nailî Divanı, sf. 286, 302. gazel, 1. beyit)

Siyeh-rûz / Kara gün

Bir kimse dedi ki ey **siyeh-rûz**

Hasmını diler mi kimse firûz (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 288)

Men dürcem ü sen dür-i şeb-efrûz

Ya'nî atanem men-i **siyeh-rûz** (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 376)

Mecnûna bırahdı ol sadâ sûz

Arturdı figânın ol **siyeh-rûz** (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 396)

Gönlüme gözü şahnesi der ki ko zülfü bana bak

Neyleye **kara günlü** çün gecede seyr eder ases (Şeyhî *Divanı*, sf. 180, 84. gazel, 3. beyit)

Gözümden ırdı münevver yüzün nigâr dirîg

Başıma **kara gün** uğrattı rûzgâr dirîg (Şeyhî *Divanı*, sf. 187, 91. gazel, 1. beyit)

Pâk-tab'ân-ı **siyeh-rûz** u şeb-i hicrânın

Sûret-i defter-i a'mâline benzer kâğıd (Şeyh *Gâlib Divanı*, sf. 270, 39. gazel, 4.beyit)

Gam-ı hatınla **siyeh-rûz** u zindedâr-ı şebim

Sen artık eylediğim âh u zârı benden sor (Şeyh *Gâlib Divanı*, sf. 297, 82. gazel, 4.beyit)

Hey **siyeh gün** kim bana kahr u celâl eylerdi yâr

Çeşm-i mestin zehr-nûş-ı infi'âl eylerdi yâr (Şeyh *Gâlib Divanı*, sf. 298, 86. gazel, 1.beyit)

Bir kuyaş sevdâsı itkendür **kara künlig** meni

Tangla tüşkendür manga bu kiceler rû'yâ imes (Şeyh *Gâlib Divanı*, sf. 323, 130. gazel, 5.beyit)

Şeb-i târ u ser-i zülf ü gam-ı sevdâ Gâlib
Hâl-ı Mecnûn-ı **siyeh-rûzu** çok andım bu gece (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 405, 284.
gazel, 5.beyit)

Gözlerin hattın gelelden doydu âşık kanına
Kara gününde olur mey içmeden küffâr mest (Hayâlî Divanı, sf. 99, 29. gazel, 5.
beyit)

Dâm-ı zülfüne gönül murgu düşüp ah dedi
Ne **kara gün**lere uğramışam eyvâh dedi (Hayâlî Divanı, sf. 314, 647. gazel, 1. beyit)

Kara yazı

Bilmem n'ola cevâbum rûz-ı hisâb olıcak
Ben **kara yazı**luca deftercigum yitürdüm (Rumelili Za'îfî, sf. 222, 6. beyit)

Kanlar akıtdı Za'îfî gözlerinden çün kalem
Ben **kara yazı**lu çün dîvânım andum agladum (Rumelili Za'îfî, sf. 230, 7. beyit)

Kara yazıyımış başıma hattın

Ne tagyîr ola çün ceffe'l-kalemdir (Şeyhî Divanı, sf. 129, 33. gazel, 6. beyit)

Hak saçtın alnının âhır **kara yazı**sına
Sen bilirsin etdiğin lazım değil ifşâ felek (Hayâlî Divanı, sf. 74, Musammet 1, 7.
beyit)

Alnımın aldı **kara yazı**ların çünki dile
Hâme kan ağladı döktü başa toprak kağıd (Hayâlî Divanı, sf. 105, 46. gazel, 3. beyit)

Sabâ gibi nola her dem dökersem farkıma hâki
Benim de kelle-i bî devletimde **kara yazı**m var (Hayâlî Divanı, sf. 128, 114. gazel, 4.
beyit)

Çekmek için kuru sevdâlarımı kâkülünün

Kara yazı imiş alnımda benim bu iki kaş (Hayâlî Divanı, sf. 165, 222. gazel, 3. beyit)

Kara yazılı alnımda ne var kesdimse bir na'li

Melâmet şâhının böyle olur hükmünde tuğrâsı (Hayâlî Divanı, sf. 296, 596. gazel, 3. beyit)

Kara haber

Dilersen olmaga şehbâz-ı âlem-i Melekût

Uçurma **kara haber** seyr edip gurâb gibi (Hayâlî Divanı, sf. 282, 556. gazel, 3. beyit)

Kıldı mâtem-zede hatt-ı ruh-ı gül-fam beni

Öldürür **kara haber**lerle bu peygâm beni (Hayâlî Divanı, sf. 283, 558. gazel, 1. beyit)

Vasf-ı hat-ı ruhsârını berg-i güle yazdım

Bir **kara haber**dir ki anı bülbüle yazdım (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 690, Kıt'alar 73, 1. beyit)

Diğer kullanımlar

Uymuş cünûna gönlüm ebrûna der meh-i nev

Ne i'tibâr ana kim **seçmez karadan ağı** (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 681, 278. gazel, 2. beyit)

Afveyledi **nâme-i siyâhın**

Hassân'e bağışladı günâhın (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 38)

K'ey didesi nemlü bagrı daglu

Başı karalu ayagı baglu (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 238)

İy Za'îfi 'anber öykündüğü için zülfine

Kara dürtüp yüzine gezdürdiler bâzârda (Rumelili Za'îfi, sf. 248, 7. beyit)

Yâd eylesün hünerlerini kanlar aglasun

Tîgun boyınca **karaya batsun** kırâbdan (Bâkî Divanı, sf. 78, Musammat 5, 7. beyit)

Pervâne gibi bâl ü peri **kapkara yanmış**

Divâne gibi pireheni pâre benefşe (Necatî Beg Divanı, sf. 105, Kaside 22, 9. beyit)

Zülf ü îzârı tevbeleri bâtil etti ah

Hak bu durur ki fark **edemezven karadan ak** (Necatî Beg Divanı, sf. 272, 272.gazel, 3. beyit)

Âşıkın gönlü kararır dem-be-dem etmezse âh

Dûd-keş olmayıcak yalın evi **kılar siyah** (Necatî Beg Divanı, sf. 380, 515.gazel, 1. beyit)

Gönlüm evi karanuyise gözlerime gel

Nûr ile rûşen eyle ki hoş tâbhânedir (Şeyhî Divanı, sf. 136, 40. gazel, 6. beyit)

Perîşân etme zülfün senden özge bir **siyeh-îmân**

Uyardı çeşmimi bahtım uyutdu hâtırın hoş tut (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 263, 27. gazel, 5.beyit)

Gâlib gül-i mazâmîn ü elfâz-ı sâdeden

Kâğıd **siyeh-bahâr-ı** sefid ü siyâh u sürh (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 267, 35. gazel, 7.beyit)

Hâkdan hâke sokar **çerh-i siyehkâr** elbet

Afitâb-ı sühanın tâli’i vârun gibidir (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 290, 72. gazel, 4.beyit)

Gösterir reng-i **siyâh-ı mâtemi** Hızır-ı hayât

Eyleyen mînâ-yı gerdûndan bütün elvânı sebz (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 311, 108. gazel, 6.beyit)

Dili bend edip o perçem eder âşıkânı derhem
Behey âfitâb bilmem ne **kara belâ** imişsin (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 385, 242. gazel,
3.beyit)

Seng-i siyâh-ı ta'n ile gönlüm yıkıldı lîk
Virânedir ki Beyt-i Mükerrer sanır gören (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 387, 245. gazel,
3.beyit)

Vakt-i **siyeh-bahâr**da mehtâb olur şebîh
Semmûr içinde gerden-i sâfin safâsına (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 440, Kıt'a 29, 2.beyit)

Bilsin **siyeh-derûn** idigin cümle kâ'inât
Etsin kebûd iken nemedin dûd-ı dil siyâh (Nailî Divanı, sf. 131, Musammat 1/1, 4.
beyit)

Kârı dile hâsılı füsûndur
Çeşmin ne aceb **siyeh-derûndur** (Nailî Divanı, sf. 145, Musammat 5/5, 11. beyit)

Hattın ki bâğ-ı dilde **bahâr-ı siyâh** açar
Hasret zemîn-i sîned ezhâr-ı âh açar (Nailî Divanı, sf. 177, 50.gazel, 1. beyit)

Mizâc-ı şu'le-i hüsnüm ki istesem mihrin
Sevâd-ı dîde gibi **hânesin siyâh ederin** (Nailî Divanı, sf. 268, 258. gazel, 4. beyit)

Zülf-i dilber misin ey **çarh-ı siyeh-kâr** ki sen de
Bize ejder görünüp düşmana gencîne olursun (Nailî Divanı, sf. 273, 272. gazel, 4.
beyit)

Kan yutarsa ta'n değil la'l-i leb-i yâr isteyen
Cân verir bu yolda bir **zülf-i siyehkâr** isteyen (Hayâlî Divanı, sf. 73, Musammet 1, 3.
beyit)

Dili sad-pâre eden gamze-i mekkâresidir

Cânı âvâre kılan **zülf-i siyah kâresidir** (*Hayâlî Divanı*, sf. 140, 150. gazel, 1. beyit)

Hat değil dud-ı ah imişsin sen

Ne **belâ-yi siyah** imişsin sen (*Hayâlî Divanı*, sf. 232, 413. gazel, 1. beyit)

Nasihatin yürü sen **kara başına** eyle

Be sofî âşık-ı divâneye ne pend gerek (*Hayâlî Divanı*, sf. 191, 296. gazel, 2. beyit)

Rindâna böyle **göz mü karartırdı** ehl-i keyf

Her yıl geleydi kahve Yemen'den ziyâdece (*Enderunlu Vâsıf Divanı*, sf. 353, 112.gazel,8.beyit)

g. Diken

Olsa kara diken güle hem-dem ne menfa'at

Bulsa kuru ağaç suya kurbet ne fâyide (*Şeyhî Divanı*, sf. 247, 151. gazel, 3. beyit)

ğ. Din

Klasik Türk şairinin dindar olduğu kâfir ile dinsizin bir olmadığı bilinmektedir.²⁰⁵ Klasik edebiyatımızda şairler, insanın işlediği fiillerin iyilik ve kötülük noktasından bir listesi olan ve mahşerde kulun eline verilen bir defter şeklinde tasavvur ettikleri 'amel defteri'ni 'siyahlık' yani kötülüklerin ağır bastığı bir haliyle ele almaktadırlar.²⁰⁶ Klasik şiir geleneğinde ahir zamanda yaşanacak olan fitneleri nitelemek adına yine siyah renginden söz edilir. Küfür ve kâfir mefhumu siyah renk örtme, gizleme mânâlarıyla birlikte sevgilinin saçı, hattı, gözü, kendisi ve rakib için benzetilen olmaktadır. Bu mefhumlar din ve iman ile tezat halinde kullanılmaktadır.²⁰⁷

Hudâyâ adedsiz günâh eyledik

Amel defterin rû-siyâh eyledik (*Ahmet Paşa Divanı*, sf. 25, Kaside, 46.beyit)

²⁰⁵ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 109.

²⁰⁶ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 49.

²⁰⁷ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 90.

İnsânı âb-ı lûtfun ediptir sefid-rûy
Şeytân-ı seng-i kahrın ediptir siyeh kafâ (Ahmet Paşa Divanı, sf. 32, Kaside 3.
bölüm, 24.beyit)

Kâ'be yüzün fûrkatinden câmesin etmiş siyâh
Mısır kûyun hasretinden eşkini eyledi Nil (Ahmet Paşa Divanı, sf. 207, 184. gazel, 4.
beyit)

Reddin eli atarsa aziz-i cihân iken
Seng-i siyeh gibi ola her yerde hâr lâ'l (Ahmet Paşa Divanı, sf. 51, Kaside 12. bölüm,
46. beyit)

Defteri a'mâlümün hatt-ı hatâdandur siyâh
Kan töker çeşmüm hayâl etdükçe hevl-i mahşeri (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 616, 252.
gazel, 5. beyit)

Bu hatt ile bu ma'nâyı güzide
Siyahide Hayât Abını ohşar (Necatî Beg Divanı, sf. 71, Kaside 10, 32. beyit)

Tâ mahşer-i gülşende sunuldu kara defter
Mahzun oluban döndü günah-kâra benefşe (Necatî Beg Divanı, sf. 105, Kaside 22,
12. beyit)

h. Duman

Klasik Türk şiirinde gam, keder yeri geldikçe yazılan ve anlatılan hallerdir. Aşığın sevgiliyi düşünerek çektiği gam, keder ya kendisini bağlayan bir zincir, ya gönlü ve sinesi micmerine düşen bir çeşit tütsü ya da göklere yükselen bir dumandır.²⁰⁸ Ayrılık, bir ateş gibi âşığı yakmaktadır. Aşığın bu halleri klasik şiirde siyah dumana teşbih edilerek anlatılmaktadır.

²⁰⁸ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 369-370.

Eder şol denli diller nâle vü âh

Ki pür-dûd-ı siyâh olur bu har-gâh (Ahmet Paşa Divanı, sf. 33, Kaside 4. bölüm, 15. beyit)

Nâ-gehân erse sipihre nâr-ı kahrın zerresi

Âsumân dûd-ı siyâh olurdu hâkister güneş (Ahmet Paşa Divanı, sf. 65, Kaside 19, 29. beyit)

Dedi kadd-i bülendimde anunçün egridir zülfüm

Ki meyl ettikce bâlâya olur dûd-ı siyâh egri (Ahmet Paşa Divanı, sf. 278, 332. gazel, 5. beyit)

Dûd-ı âhımla pâk dâmenini

Sakın olur siyâh yakma beni (Ahmet Paşa Divanı, sf. 280, 336. gazel, 2. beyit)

Eşk ile derûnı sîm-endûd

Âh ile bîrûnı anber-âlûd (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 546)

Tenümi dâg-ı gam itdi benek benek gök gök

Bu kara kara düten dûd-ı nârı gördün mi (Rumelili Za'îfî, sf. 272, 6. beyit)

Harf-i gama devât u kalem şekl-i âhdur

Ana mürekkeb âhda dûd-ı siyâhdur (Bâkî Divanı, sf. 138, 61. gazel, 1. beyit)

Her nefes dûd-ı âha mensûbuz

Ya'nî dûd-ı siyâha mensûbuz (Bâkî Divanı, sf. 221, 197. gazel, 1. beyit)

Derler ki dün garibin olur ey belâ-keş ah

Dünyâ yüzünü doldura dûd-ı siyâh ile (Necatî Beg Divanı, sf. 352, 453. gazel, 2. beyit)

Girye çağı 'âşıkındın tartılan dûd-ı siyâh

Ejdehâdır kim çıkarlar gök sarı bârân-ârâ (Nedim Divanı, sf. 206, Kıtalar 13, 2. beyit)

Her sehergâh od düşer eflâke âhımdan benim
Her gece âlem dolar dūd-ı siyâhımdan benim (Şeyhî Divanı, sf. 222, 126. gazel, 1. beyit)

Şâm-ı zülfün kim çerâğ-efrûz-ı âhımdır benim
Şem'-i fânûs-ı felek dūd-ı siyâhımdır benim (Nailî Divanı, sf. 258, 236. gazel, 1. beyit)

Ter düşüp dūd-ı siyâh-ı dilden
Olma âzurde nigâh-ı dilden (Nailî Divanı, sf. 336, Şarkı 36, 3. beyit)

Dūd-ı âh eyler idi âyîne-i çarhı siyâh
Pertev-i ma'deletin urmasa ana saykal (Nef'î Divanı, sf. 229, Kaside 53, 36. beyit)

Biz şeb-i gamda aha mensûbuz
Ya'ni dūd-ı siyâha mensûbuz (Hayâlî Divanı, sf. 160, 207. gazel, 1. beyit)

Görmez isem Ka'bede mahbûbumun dîdârını
Dūd-ı âhımla siyâh edem der ü dîvârını (Hayâlî Divanı, sf. 291, 582. gazel, 1. beyit)

1. Gece

Aşığın acı çektiği ayrılık gecesi klasik Türk şiirinde önemli bir yer tutmaktadır. Aşık, sevgilinin hasretiyle bazen ateşli, bazen koyu dumanlı ah etmekte; ahı dumanlı ise 'tire, târik veya karanu gece' şeklinde ifade edilmektedir. Akşam veya gece; ben, benefşe, duman, hatt, Hindû, karga, Şâm, zulümât ile renk yönünden benzerlik içinde hayal edilmektedir.²⁰⁹

Gece ve akşam mefhumları her şeyden önce sevgilinin saçı için siyahlık ve uzunluk bakımlarından ele alınmaktadır. Gece ile teşbih halinde olan bütün unsurlarda en önde gelen benzetme yönü renktir.²¹⁰

²⁰⁹ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 492.

²¹⁰ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 434.

Tâ bâz-ı sipîd-i seher açıp per-i zerrîn
Murg-ı siyeh-i şeb doğura beyza-i beyzâ (Ahmet Paşa Divanı, sf. 48, Kaside 11, 101.
beyit)

Müşgîn sevâd-ı şâm-ı Esrâ
Menşûr-ı nübüvvetinde tuğrâ (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 28)

Çün âb-ı hayât o şâm-ı enver
Rengi siyeh idi mevci ahdar (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 32)

Besdir bana bu şeb özr-hâhî
Bâlâ-ter-i reng kıl siyâhı (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 42)

Sermâ ile berf olunca munsab
Dendânı sırtıdı zengî-i şeb (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 274)

Ol pîrûn olup delîl-i râhı
Rûz etdi ol od şeb-i siyâhı (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 374)

Çü zülfi halkalarından görine ruhsârı
Şeb-i siyâhda gûyâ olur ‘ayân ülker (Bâkî Divanı, sf. 195, 150. gazel, 3. beyit)

Yanağın alnını açar ser-i zülf-i perîşanın
Karanu geceler açar cemâlin mâh-ı tabânın (Necatî Beg Divanı, sf. 77, Kaside 13, 1.
beyit)

Ne denli kim gide kara gele ak
Gece ehli ola gündüze müştâk (Necatî Beg Divanı, sf. 115, Mersiye, 24. beyit)

Gündüz görüne diye duhân etmezin veli
Ahım karanu gecede çak göğe boyanır (Necatî Beg Divanı, sf. 181, 68.gazel, 5. beyit)

Oldu ve olısar ne ki yazıldı mâ-sebak

Leyl ü nehâr için ne kara diyelim ne ak (Necatî Beg Divanı, sf. 273, 273.gazel, 1. beyit)

Şeb-i siyâh gibi tîre-baht olup a'da

Cihâna pertev-i devletle ol ziyâ-güster (Yahyâ Divanı, sf. 9, Kaside 4, 27. beyit)

Götürüp bürka'-ı zülfün yüzden

Karanu geceyi mehtâb eyle (Yahyâ Divanı, sf. 212, 375. gazel, 3. beyit)

Günüm kara deyüben gözden ağlarım lâkin

Bu kara geceleri zülfü bî-nihâyet eder (Şeyhî Divanı, sf. 138, 42. gazel, 5. beyit)

N'eyler perend-i zerkeş-i subhu gedâ-yı aşk

Mahzûzdur kilîm-i siyâh-ı şeb olmasa (Nailî Divanı, sf. 291, 314. gazel, 3. beyit)

Zâhir hat-ı nazm-ı revîşinde

Mehtâb-ı şeb-i siyâh-ı ma'nâ (Nef'î Divanı, sf. 272, Kıt'a-i Kebireler 2, 9. beyit)

i. Giyim-Kuşam

Renk renk, çeşit çeşit olarak mütalaa edilen elbiseler, üzüntülü haller için renk olarak siyah şeklinde karşımıza çıkmaktadır.²¹¹ Siyah rengin tarih boyunca matem ve yas rengi olarak kabul edildiği ve insanların üzüntülerinin ifade biçimi sayıldığı bilinmektedir.²¹² Şiirlerde 'siyâh-câme, siyeh-libâs, siyâh-pûş, câme-i şeb-reng, kara ton, kara çul, siyâh atlas, kara libâs, şâl-ı siyâh, cübbe-i siyâh, siyeh dîbâ, siyeh hârâ, kara hâre, müşgî-'abâ' gibi terkiplerle siyah renk kullanılmıştır.

Karalar geymiş meh-i tâbân gibi ol serv-i nâz

Mülk-i Efrengün meger kim hüsn içinde şâhidur (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 55, 14. gazel, 2. beyit)

²¹¹ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 492.

²¹² Süreyya Coşkun, *a.g.e.*, s. 83.

Ya'nî kalem-i siyâh-câme

Bu tarz ile bed'eder kelâma (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 134)

Mecnûn-ı siyeh-libâs-ı hirmân

Ya'nî kalem-i güsiste-sâmân (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 184)

Sordı ki ne gûne nâmedir ol

Göster ne siyâh-câmedir ol (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 198)

Çün merdüm-i çeşm-i ehl-i sevdâ

Her dem kara giydirirdi ana (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 234)

Bir cânibi hep siyâh-pûşân

Leyl içre çü encüm-i dırahşân (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 394)

Peyveste siyeh kılan libâsın

Gönlinde nihân dutan hevâsın (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 214)

Bircîs girüp siyeh libâsa

Hurşîd gamında batdı yasa (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 408)

Mâtem-zedesen siyeh libâsun

Kimdür ol nişedür bu yasun (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 448)

Gûyâ karavuldur ki geyüb câme-i şeb-reng

Yummaz giceler gözini bir pâre benefşe (*Rumelili Za'îfi*, sf. 32, 4. beyit)

Büt-hâne-i gülşende urnub küleh-i mug

Döndi kara tonlar ile küffâra benefşe (*Rumelili Za'îfi*, sf. 32, 12. beyit)

Yansun yakılsun âteş-i hecrünle âfitâb

Derdünle kara çullara girsün sehâbdan (*Bâkî Divanı*, sf. 78, Musammat 5, 6. beyit)

Siyâh atlas gibi zülfün yaraşdı

‘Îzâr-ı âl-i müşgîn-hâle düşdi (Bâkî Divanı, sf. 427, 527. gazel, 3. beyit)

Yaraşdığın bilip giymiş karalar

Cemâli Çin-i Maçini ârâlar (Necatî Beg Divanı, sf. 35, Mesnevi, 11. beyit)

Havf ile hasmı geceler uyutmasın diye

Ekser kara libâs giyer şeb-revâne tîğ (Necatî Beg Divanı, sf. 73, Kaside 11, 33. beyit)

Ol âfitâb-ı sa’âdetden ayrı halk-ı cihân

Kara giyip sürünür gölgeler gibi bî-can (Necatî Beg Divanı, sf. 120, Mersiye 4, 1. beyit)

Yaz deftere bu hâleti miskin Necâti kim

Geysin kara ve haşre değin defter ağlasın (Necatî Beg Divanı, sf. 128, Mersiye 6, 7. beyit)

Nîgehin vakt ola zülf ü hat arasında Nedîm

Bürünüp şâl-ı siyâha yata semmûr üzre (Nedim Divanı, sf. 333, 116. gazel, 6. beyit)

Giydi gece bu mâtem için cübbe-i siyâh

Derd ile göğe boyadı donunu subh-gâh (Şeyhî Divanı, sf. 92, Musammat 5, 4. bölüm)

Geyinmiş gül ocağından pelâsı

Şererlerden siyehlenmiş libâsı (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 228, Mesnevi4, 6.beyit)

Zeyn eder sevdâ-yı zülfünle anı sultân-ı aşk

Câme-i şeb-rengde beyt-i mu’allâdır gönül (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 362, 201. gazel, 3.beyit)

Hep siyeh-pûş oldular kasd-ı şebîhûn-ı dile

Girdeler müjgânların bir cenge câdûlar gibi (Nailî Divanı, sf. 315, 369. gazel, 3. beyit)

Dergeh-i bârgeh-i sadr-ı cihân kim örter
Sâyesi Ka'be gibi çarha siyeh dîbâyı (Nef'î Divanı, sf. 194, Kaside 45, 3. beyit)

Cebhe-i berrâk ile ol gerden-i kâfûr-gûn
Zâhir oldukça girîbân-ı siyeh semmûrdan (Nef'î Divanı, sf. 273, Kıt'a-i Kebireler 4, 4. beyit)

Mâtemin tut ol sa'âdet tahtının sultanının
Egnine gey dûd-ı âhımdan siyeh hârâ felek (Hayâlî Divanı, sf. 74, Musammet 1, 3. beyit)

Merdüm-i didemdedir dâ'im hayâl-i hâl-i yâr
Lâ-cerem ayyâr olanlar câme-i şeb gün giyer (Hayâlî Divanı, sf. 149, 175. gazel, 4. beyit)

Cûybâr ey serv ayağın öpse dûd u âh ile
Çeşme-i Hayvân gibi anı siyeh pûş eyleyem (Hayâlî Divanı, sf. 215, 361. gazel, 4. beyit)

Bu kadar sengin-dil iken mâtem-i Ferhâd için
Bîsütûn giydi siyeh hârâ içine taşına (Hayâlî Divanı, sf. 251, 467. gazel, 2. beyit)

Acır beni bulunmadı gerçi ki Bîsütûn
Ferhad matemine geyer kara hâreyi (Hayâlî Divanı, sf. 262, 498. gazel, 4. beyit)

Karalar geydigi budur serâser seng-i hârânun
Hayâlî saht olup mâtem tutarlar hâl-i Ferhâda (Hayâlî Divanı, sf. 274, 530. gazel, 5. beyit)

Çıkmadı deyr-i felekde yine hûrşîd-i sanem
Kara çulla görmeyince âlemin rûhbânını (Hayâlî Divanı, sf. 305, 622. gazel, 4. beyit)

Tarz-ı Kalenderîye koyup saçlı sünbülü
Geydirdi tâc-ı Özbek ü müşgî-'abâ sabâ (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 276, 1.gazel,
5.beyit)

Giyim ve kuşama ait sarık, şal, peçe, örtü gibi unsurlarda da yine renk durumu dile getirilmektedir. Peçe, sevgilinin yüzünün güneş olarak tasavvuru sebebiyle, onu örten bir unsur olarak, gece ve şafak olarak düşünülmemekte ve bu tasavvurlardan peçenin değişik renkte olduğu anlaşılmaktadır. Sevgilinin yüzünün Ka'be olarak hayali, peçe ile Ka'be örtüsü arasında siyah renkle ilgi kurulmasına sebep olmaktadır.²¹³

Ger mâtem için misâl-i hâme
Sarmışdı başa siyeh imâme (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 172)

Tâ kim ola dūd-i âha mânend
Baglanmış idi benefşe ser-bend (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 268)

Eger ki hil'at-i lutfın kılayda erzânî
Siyâh şâlnı terk ide geymeyeydi leyâl (Bâkî Divanı, sf. 51, Kaside 20, 25. beyit)

Kara K'abe örtüsüyle örtesüz tâbûtumu
Ölücek zülfü gamından dostlar kardaşlar (Necatî Beg Divanı, sf. 205, 123.gazel, 3.
beyit)

Şehriyar olmağa evreng-i sabâh-ı hüsne
Şimdi bir mâh-ı siyeh-çerde kodu cilve-i aşk (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 342, 165. gazel,
5.beyit)

Deyr-i eflâke kamer-çihre sanemler gelicek
Dehr büründü siyeh şâlnı rûhbân-şekil (Hayâlî Divanı, sf. 37, Kaside 8, 2. beyit)

Kıldı şerer-i âh ile Mecnûn anı zerkâr
Sen hâne-i Leylâyı siyeh şâl mı sandın (Hayâlî Divanı, sf. 181, 268. gazel, 4. beyit)

²¹³ M. Nejat Sefercioğlu, *Nev'î Divanı'nın Tahlili*, Ankara, 2001, s. 114.

Ka'be-i derd benem dûd-u dilim şalımdır
Bürüsün vâdî-i gamda bu siyeh şâl beni (Hayâlî Divanı, sf. 311, 639. gazel, 4. beyit)

‘Âkıbet sevdâ-yı zülf-i yâr ile başdan çıkıp
Sûhte-i ‘aşka siyeh-destâr olur âh-ı derûn (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 343, 98.gazel,
2.beyit)

Sofi geymiş koca bir ‘örf-i siyâhî kofu
Nahvetinden kabarıp koltuğu şişmiş sôfu
Almaz erbâb-ı hakikat bu kuru yafı yufu
Var ta’assub ile zühd satmana bak sen sofu
Beni de böyle kabûl etdi erenler şâhı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 510, Murabba 188,
5. bölüm)

Giyim kuşam unsurları içinde değerlendirilen çizmenin rengi ilgili beyitte yine siyah olarak ele alınmıştır.

Bak heman cünbiş-i dñnbâline tâvûs gibi
Etme nezzâre siyeh mûzelere pâyında (Nedim Divanı, sf. 343, 133. gazel, 3. beyit)

j. Gökyüzü / Bulut / Ay / Güneş / Yıldız

Klasik Türk şiirinde gökyüzü rengi, yüksekliği, yuvarlaklığı, dönmesi gibi özellikleriyle çeşitli benzetmelere konu olmaktadır. Yıldızların insan talihi üzerindeki tesiri inancından hareketle onların yerini değiştirip duran gökyüzü, her türlü kötülüğün ve uğursuzluğun sebebi olarak görülmekte ve ondan devamlı şikayet edilmektedir.²¹⁴ Bulut, aşığın gam ve kederini de temsil ettiğinden siyah rengi tamlama şeklinde şiirlerde kullanılır.²¹⁵

²¹⁴ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 429.

²¹⁵ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 119.

Rezme binsen gerd-i haylinden siyâh olur felek
Bezme insen çetr ü çâderden sifîd olur zemîn (Ahmet Paşa Divanı, sf. 77, Kaside 23,
41. beyit)

Rakîb çehresi gam verse gönlüme nola kim
Her- âyine alır ebr-i siyehden âyine jeng (Ahmet Paşa Divanı, sf. 190, 150. gazel, 3.
beyit)

Büzgâle-i âsman töküp mû
Gök safhasın eyledi siyeh-rû (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 410)

Katre katre dökülen eşk ile hicründe bu âh
Biri bârân-ı cihân oldı biri ebr-i siyâh (Rumelili Za'îfî, sf. 244, 1. beyit)

Kılsun kebûd câmelerin âsmân siyâh
Geysün libâs-ı mâtem-i Şâhı bütün cihân (Bâkî Divanı, sf. 77, Musammat 3, 3. beyit)

Hattun hadün yüzini tutmuş nitekim ey cân
Ebr-i siyâh içinde gizlendi mâh-ı tâbân (Bâkî Divanı, sf. 451, Matla 16)

Ne denli kara gönüllü ve taş bağırlı ise
Kara bulutlar ile kuhsârı ağılatalım (Necatî Beg Divanı, sf. 120, Mersiye 5, 2. beyit)

İncinirse ne aceb zülf-i sanemden sôfi
Gökdeki kara bulut bilmeze yüktür derler (Necatî Beg Divanı, sf. 182, 72. gazel, 5.
beyit)

Meh-i burc-ı ârızında gönül oldu hâle mâ'il
Bana kendi tâli'imden bu siyeh sitâre düşdü (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 419, 311. gazel,
5. beyit)

Gam-ı sayd-ı hümâ-yı nazma yâ Rab düşmesin kimse
Siyeh ebr-i belâdır sâye-i bâl-i hümâyûnu (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 457, beyt 42)

Fezâ-nişîn-i gama dûd-ı âh lâzımdır

Bu teff ü tâba bir ebr-i siyâh lâzımdır (Nailî Divanı, sf. 182, 63. gazel, 1. beyit)

Seyl-efgen olma raht-ı dil ü câna Nâ'ilî

Ol hat-resîde mâh-ı siyeh-hâleden sakın (Nailî Divanı, sf. 263, 247. gazel, 6. beyit)

Ebr-i siyâh-ı şerme gurûb etdi âfitâb

Yâ Rab gelen o mâh-ı siyehçerde olmasın (Nailî Divanı, sf. 272, 268. gazel, 2. beyit)

Subhu hurşîd-i ruhun hasretkeş-i şâm eylesin

Âfitâb-ı münhasıf mâhı siyeh-fâm eylesin (Nailî Divanı, sf. 279, 287. gazel, 1. beyit)

Dil-i zârı hasta kıldı ne yamân nezâredir bu

Şeb-i gamda koydu hâlin ne siyeh sitâredir bu (Nailî Divanı, sf. 283, 295. gazel, 1. beyit)

Veh ki siyeh sitâreyiz âh ki hiç-kâreyiz

Tut ki dû şîre-hâreyiz mihnet-i rûzgâr ile (Nailî Divanı, sf. 307, 351. gazel, 3. beyit)

Âşıkı bîkes sanıp öldürme kim Ferhâd için

Bîsütûn dahi giyer ebr-i siyahdan karalar (Hayâlî Divanı, sf. 132, 124. gazel, 4. beyit)

Sanma göz merdümüdür bahr sanıp ebr-i siyâh

Geldi âb almaga bu dîde-i giryânımdan (Hayâlî Divanı, sf. 230, 407. gazel, 2. beyit)

Bârân-ı eşki 'âşık-ı zârun hevâsıdır

Zîrâ sipihri kapladı ebr-i siyâh âh (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 360, 122. gazel, 3. beyit)

k. Göz

Klasik Türk edebiyatında en çok sözü edilen güzellik unsurlarından biri de gözdür. Sevgiliye ait bütün özellikleri üzerinde taşımaktadır. Zalimlik, lakaytlık, gülmek, nazlanmak, alay etmek gibi davranışlar ona ait davranış biçimleridir. Renk

olarak ya siyah yahud elâ olarak tasavvur edilmektedir.²¹⁶ ‘Çeşm-i siyeh, bâdâm-ı siyâh, göz karası, çeşmân-ı siyeh, kara göz, siyeh çeşm, çeşm-i siyeh-fâm’ gibi terkipler siyah göz için kullanılmıştır.

Ne belâdır bu ki bâlâsı kıyâmet koparır
Fitne vü nâz olalı sürme-i çeşm-i siyehi (Ahmet Paşa Divanı, sf. 283, 341. gazel, 4. beyit)

Cân fedâ işve-i bâdâm-ı siyâhına dedim
Isırıp lâ’l-i lebin pisteyi şekerde kodı (Ahmet Paşa Divanı, sf. 270, 315. gazel, 2. beyit)

Hâl ü hatdur bilmen ol âyîne-i ruhsâr üze
Yâ gözümden aks salmış merdüm ü müjgân ana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 83, 22. gazel, 3. beyit)

Göz karası eşk-i gül-gûnumda hâlün sadkası
Eşk-i gül-gûnum gül-i ruhsâr-ı âlün sadkası (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 707, 289. gazel, 1. beyit)

Çeşmân-ı siyehle nakş-i ebrû
Mihrâbın içinde çifte “yâ Hû” (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 112)

Küfr olsa harâb-ı dîne me’ mûr
Çeşm-i siyehi verirdi destûr (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 124)

Çeşm-i siyehine sürmeden âr
Hindûsına sürme hem giriftâr (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 124)

Yâd etme kara gözlülerün merdüm-i çeşmin
Merdüm deyüp aldanma ki içdükleri kandur (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 192)

²¹⁶ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 95.

Bir âhu esîr-i dâmi olmuş
Kan yaşı kara gözine dolmuş (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 224)

Men besledüğüm bu zülf ü hâli
Çeşm-i siyeh ü izâr-ı âli (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 492)

Karasıdur gözümün sîmîn binâgûşunda hâl
Kaldı ol mescid temâşâsında dün yoldaşlar (Rumelili *Za'îfi*, sf. 110, 5. beyit)

Şâhîn eline düşmişe döndi tezerv-i dil
İndi süzildi üstine iki kara gözün (Bâkî *Divanı*, sf. 261, 260. gazel, 4. beyit)

Âlet-i hüsnî mükemmel kad-i dil-cû da güzel
Ol siyeh gözler ile hak bu ki ebrû da güzel (Bâkî *Divanı*, sf. 293, 313. gazel, 1. beyit)

Görüp çîn-i ebrû-yı müşğînüni
Siyeh çeşmüni sandum âhû-yı Çîn (Bâkî *Divanı*, sf. 328, 368. gazel, 2. beyit)

Mürg-i cânı şöyle benzer itmek isterler şikâr
Ol kara gözler süzildi iki şâhînler gibi (Bâkî *Divanı*, sf. 411, 499. gazel, 3. beyit)

Dil-i Bâkîyi ser-i zülfün elinden cânâ
Çeküben hışm ile çeşm-i siyehün ala gibi (Bâkî *Divanı*, sf. 422, 518. gazel, 5. beyit)

Gözüm karasını ezeyim nakş yazayım
Bu şive ile ol sanemin var yüzüne bak (Necatî *Beg Divanı*, sf. 141, Kıt'a 49, 2. beyit)

Uçsa bu hâki kafesden tan mı dil şeh-bâzı kim
Bir kara gözlü sa'âdet şahinin lâçmidir (Necatî *Beg Divanı*, sf. 226, 167.gazel, 5. beyit)

Çoktur Necâti gamzeleri şir merd evet
Âdem helâk olur bakışından kara gözün (Necatî Beg Divanı, sf. 293, 318.gazel, 5.
beyit)

Kanlı yaş ile yudum yudum giderdim karasın
Gel ki devlet-hânene câm olmak ister gözlerim (Necatî Beg Divanı, sf. 313,
365.gazel, 5. beyit)

Tâ görelden iki şehlâ gözlerinin karasın
Kıble-i mihrâb edindim kaşlarının arasın (Necatî Beg Divanı, sf. 325, 391.gazel, 1.
beyit)

Çün kara gözünü gözüm saldı
Hüsn şeh-bâzının beğın aldı (Necatî Beg Divanı, sf. 409, 580.gazel, 1. beyit)

Birbirine uymuş esbâb-ı cemâl-i dilrübâ
Kâkül-i hoş-bûyu miskî çeşm ü ebrûlar siyâh (Yahyâ Divanı, sf. 180, 311. gazel, 3.
beyit)

O mest-i tegâfûl o hûnî nigâh
O mahmûr manzar o çeşm-i siyâh (Nedim Divanı, sf. 209, Mesnevi 1, 4. beyit)

Şol mertebe kim gamzelerim sihr bilirlər
Yek nazrada her âfeti teshîr kılurlar
Mir'âtda benden dahı 'aks-i dil alırlar
Erbâb-ı füsûn ü sahere 'âciz olurlar
Çeşm-i siyeh-i câdû-yı Hârût-fenimden (Nedim Divanı, sf. 237, Tahmîs 10, 2. bölüm)

Neden eşkestedir taraf-ı külâhın
Neden mestânedir çeşm-i siyâhın
Niçün kanlar döker tığ-i nigâhın
Niçün sen böyle âşûb-ı cihansın (Nedim Divanı, sf. 257, Musammat 32, 2. bölüm)

Lebin bûsun zamân-ı hatt-ı ‘anber-fâm için saklar
Nâzüklük eyler bâdesin akşam için saklar (Nedim Divanı, sf. 282, 19. gazel, 1. beyit)

O fitne kim anı Hârût uyardı Bâbülde
Siyâh gözlerinin hâb-ı ârâmîdesidir (Nedim Divanı, sf. 287, 27. gazel, 3. beyit)

Hasteliklerden aman görmeye çeşm-i siyehin
Mûmiyâ bulmaya ‘âlemde şikest-i külehin (Nedim Divanı, sf. 308, 66. gazel, 1. beyit)

Bulamam bâğ-ı bahârın gül ü bādâmında
Bulduğum feyzi ruh u çeşm-i siyeh-fâmında (Nedim Divanı, sf. 340, 128. gazel, 9. beyit)

Gerden-i sâfi beyâz öyle ki kâfûr gibi
Çeşm ü ebrûsu siyâh öyle ki semmûr gibi (Nedim Divanı, sf. 352, 150. gazel, 1. beyit)

Çeşmânı siyeh-mest-i sitem kâküli pür-ham
Ebrûları pür-çin
Benzer ki bu dildâr-ı cefâkâr senindir
Bî-şüphe Nedîmâ (Nedim Divanı, sf. 366, Müstezat 2, 5. bölüm)

Bâde peymânesi çek sürme çeküp neylersin
Öyle dūnbâle ki var çeşm-i siyâhında senin (Nedim Divanı, sf. 373, Matla 8)

Göz karasiyle düşdü perîşân hatâlara
Gönlüm saçını bir görelî müşk-i çîn ile (Şeyhî Divanı, sf. 256, 160. gazel, 6. beyit)

Siyeh-mest-i şarâb-ı hayret olmuş
Kararmış gözleri Leylîyle dolmuş (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 233, Mesnevi 6, 2.beyit)

Humâr-ı mestî-i subh-ı visâle fûrkatda
Hayâl-i çeşm-i siyehden mey-i şebâne mi yok (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 345, 172. gazel, 2.beyit)

Mey süzer çeşm-i siyâhın bâde-hâr oldukça sen
Mest-i nâz olur nigâhın neş'edâr oldukça sen (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 384, 241. gazel,
1.beyit)

Nedir ey çeşm-i siyeh çekdiğimiz ebrûdan
Sen de ol derd ile bîmâr değilsen de nesin (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 386, 244. gazel,
3.beyit)

Kâkülünde halkalar çeşm-i siyehdir her biri
Arızında hâller nûr-ı nighedir her biri (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 426, 325. gazel, 1.beyit)

Kızarıp bâdeden ol çeşm-i siyeh Nâ'iliyâ
Görünür câme-i surh ile gazab-nâk bana (Nailî Divanı, sf. 158, 4. gazel, 6. beyit)

Bü'l-aceb şîrdir ol çeşmi siyeh kim bîbâk
Dil-i âşık gibi bir âteş-i sûzâna sunar (Nailî Divanı, sf. 190, 80. gazel, 4. beyit)

Hep sitemdir gördüğüm çeşm-i siyâh-ı yârdan
Bilmezsin şâgird-i baht-ı tâb-sâmânım mıdır (Nailî Divanı, sf. 191, 82. gazel, 3. beyit)

Başlasa şîveye bin nâz ile çeşm-i siyehin
Tesliyet-bahş-ı dil-i âlem eder her nighin (Nailî Divanı, sf. 240, 198. gazel, 1. beyit)

Nazar etdikçe o müjgânlara bağrım delinir
Kararır gözlerim ol çeşm-i siyâhı göremem (Nailî Divanı, sf. 260, 241. gazel, 3.
beyit)

Şâhid-i memlekete çeşm-i siyehdir o devât
Nâvek-i gamze-i dil-dûzudur anın o kalem (Nef'î Divanı, sf. 221, Kaside 51, 36.
beyit)

Gözün kara ve kaşınla ol iki zülf kara
Ne kara günlere kaldım dirîg vaveylâ (Hayâlî Divanı, sf. 92, 10. gazel, 1. beyit)

Kebk-veş reftâr ilen gönlüm kuşun sayd eyleyen

Rûm elinin bir kara gözlü güzel şebbâzıdır (Hayâlî Divanı, sf. 117, 83. gazel, 2. beyit)

Sabırımı dilden kara gözlü güzeller kaptılar

Bir nice şebbâzlar elden şikârım aldılar (Hayâlî Divanı, sf. 125, 104. gazel, 3. beyit)

Dâğ-ı dil aksidir ayine-i çeşmimde benim

Sanmanız siz anı kim gözlerimin karasıdır (Hayâlî Divanı, sf. 141, 150. gazel, 4. beyit)

Çeşm-i siyahı yadına oldukda cân revan

Havraya sürmedân ola her üstühânımız (Hayâlî Divanı, sf. 157, 199. gazel, 2. beyit)

Göz karasını mesken eden aks-i lâ'lini

Zulmet içinde Çeşme-i Hayvâna vermezem (Hayâlî Divanı, sf. 208, 343. gazel, 4. beyit)

Âferin Kays-ı nazar bâza ki cânânesinin

Göz karasını ezip çehresine hâl etti (Hayâlî Divanı, sf. 297, 600. gazel, 3. beyit)

Söyle sebebin VÂSİF'a ey dilber-i 'ayyâş

Çeşm-i siyehün mest de gamzen niye ayık (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 323, 70.gazel, 6.beyit)

Ruhsârına gül-penbe dedim çeşmi karardı

Der-ân çevirip ben de sözü al deyiverdim (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 333, 84.gazel, 3.beyit)

Ol çeşm-i siyâhun nigeş-i pür-gazabından

Su gibi eriyip dil-i bîtâb akıverdi (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 367, 131.gazel, 6.beyit)

İnkârı ko ey gonca-gül-i gülşen-i sîrâb
Mestâneligün çeşm-i siyâhun eder işrâb
Yıkma dili zevrakçe-i sahbâ ile yap yap
Göksu'ya gel ey çeşm-i kebûd 'âlem-i âb et (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 395,
Murabba 28, 2.bölüm)

Cilveli çeşm-i siyâhı
Câna işler her nigâhı
Kimsenün yok iştibâhı
Hüsnü ser-tâ-be-kadem nâz (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 417, Murabba 58, 2.bölüm)

Tenhâ gice ol şûh ile meclisde çakarken
Serhoş olup ol gözleri mest-âne bakarken
Uykusu gibi çeşm-i siyâhından akarken
Fırsat düşürüp vuslatı sardım hele sardım (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 432, Murabba
81, 2. bölüm)

Çıkıp gülzâra bu zerrîn külehle
Dili bend eyledün zülf-i siyehle
Süzüp çeşm-i siyâhun bir nigehle
Beni şâd eyledün şâd ol efendim (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 436, Murabba 86, 3.
bölüm)

Gerden ü sîne beyâz zülf siyâh çeşm siyâh
'Âşık-ı zârün alır 'aklın o mest-âne nigâh
Nice âh eylemeyem hâlimi bilmez misin
Yine bir şûh-ı sitem-kâra giriftâr oldum (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 445, Murabba
98, 2. bölüm)

Çeşm-i siyâh-ı bâdemi
Âvâre eyler âdemi
Teshîr eder hep 'âlemi
Zencîre çekmiş gîsuvân (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 449, Murabba 104, 4. bölüm)

Görüp çeşm-i siyâh-ı cân-şikârun
Nasıl cân vermesin ‘uşşâk-ı zârun
Göreliden hâl-i müşkîn-i ‘izârun
Sana gönlüm de bende ben de bende (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 481, Murabba 149,
2, bölüm)

Seyr eyle hırâmın kad-i dil-cû mu nedir bu
Bak turra-i şeb-rengine şeb-bû mu nedir bu
Bir çeşm-i siyeh cilveli âhû mu nedir bu
Gül dalı mı zîbâ gül-i hoş-bû mu nedir bu (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 488, Murabba
158, 1. bölüm)

‘Aşkunla ey çeşm-i siyâh
Kılsam ‘aceb mi âh ü vâh
Edip bana bir nîm-nigâh
Kendüne bend etdün beni (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 503, Murabba 178, 2. bölüm)

Sana gönlüm düşdü ey çeşm-i siyâh
‘Âşık-ı gam-hârunam bî-iştibâh
Var iken sende bu mest-âne nigâh
Sevmemek mümkün mi sevdiğim seni (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 505, Murabba
181, 2. bölüm)

Bezm-i mahabbetde o çeşm-i siyâh
Mest iken etdi bana nîm nigâh (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 552, Murabba 223, 2.
bölüm)

Çeşm-i siyâhun gibi mestâne yem
Hûn-ı ciğerle dolu peymâne yem (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 555, Murabba 223, 13.
bölüm)

Rûy-ı gülzâr-ı ‘arak-nâkine söz yok mümtâz
Bî-vefâlık görünür çeşm-i siyâhunda biraz (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 559, Murabba
226, 1. bölüm)

Yine çakmış meyi ol çeşm-i siyeh besbelli
Turrallar ham-be-ham işkeste küleh besbelli (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 686,
Kıt’alar 61, 1. beyit)

l. Kadeh

Lâle-veş bâg-ı safâda inen açıldığı yok
Haylî demdür göremez kimse karasın kadehün (Bâkî Divanı, sf. 266, 270. gazel, 2.
beyit)

Sâki-i bahtı tehî-sâgar-ı ümmîd etmiş
Bu siyeh kâse değil meşreb-i rindâne göre (Nedim Divanı, sf. 336, 122. gazel, 2.
beyit)

m. Kafir

Gerçeği örtüp karanlıkta olmasından hareketle kafir siyah sıfatıyla verilmiştir.
Düşman hisârı ile kara kâfir illerin
Kalb-i adû gibi ede zür zeber nişân (Necatî Beg Divanı, sf. 101, Kaside 21, 52. beyit)

Boyanıp al kana rûyı siyeh kâfir hirâsından
Mısıır’dan geçdi ye’s ile bozuldu cünd-i makhûrı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 572,
Kıt’alar 2, 47. beyit)

n. Kan / Yara

Klasik Türk şiirinde aşğın yarası, gözyaşı, ciğeri münasebetiyle ele alınan ve
renk yönünden çoğunlukla şarap, gül, lale, ateş gibi kavramlarla benzerlik içinde
bulunan kan bazen beyitlerde siyah rengi ile de karşımıza çıkmaktadır.²¹⁷

²¹⁷ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 415.

Mecrûh kılub boyadı cismin kara kana
N'etdi 'acebâ dehr-i sitemkâra benefşe (Rumelili Za'îfî, sf. 32, 10. beyit)

Degül dâg-1 siyehler nüshalardur hırz-1 cân için
Nişân-1 darb-1 tîgun sîne bend-i hamâ'ildür (Bâkî Divanı, sf. 155, 89. gazel, 4. beyit)

Dâg-1 siyehler ile cism-i nizâr u zerdi
Bir bâl ü perri yanmış pervânedür sanurlar (Bâkî Divanı, sf. 172, 115. gazel, 4. beyit)

Dâg-1 siyâh-1 sînemüz örtile mevc-i eşk ile
Bir gün ola ki Bâkıyâ görmeye kimse karamuz (Bâkî Divanı, sf. 225, 202. gazel, 5. beyit)

Hem-reng-i peleng itdi beni kûh-1 belâda
Cismümde ser-â-pâ görinen dâg-1 siyâhum (Bâkî Divanı, sf. 298, 321. gazel, 2. beyit)

Benim sinemdeki dâg-1 siyâh olmuştur eğlencem
Meğer Mecnun-1 şeydânın enisi çeşm-i âhûdur (Necatî Beg Divanı, sf. 236, 191. gazel, 3. beyit)

Lâle dâg-1 siyehin saklayamaz bir hafta
Âşık elbette eder sûz-1 derûnun ızhâr (Yahyâ Divanı, sf. 51, 53. gazel, 3. beyit)

Gönülde dâg-1 siyeh sanmanız ki hüsrev-i 'aşk
Kabûl hatmini urmuşdurur kabâlemize (Yahyâ Divanı, sf. 216, 383. gazel, 4. beyit)

Zalâm-1 zulmü ziyâ-yı süyûfdur râfi'
Odur bu zahm-1 siyâh üzre merhem-i kâfûr (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 83, Kaside20, 8. beyit)

Dilimde dağ-1 siyeh sîne kana müstağrak
Aceb mi benzer ise dest-i gamda lâle bana (Hayâlî Divanı, sf. 90, 5. gazel, 3. beyit)

Dağ-ı siyahlar ben zeyn etti der gören
Mecnûnu gör ki üstüne üşmüş gurâblar (Hayâlî Divanı, sf. 113, 70. gazel, 3. beyit)

Dâğ-ı siyahımı görüp ah etti ehl-i derd
Pervâzî şâhbazları zâğa saldılar (Hayâlî Divanı, sf. 127, 112. gazel, 2. beyit)

Sipah-ı gussa vü gamdan beni saklar penâhında
Yüzünde hâl-i miskînin gibi bir kara dağım var (Hayâlî Divanı, sf. 147, 169. gazel, 4. beyit)

Hayâlî tende bir dağ-ı siyehsüz olıma zîra
Kadîmîden benim şahım o benden Kara dağıdır (Hayâlî Divanı, sf. 149, 176. gazel, 5. beyit)

Sine bir genc-i mahabbettir ki her dağı siyah
Halka olmuş gencimin üstünde marımdır benim (Hayâlî Divanı, sf. 214, 359. gazel, 2. beyit)

Âteş-i dilden çıkan yer yer benim ey lâle ruh
Sînem üzre görünen dağ-ı siyâhımdır benim (Hayâlî Divanı, sf. 219, 373. gazel, 4. beyit)

Zînet etdi cismimi ser-tâ-bepâ dâğ-ı siyâh
Şâhid-i aşkın ruh-ı pür-tâbına hâlem bu gün (Hayâlî Divanı, sf. 242, 439. gazel, 3. beyit)

Dâğ-ı siyehim gördü melâmet ocağıdır
Baş egdi mürîd oldu bu ocağa benefşe (Hayâlî Divanı, sf. 276, 538. gazel, 2. beyit)

Bir siyeh dağ gerek sîne her bir elife
Bî alamet ne revâdır ki ola şâh yolu (Hayâlî Divanı, sf. 281, 553. gazel, 2. beyit)

Bâğ-bân-ı sun gülzâr-ı belânın eylemiş
Andelîbin nâleden dâğ-ı siyehden zâğını (Hayâlî Divanı, sf. 285, 564. gazel, 3. beyit)

o. Kanat

Farkında ol siyeh per zıll-ı hümâyâ benzer
Hakkâ bu kim yaraşmış ol tâc-dâre düşmüş (Bâkî Divanı, sf. 233, 216. gazel, 8. beyit)

ö. Kaş

Klasik şiir geleneğinde sevgilinin gözü ve saçı gibi kaşları da karadır. Gözün, yanağın, ağız ve dudağın, saçın, yüzün sahip olduğu ehemmiyete yeterince sahip olmayan kaş genellikle göz ile birlikte teşbihli ve mecazlı söyleyişlerde karşımıza çıkmaktadır. Yıkıcılık, karıştırıcılık konusunda sanki kaş ile göz arasında bir anlaşma, ortaklık mevcuttur. ‘Kaş çatmak, ebrularına çin salmak’ gibi tabirlerle öfke, kızgınlık, dargınlık ifadelerini yansıtmaya çalışan şairler sık sık sevgilinin kara kaşlarını şiirlerine konu edinmişlerdir.²¹⁸

Çatıp kara kaşını etme gönlüm almağa nâz
Süzüp elâ gözünü etme cânım almağa âl (Ahmet Paşa Divanı, sf. 73, Kaside 22, 28. beyit)

Kara kaşın yayına kurbân olam k’atdığı ok
Başlı bağırim zahmına merhem urur peykân değil (Ahmet Paşa Divanı, sf. 205, 179. gazel, 2. beyit)

Şol kara kaşın çatıp gönlüm hilâl etmek neden
Hey elâ gözlüm bizimle mekr ü âl etmek neden (Ahmet Paşa Divanı, sf. 231, 233. gazel, 1. beyit)

Bu kaş mı yâ ham-ı mihrâb yâ hilâl-i ıyd
Yâ müşğ tozlu gümüş kabzalı kemân ola mı (Ahmet Paşa Divanı, sf. 274, 324. gazel, 2. beyit)

²¹⁸ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s 185.

Dûd-ı âhumdan kararmış zâr ü ser-gerdân tenüm
Âteşin ruhsâr üze müşğîn hilâsün sadkası (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 708, 289. gazel, 2. beyit)

Kaş yapmış iki kara çiyanı
Zülf etmiş iki küme yılanı (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 286)

Yaklaşdı şitâ ebr-i siyâh tutdu cihânı
Kalmadı sabânın gezecek tâb u tüvânı
Kurbânın olam geçdi boğaz seyri zamânı
Serd oldu havâ çıkma koyundan kuzucağım (Nedim Divanı, sf. 252, Musammat 26, 3. bölüm)

Tîğ-i ebrû-yı siyehkârına kurbân olayım
Hançer-i gamze-i ‘ayyârına kurbân olayım (Nedim Divanı, sf. 316, 82. gazel, 1. beyit)

Siyâh kaşları mı yohsa Kahraman-ı cemâl
İki kılıç kuşanup adın ebrûvan mı kodı (Nedim Divanı, sf. 352, 148. gazel, 4. beyit)

Kesmekle ırk-ı gussayı etdi arak-nisâr
Ebrû-yı nâz-ı tîğ-ı siyeh-tâbı selsebîl (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 86, Kaside21, 13.beyit)

Âb-ı hayât menba’ıdır olsa da ba’id
Uşşâka andırır o siyeh kaş gerdenin (Nailî Divanı, sf. 247, 212. gazel, 4. gazel)

Zülf-i dilber gibi sevdâyî-mîzac etme beni
Ala gözler ile bana o kara kaşlardan (Hayâlî Divanı, sf. 245, 447. gazel, 3. beyit)

Yandım ol ak yüze o kara kaşdayın dahi
Dûd olmuşam velî ser-i âteşdeyin dahi (Hayâlî Divanı, sf. 310, 636. gazel, 1. beyit)

Gül gibi rûy-ı al siyeh kaş göz elde ben
Bu hüsn ü ânı görmemişem bir güzelde ben (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 336,
88.gazel, 1.beyit)

Zînet ebrû çeşm-i ‘ayyâş üstüne
Her ne ise istegün baş üstüne
Turralar düşmüş siyeh kaş üstüne
Sana cânâ cân fedâ kârım benim (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 439, Murabba 91, 3.
bölüm)

p. Kirpik

Kirpik, klasik Türk şiiri geleneğinde öldürücü veya yaralayıcılık gibi hâkim vasıflarıyla gamzeye benzemektedir.²¹⁹ Kaş göz siyah olarak tasavvur edilen sevgilinin kirpikleri de şiirlerde siyah / yaralayıcı özelliğiyle yer almaktadır.

Müjgân-ı siyâhdan götür dil
Ol nâveng-i cân-sitâna mâil (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 186)

Kirpiğinin her biri bir tirdir cân kasdına
Âteş-i haddinde doğrulurken olmuşdur siyâh (Necatî Beg Divanı, sf. 380, 515.gazel,
3. beyit)

Benim için mi ettin Allâhım
Kirpiği kara gözü alaları (Necatî Beg Divanı, sf. 405, 571.gazel, 5. beyit)

Buldukça sürmeden müjeler gâh gâh tâb
Elmâs deşneler mi değildir siyah-tâb (Nailî Divanı, sf. 164, 19. gazel, 1. beyit)

Kefen-be-düş mubâhâtı Dâver-i mahşer
Şehîd-i tîg-i siyeh-tâb-ı çeşm-i yâr ister (Nailî Divanı, sf. 176, 48. gazel, 3. beyit)

²¹⁹ Mehmet Çavuşoğlu, *a.g.e.*, s. 147.

Verdi fenâya âlemi müjgânların tamâm
Geldi hezâr tîg-i siyeh-tâb bir yere (Nailî Divanı, sf. 303, 342. gazel, 2. beyit)

r. Para

Paranın değersiz olduğunu belirtmek için kara sıfatı kullanılmıştır.
Dögünler kara pullar cân ü dil zâr
Elifler birle sînem tahta-i nerd (Necatî Beg Divanı, sf. 170, 46.gazel, 5. beyit)

Dâğlar bu sine-i dil-sûz-i pür-derd üstüne
Kara pullardır dizilmiş tahta-i nerd üstüne (Necatî Beg Divanı, sf. 369, 490.gazel, 1. beyit)

s. Saç / Kakül

Saç renk, koku ve şekil bakımından çeşitli hayal, benzetme ve tasavvurlar içinde ele alınmaktadır. Klasik Türk edebiyatı estetiğinde saç siyahtır. Kara zülf, zülf-i siyah, şeb-i zülf, saçı Leylî gibi ifadeler şairlerce sıkça kullanılmaktadır. Saçın geceye veya akşama teşbihi yine rengi yönündedir. Sevgilinin yanakları güneş, zülüfleri de duvar diplerindeki gölgelerdir. Aşığın gönlü de sevgilinin güneşe benzeyen yanağının ateşinden korunmak için onun zülfünü gölgelik yapmakta ve orayı mekan tutmaktadır.²²⁰ Şiirlerde saçın siyahtan başka rengine tesadüf edilmemektedir. Bununla ilgili olarak tesadüf edilen önemli bir tavsif ‘siyeh-kâr’lıktır. Şairler bu kelime ile de tevriye yapmakta, hem rengini hem de halini kastetmektedirler.²²¹

Zülfün siyahlığını ifade ile siyah veya kara kelimeleri ve bu kelimelerden yapılmış isimler ve sıfatlar zülfün yanında yer almaktadır.²²²

Zülf-i siyehinden görünür tâb-ı cemâlin
San leyle-i kadr içre kılar nûr tecellâ (Ahmet Paşa Divanı, sf. 46, Kaside 11. bölüm, 81. beyit)

²²⁰ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 215- 226.

²²¹ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 161.

²²² Mehmet Çavuşoğlu, *a.g.e.*, s. 128.

Anun için oldu kara zülfün ağına hevesim
Ki âb-ı dîdede çoğaldı mâhiyân-ı hayâl (Ahmet Paşa Divanı, sf. 74, Kaside 22, 39.
beyit)

Bu sebebden dil karâr eyler kara zülfünde kim
Şâm eriştiği mahalde edinir me'vâ garîb (Ahmet Paşa Divanı, sf. 124, 11.gazel, 3.
beyit)

Kara zülfünün ağına tutuldum mevc-i aşkından
Ne müşkil hâl olur düşmek denizden kâfiristâna (Ahmet Paşa Divanı, sf. 246, 264.
gazel, 5. beyit)

Dil zülf-i siyâhında gam yemege kâni'dir
Dervîşe hemân besdir bir lokma ve bir hırka (Ahmet Paşa Divanı, sf. 307, Müfredât 4)

Zülf-i siyehin çıkmadı dibâ kûlehinden
Zirâ ki harir içre olur misk-i ter ey dost (Ahmet Paşa Divanı, sf. 126, 15. gazel, 4.
beyit)

Câm-ı lâ'lin iste kim ser-mâye-i cân andadır
Küfr-i zülfün gözle kim mecmû-ı imân andadır (Ahmet Paşa Divanı, sf. 139, 43.
gazel, 1. beyit)

Yüzü hurşîdi şeb-i zülfünü kâfir görüben
Rum-ı hüsnünde çeker tığ-ı dırahşân-ı Mısır (Ahmet Paşa Divanı, sf. 159, 84. gazel,
7. beyit)

Miskin gönül sevdâdadır şol turra-i şeb-reng için
Ser-hoş gibi gavgâdadır ol çeşm-i şûh u şeng için (Ahmet Paşa Divanı, sf. 226, 224.
gazel, 1. beyit)

Dil Şeb-rev olur zülf-i siyâhın gecesinde
Yâ Rab haberi yok mu ki hüsnün asesinden (Ahmet Paşa Divanı, sf. 232, 235. gazel,
5. beyit)

Mir'at-ı arhda ruh u zülfün misâlidir
Şâm-ı siyâh-kâse ve subh-ı sipîd-pey (Ahmet Paşa Divanı, sf. 269, 312. gazel, 4.
beyit)

Bî-karâr oldu kara zülfün ucundan dil ü cân
Âh kim müşkil imiş sabr u karâr ayrılığı (Ahmet Paşa Divanı, sf. 272, 320. gazel, 2.
beyit)

Donanıp ol bt-i în atlas u dibâlar ile
Deyr-i hüsnün bezemiŐ müŐĐ elipâlar ile (Ahmet Paşa Divanı, sf. 312, Kıt'a 42)

Bir güneş yzl melek gördüm ki 'âlem mâhıdur
Ol kara snblleri 'âŐıklarınun âhıdur (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 55, 14. gazel, 1.
beyit)

Her zemân ruhsârına hâil olur zülf-i siyâh
'Avnîye göstermeyen gn ol Şeb-i deycrmiŐ (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 112, 33.
gazel, 5. beyit)

Zülf-i miskîn ki ruh-i yâr ile tâbendedrr
Şem'-i pr-nr ile san buldı Şeb-istân revnak (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 121, 36.
gazel, 2. beyit)

Sultân-ı hüsn yüzün ü hâcibdrr kaşun
Cellâd eŐm ü zülf-i siyeh perde-dâr-ı hüsn (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 189, 57. gazel,
5. beyit)

Pür oldu hayl-i hüsnün ile yine bu cihân
Hüsnün şehine kurdı saçun müşk sâye-bân (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 198, 60. gazel,
1. beyit)

Zülf-i şeb-rengün firâkıdur perîşân-hâl idüp
Gözlerüme ‘âlemün rûşenlığın deycûr iden (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 207, 63. gazel,
4. beyit)

Perîşân zülfünü gören meger kim miske benzetmiş
Yüzi kara olup kaçdı Hatâya ol hatâsından (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 210, 64. gazel,
5. beyit)

Ger siyeh kâküllerün sevdâsın eylersen heves
‘Âlem içinde perîşân-rûzgâr eyler seni (Fatih Divanı ve Şerhi, sf. 232, 70. gazel, 2.
beyit)

Zülf ü ruhsârı hayâliyle nedür hâlün demen
Öyleyem kim gece vü gündüz berâberdür mana (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 80, 21.
gazel, 2. beyit)

Ey diyen kim şâm-ı ikbâlün ne yüzden tîredür
Sâye salmış aya ol gîsû-yi anber-sâya bah (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 177, 61. gazel, 6.
beyit)

Sabâdan gül yüzünde sünbül-i pür-pîç ü tâb oynar
Sanasan per açup gülşende bir müşgîn gurâb oynar (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 219, 79.
gazel, 1. beyit)

Hiç sünbül sünbül-i zülfün kimi müşgîn degül
Nâfe-i Çîn’i saçun tek derler amma çîn degül (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 432, 172.
gazel, 1. beyit)

Murg-ı dil kalmadı kim sayd olmadı bir dem ana
Sâkin et pervâzdan şebâz-ı müşğîn-bâlünü (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 657, 269. gazel,
5. beyit)

Zülfü siyeh sanemler olmuş senün esîrün
Işkunda her birinün öz zülfü boynu bağı (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 682, 278. gazel, 5.
beyit)

Dutalum ki zülf-i siyâhunı dutan üzre sâbit olur günâh
Ne revâ ki gamze-i katilün güneş etmeden töke kanımı (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 696,
284. gazel, 5. beyit)

Bir lâle-ruh-ı siyâh-kâkül
Sünbüller içinde gonca-i gül (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 100)

Bîmâr nigâhı düşmen-i cân
Gîsû-yı siyâhı hasm-ı îmân (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 102)

Cem'iyete kıl şu sözde dikkat
Gîsû-yı siyâh şâm-ı gurbet (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 174)

Her ebru-yı ham katlüne bir hancer-i hûn-rîz
Her zülf-i siyeh kasduna bir ef'î yılandur (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 190)

Kâfûr-veş oldı müşğ-i nâbum
Bu subhda sensen âftâbum (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 378)

Zühre dagıdup siyâh gîsû
Gîsûsı içinde gizledi rû (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 408)

Leylî saçun hevâsile Mecnûn olub yürür
İdüb bu yolda bencileyin terk-i ser sabâ (Rumelili Za'îfî, sf. 56, 3. beyit)

Ben Za'îfi uzun uzak biller ile aglayın
İy siyeh-zülf irmedi çün dest-i kûtâhum sana (Rumelili Za'îfi, sf. 58, 5. beyit)

Zülf ü ruhsâr-ı nigâra nazar it aç gözünü
Göz yumub hâce ne bu fikr-i beyâz ile sevâd (Rumelili Za'îfi, sf. 94, 2. beyit)

Zülfi girihlerin çü nesîm-i seher açar
Gülzâr-ı hüsne ebr-i siyeh müşg-i ter saçar (Rumelili Za'îfi, sf. 138, 1. beyit)

Leylî saçun Za'îfîyi Mecnûn eyledi
Dün gice kıldı miskini şeydâ bakışların (Rumelili Za'îfi, sf. 208, 7. beyit)

Hâtır-ı miskîn Za'îfîyi şehâ sünbül gibi
Her gice sevdâ-yı zülfündür perîşân eyleyen (Rumelili Za'îfi, sf. 234, 7. beyit)

Düşdi sevdâ'-yı saçun leyle yüzün nûrî güne
Birisi tâc-ı felek oldı biri mâha külâh (Rumelili Za'îfi, sf. 244, 4. beyit)

Bâde-i la'lüne hemşîre şarâb-ı gül-fâm
Zülf-i müşgîn-i semen-sâna birâder sünbül (Bâkî Divanı, sf. 65, Kaside 24, 34. beyit)

Halka-i zülf-i siyâhun ey saçı müşg-i Hutun
Na'l-i şeb-dîz-i hatundur dirler erbâb-ı suhan
Kimdür ol ruhsâre-i gül-gûn ile senden geçen
Hüsnüni bir dem gören ey husrev-i şîrîn-dehen
'Aşkuna Ferhâd olup yolunda cân virse mahal (Bâkî Divanı, sf. 93, Tahmîs 4)

Gösterdi gâh zülfi karasın gehî kaşın
Deryâ-yı hüsn-i döst 'ayân itdi cezr ü med (Bâkî Divanı, sf. 127, 43. gazel, 3. beyit)

Ruhun ey gonca-dehen berg-i gül-i hûd-rûdur
Dir gören zülf-i siyeh-kârün için şeb-bûdur (Bâkî Divanı, sf. 128, 46. gazel, 1. beyit)

Ruhun âteş hat u hâlün bahûr-ı misk ü ‘anberdür
Ham-ı zülf-i siyâhun halka halka dûd-ı micmerdür (Bâkî Divanı, sf. 131, 50. gazel, 1. beyit)

Benüm dûd-ı kebûd-ı nâr-ı âhum başdan aşmışdur
Senün zülf-i siyâhun ayagunla bas ber-â-berdür (Bâkî Divanı, sf. 131, 50. gazel, 2. beyit)

Zülfine gerçi hemân sünbül-i ter hem-serdür
İkisinden de siyeh kâküli bâlâ-terdür (Bâkî Divanı, sf. 168, 108. gazel, 3. beyit)

Halka-i zülfi hayâli gözümüzden gitmez
Güviyâ çeşm-i ‘alîl üzre siyeh çenberdür (Bâkî Divanı, sf. 168, 108. gazel, 4. beyit)

Ser-i zülf-i siyeh-kârun şeb-i târ
‘Îzârun pertevi meh-tâba benzer (Bâkî Divanı, sf. 173, 116. gazel, 4. beyit)

Tâbı gitmez o zülf-i şeb-rengün
Oldı hem-sâye-i meh-i enver (Bâkî Divanı, sf. 188, 140. gazel, 4. beyit)

Siyeh zülfeynüni sihr ile çeşmün gösterür su‘bân
Ruhunda hâlün âteşler saçar ol ‘ayn-i câdûdur (Bâkî Divanı, sf. 207, 170. gazel, 3. beyit)

Gerçi dil turran elinden yakasın kurtaramaz
Ruhuna meyl idene zülf-i siyâh el karamaz (Bâkî Divanı, sf. 225, 203. gazel, 1. beyit)

Ol iki zülf-i müşg-i gâliye-fâm
Olmış ebrûlarun hilâline lâm (Bâkî Divanı, sf. 303, 329. gazel, 1. beyit)

Zâ’il olmaz heves-i zülf-i siyâhun dilden
Hâsıl olmayacağın gerçi bu sevdâ bilürin (Bâkî Divanı, sf. 325, 363. gazel, 3. beyit)

Zülf-i siyehün mübârek olsun

Zî-hil‘at-i ‘anberîn-girîbân (Bâkî Divanı, sf. 331, 375. gazel, 3. beyit)

Çekinür silsile-i zülf-i siyeh-kâruna dil

Beni dîvâne kılur bir gün o sevdâ göresin (Bâkî Divanı, sf. 337, 384. gazel, 3. beyit)

‘Ârızun turmaz öper zülf-i siyeh-rû göz göre

Hîç yüz virmezsın ammâ ‘âşık-ı miskînüne (Bâkî Divanı, sf. 364, 425. gazel, 3. beyit)

Bana devlet yüzün göstermeyen baht-ı siyâhumdur

Kara zülfün ki çekmiş perde ol ruhsâr-ı nîkûya (Bâkî Divanı, sf. 383, 458. gazel, 2. beyit)

Cânâ kara saçınla karâr itse ârızın

Gören sanır ki leyle-i Kadr içre durur âb (Necatî Beg Divanı, sf. 55, Kaside 3, 40. beyit)

Bir ekmediğin yerde biter kopmayasıdır

Kara saçuna korkarım el kara benefşe (Necatî Beg Divanı, sf. 106, Kaside 22, 23. beyit)

Ben bî-dile cevır etmek için tâbi olupdur

Zülf-i siyah ü çarh-ı nigûn-sâra benefşe (Necatî Beg Divanı, sf. 106, Kaside 22, 24. beyit)

Kara saçın gibi başdan ayağa düşürdün

Şikeste hâl ü perîşân ü bî-karâr ettin (Necatî Beg Divanı, sf. 121, Mersiye 6, 4. beyit)

Koşmasan zülf ü siyâhı yakana

Almasan bunca günâhı yakana (Necatî Beg Divanı, sf. 145, Kıt’a 73, 1. beyit)

Lâzım değil ruhunda ki zülf-i siyâh ola
Karanlık olmaz ol gece kim anda mâh ola (Necatî Beg Divanı, sf. 159, 20.gazel, 1.
beyit)

Miskîn Necâtî'yi hat-ı hoş-bû türâb eder
Ey zülfü kara ermez ise Şahdan meded (Necatî Beg Divanı, sf. 173, 52.gazel,
7. beyit)

Ey gönül Rum ile Şâma ta'n eden dilberlerin
Ârız-ı simin ile zülf-i siyâhı yok mudur (Necatî Beg Divanı, sf. 176, 59.gazel, 5.
beyit)

Çâk çâk itdi kara zülfünle Ka'be cübbesin
Jendeler giymiştir İbrâhim Edhem sandılar (Necatî Beg Divanı, sf. 183, 74.gazel, 4.
beyit)

Çekdikce kara saçlar kulac kulac sünerler
Ol iki ejdehalar bir gün bana sunarlar (Necatî Beg Divanı, sf. 191, 92.gazel, 1. beyit)

Dil kişverine zülf-i siyâhın belâ yeter
Yıkmağa bu vilâyeti ol ejdehâ yeter (Necatî Beg Divanı, sf. 198, 108.gazel, 1. beyit)

Zülf-i siyehin gönlümüz almamağ ederse
Zencirine çek ola ki uslana desinler (Necatî Beg Divanı, sf. 211, 136.gazel, 4. beyit)

Yolumu bağlayan ol zülf-i siyeh kârınmış
Cigerim dâğlayan lâle-i sirâbındır (Necatî Beg Divanı, sf. 212, 138.gazel, 3. beyit)

Kara saçın yüzüne düşse uşbu halk-ı cihân
Güneş tutuldu diye âsumânı gözlerler (Necatî Beg Divanı, sf. 222, 159.gazel, 4. beyit)

Ka'be ise ârızın zülf-i siyehdir örtüsü
Cennet ise ruhların su'bân saçın der-bândır (Necatî Beg Divanı, sf. 230, 177.gazel, 5. beyit)

Kığırır gönlüm kuşun dilber kara zülfün salıp
Hey bu ne şebbâzdır kim kendisin sultân okur (Necatî Beg Divanı, sf. 239, 196.gazel, 9. beyit)

Gidersin ko kara zülfün saba yeli yanağından
Ki nev-rûz olacak derler güneş üzre sehâb olmaz (Necatî Beg Divanı, sf. 260, 244.gazel, 2. beyit)

Hüsn gülzârında cân bülbüllerin asmağ için
Kara tellerden düzetmiş zülf-i müşginin kafes (Necatî Beg Divanı, sf. 261, 246.gazel, 5. beyit)

Uyup sabâya kaçmış idi kara perçemin
Efsûn ile çevirdi basın müşg-sâ hatın (Necatî Beg Divanı, sf. 277, 283.gazel, 4. beyit)

Meger serv-i bülendinden yere düşmüşdür anunçün
Kararmış cümle endâmı şikeste-hâldir zülfün (Necatî Beg Divanı, sf. 284, 299.gazel, 2. beyit)

Kaç başı var ki zülf-i siyâhın durur iken
Ol âfitâb-ı hüsne sala sâye perçemin (Necatî Beg Divanı, sf. 298, 328.gazel, 6. beyit)

Zülf-i siyâhı baş ege mi ben şikesteğe
Kim dost yüz vereli gönüllendi ol fudûl (Necatî Beg Divanı, sf. 298, 329.gazel, 3. beyit)

Leblerinden dil ü cân bûse temennâ edicek
Lâg edip zülf-i siyeh-gârı dedi dolan gel (Necatî Beg Divanı, sf. 302, 337.gazel, 3. beyit)

Bendler geçti bana zülf-i siyâh-ı dost kim
Halk-ı âlem pend alırlar şimdi pendimden benim (Necatî Beg Divanı, sf. 307,
350.gazel, 4. beyit)

Nâsîhâ ko mahşeri anma yanıltırsan beni
Şol kara zülfüyle yârın çok hesâbım var benim (Necatî Beg Divanı, sf. 311,
362.gazel, 3. beyit)

Ey zülfü kara kim vara bilir sabâ yolun
Bir demde iki def'a dolanır Hıtâ yolun (Necatî Beg Divanı, sf. 321, 384.gazel, 1.
beyit)

Ne hoş derc eylemiş zülf-i siyâhın
Gubâr üstüne reyhânın celisin (Necatî Beg Divanı, sf. 328, 399.gazel, 4. beyit)

Dün gece takmış idin zülfünü boynuma dedim
Dedi düşündür ola umma karasın göresin (Necatî Beg Divanı, sf. 328, 400.gazel, 2.
beyit)

Nice bir dolaşır ak boynuna zülfün nice bir
Yakana dikmedi yâ zülf-i siyeh-gâr eteğin (Necatî Beg Divanı, sf. 333, 410.gazel, 4.
beyit)

Ay ü gündend alın açık yüzün ağ
Hey benim zülfü siyahım gel beri (Necatî Beg Divanı, sf. 345, 437.gazel, 3. beyit)

Ne müşğ olur kara zülfün ki hergiz
Bulunmaz nâfe-i âhûda bu bû (Necatî Beg Divanı, sf. 347, 441.gazel, 3. beyit)

Ortaya atma zülf-i siyeh-gâra aldanıp
Başdan aşib durur çekerek de kemendine (Necatî Beg Divanı, sf. 353, 455.gazel, 3.
beyit)

Çok fitne olur zülf-i siyeh-kâra uyunca
İllerde meseldir bu ki ılanı tüyünce (Necatî Beg Divanı, sf. 362, 475.gazel, 1. beyit)

O zülf-i siyeh-pûşu sabâ yeli götürsün
Meryem gibi dâmânını yerde sürüyünce (Necatî Beg Divanı, sf. 362, 475.gazel, 5. beyit)

Zülf-i siyehin gönlümüz almağa sebep ne
Çün aldı dönüp yerlere çalmağa sebep ne (Necatî Beg Divanı, sf. 369, 492.gazel, 1. beyit)

Zıh çeker gömleginin zülf-i siyeh yakasına
Hoş dolaşdı bana ettiği güneş yakasına (Necatî Beg Divanı, sf. 370, 493.gazel, 1. beyit)

Gider ey bâd-ı sabâ bu ne utanmazlıktır
Dikmedi ya eteğin zülf-i siyeh yakasına (Necatî Beg Divanı, sf. 370, 493.gazel, 3. beyit)

Zîneti artar cemâlin zülf-i anber-fâm ile
Mısır Yûsuf tahtı iken buldu revnak Şâm ile (Necatî Beg Divanı, sf. 371, 495.gazel, 1. beyit)

Sabâ düşürdü saçını bülend servinden
O darb ile teni baştan ayağa oldu siyâh (Necatî Beg Divanı, sf. 380, 516.gazel, 3. beyit)

Yine bağlandı gönül zülf-i siyeh-gârın ile
Yine dâğlandı ciğer âteş-i ruhsârın ile (Necatî Beg Divanı, sf. 396, 552.gazel, 1. beyit)

Dedim hüsnün berâtında nedir zülf-i siyâh eğri
Dedi bu Rumdur derviş olur tevki'-i şâh eğri (Necatî Beg Divanı, sf. 417, 597.gazel,
1. beyit)

Ruhsârına bak zülf-i siyeh-gârını anma
Ey dil şefekat Rumdadır Şâmı ko şimdi (Necatî Beg Divanı, sf. 423, 609.gazel, 4.
beyit)

Karadır zülf-i dil-âvizi nigârın ammâ
Gözünün nur u ruhundan şeb-i meh-tâb gibi (Necatî Beg Divanı, sf. 425, 614.gazel, 4.
beyit)

Kâkül-i müşgini birdir ârız-ı gül-fâm iki
Nitekim âdettir olur kadr bir bayram iki (Necatî Beg Divanı, sf. 428, 622.gazel, 1.
beyit)

Buldururlar sana elbette Necâtî bilmiş ol
Kim gamın yatağısın zülf-i siyâhın boyunu (Necatî Beg Divanı, sf. 430, 624.gazel, 7.
beyit)

Dôstum çok başlıdır zülf-i siyeh-kârın velî
Fitne bâbında ser-âmed olmaya kâkül gibi (Necatî Beg Divanı, sf. 431, 628.gazel, 4.
beyit)

Olamaz kılkadarı nafe açundan ayrı
Meğer ol zülf-i siyâh ile kesildi göbeği (Necatî Beg Divanı, sf. 437, 642.gazel, 5.
beyit)

Hâl-i ruhunu gözler zülf-i siyâhın özler
Yahyâ sevâd-ı çeşm ü kalbimdeki süveydâ (Yahyâ Divanı, sf. 26, 3. gazel, 5. beyit)

Zülf-i siyehin dâm-ı giriftâri-i uşşâk
Bîmâr gözün derd-i derûn-ı zu'afâdır (Yahyâ Divanı, sf. 63, 79. gazel, 3. beyit)

Gördüler zülf-i siyâhın hevesin her serde
Dilrübâlar da o sevdâ ile kâkül kodular (Yahyâ Divanı, sf. 73, 99. gazel, 3. beyit)

Benim sabrım gibi kûtahdır vaslın günü mâhım
Şeb-i hicrin senin zülf-i siyâhın gibi mümteaddir (Yahyâ Divanı, sf. 87, 127. gazel, 3. beyit)

Degme bir agla olmaya gönül mürgü şikâr
Anı sayda kara zülfün gibi bir dâm olmaz (Yahyâ Divanı, sf. 93, 139. gazel, 2. beyit)

Zülf-i siyeh-i yâr nice ham-be-ham olmaz
Tolaşmaya bir nice gönül ana dem olmaz (Yahyâ Divanı, sf. 94, 141. gazel, 1. beyit)

Siyeh zülf ol ruh-ı zîbâya düşmüş
Güneş üzre ‘acebdir sâye düşmüş (Yahyâ Divanı, sf. 104, 160. gazel, 1. beyit)

Mâdâm ola ol zülf-i siyeh-kâr müşevveş
Eksik mi olur şâne ile dilde keş-â-keş (Yahyâ Divanı, sf. 105, 162. gazel, 1. beyit)

Zülf-i siyâh-ı yârda var sad-hezâr çîn
El çek tolaşmadan ana Yahyâ hatâsı çok (Yahyâ Divanı, sf. 112, 176. gazel, 5. beyit)

Zülf-i siyâhın eyledi ol şâh pây-mâl
Erbâb-ı dilde hüzn ü melâlet ne boy gerek (Yahyâ Divanı, sf. 128, 208. gazel, 2. beyit)

Ol iki zülf-i siyeh-i ‘anberîn
Lâle-i ruhsâra olur iki lâm (Yahyâ Divanı, sf. 145, 242. gazel, 4. beyit)

Aklım tagıdır zülf-i siyeh-kâr-ı perîşân
Cem’iyyet-i hâtır mı kor efkâr-ı perîşan (Yahyâ Divanı, sf. 161, 273. gazel, 1. beyit)

Görünmez bir belâdır ‘âşık-ı bî-sabr u ârâma
Meded göstermesin zülf-i siyâhı kelle-pûşundan (Yahyâ Divanı, sf. 165, 282. gazel, 4. beyit)

Dâmdır zülf-i siyâhın dânedir hâl-ı ruhun
Kangı âdemdir ki sayd-ı zülfü hâlin olmaya (Yahyâ Divanı, sf. 175, 302. gazel, 3. beyit)

Zülf-i siyehinden kesilir mi dil-i şeydâ
Bir râbitadır cân ile cânân arasında (Yahyâ Divanı, sf. 178, 307. gazel, 2. beyit)

Bir dil ki karâr eyleye zülf-i siyehinde
Âsûdedir ol sâye-i taraf-ı külehinde (Yahyâ Divanı, sf. 202, 355. gazel, 1. beyit)

Şehîd-i ‘aşkın için kara başlıdır zülfün
Turur müdâm anınçün libâs-ı mâtemde (Yahyâ Divanı, sf. 204, 359. gazel, 4. beyit)

Leb-i yâre tolaşmagı hatt-ı hod-gâmdan gördük
Ayağa düşmek ol zülf-i mu’anber-fâmdan gördük (Yahyâ Divanı, sf. 291, Beyit 54)

Rişte-i cânı sar ol kâkül-i müşgîn-târe
Dönsün ol zülf-i siyeh sünbül-i gîsû-dâre (Yahyâ Divanı, sf. 296, Beyit 91)

Heman hitâb edüp ey âftâb-ı nâz dedim
Ki ey fedâ o siyeh zülfe nâfe-i Tâtâr (Nedim Divanı, sf. 32, Kaside 7, 14. beyit)

Kapladup gül-penbe şâli ferve-i semmûruna
Ol siyeh zülfü döküp ol sîne-i billûruna
Itr-ı şâhîler sürüp ol gerden-i kâfûruna
Iyddır çık nâz ile seyrâna kurbân olduğum (Nedim Divanı, sf. 251, Musammat 25, 4. bölüm)

Kebûd çeşmi bî-rahm etdi nigâhın

‘Aşıkların göğe çıkardı âhın

Sordum gerdeninden zülf-i siyâhın

Bir cevâb vermedi akdan karadan (Nedim Divanı, sf. 269, Musammat 45, 2. bölüm)

Bir cebînin bir dahı zülf-i siyeh-fâmın bilir

Dil ne subhun fark eder bi’llah ne ahşamın bilir (Nedim Divanı, sf. 291, 36. gazel, 1. beyit)

Tezerv-i hoş-hırâmım sînem olsun cilvegâhın gel

Hümâveş sâye salsın başıma zülf-i siyâhın gel (Nedim Divanı, sf. 314, 77. gazel, 1. beyit)

Çeşm ü ebrûya kafâdârsın ey zülf-i siyâh

Sen de kâfirsın o kâfirlere imdâdın için (Nedim Divanı, sf. 321, 92. gazel, 3. beyit)

Sanır idim ki ‘anberi attârlar satar

Cânım şemîm-i zülf-i siyeh-fâmın almadan (Nedim Divanı, sf. 327, 104. gazel, 3. beyit)

Seher-i ıyd celî maşrık-ı ruhsârında

Leyle-i kadr hafî zülf-i siyeh-fâmında (Nedim Divanı, sf. 340, 128. gazel, 4. beyit)

Cân murgu kim dolaştı kara zülfü ağına

Müşkil tuzağa düştü aceb ola mı rehâ (Şeyhî Divanı, sf. 98, 2. gazel, 4. beyit)

Leylî saçında silsileye düşmeyen gönül

Mecnûn işin nite bile kim âkılânedir (Şeyhî Divanı, sf. 136, 40. gazel, 5. beyit)

Kaçan kim zülf-i şebrengîn yüzüne şeh nikâb eyler

Gününü âşıkın gör kim nice bî-âfitâb eyler (Şeyhî Divanı, sf. 159, 63. gazel, 1. beyit)

Şâhâ kara saçınla bu muydu karârımız
Yakıp karara komaya sabr u karârımız (Şeyhî Divanı, sf. 175, 79. gazel, 1. beyit)

Benefşe zülfüne her dem hezâr ahsente ey mehrû
Kim ana sünbül ü anber gulâm olmuş eli bağlu (Şeyhî Divanı, sf. 242, 146. gazel, 1. beyit)

Üsrüb-i bâmı siyeh perçem-i mahbûbândır
Zıll-i şeh-per-i hümâ sâye-i Tûbâdır bu (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 139, Tarih 35, 13.beyit)

Bak o mehin zülf-i siyeh-târna
Cân geçinir dârına ber-dârına (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 167, Terci-i bend 1, 34.beyit)

Zulmet-i harfde seyyâre-i ma'nâ Gâlib
Gevher üşkûfesidir zülf-i siyehden görünür (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 280, 56. gazel, 7.beyit)

Hattı sevâd-ı nâme-i a'mâli nesh eder
Zülf-i siyâhı tevbeyi işkeste gösterir (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 282, 58. gazel, 3.beyit)

Çeşmim acı yaş ile ağularla kanupdur
Cism ise yanupdur
Ol zülfü siyeh n'eyleyem efsâne salupdur
Gönlüm usanupdur (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 292, 74. gazel, 1.beyit)

Zülf-i siyâhı kaydına düşmek cünûn imiş
Hâl-i ruhu derûnlara dâğ-ı derûn imiş (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 325, 133. gazel, 5.beyit)

Tâ gerden-i sefidine inmiş o kâfirin
Sünbül gibi bu zülf-i siyeh-târı n'eyleyim (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 374, 224. gazel, 2.beyit)

Çın çın etse o büt-i ejder zülf-i siyehin
Nâf-ı âhûya tolar havf ile kan n'olsun bu (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 397, 269. gazel,
7.beyit)

Bozmaz safâ-yı mihr-i ruhun kâkül-i siyâh
Afv-ı Hudâya nisbet ile böyledir günâh (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 441, Kıt'a 36, 2.beyit)

Ben zülf-i siyehden ederim yâra hitâb
Yâr ise verir hemân bana câm-ı şarâb (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 447, Rübai 27, 1.beyit)

Kesilmez ârzû-ı rişte-i zülf-i siyâhından
Hevâ-yı dâma düşmüş bir hümâ-yı lâ-mekânterdir (Nailî Divanı, sf. 106, Kaside 26,
24. beyit)

Nihândır bûy-ı fitne târ-ı anber-fâm-ı zülfünde
Nice subh-ı kıyâmet muhtefidir şâm-ı zülfünde (Nailî Divanı, sf. 150, Musammat 8/3,
1. beyit)

Bin dil tutulur yine o sayyâd-ı füsûnun
Dâm-ı şiken-i zülf-i siyeh-fâmı tehîdir (Nailî Divanı, sf. 195, 90. gazel, 6. beyit)

Kesilmez ârzû-yı rişte-i zülf-i siyâhından
Hevâ-yı dâma düşmüş bir hümâ-yı lâmekân-terdir (Nailî Divanı, sf. 210, 127. gazel,
3. beyit)

Değildir dillerin âhı siyeh zülfünde tâb-endâz
Meğer şâm-ı garîbânda çerâğ-ı rûşen olmazmış (Nailî Divanı, sf. 231, 176. gazel, 4.
beyit)

Bakamaz rûyuna dil zülf-i siyâh olmayıcak
Tâb-ı hüsne døyemez perde-i âh olmayıcak (Nailî Divanı, sf. 239, 194. gazel, 1.
beyit)

Sayd eder bin dili bir dâm ile zülf-i siyehin
Düşürür bir dili bin dâma şikenc-i külehin (Nailî Divanı, sf. 240, 197. gazel, 1. beyit)

Artırdı cünûnun heves-i zülf-i siyehtâr
Bir hastasın ey dil ki şeb-i târda kaldın (Nailî Divanı, sf. 249, 217. gazel, 4. beyit)

Feth oldu kilîd-i der-i gencîne-i bahtım
Zülf-i siyehinden yine bir iki tel aldım (Nailî Divanı, sf. 259, 240. gazel, 5. beyit)

Nâfe-i âhû-yı deşt-i dil ü cân her demde
Anberîn kâkül-i müşğînine kurbân olsun (Nailî Divanı, sf. 275, 276. gazel, 5. beyit)

Âh-ı dilden ham olup tabla-i attâra döner
Nâfegûn hâl ile ol turra-i müşkîn-i siyâh (Nailî Divanı, sf. 300, 334. gazel, 2. beyit)

Girihler kim olur peydâ o zülf-i müşk-fâm üzre
Düşer hayret süveydâ-yı dil-i âşüfte-kâm üzre (Nailî Divanı, sf. 309, 356. gazel, 1. beyit)

Mûy-ı şeb-reng dümi leyle-i kadr-i ramazân
Na'l-i zerrîn-sümi yek-şebe mâh-ı şevvâl (Nef'î Divanı, sf. 166, Kaside 36, 33. beyit)

Lâlesi hâl-i rübâyende-i rûy-ı dilber
Sünbülü bâc-ı sitânende-i zülf-i müşğîn (Nef'î Divanı, sf. 200, Kaside 47, 7. beyit)

Sanki bir dilber-i ferruh-ruh ü meh-tal'atdır
Gecesi ana siyeh-kâkül ü müşğîn-perçem (Nef'î Divanı, sf. 219, Kaside 51, 6. beyit)

Ne kalem bir büt-i ra'nâ ki hırâmân olsa
Zîr-i pâyında kılar zülf-i siyâhın derhem (Nef'î Divanı, sf. 221, Kaside 51, 37. beyit)

Değil hatt-ı mu'anber sâye-i zülf-i siyâhıdır

Değil ebrû-yı pür-çîn gamzenin perr-i külâhıdır (Nef'î Divanı, sf. 295, 31. gazel, 1. beyit)

Bin nâfe mi var her ham-ı zülf-i siyehinde

Bu bûy-ı dil-âvîz nedir hâk-i rehinde (Nef'î Divanı, sf. 333, 109. gazel, 1. beyit)

Zülf-i siyehin mi hat-ı anber-şiken üzre

Yâ sâye-i sünbül mü döşenmiş çemen üzre (Nef'î Divanı, sf. 334, 111. gazel, 1. beyit)

Acemde cezbe-i dîdârının şurîdesi bîhad

Esir etmiş kara zülfü de iklim-i Karamanı (Hayâlî Divanı, sf. 58, Kaside 21, 4. beyit)

Dişin lü'lü lebin mercan ruhun bahr-i melâhattir

İki zülfün meheng ol bahre kaşun mevc-âfettir (Hayâlî Divanı, sf. 106, 51. gazel, 1. beyit)

Şimdi serdâr-ı mülk ü hüsn olana

Tûğ-ı şâhî siyah perçemdir (Hayâlî Divanı, sf. 122, 96. gazel, 2. beyit)

Nola dûr olmazsa yüzünden iki zülf-i siyâh

Bu meseldir gence erse etmez anı mâr terk (Hayâlî Divanı, sf. 194, 304. gazel, 3. beyit)

Gerdenimde deme bu zülf-i siyâhımdır benim

Hay zalim boynuna düşmüş günâhımdır benim (Hayâlî Divanı, sf. 211, 349. gazel, 1. beyit)

Rûzu ruh-ı dilber gibi rûşen-ter ü şeffâf

Şâmı çü-ham-ı zülf-i siyeh müşg-feşândır (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 269, Kaside 28, 4. beyit)

Ol mehün ŧeb-reng-i zülf ü lezzet-i kand-i lebin
Ey sabâ ugrarsan ehl-i ŧâm'a sor sorma bana (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 279,
5.gazel, 3.beyit)

Ref' edip zülf-i siyâhın ayun on dördü gibi
Eyledi 'arz-ı cemâl ol meh-i tâbende bu ŧeb (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 283,
11.gazel, 3.beyit)

Refik olup o siyeh zülf düzd-i gamze ile
Nukûd-ı gönlümü etdi benim serîka o ŧûh (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 286, 15.gazel,
7.beyit)

Düşdükçe subh-ı rûyına ŧeb-reng-i zülf-i yâr
Râh-ı nigâha perde olur hâb ne dersiniz (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 313, 54.gazel,
5.beyit)

Etmîŧ ihâta zülf-i siyâh rûy-ı alını
Olmuş nihân zîr-i hicâb içre mâhımız (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 314, 55.gazel,
5.beyit)

Kıldun girifte zülf-i siyeh-târa gönlümü
Havfum budur ki oynayamam böyle telde ben (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 336,
88.gazel, 5.beyit)

Nice düzd-i nigâhım bûse-çîn-i rûy-ı yâr olsun
Sen ey zülf-i siyeh ser-hadd-i hüsninde karakolsun (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 341,
96.gazel, 1. beyit)

Sevdâ-zede-yi zülf-i siyeh-kâr deglsin
Sen bencileyin kayda giriftâr deglsin (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 345, 102.gazel, 2.
beyit)

Düſer yâ gird-i girdâba ya ugrar kara sevdâyâ
Dil-i üftâdede sevdâ-yı zülf-i kara oldukça (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 348,
105.gazel,7.beyit)

Murg-ı dil sayd olacak mertebe ahmak degül a
Halka-i zülf-i siyâhı o mehün fak degül a (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 348,
106.gazel,1.beyit)

O siyeh zülf-i perîſâna dokundukça sabâ
Hâl-i zâr-ı dil-i dîvâne gelir hâtırına (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 350, 109.gazel,
9.beyit)

Esbâb-ı hüſündür güzele zülf-i siyeh-târ
Esbâna gelir revnak-ı dîger yeſelerle (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 354,
115.gazel,6.beyit)

Al ruhsâra dökülmüſdü siyeh gîsûlar
Gûyiyâ bir yere ſeb-bû ile gül deste idi (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 363, 127.gazel,
3.beyit)

Kılma ey meh rûyuna gîsû-yı ſeb-rengün nikâb
Hasretünle bezm-i meyde olmasın bagrım kebâb
Pek niyâzımdır efendim etme ‘azm-i câme-hâb
Böyle cây-ı dil-güſâda eyle zevk-ı mâh-tab (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 389,
Murabba 20,1.bölüm)

Bilmezlik ile ülfet-i dildâra girişdim
Ârâyîſimi renciſ-i hicrâna degiſdim
Çün ſâne o gîsû-yı siyeh-fâma iliſdim
Oldum yine onmayacak derde giriftâr (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 400, Murabba 35,
1.bölüm)

Seyr et ol űuhun nigâhın
Aslı yokdur âh ü vâhun
Der gören zülf-i siyâhın
Varsa budur saçlı sünbül (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 430, Murabba 77, 4. bölüm)

Yâr iken o meh bana niçün âh edeyim boş
Ol zülf-i siyâh ile bu günlerde başım hoş
Bayram gelediden berü çün pûş-ı şâl-veş
Bend etdi beni kendine bir űuh-ı gül-endâm (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 431,
Murabba 79, 2. bölüm)

Gayrı âzâd olamaz bende mahabbetden ten
Fıkr-i zülf-i siyeh-i yâr ile bağlandı beden
Başımı kaşımaga degmez elim zîrâ ben
Bir pesendîde-edâ dilbere mecbûr oldum (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 445, Murabba
99, 3. bölüm)

Sakınıp bir nîm nigâhun
‘Âşıkun alırsan ‘aklın
Çıkalı zülf-i siyâhun
Urdu sünbüller karaya (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 473, Murabba 137, 4. bölüm)

Sünbül ham-ı zülf-i siyehün görsün utansın
Gül reng-i ruhun seyr-ile bin renge boyansın
Bülbül düşüp ‘aşk âteşine yansın uyansın
Gel gülşene ey körpe nihâl-i gül-i nahvet (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 480, Murabba
147, 2. bölüm)

Müşg-i Rûmi’yle buhûr-ı Meryem’i
Bağlamış târ-ı siyâh-ı perçemi
Bu letâfetle görüp ol gül-femi

Gösterir bülbül güle gül bülbüle
Şöhretün verdi cihâna gulgule (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 519, Murabba 196, 2. bölüm)

El desteleyip destüne gîsû-yı siyâhun
Sünbüllerüni kendi elünle demed eyle (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 693. beyitler 7, 1. beyit)

ş. Sakal / Ayva Tüyü

Sakal/ayva tüyü için şairlerin tutumu değişiktir. Bazen yüzde bir cazibe ve güzellik unsuru olarak ele alınırken bazen de tamamen güzelliği yok eden bir unsur olarak telakki edilmektedir.²²³

Ayva tüyleri genellikle siyah rengi sebebiyle ele alınmakta; misk, anber, sevda, kara gün, kara baht gibi sözler bu hususa uygun olarak zikredilmektedir.²²⁴

Her kimin kim bir kamer-ruhsâr-ı mihr-efzâsı yok
Gûyiyâ hâr-ı siyehdir kim gül-i ra'nâsı yok (Ahmet Paşa Divanı, sf. 187, 143. gazel, 1. beyit)

Hat cevher-i sebz-i âb-ı şemşîr
Mehtâb-ı siyeh-bahâr-ı Keşmîr (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 114)

Âh-ı dilin etme zengî-i mest
Âyîne-i Aşk'ı etme işkest (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 186)

Nâr-ı gama düşdi bu gubâr iy saçı müşgîn
Çün hatt-ı siyeh niçe yana nâra benefşe (Rumelili Za'îfî, sf. 38, 46. beyit)

Hatt-ı siyâh u turra-i 'anber-feşâna bak
Evvel zuhûr-ı fitne-i âhir zamânı gör (Bâkî Divanı, sf. 148, 77. gazel, 2. beyit)

²²³ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 236- 237.

²²⁴ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 270.

Hûb olur ‘ârızun üstinde o hatt-ı müşgîn
Âb-ı nâb içre turur tâze vü hoş-ter sünbül (Bâkî Divanı, sf. 65, Kaside 24, 35. beyit)

Yaraşır safha-ı ruhsârına hatt-ı siyehin
Hoş-nümâdır hatt-ı reyhânile ahmer kâgaz (Yahyâ Divanı, sf. 47, 45. gazel, 4. beyit)

Mahv eder revnak-ı ruhsârını hatt-ı siyehin
Kangı gündür ki anın âhiri ahşâm olmaz (Yahyâ Divanı, sf. 93, 139. gazel, 3. beyit)

Ruhsârın üzre hatt-ı siyâh etmesin hücûm
Maglub olur mu bir ‘araba pâdişâh-ı Rûm (Yahyâ Divanı, sf. 150, 252. gazel, 1. beyit)

Rûyunda karâr etmege yüz tutmuş idi dil
Ardınca imiş hatt-ı siyeh-kârı ne bilsin (Yahyâ Divanı, sf. 154, 260. gazel, 2. beyit)

Geldi mülk-i hüsnüne hatt-ı siyeh mushaf-be-dest
Sen dahı ey kâfir-i nahvet müselmân olmadın (Nedim Divanı, sf. 309, 68. gazel, 3. beyit)

Böyle çâpük geldin ey hatt-ı siyeh ruhsârına
Var ise pervâza meşk etdin piristolarla sen (Nedim Divanı, sf. 326, 103. gazel, 3. beyit)

Gören ‘izârına hatt-ı siyâh-tâb içre
Nühüfte berk-i gül-i ter sanır kitâb içre (Nedim Divanı, sf. 344, 135. gazel, 1. beyit)

Rûzumu tîre ederse şebimi rûşen eder
Dûd-ı âhım gibidir hatt-ı siyehfâm bana (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 250, 4. gazel, 6. beyit)

Bir gün o kâfir ehl-i dile terk-i kîn eder
Hatt-ı siyâhı gamzeye telkîn-i dîn eder (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 285, 62. gazel, 1. beyit)

Tıraş etme ruhundan sevdiğim hatt-ı siyâhın gel
Geçirme tîğdan ey bî-emân kendi sipâhın gel (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 361, 198. gazel,
1.beyit)

Şeb-i Kadrın beyâz-ı subhun almış sâde ruhlar hep
Leb-i hat-âverâna bâde süzmüşler siyâhından (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 382, 237. gazel,
3.beyit)

Küfrüne fetvâ verirken vesmenin hatt-ı siyâh
İ'tikâdına hâlel verdin bu gîsûlarla sen (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 387, 246.gazel,
4.beyit)

Ol rûy-ı âteşine gelince hat-ı siyâh
Yakdı derûnu şu'lelenip hatt-ı sebz âh (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 441, Kıt'a 36, 1.beyit)

Almış âşık cemâli hatt-ı siyâh
Geç geçenden güzeştelenmiş o mâh (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 460, beyt 68)

Sihriyle memleket-i fitneyi etmiş teshîr
O gazâlâne nigâhınla o hatt-ı siyehin (Nailî Divanı, sf. 240, 197. gazel, 4. beyit)

Hat ki siyeh bahârdır bâğ-ı ruhunda sürme-reng
Kâbil-i savt olur mu hiç nâle-i andelîb-i cân (Nailî Divanı, sf. 266, 254. gazel, 2.
beyit)

Mâh-ı dü-rûze kâste-mânend Nâ'ilî
Gösterdi halka kendin o hatt-ı siyâh-ı nev (Nailî Divanı, sf. 286, 301. gazel, 5. beyit)

Gird-i la'inde degül hatt-ı siyâh ol mâhun
Vasf-ı kand-i lebi yazıldı Semerkand'a bu şeb (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 283,
11.gazel, 2.beyit)

VÂSIFÂ sevmek ise kasdun o sâde-rûyu
Gelmeden hatt-ı siyâh-ı ruhu gel deftere geç (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 285,
13.gazel, 7.beyit)

Hatt-ı nev dâ'ire-i hüsnüne vermez noksân
Reng-i sevdâ-yı kelef mâh-ı münevverde de var (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 289,
20.gazel, 2.beyit)

Rûz-ı cemâli hattı siyeh-şâm kılmadan
Satsın metâ'-ı nâzı zamân-ı revâcıdır (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 298, 32.gazel,
7.beyit)

Degül hatt-ı siyeh dîrîne 'âdetmiş güzellerde
Berây-ı mâtem-i hûbî cemâli kara bağlarmış (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 315,
58.gazel, 4.beyit)

t. Ten

Bir mâh-ruh-ı siyâh-çerde
Çün âb-ı bekâ verâ-yı perde (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 114)

Bak bak felek-i siyâh-kâre
Âyîne götürdi Zengibâre (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 272)

u. Toprak / Taş

Toprak, en fazla sevgili veya övülenin ayağını ifade maksadı ile kullanılmaktadır. Sevgilinin makamı yükseklerde düşünüldüğünden, onun ayağına toprak olmak aşığı yüceltir. 'Hâk-i siyâh' sözü ile toprağın rengi ifade edilmektedir.²²⁵

Klasik Türk şiirinde sık rastlanan bir durum ise aşığın sevgilinin ayağının tozunu gözüne sürme diye çekmek için can atmasıdır. Sevgilinin ayva tüyleri de gubâr, toz toprak olarak ele alınmaktadır.²²⁶

²²⁵ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 505.

²²⁶ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 154.

Cevher eyler çün kara toprağı lûtfun tâbişi
Gam değıl etmezse ayruk sengden gevher güneş (Ahmet Paşa Divanı, sf. 66, Kaside
19, 38. beyit)

Bir kara toprağım ihyâ-yi memât etmek için
Yağsa cûdun bulutundan nola nisân-ı kerem (Ahmet Paşa Divanı, sf. 70, Kaside 20,
29. beyit)

Hak-i siyehde gör nice pinhân olur yatar
Ol devlet âfitâbı ki gerdûn penâh idi (Ahmet Paşa Divanı, sf. 91, Kaside 29-3, 9.
beyit)

Hak-i siyehde Yûsuf-ı gül pîrehen yatıp
Nesrin utanmadan giye gül-gûn kabâ diriğ (Ahmet Paşa Divanı, sf. 114, Kaside 44, 3.
beyit)

Bu merâtib ne cihettendir sana dedim dedi
Ben kara toprağı ihyâ etti ol zıll-i Hudâ (Ahmet Paşa Divanı, sf. 294, Tarih -5, 2.
beyit)

Ârâma ayak direrse gâhî
Kara taş eder yem-i siyâhı (Şeyh Galib, Hüsni ü Aşk, sf. 306)

Bir kal'a ki Sûmenâta benzer
Her seng-i siyâhı Lâta benzer (Şeyh Galib, Hüsni ü Aşk, sf. 346)

Sensen hurşîd ü men siyeh hâk
Ver âteş ü al cevher-i pâk (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 80)

Ursa Hacer-i mübâreke baş
Yumşana eger ola kara daş (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 210)

‘Alevlerdür duhân içre görünür tîgler gûyâ
Ne dem gerd-i siyâhı rezm-gâhı kılsa zulmânî (Bâkî Divanı, sf. 17, Kaside 5, 13.
beyit)

Hirâsân oldı a’yân-ı Horâsân gözlerin açdı
Sabâ gerd-i siyâhın sürmesiyle İsfahân üzre (Bâkî Divanı, sf. 25, Kaside 8, 13. beyit)

Hayâl-i hâl-i ruhsârın yog anun çünki gönlinde
Ne basdı bagrına seng-i siyâhı Ka‘be yâ kıblem (Bâkî Divanı, sf. 306, 333. gazel, 3.
beyit)

Bu gussadan ciğeri hûn olan du‘ası ile
Mezârı toprağını müşg-fâm eyleyesin (Necatî Beg Divanı, sf. 122, Mersiye 7, 4.
beyit)

Kara toprağa karmağıl kayırmaz kakıyıp kanım
Kulunam kapına geldim benim devletli sultânım (Necatî Beg Divanı, sf. 314, 368.
gazel, 1. beyit)

Alemin ma’ mûresinden kalmadı taş üzre taş
Döneli bağrın kara taşa tenin ak mermere (Necatî Beg Divanı, sf. 350, 449. gazel, 7.
beyit)

Âlemin ma’ mûresinde kalmadı taş üzre taş
Döneli bağrın kara taşa tenin ak mermere (Necatî Beg Divanı, sf. 373, 499. gazel, 3.
beyit)

Sengden dil kemmi yâ seng-i siyâhı la’l eder
Âfitâb-ı feyz-bahşâ-yı bülend-ahter mi yok (Yahyâ Divanı, sf. 115, 182. gazel, 4.
beyit)

Çeküp tîğ-ı cihâdı hamdü'lillah kıldı efkende
Adûnun tenlerin hâk-i siyâha serlerin kana (Nedim Divanı, sf. 68, Kaside 17, 27.
beyit)

Hücûm-ı satvetinden şimdi hem-çün lâlezâr etdi
Acem iklîminin hâk-i siyâhın kanlı peykanlar (Nedim Divanı, sf. 128, Kıtalar 3, 5.
beyit)

Hasret-i çeşminle ben hâk-i siyâh olsam dahı
Baht âhir sürme-i çeşm-i gazâl eyler beni (Nedim Divanı, sf. 351, 147. gazel, 8. beyit)

Şol mey durur ki cur'ası hicrinde câm-ı Cem
Kanını katre katre kara yerde nûş eder (Şeyhî Divanı, sf. 75, Musammat 1, 2. bölüm)

Tursun nazar-ı terbiyet-i Şems-i Hudâda
Vakt' ile olur seng-i siyeh gevher-i elmâs (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 323, 129. gazel,
14.beyit)

Aslın egerçi hâk idi ammâ aceb bu kim
Hâk-i siyehle hiç zerin imtizâcı yok (Nailî Divanı, sf. 132, Musammat 1/2, 6. beyit)

Hâk-i siyâha kim kodular cism-i pâkini
San defn-i zulmet eylediler kabre nûr ile (Nailî Divanı, sf. 133, Musammat 1/6, 2.
beyit)

Sarardır zikr ü fikrin çehresin ebrâb-ı tevhîdin
Siyeh hâki zer eyler kîmyâdır yâ Resûlallah (Nailî Divanı, sf. 153, Musammat 12, 3.
beyit)

Var ise seng-i siyâh-ı kalb-i âşıkdır mihek
Yohsa o şuhun ayâr-ı hüsn ü ânın kim bilir (Nailî Divanı, sf. 197, 97. gazel, 2. beyit)

Cevher-i feyz-i ilâhî amel-i hâlisdir

Yoksa ey hâce siyeh hâkine zer vermezler (Nailî Divanı, sf. 209, 126. gazel, 3. beyit)

Biz Nâ'îlî kalem-rev-i gam şehriyârıyız

Hâk-i siyâh-ı fakr u fenâ tâc u tahtımız (Nailî Divanı, sf. 218, 145. gazel, 6. beyit)

Yeksân gören âyîne-i ruhsârını mehle

Yâkûtu berâber mi tutar seng-i siyehle (Nailî Divanı, sf. 310, 358. gazel, 1. beyit)

Ol âteş-i cehende ki oldukça germ-rev

Pîrâmeninde gerd-i siyâhı duhân olur (Nef'î Divanı, sf. 139, Kaside 29, 39. beyit)

Gerd-i siyehde şu'le-i şemsîr-i tâbdâr

Gûyâ sehâb-ı tîrede berk-ı cihân olur (Nef'î Divanı, sf. 139, Kaside 29, 43. beyit)

O verse terbiyet-i eczâ-yı hâke bir günde

Olurdu seng-i siyeh şebçerâğ-ı nûrânî (Nef'î Divanı, sf. 147, Kaside 31, 29. beyit)

Sipihîr kara yere cür'a-veş döker kanın

Habâb-gûne dimâğında olursa bâd-ı gurûr (Hayâlî Divanı, sf. 27, Kaside 1, 3. beyit)

Kara yere dökmege ehl-i zemînin kanını

Aşîkâr ettin hilâlin hançer-i bürrârını (Hayâlî Divanı, sf. 69, Musammet 4, 1. beyit)

Dahî Kârûn ile hâk-i siyehde

Ne denli var ise ey bî-amân genc (Hayâlî Divanı, sf. 102, 37. gazel, 8. beyit)

Yüz suyun kûyunde ister döke kara yerlere

Gönlümü anda çeken ya suyu ya toprağıdır (Hayâlî Divanı, sf. 152, 183. gazel, 3. beyit)

Götürür koynunda bir seng-i siyâhın kûyunun

Vâdi-i aşk içre Ka'be sine-çâkindir senin (Hayâlî Divanı, sf. 184, 276. gazel, 2. beyit)

Yolunda dilberin hâk ol tarik-i bîbedeldir bu
Zer-i hâlis eder hâk-i siyâhı bir ameldir bu (Hayâlî Divanı, sf. 249, 460. gazel, 1. beyit)

Şerm etmese hattından edip aşağı başın
Olmazdı berâber kara topraga benefşe (Hayâlî Divanı, sf. 276, 538. gazel, 3. beyit)

ü. Yazı / Kalem / Mühür / Mürekkep

Şiirlerde yazı ile ilgili olarak hatt, nokta, kalem, devat, kırmızı ve siyah mürekkep zikredilmektedir.²²⁷ Klasik şiir geleneğinde şairler insan dışında şiirlerinde kullandıkları somut-soyut kavramları genellikle hâl ve vasıflarını, düşünce ve tasavvurlarını vermek üzere bir vasıta olarak kullanmışlardır. Kalemin kara yazması, mürekkebin, mührün siyah olması şairlerin duygularındaki ifadelerinde bir vasıta olarak kullanılmasından ileri gelmektedir.

Kitâbı sun'-ı Yezdân bî-hatâdır doğru bak Ahmed
Kalem yazmadı levh üzre çü bir harf-ı siyâh egri (Ahmet Paşa Divanı, sf. 277, 331. gazel, 7.beyit)

Nev-'arûs-ı çemene mâşitadur fasl-ı bahâr
Kim anun hâme-i müşgînine benzer sünbül (Bâkî Divanı, sf. 63, Kaside 24, 13. beyit)

Nasihât-nâme-yi gördüm benim derdimden oy vermez
Necâtî'nin kara yazılı bir divânını buldum (Necatî Beg Divanı, sf. 310, 359.gazel, 5. beyit)

Etdi isbât hatt ile nesebin
Şecere oldu sanki hatt-ı siyâh (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 156, Tarih 59, 3.beyit)

Ya ref'etmiş kefi beyzâ-yı Mûsîdir sevâdında
Siyeh tuğrâsıdır üstâd-ı tezhîb eylemiş anı (Nailî Divanı, sf. 127, Kaside 36, 17. beyit)

²²⁷ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 181.

Siyeh kalem yaraşır şâhnâme-i hüsne

Hat-âver olmasa meclisde tâze bakmazlar (Nailî Divanı, sf. 180, 57. gazel, 3. beyit)

Nazm-ı rengînimi kim yazsa midâd-ı siyehin

Gösterir aks-i safâ-güsteri yâkût-ı müzâb (Nef'î Divanı, sf. 153, Kaside 32, 55. beyit)

Midâd-ı surh u siyehle yazıp hat-ı şî'rim

Edince hâmemi geh şu'le-pâş u geh şebgûn (Nef'î Divanı, sf. 246, Kaside 58, 31. beyit)

Gark eder bir noktada nûr-ı siyâha âlemi

Ârifin sermâye-i kilik-i siyâhı böyledir (Nef'î Divanı, sf. 299, 38. gazel, 3. beyit)

8. YEŞİL

Yeşil renk klasik şiirde ahdar, harda, neftî, sebz, sebz-fâm, sebz-reng, sebzîn, zümürüd, zümürüdî gibi sözcükler ve terkipler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bazı beyitlerde yeşillenmek ve yeşertmek eylemleri şeklinde de kullanımı görülmektedir:

Cihânı tutdu bu keyfiyyet aşk-ı Bîcân-veş

Yeşerdi neşve-i Nevrûz ile der ü dîvâr (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 73, Kaside 15, 3.beyit)

Hurûş etdi yine bahr-ı neşâtım mevc-i deryâdan

Yeşillendi bahâristân-ı şevkim seyr-i sahrâdan

Ko olsun gonca-i tab'im küşâde nûş-ı sahbâdan

Bu dem bir özge demdir mevsim-i câm-ı ferah-zâdır (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 408, Murabba 45, 2.bölüm)

Yeşil renk şu başlıklar altında tasnif edilmiştir.

a. Ağaç / Yaprak / Toprak

Klasik Türk şiirinde çemen, bağ, bostan gibi yerlerde çiçeklerin yanında ağaçlar da görülmektedir.²²⁸ Neşv û nema bakımından bulutla ve neticede su ile olan münasebeti yaprakları ve meyve vermesi ve çemen, sahra gibi gezinti yerlerinin ehemmiyetli bir unsuru olması gibi hususlar beyitlerde ağaç için tespit edilen unsurlardır.²²⁹

Geh şeb-i Fir'avne ızhâr-ı yed-i beyzâ ider
Gösterür hadrâ şecerden Mûsîye geh nâr şem' (Rumelili Za'îfi, sf. 184, 5. beyit)

Bir berg-i sebz diye sunup düşmana ecel
Döndürdü hasm çehresini za'ferâna tîğ (Necatî Beg Divanı, sf. 74, Kaside 11, 43. beyit)

Bağa gel kim eyledi peydâ Yed-i Beyzâ semen
Gözün aç kim gösterir ahdar şecerde nâr gül (Necatî Beg Divanı, sf. 82, Kaside 15, 7. beyit)

Yâ Rab cihânda sebze kimdir kul olmayan
Kim tâc-dâr nergis ola şehriyâr serv (Necatî Beg Divanı, sf. 101, Kaside 21, 57. beyit)

Yanar iken şecer-i ahdar içre gül nâra
Aceb mi lâle gibi dil ciğer kılsa kebâb (Şeyhî Divanı, sf. 71, Kaside 15, 14. beyit)

Ne berg-i huşk cihân sebz-i hurrem oldu tamâm
Enâr hâsıl eder şimdi sînesinde çenâr (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 74, Kaside 15, 13.beyit)

Farz et bu nazmı hûşe-i rûy-ı nigârdır
Bir berg-i sebz Gâlib-i şîrîn-cevâb olur (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 92, Kaside 25, 18.beyit)

²²⁸ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 534.

²²⁹ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 467.

Tevfik-i Hakka mazhar ola her umûrda
Gâlib bu berg-i sebzi ana bî-riyâ verir (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 94, Kaside 26, 18.beyit)

Ne merkad bir zümür-rüd-devha-i ilm-i ledünnîdir
Bahâr-ı dîni kılmış sebz-i hurrem eyleyip ihyâ (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 101, Tarih 1, 3.beyit)

Tûde-i müşğ ü zeberced bir yeşil yaprağadır
Mevt-i ahdardır eden kâşâne-i Rıdvânı sebz (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 311, 108. gazel, 10.beyit)

Bu beyti istimâ etsin geçenler rehğüzârımdan
Bu anlansın zebân-ı sebze-i hâk-i mezârımdan (Nailî Divanı, sf. 149, Musammat 7/3, 2.beyit)

Ya nâ-şüküfte yeşil berk içinde zanbaktır
Ki gonca iken ola pîç pîç ü tûlânî (Nef'î Divanı, sf. 146, Kaside 31, 13. beyit)

Konup çeng edicek bülbül nihâl-i gülbün-i sebzi
Gümüş telden dizer ebr-i bahârî anaevtârî (Nef'î Divanı, sf. 211, Kaside 49, 13. beyit)

Gonca mıdır sebz-gûn berk içre yâ almış ele
Bâde-i surh ile pür bir sâğar-ı pîrûze gül (Nef'î Divanı, sf. 315, 72. gazel, 3. beyit)

Geldikçe berg-i sebz ile doğruluban Şehâ
Bu tekyegâh-ı âleme dervîş-vâr serv (Hayâlî Divanı, sf. 43, Kaside 11, 23. beyit)

Verdi bu bağın Hayâlî reng-i rûyundan haber
Şol hazân bergi gibi geh sebz ü gâhi zerd olan (Hayâlî Divanı, sf. 241, 438. gazel, 5. beyit)

b. Ayva Tüyü

Ayva tüylerinin yeşil çemene teşbihi zülfün sünbüle, benefşeye; yanağın mehtaba, zülfün geceye; gözün nergise teşbihi ile ilgilidir. Kimi zaman şairlerce dudak câna, ayva tüyleri can otuna teşbih edilmiştir.²³⁰ Ayrıca yağmurların yağması ve bitkilerin yeşermesi ile sevgilinin yeşil ayva tüyü arasında renkle ilgili bir benzerlik de kurulmaktadır.²³¹

Sakınıp lâ'l-i dür-bârı yavuz gözden yavuz dilden
Yazılmış hatt-ı jengâri yavuz gözden yavuz dilden (Ahmet Paşa Divanı, sf. 229, 231.
gazel, 1. beyit)

Dürc-i yâkûtunda lâ'lin derc edip cân nakdini
Bir zümürüd kufi urdu bu hat-ı reyhân ana (Ahmet Paşa Divanı, sf. 119, 1. gazel, 4.
beyit)

Hatt-ı sebz olmuş bedîd ol gerdan-i kâfûrdan
Ey aceb çıkmış zümürüd ma'den-i billûrdan (Nedim Divanı, sf. 329, 107. gazel, 1.
beyit)

Edüp zuhûr-ı hat-ı sebz-fâm-ı jengârî
Dü hâbe mahmile dönmüş harîr-i ruhsârî (Nedim Divanı, sf. 375, Matla 21)

Rûzumu tîre ederse hat-ı sebzi o mehin
Bir felek mâh-ı münevver verir ahşam bana (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 250, 4.gazel,
5.beyit)

Aks eden mir'ât-ı ruhsâra o hatt-ı sebz-reng
Cevher-i şemşîr-i ebrûdur desem bî-câ mîdır (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 305, 99. gazel,
3.beyit)

²³⁰ Mehmet Çavuşoğlu, *a.g.e.*, s. 175.

²³¹ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 379.

Tâ edince hatt-ı la'lin nev-bahâr-ı cânı sebz
Hûn-ı eşk etdi zümür-rûd-rîze-veş müjgânı sebz (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 310, 108.
gazel, 1.beyit)

Bâreke'llâh hat-ı sebz-i letâfet-bahşâ
Levha-i rûy-ı pür-envârına mâşâ'a'llâh (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 410, 295. gazel,
2.beyit)

Ol rûy-ı âteşine gelince hat-ı siyâh
Yakdı derûnu şu'lelenip hatt-ı sebz âh (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 441, Kıt'a 36, 1.beyit)

Tâze sevdâ-yı bahâr-ı hat-ı sebz-inle olur
Akl-ı kül mâye-i terkîb-i cünûn-ı fitne (Nailî Divanı, sf. 298, 329. gazel, 4. beyit)

Gonca ağzı serv kaddi çeşmi nergis yüzü gül
Hatt-ı sebzidir çemen bir dilber olmuştur bahâr (Hayâlî Divanı, sf. 84, Musammet,
11. beyit)

Lâl-i nâbıyla hat-ı sebzi hadisin söyledim
Cânı mest ettim gönül miskîni hayrân eyledim (Hayâlî Divanı, sf. 216, 365. gazel, 3.
beyit)

Geldikde hat-ı sebzi kılıp yâra latîfe
'Uşşâku gayrı çayıra sal deyiverdim (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 333, 84.gazel,
5.beyit)

c. Cennet / Bağ / Bahçe / Çimenlik / Yeryüzü

Klasik Türk şiiri geleneğinde bağ her tarafı yeşil ve çimenlerle kaplı olarak tasavvur edilmektedir.²³² Bağ, çeşitli çiçek ve kuşların toplu hâlde bulunduğu yeşillik içerisinde olan bir yerdir. Netice itibariyle o, dört başı mamur bir tabiat manzarası arz etmekte ve bu tabiat daha çok ilkbahar mevsimine has bir şekilde olmaktadır. Çemen de

²³² Mehmet Çavuşoğlu, *a.g.e.*, s. 280.

bağ ve bostana benzemektedir ve ana unsuru yeşil ottur. Çemen genellikle su kenarında bulunmaktadır.

Mezarda biten yeşillikler, özellikle aşğın mezarı kastedilmek üzere beyitlerde sık sık kullanılmaktadır.²³³

Tâ zümürüd sebze-zârında sipihrin her seher
Sâgar-ı pirûzeyeye döker mey-i aşfar güneş (Ahmet Paşa Divanı, sf. 67, Kaside 19, 63.
beyit)

Gonca-i lâle deme dağ karasın koparup
Âl vâlâya sarup sebze-de pinhân etdüm (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 486, 197. gazel, 3.
beyit)

Ebr-âver olup bahâr-ı nâsût
Cûş eyledi sebze-zâr-ı lâhût (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 32)

Nevrûz edicek hevâyı nem-nâk
Tûtî peri oldı sebze-i hâk (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 140)

Hızr-ı çemeni yem-i zümürred
Tarh arada zevrâk-ı zeberced (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 150)

Hızr âbı basıp o cây-ı pâki
Sebz eylemiş ol şerîf hâki (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 156)

Tûfân-ı çemen yem-i zümürüd
Yer gök yeşil âlem-i zümürüd (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 326)

Kudretün gül-zârına bir sebze Sidrü'l- muntehâ
Hikmetün şem'ine bir pervâne Cibrîl-i emîn (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 44)

²³³ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 463- 464.

Olmuşdı gül ile sebze-i ter
Fîrûze-fîrûz ü la'l-perver (Fuzulî, *Leylâ ve Mecnun*, sf. 162)

Başdan başa zeyn oldun gülzâr-ı cinân gibi
Ser-sebz gülîstânım vardukça güzellendün (Rumelîli *Za'îffî*, sf. 204, 2. beyit)

Deryâ-yı ahdar oldı çemen mevc urup yatur
Rûy-ı zemîni fasl-ı bahâr itdi yem yeşil (Bâkî *Divanı*, sf. 278, 287. gazel, 3. beyit)

Olmasa idi sayî sehab-ı keremin ger
Olmaya idi şâh-ı emel sebz-i mutarra (Necatî *Beg Divanı*, sf. 50, Kaside 1, 24. beyit)

Saçdı zemine çün yine ebr-i bahâr âb
Kıldı cihân yüzünü yine sebze-zâr âb (Necatî *Beg Divanı*, sf. 57, Kaside 5, 1. beyit)

Hengâm-ı gül durur yine seyr eyle gülşeni
Her gûşe sebze-zâr durur her kenâr âb (Necatî *Beg Divanı*, sf. 57, Kaside 5, 2. beyit)

Gussa denizi garkasını itmege halâs
Hak hâzır etti sebzeyi her yerde Hızr-vâr (Necatî *Beg Divanı*, sf. 59, Kaside 6, 5. beyit)

Bakarsa bâğ-ı behîşt içre filmesel düşman
Görüne gözlerine sebze-i cinân hançer (Necatî *Beg Divanı*, sf. 62, Kaside 7, 23. beyit)

El elden üstün olduğun işitse dostum
Bitirmez idi sebzede bir cûybâr sevr (Necatî *Beg Divanı*, sf. 102, Kaside 21, 69. beyit)

Ser-sebz oldu işret-i bâğî şu resme kim
Sebz oldu kış ü yaz ü harîf ü bahâr serv (Necatî *Beg Divanı*, sf. 103, Kaside 21, 79. beyit)

Âb-ı devlet birle kadrin bûstânı sebz ola
Nice kim devr-i felek dolâb-âsâdır yine (Necatî Beg Divanı, sf. 109, Kaside 23, 29.
beyit)

Dokunsa çeşmi eger jeng-beste mir'âta
Yeşil çemen gibi neşv ü nemâ bulur jengâr (Nedim Divanı, sf. 33, Kaside 7, 40. beyit)

Çün döşendi dirilip ferş-i zümürüd nat'-ı sîm
La'l-i zerrîn bahr-ı zevrakd'eylesin deyrânıdır (Şeyhî Divanı, sf. 51, Kaside 9, 3.
beyit)

Ayağına sebze dîbâ-yı gülistânı döşer
Nola izzet kılsa çün bir heftelik mihmânıdır (Şeyhî Divanı, sf. 51, Kaside 9, 10. beyit)

Zemîn bezedi ferahtan zümürüdîn ferşi
Zamân düzetti bu pîrûze-renk eyvânı (Şeyhî Divanı, sf. 68, Kaside 14, 35. beyit)

Erse Hızr etmez idi bu düne seyr-i zulamât
K'âb-ı hayvân akıdır gülşen-i hadrâ bu gece (Şeyhî Divanı, sf. 244, 148. gazel, 3.
beyit)

Sâdât-ı makâlindeki ebyât-ı şerîfi
Hadrâ çemen hazretine serv-i çemândır (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 98, Kaside28,
26.beyit)

Zemîni belki fâ'ik atlas-ı gerdûn-ı hadrâya
Resâdır perde perde vâsıl etmek Arş-ı A'lâya (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 170, Tercî'-i
Bend 4, 2.beyit)

Aşinâ lafz iledir cünbüş-i ma'nâ-yı latîf
Gülsitân-ı İreme sebze-i bî-gâne abes (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 264, 29. gazel, 6.beyit)

Cûylar mı devr eden taraf-ı çemenzârın yahud
Mâî pervâz ile nat' olmuş yeşil hârâ mıdır (Nef'î Divanı, sf. 62, Kaside 7, 3. beyit)

'Ahdünde geydi bâğ ü çemen-zâr feyz alıp
Cennet yeşili câme-i kemhâ mübârekî (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 238, Kaside 19,
31.beyit)

Çemen-zâr-ı zümür-rüd-gûn sanma devr-i sahrâda
Letâfet bahş edip pîşinde mânend-i giyâh oldu (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 633,
Kıt'alar 50, 19. beyit)

ç. Çadır

Bir sebze ye sebz har-geh urmuş
Meh sahn-ı felekde hâle kurmuş (Fuzulî, Leylâ ve Mecnun, sf. 166)

Arz etti ağ çâderi sahrâda her şecer
Eyledi ihtirâf yeşil tengtâr serv (Necatî Beg Divanı, sf. 102, Kaside 21, 60. beyit)

Sa'y eder tavfına sükkân-ı harîm-i ceberût
Cünd-i envâra meğer hayme-i hadrâdır bu (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 139, Tarih 35,
8.beyit)

Nûrdan hayme-i hadrâ-yı Hudâdır perçem
Alem-i hüsne sebzîgûn semâdır perçem (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 372, 220. gazel,
1.beyit)

Şeh-i vâlâ-mekândır kim bu nîlî kubbe-i âlî
Otâğ-ı sebzidir sahn-ı fezâ-yı lâ-mekân üzre (Nef'î Divanı, sf. 61, Kaside 6, 29. beyit)

d. Dağ

Aşına ol Kâfdan kûh-ı zümüröd remzine

Kubbe-i Hadrâ-yı Monlâdır eden devrânı sebz (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 311, 108. gazel, 12.beyit)

e. Deniz

Bir cünd-i şerîf-i sebz-deryâ

Emvâcî hayât-ı cân-bahşâ (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 394)

Deryâ-yı ahdar oldı çemen mevc urup yatur

Rûy-ı zemîni fasl-ı bahâr itdi yem yeşil (Bâkî Divanı, sf. 278, 287. gazel, 3. beyit)

Cûdun denizlerinden her katre bahr-ı ahdar

Kadrin sarâyı içre bir kubbe çerh-i a'zam (Şeyhî Divanı, sf. 48, Kaside 8, 3. beyit)

Öyle sultân kim kenârında bihâr-ı lutfunun

Gonca-i nev-reste-i deryâ-yı ahdardır bu kâh (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 89, Kaside 23, 15.beyit)

f. Eşya

Zümüröd, zeberced, pîruze yeşil renklerinin yanı sıra çıktıkları veya elde edildikleri yer itibariyle şiirlerde söz konusu olmaktadır. Zümüröd, taht için süs maddesi olması itibariyle ele alınmaktadır. 'Zümüröd sebze-zar' ve 'piruze tabak' tabirleriyle de gökyüzü kastedilmektedir.²³⁴

Sâkî cihân bezendi zümüröd bisât ile

Âl etme al eline yine lâle-vâr lâ'l (Ahmet Paşa Divanı, sf. 48, Kaside 12, 9. beyit)

Bâl ü peri sebz-i nûr-ı hadrâ

Gûyâ ki o kûh-ı Kâf'a ankâ (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 390)

²³⁴ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 484 - 485.

Döşedi yine çemen nat'-ı zümür-rüd-fâmın
Sîm-i hâm olmuş iken ferş-i harîm-i gül-zâr (Bâkî Divanı, sf. 39, Kaside 18, 3. beyit)

Bir yeşil garrâ zer-efşân kâğıd olmuşdur çemen
Yaraşur yazılrsa ger medh-i edîb-i nükte-dân (Bâkî Divanı, sf. 57, Kaside 22, 15. beyit)

Bâg u bustân içre tâ ola bisât-ı sebzeeye
Subh-dem berg-ı hazândan katre-i şeb-nem çekân (Bâkî Divanı, sf. 58, Kaside 22, 33. beyit)

Sahrâlara döşendi bisât-ı zümür-rüdîn
Devlet anun ki lâle-ruhu oldu hem-nişîn (Bâkî Divanı, sf. 333, 379. gazel, 1. beyit)

Çünkü döşedi bulut bâğa zümür-rüd bisât
Bâd-ı sabâ gösterir gonceyile inbisât (Şeyhî Divanı, sf. 183, 87. gazel, 1. beyit)

g. Giyim-Kuşam

Beyitlerde yeşil renkli elbise, kumaş ve diğer giyim kuşam unsurlarını karşılamak üzere “câme-i sebz, hil’at-i sebz, yeşil dîbâ, yeşil şâl, yeşil atlas, sebz-gun dîbâ, hil’at-i dibâ-yı sebz, yeşil murakka, yeşil hârâ, sebz-pûş, câme-pûş-ı hadrâ, yeşil ton, sebz amâme, sebz şâl, zümürdî şâl, yeşil şâl” gibi terkipler kullanılmıştır.

Cevr oduna yaktın beni bâri sakın ey Hızr-hat
Yeşil tonun kararmasın uğrama dūd-ı âhıma (Ahmet Paşa Divanı, sf. 258, 289. gazel, 4. beyit)

Ol gül-çemene ne dîn ta’bîr
Üşkûfeli sebz şâl-i Keşmîr (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 148)

Gerdûn gibi câme-pûş-ı hadrâ
Dârende-i zeyli Hızr-ı ma’nâ (Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, sf. 380)

Geldi ol serv-i sehî tûtî-veş olup sebz-pûş
Gülşen-i vuslatda gel gör sebz bir tâze nihâl (Rumelili Za'îfî, sf. 214, 3. beyit)

Mevc urur bâd-ı seherden sebze-i ter mi 'aceb
Yâ bisât-ı bezm-i 'ayş olmuş yeşil hârâ mıdur (Bâkî Divanı, sf. 177, 123. gazel, 3. beyit)

Üftâdesine kâmetinin dest-gîr olur
Dâ'im yeşil giyerse nola Hızr-vâr sevr (Necatî Beg Divanı, sf. 102, Kaside 21, 72. beyit)

Baş salar sûfi gibi yeşil murakka'lar giyip
Şöyle benzer serv gülşende sabâdan aldı el (Necatî Beg Divanı, sf. 304, 342.gazel, 5. beyit)

Hoş yaraşmış kadd-i serve hil'at-i dibâ-yı sebz
Kâmeti bâlâya yaraşmaz libâsın kûtehi (Necatî Beg Divanı, sf. 406, 573.gazel, 3. beyit)

Tûtî sıfat ol câme-i sebzi giye cânâ
Bir söz yeri var mı baka âyîneye cânâ (Yahyâ Divanı, sf. 31, 13. gazel, 1. beyit)

Nigâh-ı re'fetinde şöyle feyz-i terbiyet var kim
Olur mir'ât-ı jeng-âlûda baksa sebz-gun dîbâ (Nedim Divanı, sf. 120, Kaside 43, 11. beyit)

Hıyâbanzârına doğru nigâh eden kıyâs eyler
Sehî-kadler kabâ-yı sebz ile saf bağlamış gûyâ (Nedim Divanı, sf. 166, Kıtalar 36, 21. beyit)

Unutdurdu bana serv-i revânı dün gülistanda
Efendim bir uzun boylu yeşil atlaslı âfet var (Nedim Divanı, sf. 194, Kıtalar 66, 3. beyit)

Ey şeh-i hûbânım eyle ol kad-i mevzûna sen
Reng-i gülden câme bûy-ı yâsemenden pîrehen
Servsin sana yeşil şâlî gerekdir nîm-ten
Reng-i gülden câme bûy-ı yâsemenden pîrehen
Bâğa gel ey gül-beden açıl gül ey gonce-dehen (Nedim Divanı, sf. 238, Muhammes
11, 1. bölüm)

Çemen kıldı yeşil dîbâsını yollarda gösterde
Gelüp durdu selâma nev-bahâr u ıyd bir yerde
Hele geç kalması şâyan görünmez bu havâlarda
Çırâğan faslı ıyd eyyâmıdır şevketlü hünkârım (Nedim Divanı, sf. 253, Musammat
27, 4. bölüm)

Çâk etmesin mi câme-i sebzın görünce gül
Bak şu yeşil mukaddeme şol kırmızî fese (Nedim Divanı, sf. 342, 131. gazel, 3. beyit)

Çemende cem' olup eslâk-i âlem-i melekût
Yeşil libâs ile saf saf durur katâr katâr (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 75, Kaside15, 26.beyit)

Dükeldir püşteler etrâfını dâ'im tavâf eyler
Sipihrin Beyt-i Ma'mûru bürünmüş sebz-i ihrâma (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 130, Tarih
24, 5.beyit)

Sezâdır olsa pây-endâz-ı râhı
Kumâş-ı atlas-ı gerdûn-ı hadrâ (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 145, Tarih 41, 4.beyit)

Çemen bir allı yeşilli kumâş-ı dîbâdır
Ki târ u pûdu reg-i ebr-i dest-kâr-ı bahâr (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 308, 104. gazel,
6.beyit)

Himmet-i Şems ile Gâlib olurum germ-i semâ'
Sebz tennûre açıp gerdiş-i eflâkimden (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 384, 239. gazel,
9.beyit)

Nakd-ı ferahla döndü çemenzâra tab'-ı hâk
Gûyâ ki sebz-i câme geyip nev-bahârdan (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 440, Kıt'a 28,
2.beyit)

Erince kise-i sebz ile destime sandım
Ki şem-i sebz sepîde fitil ola ânı (Nef'î Divanı, sf. 146, Kaside 31, 12. beyit)

Hüsnün giyindi hıl'at-i sebzîn hatt degül
Oldu bu yılda mansıbun ibkâ mübârekî (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 236, Kaside 19,
3.beyit)

Câme-i sebz ile mânende-i serv-i bâlâ
Sana mahsûsdur ey şûh levend-âne edâ
Kıyma gaddâre-i gamzenle bu çağında bana
Olmaz ey meh sana benden gibi sâdık bende (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 476,
Murabba 142, 2. bölüm)

Cûlar dökülüp dâmen-i kûh-sâra çağlar
Şevk ile yeşil câme geyindi yine daglar
Ezhâr ile zeyn oldu mücessem hele baglar
Yaz geldi gül açıldı açıl gül gibi sen de (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 481, Murabba
148, 4. bölüm)

Sebz dîbâlar geyinmiş serv-i bâlâlar gibi
Bâgdan kopmuş gelir gül-nahl-i zîbâlar gibi (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 681,
Kıt'alar 42, 1. beyit)

Sırma püskülleridir târ-ı nigâh-ı uşşâk
Sebz-pûşîde-i mir'ât-ı tahayyüldür zülf (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 339, 161. gazel,
3.beyit)

Bu bahr-i gussada nâgeh erişti Hızr gibi
Başında sebz amâmeyle bir güzide-i al (Hayâlî Divanı, sf. 41, Kaside 10, 6. beyit)

Giymiş ol meh zümrüdü şâl ‘anteri
Serve dönmüş kâmet-i nâzik-teri
VÂSIFÂ nâzende nâzik her yeri
Hüsnü pırlanta gibi pür âb ü tâb (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 391, Murabba 22,
5.bölüm)

İstedigün kadar al altın elün koynuma sok
Göger al penbe yeşil mâ’î şarâbî şâl çok
Öyle semmûr-ı siyâha yaraşır fıstıkî yok
Ne yapayım ey efendim a benim sultânım (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 435, Murabba
84, 4. bölüm)

ğ. Gökyüzü / Kubbe

‘Çarh-ı ahdar, zümür-rüd-gûn-ı gerdûn, bâm-ı zümür-rüd-fâm, künbed-i hadrâ,
çarh-ı hadrâ’ yeşil renk ile oluşan terkipler beyitlerde gökyüzünü karşılamak üzere
kullanılmıştır.

Yazınmaga manend-i nazm-ı Süreyyâ
Varaklar zer-efşân ider çarh-ı ahdar (Bâkî Divanı, sf. 13, Kaside 3, 24. beyit)

Her seher sahn-ı zümür-rüd-gûn-ı gerdûn üstine
Âfitâb altun tabakdan tâ ola gevher-feşân (Bâkî Divanı, sf. 58, Kaside 22, 34. beyit)

Sipih-rün nitekim câm-ı zümür-rüd-fâmı devr eyler
Olur ‘işret-sarây-ı halk tâ nüh günbed-i hadrâ (Bâkî Divanı, sf. 74, Kaside 27, 21.
beyit)

Âsmânun gûşe-i bâm-ı zümür-rüd-fâmına
Kadri tâvûsı çıkup gün gibi cevlân eylesün (Bâkî Divanı, sf. 89, Terci‘-i bend 5, 2.
beyit)

Münevver merkad-i kâşî binâ-yı Hazret-i Monlâ
Ki oldur pertev-endâz-ı revâk-ı künbed-i hadrâ (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 101, Tarih 1,
1.beyit)

Sebz ü hurrem bir fezâ mı her kenâr-ı cûybâr
Yâ miyân-ı cûda aks-ı künbed-i hadrâ mıdır (Nef'î Divanı, sf. 62, Kaside 7, 4. beyit)

Küşâd oldukda sancak-ı cünûd-ı dîn 'aksiyle
Ederdi sebz-ender-sebz gûne çarh-ı hadrâyı (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 566,
Kıt'alar 1, 30. beyit)

Eger âş-pez olaydı matmah-ı lutfında Keykâvûs
Külâh-ı rif'atın hem-ser bulurdu çarh-ı hadrâya (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 621,
Kıt'alar 38, 37. beyit)

h. Kadeh

Gökyüzünün kadehe teşbihi şekil ve renk yönünden olmaktadır. Dokuz zümrüt
renkli oluşu; dokuz katlı kabul edilişi ve rengi itibariyledir.²³⁵

Sipihrün nitekim câm-ı zümürüd-fâmı devr eyler
Olur 'işret-sarây-ı halk tâ nüh günbed-i hadrâ (Bâkî Divanı, sf. 74, Kaside 27, 21.
beyit)

'Âkıbet bî-hûş olur tâkat getirmez âdemî
Sâkî-i devrün tokuz câm-ı zümürüd-fâmına (Bâkî Divanı, sf. 383, 457. gazel, 4.
beyit)

Âsumânın bu dokuz câm-ı zümürüd-fâmını
Bir aradan nûş edip def-i humâr etmek nice (Hayâlî Divanı, sf. 258, 486. gazel, 4.
beyit)

²³⁵ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 438.

1. Kalem

Yeşil mürekkepten hareketle “sebz-pey” terkibi kullanılmıştır.

Gâlib zemîn-i köhneyi Hızr-ı hayât-veş
Geçdikçe kıl-k-i sebz-peyim nev-zemîn eder (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 285, 62. gazel,
8.beyit)

i. Kılıç

Rûy-i şemşîr-i cihân-gîrin nedendir sebz-reng
Su yerine içtiği her dem çü düşman kanıdır (Ahmet Paşa Divanı, sf. 57, Kaside 15,
32. beyit)

Zînet-i sebz olarak kaldı hemân bir çemşîr
Bir çiçekle yaz olur mu bu meseldir farazâ (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 229, Kaside
17, 7.beyit)

j. Kuş / Papağan

Tutinin, başının rengarenk ve özellikle yeşil olması dolayısıyla da ele alındığı
görülmektedir. Şairler beyitlerinde renk olarak kanadını yeşil ve kendisini al, yani
kırmızı göstermektedir. Başu için belirtilen renk ise yeşildir.²³⁶

Bir tûtî-i sebz-i hûn-pâlâ
Şehbâz velî tezerv-sîmâ (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 302)

Bir kara haberci mürğ-ı ahder
Bâlinde nühüfte mevt-i ahmer (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 304)

Bir tûtî-i sebz-i âl-minkâr
Bir şâhda eyler anı tekrâr (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 330)

Ol tûtî-i sebz edip bunı fâş
Hızr-ı reh-i gayba oldu yoldâş (Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, sf. 332)

²³⁶ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 455.

Perr ü bâl açmış yeşil tûtî iken berg-i çenâr
Zerd olup ser-pençe-i şeh-bâza dönmişdür hemân (Bâkî Divanı, sf. 56, Kaside 22, 6.
beyit)

k. Mimari Yapı

Beyitlerde kavisli görünüşü ile gökyüzü tâk şeklinde hayal edilmekte, güneş kandilinin gök tâkına asıldığı belirtilmektedir. ‘Tâk-ı zeberced’ ifadesinde gökyüzünün rengi de vurgulanmaktadır.²³⁷

Subha dek tâk-ı zebercedde yanan kandilde
Zâhir olan şu’le-i sûz-ı nihânımdır benim (Ahmet Paşa Divanı, sf. 210, 190. gazel, 3.
beyit)

Güneş bu tâk-ı zebercedde lâ’l pencereden
Bakıp cemâlini gördü yıkıldı manzaradan (Ahmet Paşa Divanı, sf. 306, Kıt’a 45, 1.
beyit)

İrmedi hiç pâye-i kasr-ı zümür-rüd-fâmına
Na’relerle âhlar çıkıdı felekler bâmına (Bâkî Divanı, sf. 398, 480. gazel, 1. beyit)

l. Ova

Sahra, vadi, ova beyitlerde işlenişine göre çemen ile aynı özelliktedir. Sevgili ve güzeller bu yeşil manzara içinde dolaşır şekilde tasavvur edilmektedir.²³⁸

Bir cânibi bahr-ı nûr-peyker
Bir cânibi deşt-i mevc-i ahder (Şeyh Galib, Hüsni ü Aşk, sf. 390)

Beş bâbı o bahr-i pâke nâzır
Dîger beşi hem bu hâke nâzır (Şeyh Galib, Hüsni ü Aşk, sf. 390)

²³⁷ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 432.

²³⁸ Harun Tolasa, *a.g.e.*, s. 467.

m. Sancak

Eğmezdi boyun olmasa hükmün yeli çavuş

Ol sancak-ı jengâri-i zer-kâra benefşe (Necatî Beg Divanı, sf. 107, Kaside 22, 35. beyit)

Nite servi-i ser efracı yeşil sancak edip

Lâle vü gülden sipeh cem eyleye şâh-ı bahâr (Hayâlî Divanı, sf. 85, Musammet, 20. beyit)

n. Servi

Klasik Türk şiirinde adından en çok sözü edilen ağaç selvidir. Selvi su kenarında düşünüldüğünde ırmak, çemen, bezm gibi unsurlarla kendini göstermektedir. O bir süs ağacı olduğu için yaz kış yeşil kalmakta; sonbahar rüzgarı dahi ona etki edememektedir.²³⁹

Seyr kıl gör kim gülistânun ne âb ü tâbı var

Her taraf min serv-i ser-sebz ü gül-i sîrâbı var (Fuzûlî Divanı Şerhi, sf. 255, 96. gazel, 1 beyit)

o. Su

Olamaz sünbül-i bâğ-ı ruhunun kandîli

Yansa da âb-ı zümürüdle çerâğ-ı yâkût (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 262, 24. gazel, 3.beyit)

Çerâğ-ı dâğa revgan yakdılar âb-ı zümürüdden

Bu ef'âzâra kim derd ehli şeb-hûn eylemişlerdir (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 273, 45. gazel, 2.beyit)

²³⁹ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 350.

Girye etsem yâd-ı hattından erir sengîn dilân
Cûy olup âb-ı zümürüd zîr-i sünbûlden geçer (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 284, 61. gazel,
6.beyit)

Gark eder tâ kişver-i Keşmîri sebz-âb-ı hayâl
Fikr-i Gâlib kim sevâd-ı Hinde Kâbilden geçer (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 284, 61. gazel,
7.beyit)

Hücûm-ı hattına ey kâtil etme eşk-i melâl
Suvarma âb-ı zümürüdle hançer-i nigeşin (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 350, 179. gazel,
6.beyit)

Bu şeb bir mest gördüm hânedân-ı Al-i Zehrâdan
Yeşil zehr-âb-ı cevher mevc urur tığ-ı nigâhından (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 382, 237.
gazel, 5.beyit)

ö. Taht

Gül taht-ı zebercedde giyip tâc-ı murassa
Başına nisar etti havâ lü'lü'-i lâlâ (Ahmet Paşa Divanı, sf. 105, Kaside 37, 11. beyit)

Cihânda geydüğince şâh-ı encüm
Zümürüd tahtı üzre tâc-ı zerrîn (Bâkî Divanı, sf. 16, Kaside 4, 17. beyit)

Zümürüd tahtına çıldukça şâh-ı leşger-i encüm
Cihânı efser-i zerrîn ile kıldukça nûrânî (Bâkî Divanı, sf. 19, Kaside 5, 37. beyit)

Lâle hâven yakdı sûsen âsmânîler yine
Şâh-ı gül taht-ı zümürüd üzre seyrân eyledi (Bâkî Divanı, sf. 22, Kaside 7, 14. beyit)

Dîvân ider vakt-i seher nev-rûz-ı sultânî meger
Devrân ufukdan gösterür taht-ı zümürüd tâc-ı zer (Bâkî Divanı, sf. 148, 78. gazel, 1.
beyit)

Nergis çemende gonca-i la'lün safâsına

Taht-ı zümürüd üzre çıkar câm-ı zer çeker (Bâkî Divanı, sf. 149, 79. gazel, 2. beyit)

Buldı zînet lü'lu-yı şeh-vâr-ı şeb-nemden yine

Tâc-ı la'l-i gonca vü taht-ı zümürüd-fâm-ı gül (Bâkî Divanı, sf. 277, 286. gazel, 3. beyit)

Gülü çemende serîr-i zümürüdün üzre

Selîm Hân-ı sipîhr-âsitâna benzettüm (Bâkî Divanı, sf. 309, 337. gazel, 8. beyit)

Gül-şende kurdılar yine taht-ı zümürüdün

Sultân-ı 'îd güller ile oldu hem-nişîn (Bâkî Divanı, sf. 339, 387. gazel, 1. beyit)

Yine tahta-pâre-i işret-i harem-i mugâna değışmeziz

Felek olsa taht-ı zümürüdün güneş olsa kürsî-i âcımız (Nailî Divanı, sf. 214, 136. gazel, 2. beyit)

Çıktı taht-ı zümürüde perini

Bülbülün kıldı sâyebân gonca (Hayâlî Divanı, sf. 46, Kaside 13, 7. beyit)

p. Top

At üstünde ucu kıvrık bir sopa ve top ile oynanan 'gûy u çevgân oyunu' şiirlerde çeşitli tasavvurlar içinde ifade edilmektedir. Güneş ve ay ve gökyüzü övülenin sarayı ve türbesi için renk ve şekil yönünden topa benzetilmektedir.²⁴⁰

Urdı çevgân-ı zeri gûy-ı zümürüd-gûna

Meh-i 'îd oldu yine tevsen-i gerdûna süvâr (Bâkî Divanı, sf. 67, Kaside 25, 16. beyit)

r. Yılan

Felek ki hamşude bir mârdır zümürüd-reng

Vücûdudur yine ol cân-gezâyı kûr edecek (Nailî Divanı, sf. 245, 209. gazel, 4. beyit)

²⁴⁰ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, s. 182, 462.

s. Yüzük

Gâlib bahâr-ı hatda zümürüd nigîn olur

Dest-i nigâh-ı hâhişe eşk-i çekîdemiz (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 312, 109. gazel, 9.beyit)

9. KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE RENKLERLE İLGİLİ YAYGIN OLMAYAN KULLANIMLAR

a. Beyaz

Klasik Türk şiiri geleneğinde beyaz olan sevgilinin teni bu beyitte ‘buğday renkli ten’ olarak karşımıza çıkmaktadır:

Hırmenini ömrümün ol yâr-ı gendüm-gûn aceb

Nice yakar âteş-i hicrân bilir mi bilmezem (Ahmet Paşa Divanı, sf. 224, 219. gazel, 4. beyit)

b. Gri

O dönemde kullanılan giyim kuşam eşyalarından olan takkenin ‘kurşûnî renkte’ olduğu görülmektedir.

Sana ta’rîf edeyim dur şunu

Başına takye giyer kurşûnî (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 696, Lugaz-ı Mesnevî , 9. beyit)

c. Kırmızı

Örnek beyitlerde şarabın ve yanağın ‘narçiçeği rengi’ ile nitelendiği görülmektedir.

Bir dem gam-ı devrânı unutturmağa sâki

Gül mevsimidir sun beri gülnârî benefşe (Ahmet Paşa Divanı, sf. 81, Kaside 25, 10. beyit)

Derlerdi inanma suya vü yâre tayanma

Yahyâ niçin ol ârızı gülnâra tayandı (Yahyâ Divanı, sf. 244, 439. gazel, 5. beyit)

Gül-nâr-ı ruh-ı dilbere her kim semen der

Âteş ola anın yeri mânend-i semender

La'lin ratbı var iken ey nahl-ı dil-ârâ

Cân hastası'unnâb-ı'akîk olsa yemen der (Yahyâ Divanı, sf. 269, Kıt'a 4)

Klasik şiir geleneğinde dudağın rengini simgelemek için kullanılan kavramların 19. yüzyıla gelindiğinde daha farklı kullanımlara geçtiği görülmektedir. Beyitlerde dudağın rengini belirtmek üzere 'kiraz, çilek' gibi halk dilinde bulunan ifadeler kullanılmıştır. Bu ifadelerin kullanımı dönemin şiir anlayışıyla ilgilidir.

Öpmek için kirâs-ı lebün vaz' -1 şefeteyn

Gûyâ nihâl-i tâze-rese yaprak aşıdır (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 299, 34. gazel, 5.beyit)

Hat nevbahâr-ı hüsnün edip sebz câ-be-câ

Dönmüş arada mîve-i la'lün çileklere (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 356, 118. gazel, 3.beyit)

Baglamışdı tel-i turrayla o la'l-i alın

Sanki bir târa iki tâze çilek beste idi (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 364, 127. gazel, 5. beyit)

Beyitte mumun sıfatı olarak kırmızı rengi kullanılmıştır.

Her gice o meh parlamış al bâde-i Kumla

Da'vet eder 'uşşâkı dibi kırmızı mumla (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 348, 107. gazel, 1.beyit)

Meyvelerden çilek kırmızı rengi ile nitelenerek kullanılmıştır.

Destî bin toksan adım dûra konup zann oldu

Bitdi kuhsârda bir kırmızı yabanî çilek (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 637, Kıt'alar 53, 13. beyit)

ç. Lacivert

Lacivert rengi klasik şiirde genellikle gökyüzünün rengi olarak kullanılsa da örnek beyitlerde menekşe ve sümbül için kullanılmıştır.

Dedim ey dil-ber bu hat yüzünde n'eyler dedi kim

Lâciverd ile benefşe bâğa tahrir eylemiş (Ahmet Paşa Divanı, sf. 182, 131. gazel, 2. beyit)

Lâciverdî sünbüliyle âsumânın aynıdır

Açılan nergisler anın encüm-i rahşânıdır (Hayâlî Divanı, sf. 112, 66. gazel, 2. beyit)

d. Mavi

Sevgilinin güzellik unsurlarından olan gözün rengi siyah ve eladır. Ancak 18. ve 19. yüzyıla bakıldığında sevgilinin göz rengi mavi olmuştur. Bu durum dönemin şiir anlayışıyla ilgilidir. 17. yüzyıl şairlerinden olan Nailî'de de böyle bir tespit söz konusudur.

Kebûd çeşmi bî-rahm etdi nigâhın

'Aşıkların göğe çıkardı âhın

Sordum gerdeninden zülf-i siyâhın

Bir cevâb vermedi akdan karadan (Nedim Divanı, sf. 269, Musammat 45, 2. bölüm)

Kebud çeşmin edip cilveger per-i nighin

Peyâmı göklere erdi kebûter-i nighin (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 349, 179. gazel, 1. beyit)

Harîm-i sîne sünbülzârdır çeşm-i kebûdundan
Belâ-yı âsumân bîzârdır çeşm-i kebûdundan (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 394, 262. gazel,
1.beyit)

O rütbe nâz-perverd-i vatanken şimdi firûze
Beyâbân merg-i istihkârdır çeşm-i kebûdundan (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 394, 262.
gazel, 2.beyit)

Alır nâm-ı merâm-ı aşkı elbet çehre-i zerdim
Nigîn-i lâceverdî-kârdır çeşm-i kebûdundan (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 394, 262. gazel,
4.beyit)

Hevâyî olduğundan meşreb-i erbâb-ı dil ekser
Dü dîdem ebr-i deryâ-bârdır çeşm-i kebûdundan (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 395, 262.
gazel, 5.beyit)

Nümâyân devr-i fitne sûy-ı hatt-ı müşg-sûdundan
Felek bî-dâd için destûr alır çeşm-i kebûdundan (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 395, 263.
gazel, 1.beyit)

Ol çeşm-i kebûda sîne gerdik durduk
Gökden ne yağar ki yer kabûl eylemeye (Nailî Divanı, sf. 331, Rubâ'î 20, 2. beyit)

Perçemün yâdıyla âh etdikçe ey çeşm-i kebûd
Gökde gök kandîlli sünbül-zâr olur âh-ı derûn (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 343,
98.gazel, 3. beyit)

Gül mevsimidir ey perî nûş-ı mey-i nâb et
Tarf-ı nigeş-i mestüni hem-reng-i şarâb et
Bu sûret-i dil-cû ile terfî '-i hicâb et
Göksu'ya gel ey çeşm-i kebûd 'âlem-i âb et (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 395,
Murabba 28,1.bölüm)

Kandîl-i nücûm ile gören mâh-ı semâyı
Şevk ile havâ geydi sanır pullu hevâyî
Deryâ döşedi pâyunâ sermâyî sivâyî
Göksu'ya gel ey çeşm-i kebûd 'âlem-i âb et (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 395,
Murabba 28,3.bölüm)

Zahm açmak için sîne-i 'uşşâkuna sad hayf
Çekmiş yine çeşmân-ı siyeh-mestün iki seyf
Şâh-bâz-ı nigâhun gibi sen dahı çakır keyf
Göksu'ya gel ey çeşm-i kebûd 'âlem-i âb et (Enderunlu Vâsıf Divanı,sf. 395,
Murabba 28,4.bölüm)

Bahrun bu şeb emvâc-ı safâ aşdı boyından
VÂSIF binelim kayıga İstinye Koyu'ndan
Sâgar çekelim şevk ile Kandilli suyu'ndan
Göksu'ya gel ey çeşm-i kebûd 'âlem-i âb et (Enderunlu Vâsıf Divanı,sf. 395,
Murabba 28, 5.bölüm)

Çok görüp bir nîm-nigâhı VÂSIF ol çeşm-i kebûd
Geçdi dün Göksu'da yanımdan akar sular gibi (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 689,
Kıt'alar 68, 2. beyit)

Örnek beyitlerde dudağın, lalenin ve ovanın 'mavi rengi' ile nitelendiği görülmektedir.

Böyle zûr-ı bûseden kimler kebûd etmiş aceb
Kim leb-i gül-fâmı dönmüş gonce-i nîlûfere (Nedim Divanı, sf. 342, 132. gazel, 4.
beyit)

Gam-ı hatınla nev ü köhne döndü dağlarım
Benefşezârda surh u kebûd lâlelere (Nailî Divanı, sf. 303, 340. gazel, 6. beyit)

Sahrâlar etdi taşlar ile sînesin kebûd
Hecrinde sandılar anı yârân benefşelik (Hayâlî Divanı, sf. 185, 279. gazel, 3. beyit)

e. Mor

Beyitlerde ‘mor rengi’ yüz için kullanılmıştır.

Bu tîre rûyu kıl pûşîde dâmân-ı şefâ’atle
Morardıkda yüzüm reng-i bakam-vâr yâ Resûlallâh (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 207,
Kaside 8, 9.beyit)

Mosmor etmiş iken etdiği yüz karalığı
Rîşi kana boyayıp oldu çü reng-i aşî (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 667, Kıt’alar 82,
14. beyit)

f. Pembe

Genelde kırmızı sözcüğü ile nitelenen yanak beyitte ‘gül-pembe rengi’ ile belirtilmiştir.

Ruhsârına gül-pembe dedim çeşmi kararı
Der-ân çevirip ben de sözü al deyiverdim (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 333, 84. gazel,
3.beyit)

Giyim kuşam eşyalarından olan şal, pembe ve şarap rengi ile nitelenmiştir.

İstedigün kadar al altın elün koynuma sok
Göger al pembe yeşil mâ’î şarâbî şâl çok
Öyle semmûr-ı siyâha yaraşır fıstıkî yok
Ne yapayım ey efendim a benim sultânım (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 435, Murabba
84, 4. bölüm)

g. Sarı

Beyitte şal için açık sarı ‘kibrîfî rengi’ kullanılmaktadır.

Sakın pervâne bâl ü per açıp şem’a yakın olma

Yanar dûşundaki ol şâl-ı kibrîfî emîn olma (Yahyâ Divanı, sf. 180, 312. gazel, 1. beyit)

Klasik Türk şiir geleneğinde sevgilinin saçı siyahtır fakat 18. yüzyıl şiir anlayışı göz önünde bulundurulduğunda sevgilinin saçları için sarı rengin kullanımı da söz konusu olmaktadır.

Girye çâğı ‘âşıkındın tartılan dûd-ı siyâh

Ejdehâdır kim çıkarlar gök sarı bârân-ârâ (Nedim Divanı, sf. 206, Kıtalar 13, 2. beyit)

Hurşîd pençesin mi takınmış cebînine

Ol zülf-i zerdden dökülen terler midir (Nedim Divanı, sf. 291, 35. gazel, 3. beyit)

ğ. Siyah

Gül için genellikle kırmızı rengin kullanıldığı düşünüldüğünde örnek şiirde yer alan siyah gül ilginç bir kullanımdır.

Gerdenünde beklesin benler misâli kara gûl

Çeşm-i Tatar’unla kıl sâ mân-ı ‘uşşâkı çapûl

Kes bıçağın ile bu çağunda kim olmazsa kul

Hançer-i gamzenle öldür verme rây Devlet-girây (Enderunlu Vâsîf Divanı, sf. 489, Murabba 160, 2. bölüm)

h. Turuncu

Örnekleri verilen yüzyıllar dikkate alındığında o dönemin giyim kuşamında turuncu renkte çizme, kumaş ve külah kullanıldığı beyitlerden anlaşılmaktadır.

Te'sir ederdi kevkeb-i izzet Necâtî'ye
Nârenci çizme kebkebi etse yüzünde yir (Necatî Beg Divanı, sf. 185, 77. gazel, 8.
beyit)

Te'sir ederdi kevkeb-i devlet Necâtî'ye
Nârenci çizme kebkebi etse yüzünde yir (Necatî Beg Divanı, sf. 213, 140. gazel, 7.
beyit)

Livânı şem'a teşbîh eyleyenler bezm-i rezm içre
Sanırlar şu'ledir farkında ol nârencî vâlâyı (Nef'î Divanı, sf. 135, Kaside 28, 33.
beyit)

Pervâne göz göre oda atmazdı kendiyi
Başında şem'in olmasa nârence şeb-külâh (Hayâlî Divanı, sf. 266, 509. gazel, 4.
beyit)

1. Yeşil

Bakır yeşili rengi ayvatüyü, gökyüzü ve duman için; yeşil renk ben ve saç için kullanılmıştır.

Sakınıp lâ'l-i dür-bârı yavuz gözden yavuz dilden
Yazılmış hatt-ı jengâri yavuz gözden yavuz dilden (Ahmet Paşa Divanı, sf. 229, 231.
gazel, 1. beyit)

Çekeydi sûretini levh-i âftâba eğer
Sûr-ı nigâr-ı revâk-ı sipihr-i jengârî (Nef'î Divanı, sf. 198, Kaside 46, 17. beyit)

Bu televvünle seni gördükçe ey gül-berg-i nâz
Geh siyeh geh al gehî jengâr olur âh-ı derûn (Enderunlu Vâsıf Divanı, sf. 342,
97.gazel, 5. beyit)

Yeşil benler yaraşır kaşlarında
Ki sâdât oturur mihrâb içinde (Necatî Beg Divanı, sf. 391, 540. gazel, 2. beyit)

Pür-nûr gerden üzre o gîsû-yı sebz-gûn
Cibrîl-i Arş-sâye mi Tûbâ mıdır desem (Şeyh Gâlib Divanı, sf. 367, 209. gazel,
4.beyit)

SONUÇ

İnsanoğlu yaratıldığından bu yana renk olgusu ile iç içe yaşamıştır. Yaşadığı dünyayı anlamlandırmak için canlı, cansız her şeye renk kavramını yüklemiş ve kendi içsel dünyasında renklerin sembolik dilini oluşturmuştur. Bu sembolik dilin genel anlamda ortak olduğu duygular var olduğu gibi bunun dışında her insanın renklere dair kendi iç dünyasında yarattığı anlamlar da bulunmaktadır. Bu sebeple insanın bazı renklere kendini yakın bazılarına ise uzak hissetmesi kişiden kişiye değişen renk zevkini meydana getirmektedir.

Renklerin sadece bireysel bir konu olmadığı aynı zamanda bireyin yaşadığı toplumu da içine alan bir konu olduğu bilinmektedir. Çünkü renk kavramı bir milletin kültür hazinesi içinde yer alan önemli bir unsurdur.

Türk kültür tarihinde önemli bir yere sahip olan renklere tarihi süreç içerisinde birçok anlam yüklenmiştir. Türk kültürü içerisinde değer kazanan renklerin klasik Türk şiirinde de ayrı bir değer boyutuna girdiği görülmektedir. Şair yaşadığı dünyayı ve zihninde yarattığı sevgiliyi anlatmak için birtakım renklere başvurmuştur. Sevgiliyi anlatırken hemen hemen bütün güzellik unsurlarında renkleri kullanarak renklerin diliyle sevgiliye seslenmiştir.

Renklere dair yapılan bu çalışma klasik Türk şairlerinin genel itibariyle renkleri eserlerinde hangi oranda kullandığı hakkında bazı sayısal veriler ortaya koymaktadır. Tezin ek kısmında yer alan Tablo 1'e göre kırmızı ve siyahın şairler tarafından en çok kullanılan renkler olduğu görülmektedir. En çok kullanılan diğer renkler sırasıyla sarı, yeşil, beyaz, mavi, gümüş ve mor renkleridir.

Ek bölümünde yer alan şekiller incelendiğinde çalışmada yer alan bütün şairlerin kırmızı rengi daha fazla kullandığı görülecektir. Bu durumun aksine sadece Nailî siyah rengi en çok kullanan şair olmuştur. Nailî'nin siyah rengi yoğun olarak kullanmasında onun içe dönük ve karamsar bir şair olması etkilidir. Sarı rengi Yahya, yeşil rengi ise Şeyh Galip diğer şairlere göre daha çok kullanmıştır. Beyaz, mavi ve gümüş renk kullanımı daha az tercih edilmiştir. Mor renk ise en az kullanılan renk olmuştur. Şeyh

Galip'in şiirlerinde kırmızı ve siyah rengin ağırlığından sonra yeşilin yer alması da onun mutasavvıf bir şair olmasıyla ilgilidir. Ayrıca Bâkî, Nedim gibi şairler dışı dönük şairler oldukları için onların şiirlerinde tabiattaki bütün renkleri görmek mümkündür.

En genel görünümüyle şiirlerde saç, göz, kaş ve kirpik için siyah; dudak, şarap, yanak için kırmızı; güneş, altın için sarı; bağ, bahçe için yeşil; gökyüzü için mavi kullanılmıştır. Fakat bu kullanımların dışında klasik Türk şiirinde renklerle ilgili yaygın olmayan kullanımlar da mevcuttur. İncelenen şiirlerde turuncu, pembe, kurşunî, kibritî gibi renklere de rastlanmıştır.

Genel kullanımlar ve bunların dışındaki özel kullanımlar dikkate alındığında kırmızı ve siyah renklerinin klasik şiirde çok fazla yer aldığı görülmektedir. Klasik Türk edebiyatının bir aşk edebiyatı olması ve aşkın renginin yakıcılığı sebebiyle kırmızı ile ilişkilendirilmesi bu manada önemlidir. Siyahın bütün renkleri içinde barındıran bir renk olduğu düşünüldüğünde bu rengin her şeyi gizleyip örtmesi ve idrak edilemez olması şairin tüm acılarını siyah renkte toplamasına sebep olmaktadır. Bu iki renk güzellik unsurlarının dışında bazı kavram ve varlıklar için de kullanılmıştır.

Sevgili acı ve ızdırap veren bir varlık olduğuna göre ona ait güzellik unsurlarının bu bağlamda acı, tutku ve vuslatı simgeleyen kırmızı rengi ile ifade edilmesi kaçınılmazdır. Yine şairlerin bilinmezliği, görülmezliği siyah rengeyle sevgilinin güzellik unsurlarında gizlemiş olmaları da önemli bir noktadır.

Görüldüğü gibi siyahın matemine, gizemine beyazın berraklığı; mavinin sonsuzluğuna yeşilin ferahlığı ve sarının parlaklığı; kırmızının tutku ve enerjisine morun asaleti ve kederi eklendiğinde klasik şiir renk dizeleriyle anlam bulur.

Klasik Türk şiirinde renkler; sadece görmenin değil aynı zamanda duymanın, dokunmanın, anlamının ve algılamının da somutlaştırılması; içsel yolculuğun dilsel haykırışı, yaşanan ve yaşanamayan evrenin büyüğü örtüsüdür.

BİBLİYOGRAFYA

AKARSU, Kamil, *Rumelili Za'îfî Hayatı, San'atı, Eserleri ve Dîvânından Seçmeler*, MEB Yayınları, İstanbul, 1993.

AKKIN, Cezmi; Sait EĞRİLMEZ; Filiz AFRASHİ, “Renklerin İnsan Davranış ve Fizyolojisine Etkileri”, *Türk Oftalmoloji Gazetesi* 33, s.274-282, (Temmuz- Ağustos, 2004).

AKKUŞ, Metin, *Nef'î Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993.

AYVAZOĞLU, Beşir, *Güller Kitabı*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2004.

BAĞCI, Serpil, *İslam Toplumlarında Matemi Simgeleyen Renkler: Mavi, Mor ve Siyah*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996.

BİGALI, Şeref, *Resim Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1999.

BUDZİNSKİ, Klaus, “Biz mi Renkleri Etkiliyoruz, Renkler mi Bizi?”, *Bilim ve Teknik Dergisi*, Cilt 19, Sayı 227 (Ekim), Nurol Matbaacılık, 1986.

COŞKUNER, Süreyya, *Renkler ve Kişiliğiniz*, Sanat Kitabevi, İzmir, 1995.

CÜCELOĞLU, Doğan, *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, *Necatî Bey Divanının Tahlili*, Kitabevi, İstanbul, 2001.

DOĞAN, Muhammed Nur, *Fatih Divanı ve Şerhi*, Yelkenli Yayınevi, İstanbul, 2006.

....., *Leylâ ve Mecnun*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007.

....., *Hüsn ü Aşk*, Yelkenli Yayınevi, İstanbul, 2006.

EKREM, Nuraniye H., “Hunlarda Renk ve Yön Bilgisi”, Sayı 116 (*Nevruz ve Renkler*), AKM Yayını, Ankara, 1996.

EMRE, İsmet, *Edebiyat ve Psikoloji*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2005.

ERTEM, Rekin, *Şeyhülislâm Yahya Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1995.

- FANCHER, Raymond E., *Ruhbilimin Öncüleri*, İdea Yayınları, İstanbul, 1990.
- FİNLAY, Victoria, *Renkler - Boya Kutusunda Yolculuklar*, Dost Kitabevi, Ankara, 2007.
- GENÇ, Reşat, “Türk İnanışları ile Millî Geleneklerinde Renkler ve Sarı-Kırmızı-Yeşil”, *Erdem Özel Sayısı III*, AKM Yayınları, Cilt 9, Sayı 27, Ocak 1997.
- GÜREL, Rahşan, *Enderunlu Vâsıf Divanı*, Kitabevi, İstanbul, Tarihsiz.
- HEY’ET, Cevad, “Türklerin Tarihinde Renklerin Yeri”, Sayı 116 (*Nevruz ve Renkler*), AKM Yayını, Ankara, 1996.
- IŞINGÖR, Mümtaz, *Temel Sanat Eğitimi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986.
- İNAN, Abdülkadir, *Makaleler ve İncelemeler*, I. cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987.
- İPEKTEN, Haluk, *Nailî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990.
- İSEN, Mustafa; Cemal Kurnaz, *Şeyhî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990.
- KAFALI, Mustafa, “Türk Kültüründe Renkler”, Sayı 116 (*Nevruz ve Renkler*), AKM Yayını, Ankara, 1996.
- KALKIŞIM, Muhsin, *Şeyh Gâlib Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1994.
- KALMIK, Ercüment, *Renklerin Armoni Sistemleri*, İTÜ Matbaası, İstanbul, 1964.
- KANDİNSKY, Wassily, *Sanatta Ruhsallık Üzerine*, Altıkkırkbeş Yayın, İstanbul, 2001.
- KARTAL, Ahmet, *Klâsik Türk Şiirinde Lale*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.
- KAZAN, Şevkiye, “Divan Şiirinde Bir Süs ve Gelenek Klasığı: Dövme ve Kına”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Özel Sayı*, Ankara, 2007.

- KILICAL, Ahmet Adil, *Mimari Mekânlarda Renk Kullanım Ölçütleri ve Rengin Kullanıcılar Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bir Yöntem Araştırması*, (E.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi, Doktora Tezi), İzmir, 1980.
- KOCA, Emine; Fatma KOÇ, “Çalışan Kadınların Giysi Seçimleri ve Renk Tercihleri”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 7, S.24, Bahar–2008.
- KURNAZ, Cemal, *Hayâlî Bey Divânı'nın Tahlili*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1996.
-, *Türküden Gazele Halk ve Divan Şiirinin Müsterekleri Üzerine Bir Deneme*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.
- KÜÇÜK, Sabahattin, *Bâkî Dîvânı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.
- LINGS, Martin, *Simge ve Kökenörnek*, Hece Yayınları, Ankara, 2003.
- MACİT, Muhsin, *Nedîm Divânı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.
- ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
-, *Türk Mitolojisi*, II. cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.
- ÖRNEK, Sedat Veyis, *100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1995.
- PALA, İskender, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999.
- PARRAMON, José M., *Resimde Renk ve Uygulanışı*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1994.
- RAYMAN, Hayrettin, “Nevrûz ve Türk Kültüründe Renkler”, *Millî Folklor*, Yıl 14, Sayı 53, Bahar–2002.
- SEFERCİOĞLU, Mustafa Nejat, *Nev'i Divanı'nın Tahlili*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001.
- SUN, Dorothy and Howard, *Hayatınızı Renklendirin*, Beyaz Yayınları, İstanbul, 1998.
- ŞAHİNLER, Necmettin, *Siyâh ve Yeşil Kur'an'da Renk Sembolizmi*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2002.

TANSUĞ, Sezer, *İnsan ve Sanat (Herkes İçin Sanat)*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1982.

....., *Resim Sanatının Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.

TARLAN, Ali Nihat, *Ahmet Paşa Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1992.

....., *Fuzûlî Divanı Şerhi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001.

....., *Necatî Beg Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1992.

....., *Hayâlî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1992.

TOLASA, Harun, *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001.

TURANİ, Adnan, *Sanat Terimleri Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.

ÜSTER, Metin Yahya, *Renkler Geri Geliyor*, Zöngür Matbaası, İstanbul, 1996.

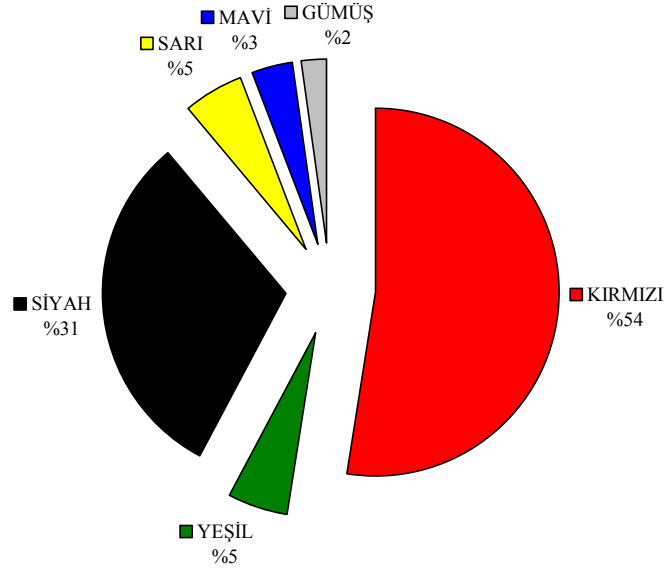
YAZICIOĞLU, İclal, *Renk Teorileri ile İlgili Tarihsel Bir İnceleme*, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 1990.

YILMAZ, Ümit, *Renk Psikolojisi*, (Anadolu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 1991.

YILDIRIM, Ali, "Renk Simgeciliği ve Şeyh Gâlib'in Üç Rengi", *Millî Folklor Dergisi*, C. 9, S. 72, 2006.

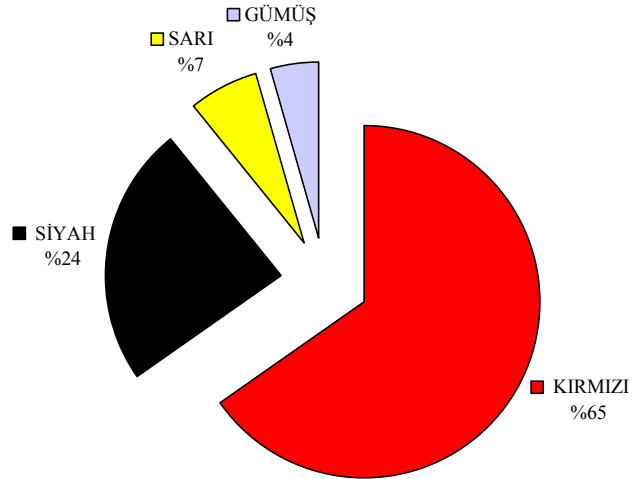
EKLER

AHMET PAŞA DİVANI'NDAKİ RENKLER

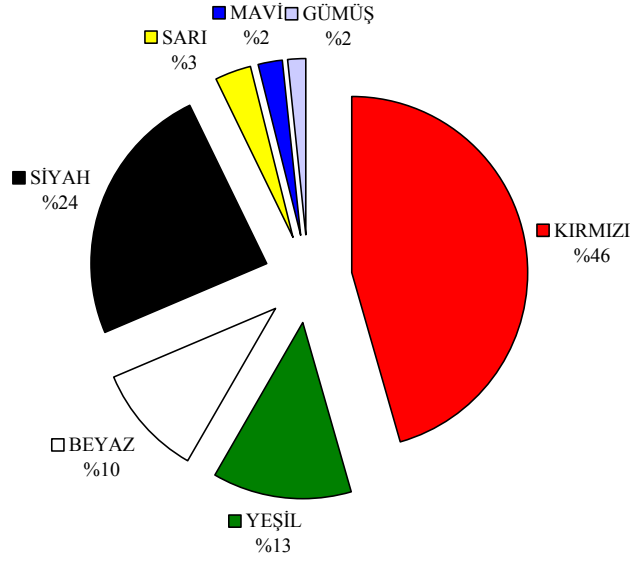
Şekil 1

FATİH DİVANI'NDAKİ RENKLER

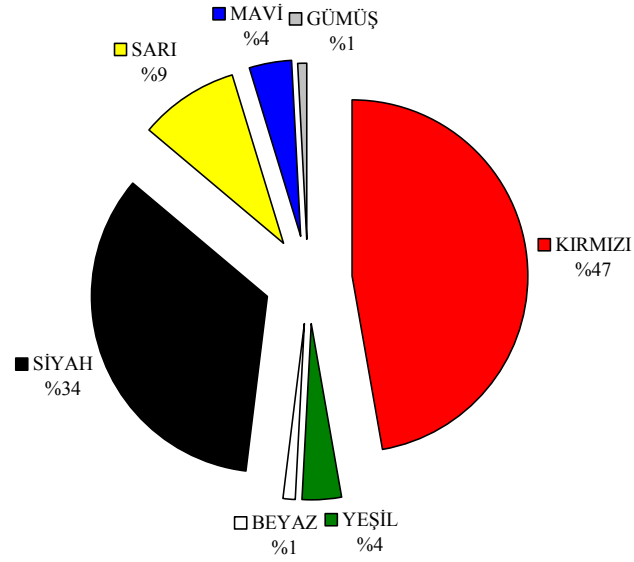
Şekil 2

ŞEYH GALİB HÜSN Ü AŞK'TAKİ RENKLER

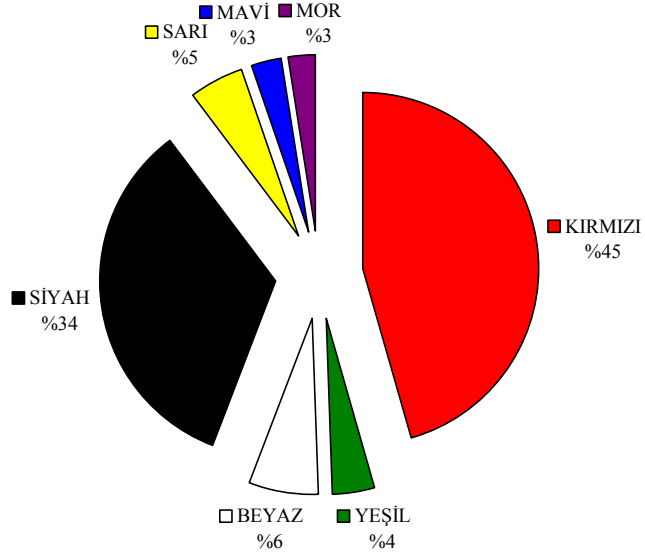
Şekil 3

FUZULİ LEYLA VE MECNUN'NDAKİ RENKLER

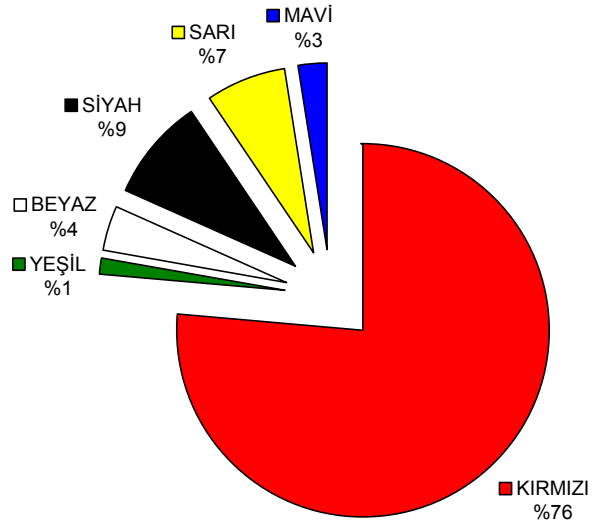
Şekil 4

RUMELİLİ ZA'İFİ DİVANINDAKİ RENKLER

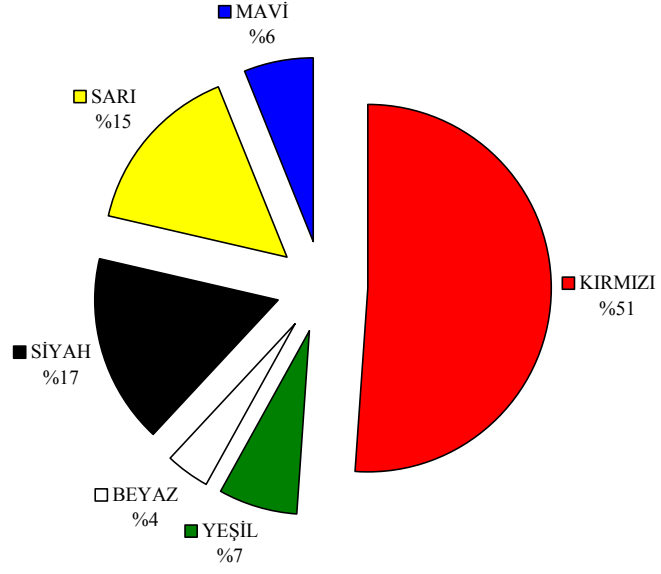
Şekil 5

FUZULİ DİVANI'NDAKİ RENKLER

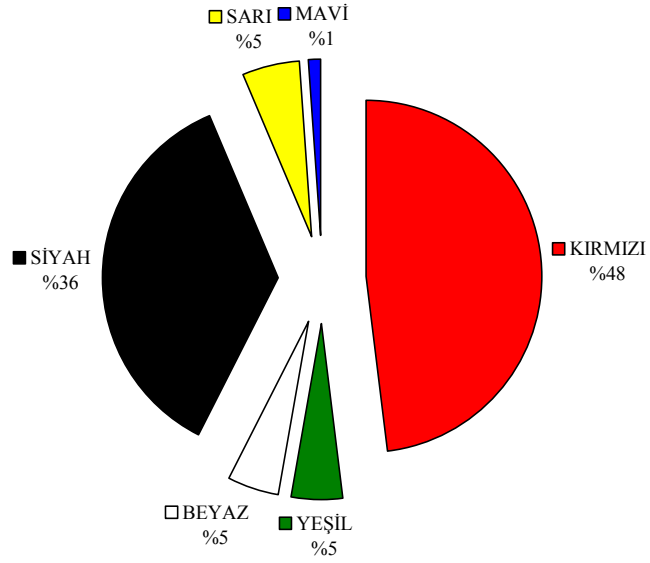
Şekil 6

BAKİ DİVANI'NDAKİ RENKLER

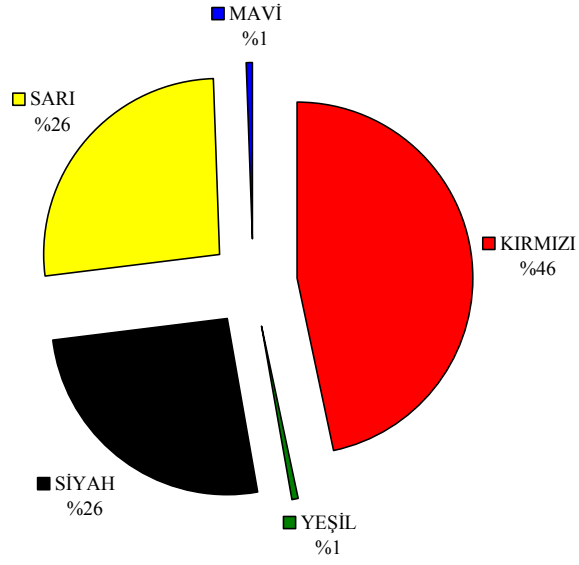
Şekil 7

NECATİ BEY DİVANI'NDAKİ RENKLER

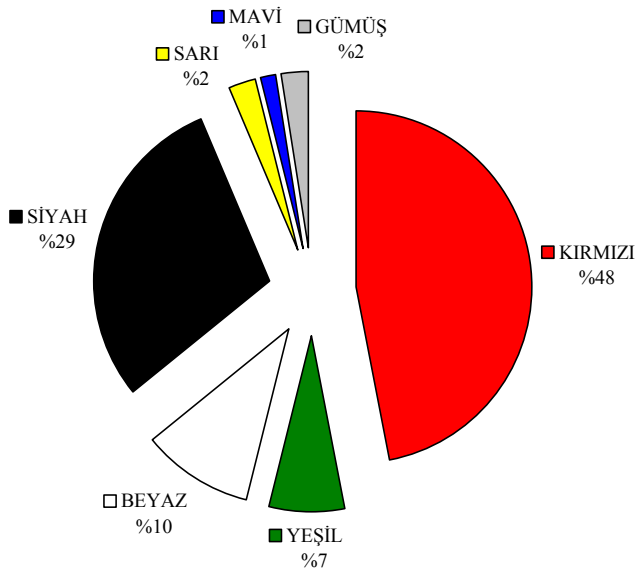
Şekil 8

YAHYA DİVANI'NDAKİ RENKLER

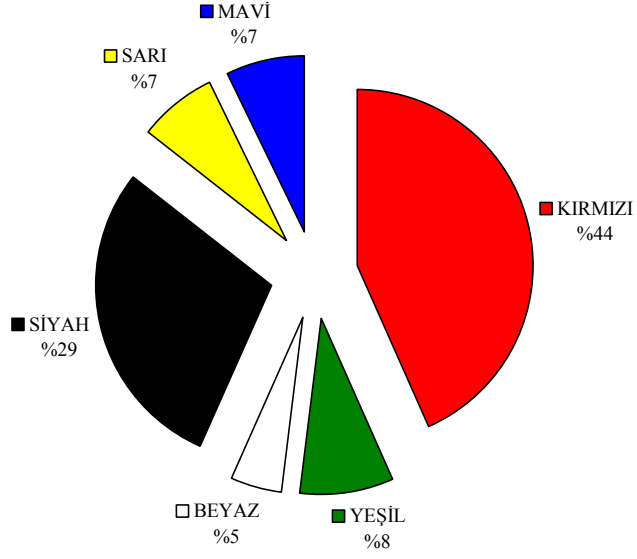
Şekil 9

NEDİM DİVANI'NDAKİ RENKLER

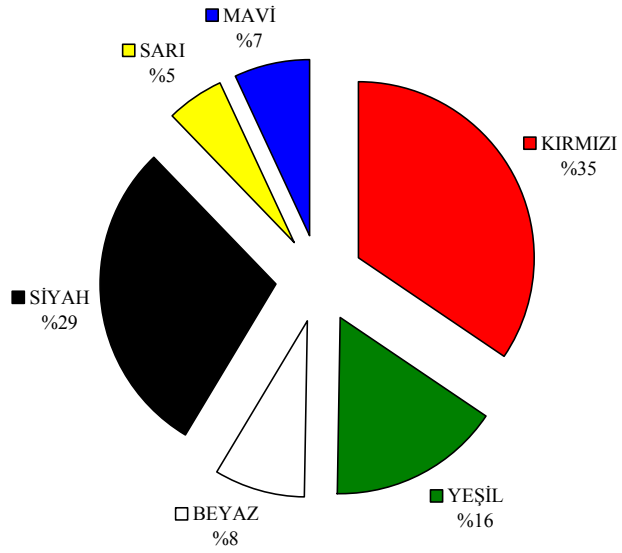
Şekil 10

ŞEHİ DİVANI'NDAKİ RENKLER

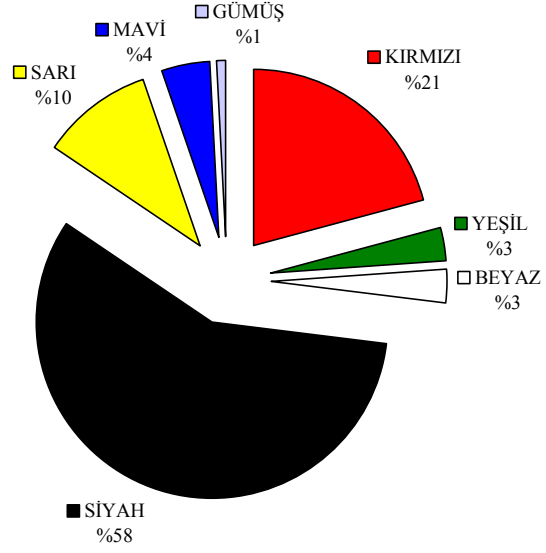
Şekil 11

ŞEH GALİB DİVANI'NDAKİ RENKLER

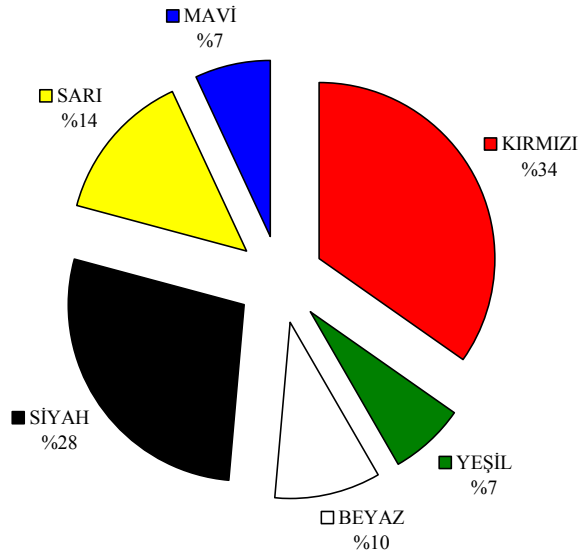
Şekil 12

NAİLİ DİVANI'NDAKİ RENKLER

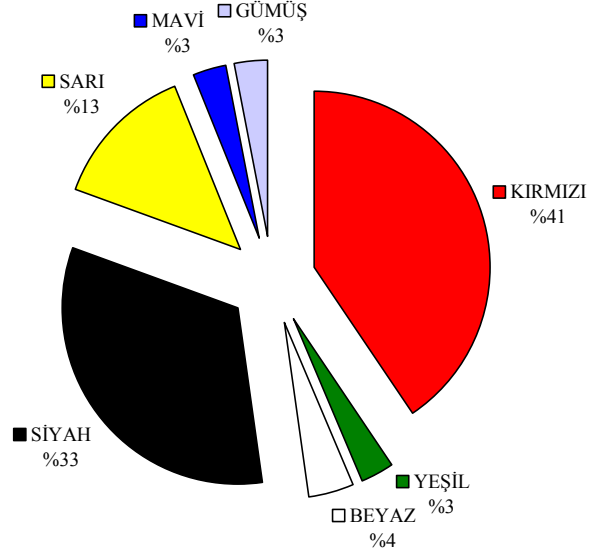
Şekil 13

NEF'İ DİVANI'NDAKİ RENKLER

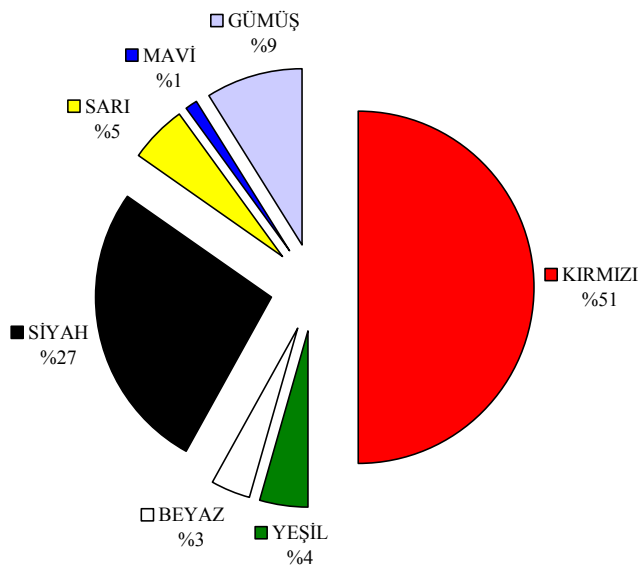
Şekil 14

HAYALİ DİVANI'NDAKİ RENKLER

Şekil 15

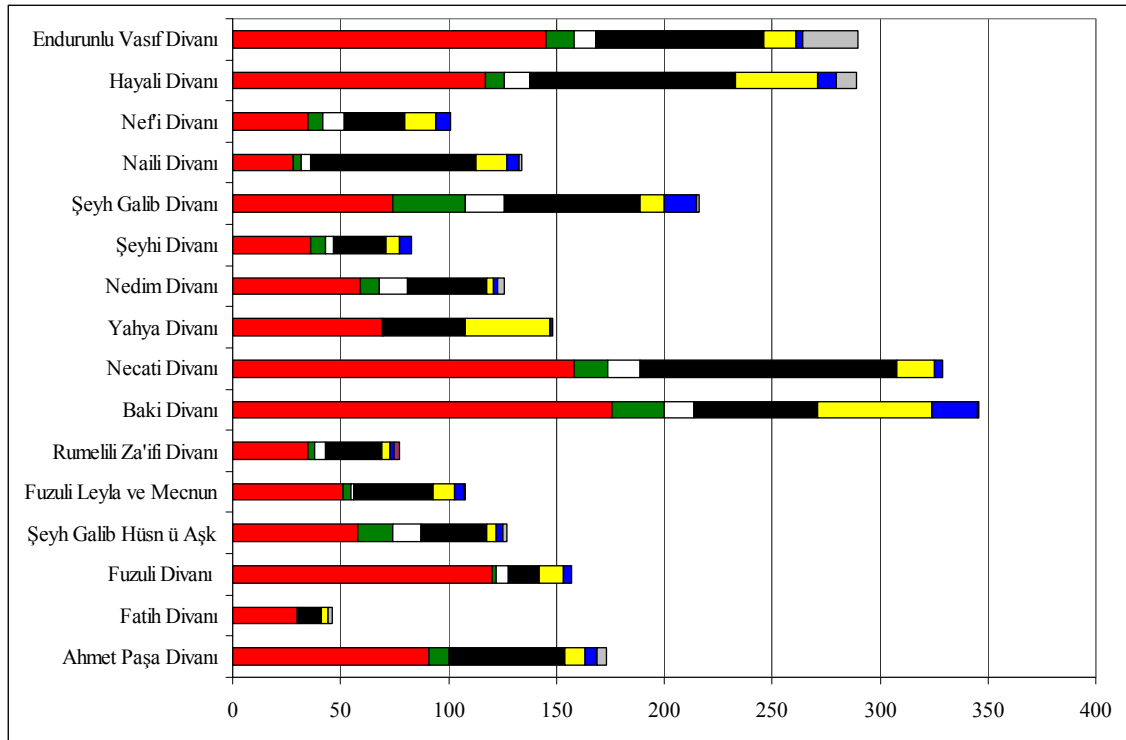
ENDERUNLU VASIF DİVANI'NDAKİ RENKLER

Şekil 16

	ESERLER	KIRMIZI	YEŞİL	BEYAZ	SİYAH	SARI	MAVİ	GÜMÜŞ	MOR
		%	%	%	%	%	%	%	%
1	Ahmet Paşa Divanı	54	5	0	31	5	3	2	0
2	Fatih Divanı	65	0	0	24	7	0	4	0
3	Fuzuli Divanı	76	1	4	9	7	3	0	0
4	Şeyh Galib Hüsn ü Aşk	46	13	10	24	3	2	2	0
5	Fuzuli Leyla ve Mecnun	47	4	1	34	9	4	1	0
6	Rumelili Za'ifi Divanı	45	4	6	34	5	3	0	3
7	Baki Divanı	51	7	4	17	15	6	0	0
8	Necati Bey Divanı	48	5	5	36	5	1	0	0
9	Yahya Divanı	46	1	0	26	26	1	0	0
10	Nedim Divanı	48	7	10	29	2	1	2	0
11	Şeyhi Divanı	44	8	5	29	7	7	0	0
12	Şeyh Galib Divanı	35	16	8	29	5	7	0	0
13	Naili Divanı	21	3	3	58	10	4	1	0
14	Nefi Divanı	34	7	10	28	14	7	0	0
15	Hayali Divanı	41	3	4	33	13	3	3	0
16	Endurunlu Vasıf Divanı	51	4	3	27	5	1	9	0

Tablo 1: Divanlarda Kullanılan Renklerin Yüzde Oranları

Şekil 17: Divanlarda Kullanılan Renklerin Sayısal Gösterimi

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında Ankara'da doğdu. İlkokul ve ortaokulu Ankara'da bitirdi. 1998 yılında Ankara Çankaya Lisesinden (Yabancı Dil Ağırlıklı Lise) mezun oldu ve aynı yıl Dicle Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazandı. Bir sonraki yıl Kırıkkale Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne yatay geçiş yaptı. 2002 yılında mezun oldu ve Başkent Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği alanında Tezsiz Yüksek Lisans yaptı. 2003 yılında Zonguldak ili Çaycuma ilçesine bağlı Karapınar Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak göreve başladı. 2005 yılında Ankara Beypazarı Lisesinde daha sonra Talim Terbiye Kurulu kitap inceleme komisyonlarında görevlendirme ile iki yıl çalıştı. Daha sonra Ankara Keçiören Genç Osman Lisesinde bir yıl görev yaptı. Şu an Keçiören Fatih Sultan Mehmet Lisesinde görev yapan ve Kırıkkale Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı alanında yüksek lisans öğrencisi olan Efsun Yılmaz Uğur evlidir.